

A c t a Universitatis Lodzianensis

FOLIA LIBRORUM

1/2(40/41)
2025

A c t a
Universitatis
Lodziensis

FOLIA LIBRORUM

1/2(40/41)
2025

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu
Łódzkiego

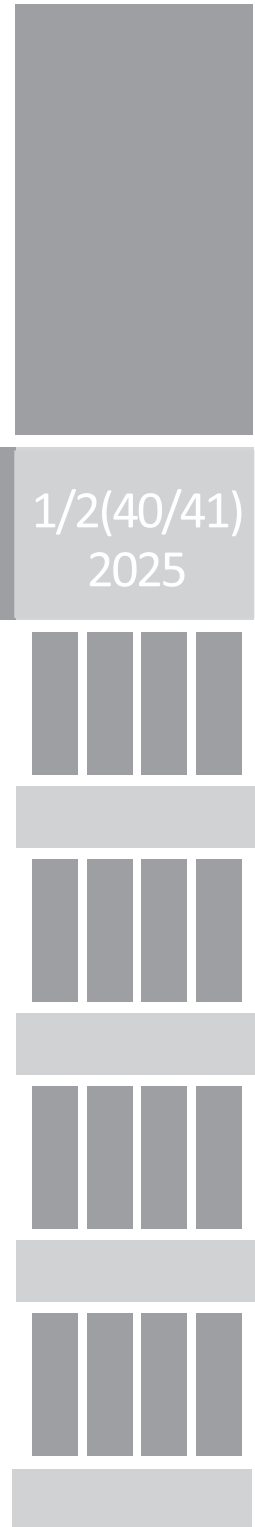
A c t a Universitatis Lodzianensis

1/2(40/41)
2025

**WYDAWNICTWO
UNIwersytetu
ŁÓDZKIEGO**

ŁÓDŹ 2025

RADA NAUKOWA

*Hanna Tadeusiewicz, Grażyna Gzella, Jolanta Chwastyk-Kowalczyk, Zdzisław Kropidłowski
Jadwiga Sadowska, Artur Jazdon, Kateřina Homolová (Czechy), Anna Karlskov Skyggebjerg
(Dania), Åse Kristine Tveit (Norwegia), Olga Ciwkacz (Ukraina)*

ZESPÓŁ REDAKCYJNY

*Magdalena Przybysz-Stawska (redaktor naczelna), Agata Walczak-Niewiadomska (zastępca
redaktora naczelnego), Grzegorz Czapnik (sekretarz), Ewa Andrysiak (redaktor tematyczny)
Alina Brzuska-Kępa (redaktor językowy), Zbigniew Gruszka (redaktor tematyczny)
Andrzej Wałkowski (redaktor tematyczny), Jan Degirmendžić (redaktor statystyczny)
Tomasz Piestrzyński (redaktor)*

ADRES REDAKCJI

Katedra Informatologii i Bibliologii UŁ
90-236 Łódź, ul. Pomorska 171/173
<https://czasopisma.uni.lodz.pl/librorum>
e-mail: magdalena.przybysz-stawska@uni.lodz.pl;
agata.walczak-niewiadomska@uni.lodz.pl; grzegorz.czapnik@uni.lodz.pl;
folia.librorum@uni.lodz.pl

RECENZJA

double-blind review

REDAKTOR INICJUJĄCY

Sylvia Mosińska

SKŁAD, ŁAMANIE I PROJEKT GRAFICZNY

Grzegorz Czapnik

KOREKTA TECHNICZNA

Elżbieta Pich

PROJEKT OKŁADKI

efectoro.pl agencja komunikacji marketingowej

© Copyright by Authors, Łódź 2025

© Copyright for this edition by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2025

Opublikowano z gotowych materiałów dostarczonych do Wydawnictwa UŁ
przez Katedrę Informatologii i Bibliologii UŁ

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
Wydanie I. 12056.26.0.Z

Ark. wyd. 16,2

ISSN 0860-7435
e-ISSN 2450-1336

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
90-237 Łódź, ul. Jana Matejki 34A
www.wydawnictwo.uni.lodz.pl
e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl
tel. (42) 635 55 77

Spis treści

– TABLE OF CONTENTS

WSTĘP	7
ARTYKUŁY	
Marta Gołembiewska – Stawiszyn na łamach „Kaliszanina” w latach 1870–1880. Historia, zabytki, wydarzenia	13
– Stawiszyn in the pages of “Kaliszanin” in the years 1870–1880. History, monuments, events	28
Maria Strzelecka – Zarys problematyki ochrony i popularyzacji XIX-wiecz- nych źródeł rękopiśmiennych. Na przykładzie projektu „Rękopiśmienne dziedzictwo kulturowe 1791–1918 w zbiorach Biblioteki UŁ”	29
– An outline of the protection and popularization of 19 th -century manuscripts. Based on the example of the project "Manuscript Cultural Heritage 1791–1918 in the Collections of the University of Lodz Library"	47
Paweł Przybytek – <i>Ustawa karna o zbrodniach...</i> z 1900 r. – między nauką a masowym nakładem podręcznikowym	49
– <i>Ustawa karna o zbrodniach...</i> [The criminal act on crimes...] of 1900 – between science and mass textbook production	72
Estera Noga – Social media marketing w branży wysokościowej: analiza aktywności polskich firm w serwisie Facebook w 2024 roku	73
– Social media marketing in the height industry: analysis of Polish companies' activity on Facebook in 2024	92
PRACE MŁODYCH NAUKOWCÓW	
Bogdan Kobiałka – Ofiara czy oprawca? Przemiana medialnego wizerunku Izraela w tygodniku „Polityka” w czasie wojny na Bliskim Wschodzie (2023–2024)	95
– Victim or perpetrator? The transformation of Israel's media portrayal in the weekly magazine “Polityka” during the Middle East conflict (2023–2024)	115
Michał Kaftanowicz – Queerbaiting as a strategy for building the image of a brand’s product on the example of movie industry	117
– Queerbaiting jako strategia budowania wizerunku produktu marki na przykładzie przemysłu filmowego	141

Spis treści

Zofia Wosio – <i>Poza tu i teraz</i> , czyli alternatywne rzeczywistości w kulturze popularnej (na przykładzie uniwersum Gwiezdných Wojen)	143
– Beyond the <i>Here and Now</i> : Alternative Realities in Popular Culture (with the Star Wars Universe as an Example)	164
Julia Tabaczek – Analiza porównawcza komunikatorów internetowych na przykładzie: Messenger, Signal, Telegram i WhatsApp	165
– Comparative analysis of instant messengers on the example: Messenger, Signal, Telegram and WhatsApp	183
MATERIAŁY	
Jadwiga Konieczna – Pół wieku w kręgu dyscyplin bibliologicznych	187
– Half a century in the field of bibliological disciplines	198
Agata Walczak-Niewiadomska – Spis prac licencjackich, magisterskich i doktorskich z zakresu nauki o książce, informacji naukowej i czasopiśmiennictwa wykonanych w Uniwersytecie Łódzkim w latach 2021–2025	199
– List of Bachelor, MA and PhD thesis concerning library and information science and periodical press created at the University of Łódź in the years 2021–2025	221
RECENZJA	
Krzysztof Walczak, <i>Polskie podręczniki szkolne do nauki historii. Dzieje edycji w czasach zaborów (1795–1918)</i> . Kalisz: Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, 2025. 671 ss. Rec. Marcin Mikołajczyk	225
SPRAWOZDANIA	
Gabriela Wiktorczyk – „Biblioterapia w szczególnej misji”. Relacja z VIII Ogólnopolskiej Konferencji Biblioterapeutycznej (Opole, 26–28 września 2024 r.) ...	233
Magdalena Józwiak – EAHIL 2025 Workshop (Łódź, 9–13 czerwca 2025 r.)	239
Olga Dąbrowska-Cendrowska & Aleksandra Lubczyńska – Sprawozdanie z IX edycji Ogólnopolskiej Konferencji „Polski system medialny w procesie zmian” zorganizowanej przez Instytut Mediów, Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej oraz Sekcję Komunikowanie Masowe Polskiego Towarzystwa Komunikacji Społecznej (Kielce, 4 grudnia 2025 r.)	247
WSPOMNIENIE	
Małgorzata Bańkowska – Profesor Oskar Stanisław Czarnik (27 XII 1937 – 7 II 2026)	255

Magdalena Przybysz-Stawska

Uniwersytet Łódzki

Katedra Informatologii i Bibliologii

e-mail: magdalena.przybysz-stawska@uni.lodz.pl

 <https://orcid.org/0000-0001-5868-6840>

[Wstęp

DOI: <https://doi.org/10.18778/0860-7435.40.00>

Najnowszy numer naszego czasopisma otwiera artykuł prasoznawczy. Marta Golembiewska zabiera nas w podróż do XIX-wiecznego Stawiszyna, leżącego na terenie ówczesnej guberni kaliskiej. O wydarzeniach, historii tej miejscowości, ale także o sprawach codziennych jego mieszkańców pisano na łamach „Kaliszanka. Gazety miasta Kalisza i okolic”, którego zawartość Autorka poddała skrupulatnej analizie, dzięki której czytelnik dowie się zarówno o obchodzonych uroczystościach kościelnych, zmianach na stanowiskach urzędniczych, jak i wzajemnych relacjach mieszkańców opisywanej społeczności, a nawet o popełnianych tam przestępstwach. Pozostając w klimacie XIX stulecia zachęcamy również do lektury kolejnego tekstu, w którym Maria Strzelecka omawia zbiory rękopiśmienne Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego, a konkretnie rękopisy, powstałe w okresie nazywanym również „długim wiekiem”, w kontekście ich ochrony i popularyzacji. Autorka koncentruje swoją uwagę m.in. na przedstawieniu zadań, które realizowano w ramach projektu „Rękopiśmienne dziedzictwo kulturowe 1791–1918 w zbiorach Biblioteki UŁ”. Kolejny Autor poświęcił swoje badania wybranej publikacji, także pochodzącej z wieku XIX, tj. *Ustanie karnej o zbrodniach, występkach i przekroczeniach z dnia 27 maja 1852 r. razem z późniejszymi do niej się odnoszącymi ustawami i rozporządzeniami...* Paweł Przybytek

opisał jej charakter (zarówno stronę edytorską, jak i treść tej publikacji), stawiając przy tym pytanie, czy była to książka naukowa czy podręcznik, wydany w celach komercyjnych. Jest to interesująca kwestia, ponieważ, jak Autor sam podkreśla, „(...) Trzeba mieć na uwadze, że w I poł. XIX w. w społeczeństwie polskim istniały jeszcze silne opory przeciwko traktowaniu wydawnictw wielkiej literatury narodowej (...) dzieł naukowych, jako zwykłego handlowego przedsięwzięcia.” (s. 68). Sekcję artykułów zamyka tekst Estery Nogi, która zwróciła uwagę na ciekawy współczesny aspekt, w pewien sposób także związany z procesem komercjalizacji. Na przykładzie dwóch wybranych firm, świadczących specyficzne, specjalistyczne usługi techniczne (alpinizm przemysłowy) Autorka przeanalizowała stosowane przez nie strategie marketingowe, podejmowane w mediach społecznościowych (konkretnie: na Facebooku) w 2024 roku.

Tradycyjnie już udostępniłszy łamy naszego periodyku także Młodym Naukowcom, aby mieli możliwość zaprezentować wyniki swoich peregrynacji badawczych. Warto podkreślić, iż proponowane artykuły zostały przygotowane w oparciu o prace dyplomowe, przygotowane przez Absolwentów kierunku *Informatologia z biznesowym językiem angielskim* w Katedrze Informatologii i Bibliologii Uniwersytetu Łódzkiego. Stanowią one przykład niezwykle bogatej i zróżnicowanej palety zainteresowań Autorów, którzy swoje pasje i zainteresowania naukowe przekuli na ciekawe artykuły. Pierwszy z nich, to analiza konfliktu na Bliskim Wschodzie, w świetle publikacji zamieszczanych na łamach tygodnika „Polityka” w latach 2023–2024. Bogdan Kobiółka przedstawia swoją przemianę obrazu wykreowanego przez wybrany periodyk, ukazując, jak za pomocą słowa redakcja pisma zmienia postrzeganie obydwu stron wspomnianego konfliktu, stawiając przy tym dyskusyjne pytanie, kto jest w tym przypadku ofiarą, a kto oprawcą. Z kolei Michał Kaftanowicz omawia jedną z technik marketingowych (*queerbaiting*) jako rodzaj strategii budowania wizerunku wybranej marki na przykładzie przemysłu filmowego. Natomiast Zofia Wosio przywołała Uniwersum Gwiezdnych Wojen jako przykład alternatywnej rzeczywistości, proponowanej współczesnemu, często zagubionemu i samotnemu odbiorcy, przez twórców kultury popularnej. Autorka opisuje również zagadnienie allotopii, czyli koncepcję „miejsca innego”. Swego rodzaju ucieczką od rzeczywistości są także komunikatory internetowe – te stały się przedmiotem badań Julii Tabaczek, która dokonała analizy porównawczej wybranych aplikacji (Messenger, Signal, Telegram i WhatsApp), koncentrując się na takich elementach, jak ich historia, polityka etyczna i polityki prywatności, możliwości personalizacji interfejsów, działania oraz zmiany wprowadzane w proponowanych użytkownikom aktualizacjach.

W tym numerze rozpoczynamy także cykl sylwetek osób, które swoje życie naukowe i zawodowe związali z książką. Pierwsza odsłona to autobiografia naukowa prof. Jadwigi Koniecznej, która w latach 2010–2015 pełniła funkcję kierownika ówczesnej Katedry Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UŁ, a w latach 2009–2015 była redaktorem naczelnym naszego periodyku.

W prezentowanym numerze zamieszczamy także cykliczny *Spis prac licencjackich, magisterskich i doktorskich z zakresu nauki o książce, informacji naukowej i czasopiśmiennictwa wykonanych w Uniwersytecie Łódzkim*, tym razem obejmujący prace z lat 2021–2025. Warto także zwrócić uwagę na dział „Recenzje”, w którym Marcin Mikołajczyk podzielił się z naszymi czytelnikami swoją opinią na temat książki Krzysztofa Walczaka, *Polskie podręczniki szkolne do nauki historii. Dzieje edycji w czasach zaborów (1795–1918)* (Kalisz 2025).

Nie zabrakło także relacji z wydarzeń naukowych, jakimi są konferencje i warsztaty. Pierwsza relacja dotyczy VIII Ogólnopolskiej Konferencji Biblioterapeutycznej: „Biblioterapia w szczególnej misji” (Opole, 26–28 września 2024 r.), a przesłała je do nas Gabriela Wiktorczyk. Kolejne sprawozdanie, Magdaleny Jóźwiak, odnosi się do warsztatów EAHIL 2025 Workshop, które odbyły się w Łodzi w dniach 9–13 czerwca 2025 r. Ten dział zamyka sprawozdanie Olgi Dąbrowskiej-Cendrowskiej oraz Aleksandry Lubczyńskiej z IX edycji Ogólnopolskiej Konferencji „Polski system medialny w procesie zmian”, zorganizowanej przez Instytut Mediów, Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej oraz Sekcję Komunikowanie Masowe Polskiego Towarzystwa Komunikacji Społecznej (Kielce, 4 grudnia 2025 r.)

Numer zamyka *Wspomnienie* o Panu Profesorze Oskarze St. Czarniku, wybitnym badaczu dziejów kultury literackiej XIX i XX w., znanym prasoznawcy i, jak pisze Małgorzata Bańkowska, „człowieku wielkiej godności i kultury osobistej, wybitnego intelektu oraz rozległej wiedzy, w środowisku akademickim określanego mianem *prawdziwego Profesora*” (s. 259), Mentora piszącej te słowa, dobrego i prawego Człowieka, o którym pamięć pozostanie z nami...

Magdalena Przybysz-Stawska

Folia Librorum

Folia Librorum

[**Artykuły**

Folia Librorum

Folia Librorum

Folia Librorum

Folia Librorum

Marta Gołembiewska

Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk

e-mail: mgolomb5@wp.pl

 <https://orcid.org/0000-0001-7515-9663>

Stawiszyn na łamach „Kaliszanina” w latach 1870–1880. Historia, zabytki, wydarzenia

DOI: <https://doi.org/10.18778/0860-7435.40.01>

Abstrakt: W badaniach nad historiami mniejszych społeczności ziemi kaliskiej nieocenionym materiałem źródłowym okazuje się XIX wieczna prasa kaliska. Jednym z najważniejszych pism tamtego okresu był „Kaliszanin. Gazeta miasta Kalisza i okolic”. Wśród wiadomości o Kaliszu i różnych miejscowościach znajdują się także informacje o Stawiszynie, który pod względem administracyjnym leżał w tym czasie na terenie guberni kaliskiej. W opracowaniu wykorzystano roczniki „Kaliszanina” z lat 1870–1880. Wybrano najważniejsze informacje, których treść stanowi cenne źródło do opracowania dziejów XIX wiecznego Stawiszyna.

Słowa kluczowe: „Kaliszanin”, prasa kaliska, XIX wiek, Stawiszyn, biografie, genealogia

Wstęp

Od kilkunastu lat prowadzone są wnikliwe badania nad XIX i XX-wieczną prasą kaliską. Wielkie zasługi w tej kwestii położyli m.in. Krzysztof Walczak, Ewa Andrysiak, Bogumiła Celer, Agata Walczak-Niewiadomska, Danuta Wańka. Nieustannie analizie poddawane są informacje zawarte w czasopismach w kontekście dziejów Kalisza, jak i mniejszych miejscowości.

W ostatnim czasie powstało kilka monografii miast i okolicznych wsi, do opracowania których wykorzystano wiadomości zawarte w prasie kaliskiej. W literaturze przedmiotu uwagę zwracają prace Stanisława Małyszki. Jako przykład można podać, opracowanie *Z dziejów Jastrzębnik i sąsiednich wsi* (2018), *Jedlec na przestrzeni wieków* (2009) oraz *Tursko i okolica* (2012). Z całą pewnością wykorzystanie prasy jako źródła historycznego w badaniach regionalnych zauważymy w monografii dotyczącej przeszłości Blizanowa (Śmiecińska, 2004), czy gminy Opatówek (Miluška-Stasiak, 2012).

W badaniach regionalnych nad przeszłością Kalisza i jego okolic cenny materiał źródłowy stanowi jedno z najważniejszych czasopism lokalnych „Kaliszanin. Gazeta miasta Kalisza i jego okolic”. Periodyk wydawany był od początku stycznia 1870 roku aż do 16 sierpnia 1892 roku. Ukazywał się dwa razy w tygodniu tj. we wtorek i piątek (Walczak, 2005, s. 33).

Do grona założycieli czasopisma, jak wskazuje Edward Polanowski należał Adam Chodyński, Rajmund Masłowski oraz Jan Tański (Polanowski, 1975, s. 134). Ten pierwszy z pomysłodawców był, w okresie od stycznia do lutego 1870 roku, redaktorem naczelnym. W kolejnych latach stanowisko to zajmowali m.in.: Karol Wilhelm Hindemith, Julian Milkowski, Teodor Esse, Kazimierz Witkowski oraz Aleksander Marek Jawornicki (Tamże, s. 138).

Na łamach czasopisma poruszano kwestie spraw bieżących, informowano o ważnych wydarzeniach politycznych, historycznych, omawiano sprawy społeczne, publikowano ogłoszenia oraz korespondencję, która napływała z różnych zakątków guberni kaliskiej oraz z terenu całego Królestwa Polskiego. Niektóre numery „Kaliszanina” zawierały dodatek literacki. Pojawiają się roczniki, w których umieszczono artykuły historyczne. Wiadomości były posegregowane i zamieszczone w poszczególnych działach czasopisma. Należały do nich: rozporządzenia rządowe, rozporządzenia władz miejscowych, informacje z miasta i okolicy, korespondencje oraz felietony (Andrysiak, 2009, s. 107).

Próbę zebrania informacji na określony temat opublikowanych w „Kaliszaninie” podjęły Monika Sobczak-Waliś oraz Maria Kubacka-Gorwecka. Efektem ich pracy jest obszerna publikacja pt. *Prochem jesteśmy i cieniem. Wspomnienia pośmiertne i nekrologi Kaliszanina. Gazety miasta Kalisza i jego okolic* (2015). Opracowanie stanowi spis – jak sam tytuł wskazuje – wszystkich nekrologów i wspomnień pośmiertnych, które zostały opublikowane na łamach czasopisma w latach 1870–1892. Zawiera ponad 3 tysiące nazwisk kaliszan i mieszkańców guberni kaliskiej, którzy zmarli w XIX w. Problematykę miejscowości Szadek w korespondencji do gazety omówiła Ewa Andrysiak w artykule *Szadek w korespondencji „Kaliszanina”* (2009, s. 107–117). Podobną tematykę poruszali Tomasz Figlus i Monika Cepil (2012, s. 51–69). Materiał historyczny, który zamieszczono w omawianej gazecie omówił na łamach

swojego artykułu Edward Polanowski (1978, s. 199–226). Badacz sporządził także bibliografię zawartości literackiej (1981a, s. 47–62) oraz omówił korespondencję, która wpływała do redakcji „Kaliszanina” (1981b, s. 265–273).

W badaniach nad historiami mniejszych społeczności nieoceniony okazuje się dział *Wiadomości miejscowe i okoliczne*, zawierający informacje z Kalisza i powiatu. Wśród wiadomości o różnych miejscowościach znajdują się informacje o Stawiszynie. To one właśnie stały się inspiracją do napisania niniejszego tekstu. W opracowaniu wykorzystano roczniki „Kaliszanina” z lat 1870–1880. Przedmiotem niniejszej analizy są informacje najczęściej występujące na łamach omawianego periodyku. Dokonano selekcji najistotniejszych danych, których treść stanowi cenne źródło do opracowania dziejów XIX-wiecznego Stawiszyna. Głównym celem niniejszego artykułu jest pozyskanie informacji faktograficznej, umożliwiających nakreślenie obrazu Stawiszyna w XIX wieku. Dzięki temu udało się zaprezentować wybrane aspekty życia społecznego, kulturalnego i gospodarczego, często niewystępujące w materiale archiwalnym. Skrupulatna analiza treści czasopisma z pierwszego dziesięciolecia jego publikacji pozwoliła na identyfikację częstotliwości występowania informacji dotyczących badanego miasta. W opracowaniu zastosowano metodę analizy zawartości prasy, która na tym etapie badań umożliwia osiągnięcie zamierzonych celów.

Na łamach omawianego czasopisma, w pierwszym dziesięcioleciu działania pisma, Stawiszyn był wzmiankowany ponad 50 razy. Pierwsza informacja o tej miejscowości zamieszczona została w 1871 r. i dotyczyła ogłoszenia sprzedaży dwóch domów („Kaliszanin...”, 1871, nr 11, s. 44). Listy do redakcji zawierające informacje o Stawiszynie były zazwyczaj anonimowe albo podpisane literą K. Od maja 1875 r. do wydawnictwa napływała korespondencja opatrzona pierwszą literą imienia i nazwiskiem. Jej autorem był Antoni Kurcewski, nauczyciel z miejscowej szkoły katolickiej¹. Jego artykuły zawierają wiadomości o bieżących wydarzeniach ze Stawiszyna. Nie zostały pozbawione także krytyki wobec działań ówczesnych władz miasta, nieobyczajnego zachowania mieszkańców itp. Korespondencja zawiera osobiste rozważania i refleksje Kurcewskiego, propozycje reform, które miały przyczynić się do polepszenia życia mieszkańców miasta².

---

¹ Antoni Kurcewski utrzymywał kontakt listowny z Adamem Chodyńskim, historykiem i współtwórcą czasopisma. Zachowały się listy, w którym Kurcewski poruszał zagadnienia społeczno-gospodarcze miasta, a także informował o wydarzeniach bieżących i historycznych ze Stawiszyna (Archiwum Archidiecezjalne Warszawskie, *Spuścizna rękopiśmienna Adama Chodyńskiego, Materiały. Stawiszyn*).

² Korespondencja Antoniego Kurcewskiego wymaga oddzielnego opracowania. Autor toczy na łamach czasopisma interesującą polemikę z autorem artykułów opublikowanych w „Przełędzie Tygodniowym” na temat funkcjonowania szkół ludowych.

Opis miasta

To właśnie dzięki Antoniemu Kurcewskiemu, czytelnicy „Kaliszanina” zostali zapoznani z opisem historyczno-statystycznym Stawiszyna. Wprawdzie trzy lata wcześniej, w czerwcowym numerze „Kaliszanina” ukazał się kolejny odcinek artykułu – *Historyczny opis niektórych miast guberni kaliskiej i sąsiednich*, w którym poruszono tę problematykę, aczkolwiek informacje od Kurcewskiego są o tyle cenne, że zawierają osobiste uwagi na temat problemów społecznych („Kaliszanin...”, 1872, nr 54, s. 216).

Korespondent wymienił ważniejsze wydarzenia historyczne z przeszłości miasta, opisał obiekty architektury sakralnej, a także wskazał najważniejsze budynki i miejsca użyteczności publicznej. Przedstawił także strukturę zawodową i religijną stawiszynskiego mieszczaństwa. Miejscowa ludność ze względu na charakter obszaru, który zamieszkiwała, trudniła się rolnictwem, handlem a także rzemiosłem. Z korespondencji dowiadujemy się, że Stawiszyn często nazywany był „spizarnią” Kalisza. Mieszkańcy stolicy ówczesnej guberni kaliskiej zaopatrywali się w produkty rolne na lokalnym rynku. W związku z tym, w mieście dominowały wysokie ceny. Od wieków średnich ludność stawiszynska zajmowała się rzemiosłem. Według danych opublikowanych w gazecie, w 1875 r. w Stawiszynie było 70 szewców, 3 kuśnierzy, 10 młynarzy, 1 malarz, 9 stolarzy, 2 blacharzy, 10 krawców, 7 piekarzy, 1 kotlarz, 2 garbarzy, 2 ślusarzy, 2 kowali, 10 rzeźników, pompiarz, stelmach, 3 tkaczy, 3 rymarzy, 2 tokarzy, 11 murarzy i 5 bednarzy. Ponadto w mieście było 20 sklepów kolonialnych, 13 szynków, farbiarnia, 2 fabryki waty i kapeluszy oraz 3 składy mydła. Stawiszynska społeczność liczyła 1800 osób. Większość mieszkańców była wyznania rzymskokatolickiego, a tylko ok. 500 osób przynależała do gminy żydowskiej. Z kolei najmniej było członków wspólnoty ewangelickiej. W liście Kurcewski poruszył również kwestie dotyczące stawiszynskiego szkolnictwa. Wiadomo, że w mieście działały dwie szkoły: katolicka i ewangelicka. Pierwsza z nich znajdowała się w budynku, który nabyto za sumę 1500 rubli srebrnych i zaadaptowano na szkołę. Sale były wyposażone w ławki, z których część została zakupiona, dzięki staraniom wójta i ławników miejskich. W bardzo złym stanie technicznym znajdowało się mieszkanie, w którym ulokowana była szkoła ewangelicka. Uczęszczało do niej ok. 60 dzieci. Z dalszej części listu dowiadujemy się, że od św. Jana Chrzciciela gmina ewangelicka miała przeznaczyć inny lokal na szkołę i mieszkanie dla nauczyciela, który był pełen zapału do pracy i gorliwości („Kaliszanin...”, 1875, nr 28, s. 120).

Sprawy administracyjne

Niejednokrotnie w „Kaliszaninie” poruszano kwestie administracyjne, sądowe oraz informowano o zmianach personalnych na stanowiskach urzędniczych itp. W 1876 r. Ukazem Rządzącego Senatu, zatwierdzony został podział gminnych okręgów sądowych guberni kaliskiej. W skład okręgu II wchodziły gminy: Stawiszyn, Chocz, Brudzew, Zbiersk. („Kaliszanin...”, 1876, nr 57, s. 232). Natomiast ławnikami przy sądzie gminnym w Stawiszynie zostali wybrani: Michał Perczyński, Wilhelm Repphan, Bogumił Cierba („Kaliszanin...”, 1876, nr 51, s. 206).

Do redakcji „Kaliszanina” wpłynął list, w którym korespondent K. informował, że 9 sierpnia 1876 r. stawiszynski proboszcz poświęcił salę sądową oraz wygłosił z tej okazji stosowną do okoliczności mowę. Następnie nastąpiło otwarcie posiedzenia sądowego przez sędziego. Pierwsze sprawy miały odbyć się w najbliższą sobotę. Jak pisał korespondent: „mamy sąd gminny, o który mieszkańcy dość długo zabiegali”. W dalszej części listu autor wyraża żal z powodu zwlekania z otwarciem biblioteki ludowej, która miała powstać z funduszu gminnego. Na ten cel przeznaczono kwotę w wysokości 100 rubli srebrnych. Korespondent swoje rozczarowanie wyraża następującymi słowami:

jakoś wszystko oporem idzie, jakoś i pokrycie dachu kościelnego także leniwie postępuje, niektórzy parafianie odkładają na później przywóz dachówki, dlatego że obecnie trwają żniwa („Kaliszanin...”, 1876, nr 63, s. 257).

W dalszej części listu korespondent umieścił swoje rozważania odnośnie kandydatów na wójta. W 1877 r. odbyły się wybory wójta, o czym pisano w „Kaliszaninie”. O stanowisko ubiegało się trzech kandydatów, z których na wójta Stawiszyna wybrany został pan Edward Knorr³. W tym czasie w mieście było dwóch doktorów. Sytuacja ekonomiczna mieszczan stawiszynskich była trudna, bowiem panowała bieda i drożyzna artykułów żywnościowych („Kaliszanin...”, 1877, nr 85, s. 341).

Z kolei na zebraniu wioskowym, które odbyło się 28 stycznia 1877 r. obradowano w kwestiach bieżących: podwyższenia etatu na utrzymanie zarządu gminnego, wyznaczenia lekarzowi gminnemu wynagrodzenie rocznego za leczenie chorych biednych mieszczan, a także podopiecznych domu schronienia starców i kalek, ustanowienia funduszu na naciąganie zegara na kościele ewangelickim. Wszystkie propozycje zostały zawetowane, a nawet odrzucono ustanowiony w poprzednim roku budżet dla pisarza gminnego. Ponadto nie zdecydowano o podwyższeniu pensji dla nauczyciela. Oprócz tego projekt utworzenia biblioteki nie został zrealizowany, dlatego autor listu do redakcji

---

³ Był wójtem, a następnie po reformie administracyjnej w 1916 r. został burmistrzem Stawiszyna (Golembiewska, 2023a, s. 269–270).

wyraża swoje ubolewanie słowami: „mieszkańcy Stawiszyna niewiele mają pojęcia o obowiązkach obywatelskich” („Kaliszanin...”, 1877, nr 10, s. 40).

W 1876 r. rubryce *Rozporządzenia Rządowe. Zmiany w służbie* donoszono:

Urzędnik kolskiego powiatowego zarządu pocztowego Antoni Nowakowski mianowany nadzorcą stacji pocztowej w Stawiszynie. Zwolnieni do służby na żądanie; nadzorcy stacji pocztowych w Stawiszynie Józef Pałowski („Kaliszanin...”, 1876, nr 36, 141).

Dwa lata później pocztalter i ekspedytor poczty w Stawiszynie, Antoni Nowakowski zabiegał u władz gubernialnych o utworzenie komunikacji między Stawiszynem a Pleszewem. Jako główny argument przemawiający za tym, żeby takową komunikację pocztową uruchomić korespondent K. wskazywał:

(...) listy z poczty stawiszynskiej przez Kalisz, aby się dostały za granicę, potrzebują trzech dni czasu, gdy idąc przez Stawiszyn wprost do Pleszewa, potrzebować będą jednego dnia. Jadący przez Kalisz do Pleszewa, mają wiorst 35 bocznej drogi, gdy przez Stawiszyn tylko wiorst 21 i do tego szosą. Jakaż różnica wielka, ile zyskują podróżni na czasie! A wiemy, że w Pleszewie jest stacja kolei żelaznej, połączenie więc Stawiszyna z Pleszewem jest konieczne. Wiadomo nam, że mieszkańcy Pleszewa starają się u swego rządu o podobne pozwolenie, jak również i mieszkańcy Stawiszyna łącznie z obywatelami ziemskimi z jego okolicy. Widząc takie dane, zgodne z dobrem i pożytkiem ogółu, przyklaskujemy projektowi p. N, i życzymy z całego serca powodzenia, ażeby władza tak moralnie jak i materialnie przysłała mu w pomoc. P.N. już na ten cel sprawił elegancką, wygodną karetkę pięcio-osobową i na próbie wysłała ją w środy, piątki i niedziele (a jeśli opłaci się to kursować będzie w przyszłości codziennie) o godzinie 8-ej rano ze Stawiszyna; karetką staje w Pleszewie na pociąg przed 11 rano, z kądem znów o 3-ej popołudniu zabiera osoby i wraca tego samego dnia do Stawiszyna o godz. 6-ej wieczorem. Od osoby płaci się 60 kop. w jedną stronę („Kaliszanin...”, 1878, nr 17, s. 72).

Sprawy wyznaniowe

Na łamach „Kaliszanina” w fragmentach publikowany był artykuł zatytułowany *Katalog kościołów i duchowieństwa diecezji Kujawsko-Kaliskiej*, zawierający opisy parafii, znajdujących się na terytorium tejże diecezji. W jednym z nich umieszczono informacje dotyczące stawiszynskiej świątyni katolickiej⁴. Kościół p.w. św. Bartłomieja Apostoła wymurowany został 1360 r. za czasów króla Kazimierza Wielkiego. W 1873 r. parafia liczyła 1946 wiernych i obejmowała swym zasięgiem Stawiszyn oraz okoliczne wsie: Wyrów, Długą Wieś, Kiączyn,

---

⁴ Dzieje parafii rzymskokatolickiej opisane zostały w publikacji poświęconej diecezji wrocławskiej (Kujawski, 2018, s. 177–178).

Werginki, Magdalenów i Pólko. Wówczas proboszczem był ks. Rajmund Kamiński („Kaliszanin...”, 1873, nr 47, s. 192).

W lutym 1877 r. „Kaliszanin” zamieścił informacje o poświęceniu obrazu sprawionego przez pątników stawiszyńskich. Uroczyste nabożeństwo prowadził ksiądz Teodor Meijer⁵, miejscowy proboszcz. W trakcie kazania podziękował ofiarodawcom za fundację wspomnianego obrazu oraz za zakup obrusów do ołtarzy, a także zachęcał aby w tym miejscu, gdzie stał kościółek św. Ducha został ustawiony krzyż („Kaliszanin...”, 1877, nr 17, s. 68).

Proboszcz Meijer zachęcał wiernych do uczestnictwa w nabożeństwach, o czym donoszono na łamach omawianego czasopisma. W jednym z numerów pisano, że ustanowił on na cześć Bogurodzicy nabożeństwa majowe.

Rano na mszę św. a wieczorem na nieszpory z wystawieniem Najświętszego Sakramentu spieszy gromadka wiernych przed ołtarz Maryi, przybranej w kwiaty, aby przez wspólne modły cześć oddać Królowej nieba i ziemi. Między modlącymi zauważyliśmy rzemieślników i gospodarzy rolnych, którzy na godzinkę zawieszają swą pracę i spieszą do kościoła” („Kaliszanin...”, 1877, nr 40, s. 160).

W maju 1878 r. w kościele stawiszyńskim została odprawiona msza w rocznicę poświęcenia kościoła. Podczas mszy użyto po raz pierwszy kielicha konsekrowanego przez ówczesnego biskupa. Kielich podarowała Kasprowa („Kaliszanin...”, 1878, nr 40, s. 166).

Stawiszyn był miastem wielokulturowym pod względem religijnym. Od lat żyli i mieszkali obok siebie w zgodzie katolicy, Żydzi i ewangelicy. W 1878 r. do miasta przybył oddział huzarów z Kalisza, który został wezwany na prośbę gminy żydowskiej. Miejscowi Żydzi obawiali się ataku ze strony katolików. Jednakże obawy starozakonnych były bezpodstawne. Jak pisano w „Kaliszaninie”:

jeżeli gdzie, to w Stawiszynie podziwiać można harmonię, zgodę, jedność między katolikami, ewangelikami i starozakonnymi, których jest bardzo mało w stosunku do chrześcijan („Kaliszanin...”, 1878, nr 51, s. 213).

Stawiszyńska wspólnota ewangelicka swoją obecność w przestrzeni miejskiej zaznaczyła wybudowaniem własnej świątyni. Warto dodać, że Stawiszyn był od 1777 r. siedzibą parafii ewangelicko-augsburskiej, która swym zasięgiem obejmowała okoliczne miejscowości, oddalone od miasta o kilkanaście kilometrów (Kneifel, 1937, s. 40–43). Doniosłym wydarzeniem w życiu ewangelickiej społeczności było wybudowanie murowanej świątyni. Jej fundatorem był

---

⁵ Urodzony w 1837 r. jako syn Franciszka i Eugenii z Żychlińskich. Od 1880 r. był proboszczem w Stawiszynie. W 1895 r. został przeniesiony na parafię w Mstowie pod Częstochową. Zmarł w 1896 r. (Golembiewska, 2023b, s. 371).

fabrykant i posiadacz ziemski, Wilhelm Repphan, pochodzący ze znanego rodu kaliskich fabrykantów sukna. Był on właścicielem fabryki cukru w Zbiersku oraz majątku w Petrykach, gdzie mieszkał na stałe. Relacje z uroczystości konsekrowania nowej świątyni ewangelickiej zamieszczono w czerwcowym numerze „Kaliszanina” z 1876 r. Z obszernego opisu dowiadujemy się, że budowa kościoła, zaprojektowanego w stylu neogotyckim przez architekta Tournell’a⁶ trwała dwa lata. Koszt całej inwestycji wyniósł 35 tys. rubli srebrnych, którymi nie dysponowała gmina ewangelicka, ponieważ planowała wydać na ten cel jedynie 18 tys. rubli srebrnych. Wprawdzie otrzymała ona wsparcie finansowe od rządu gubernialnego, ale brakującą kwotę dołożył z własnych funduszy Wilhelm Repphan. Na uroczystość poświęcenia świątyni zaproszono przede wszystkim Superintendenta Generalnego z Warszawy oraz naczelnika powiatu kaliskiego i naczelnika straży ziemskich. Po nabożeństwie odbył się uroczysty obiad w majątku Wilhelma Repphana. Właściciel pałacu wraz z biesiadnikami przekazał środki finansowe na orkiestrę, składającą się z dwunastu sierot z ewangelickiego domu schronienia z Pleszewa, która umiliła uroczystość dźwiękami muzyki, grając na puzonach („Kaliszanin...”, 1876, nr 50, s. 202–203).

Redakcja gazety kilka razy pisała o dobroczynności Wilhelma Repphana. W jednym z numerów donoszono:

Wielmożny Repphan, umieścił w tych dniach własnym kosztem na wieży ufundowanego w znacznej części przez siebie kościoła ewangelickiego w Stawiszynie kosztowny zegar. Ofiara tak znaczna bo przeszło 250 rs wynosząca, jest małą w porównaniu z wygodą, jaką ofiarodawca wyrządził mieszkańcom Stawiszyna, za co ci za pośrednictwem naszego pisma składają mu swoje podziękowanie („Kaliszanin...”, 1876, nr 7, s. 25).

Na łamach periodyku informowano czytelników o wyborach członków dozoru kościelnego, który czuwał nad finansami i majątkiem parafii bądź gminy wyznaniowej. 22 marca 1879 r. w skład dozoru bóżniczego weszli p. Kaliski, Faust, Friedlender. Z kolei w kwietniu tego samego roku na członków dozoru kościoła parafialnego wybrano „p. Szymankiewicza, sędziego, p. Górnego, obywatela miejskiego, Nawrotkiewicza, gospodarza z Długiej Wsi” („Kaliszanin...”, 1879, nr 29, s. 118).

---

⁶ Szerzej patrz (Tabaka, 2023, s. 166–168).

Nieobyczajne zachowanie

W świetle prasy zachowanie ziemian w kwestii przestrzegania przykazań kościelnych bywało różne. W 1876 r. odprawiona została poranna msza:

w intencji pomyślnych sprzętów z pól jednego z obywateli ziemskich z okolicy Stawiszyna. Na tem nabożeństwie znajdowała się cała rodzina wspomnianego obywatela wraz z zeńcami i ich pomocnikami” („Kaliszanin...”, 1876, nr 56, s. 227).

Z kolei dwa lata później niestosowne zachowanie Alfreda Łubieńskiego, właściciela majątku w Długiej Wsi względem łamania przykazań bożych, zwłaszcza dotyczących zakazu pracy w niedzielę wywołało oburzenie społeczne, czemu dano wyraz umieszczając w omawianym czasopiśmie następującą treść: „Lud się bałamuci obietnicą zapłaty i za wódkę gwałci Boże przykazanie” („Kaliszanin...”, 1878, nr 66, s. 274).

Niejednokrotnie do redakcji napływała korespondencja ze Stawiszyna na temat upadku moralnego stawiszyńskich mieszczan. W „Kaliszaninie” wydanym z dnia 22 czerwca 1877 r. pojawił się artykuł o szerzeniu się pijaństwa wśród mieszczan stawiszyńskich, zwłaszcza w dni świąteczne. Za taki stan rzeczy autor listu obarczył miejscowych karczmarzy i szynkarzy, którzy wbrew zakazowi w trakcie nabożeństw wpuszczają klientów do lokalu tylnym wejściem. Szynki, karczmy i restauracje powinny być otwarte w te dni jedynie dla podróżnych. Jednakże nie każdy właściciel dla chęci czerpania zysku naruszał obowiązujące normy. Jako przykład godny do naśladowania korespondent podaje

pana Ch., właściciela miejscowej cukierni, który w dni świąt pierwszorzędnych zamyka cukiernię. Natomiast, gdy ktoś podróżuje np. kareta podróżną podejmuje gościa w swoim mieszkaniu, aby nie być złym przykładem dla innych („Kaliszanin...”, 1877, nr 49, s. 199).

W dalszej części tekstu autor zwraca uwagę, że w tej kwestii wyróżniają się starozakonni, którzy zgodnie z zasadami swojej wiary, w dni święte unikają podróżowania i nie uczęszczają w czasie niewłaściwym do miejsc publicznych. W liście korespondent informował czytelników także o zachowaniu 10 letniego dziecka, „które pali groszociągą, gra w karty o pieniądze, pije wódkę i bawara, a to wszystko uchodzi mu w szynkowniach i to jeszcze w trakcie nabożeństwa” („Kaliszanin...”, 1877, nr 49, s. 199).

W tym samym roku informowano na łamach „Kaliszanina” o trudnej sytuacji porzuconych i bezdomnych sierot. Uwagę jednej z mieszczanek stawiszyńskich zwrócił ubogi sześciolatek chłopiec, ubrany w parciane odzienie z tobołkiem na plecach, porzucony przez gospodarza, u którego pracował latem przy wypasie gęsi. Kobieta nakarmiła chłopca i wyprowadziła go na

drogę do Zbierska, gdzie kazała mu iść w poszukiwaniu pracy i schronienia. Korespondent K. wyraził swój żal, stwierdzając:

Smutny to objaw ludzkiego serca, kiedy nad sierotą nie ma litości u ludzi nawet takich, którzy nie kupują ani kartofli, ani kapusty, i mają wszystko czem można przeżyć i zimię i wiosnę i przednówek („Kaliszanin...”, 1877, nr 98, s. 393).

Sprawy szkolne

W analizowanym czasopiśmie znajdują się również obszernie relacje z wydarzeń szkolnych. W 1875 r. do redakcji wpłynął list z opisem majówki, która odbyła się 24 maja w majątku Wilhelma Repphana, właściciela Petryk. Uczestniczyli w niej uczniowie i nauczyciele obu szkół: katolickiej oraz ewangelickiej. Oto fragment opisu:

Ruszono przy odgłosie orkiestry zebranej z uczniów z chorągiewkami na czele, wśród ochoczego śpiewu. Uczennice i uczniowie wspólnie ze swymi przewodnikami bawili się w gry różne a dla urozmaicenia im przyjemności właścicielka pięknego tamecznego ogrodu, pozwoliła małym gościom obejrzeć go we wszystkich szczegółach. Ileż to było uciechy gdy ogród ten który by najwyszukańsze estetyczne wymagania zaspokoić zdołał... gdy na głos dzwonka złote rybki podpływały do brzegów stawu, ile było pożytku gdy łącząc ułite dulci nauczyciele pokazywali swoim uczniom nieznaną im dotąd rośliny, krzewy i drzewa. Gościnność pani R. zasługuje na wszelkie uznanie, i chętnie spełniamy życzenie naszego korespondenta stając się echem serdecznej za nią wdzięczności („Kaliszanin...”, 1875, nr 43, s. 179–180).

Na koniec korespondent wyraził swoje ubolewanie słowami:

Miała atoli majówka i odwrotną stronę medalu, gdyż niektórzy rodzice dzieci wyznania ewangelickiego byłiby przybyli na majówkę, gdyby nie połączenie ich z katolikami. Jakto? w XIX wieku podobny objaw ciemnoty fanatyzmu i nietolerancji to rzecz nie do uwierzenia a jednakże prawdziwa (Tamże).

Nieszczęśliwe wypadki

Jednym z najczęściej pojawiających się tematów na łamach „Kaliszanina” były kwestie nieszczęśliwych wypadków, przestępstw oraz morderstw. Najwięcej wypadków miało miejsce na wsiach, które administracyjnie przynależały do Stawiszyna. Głównie zdarzały się podczas obsługi napędzanych siłą pociągową koni maszyn rolniczych, takich jak młockarnia itp. Na przykład: 9 marca 1875 r. trzydziestotrzyletnia Elżbieta Walczak, mieszkanka wsi Kiączyn (Kionczyn) w trakcie młócenia zboża zaplątała suknię w tryby młockarni, „dostawszy się

sama w maszynę, w najokropniejszych męczarniach życie zakończyła” („Kaliszanin...”, 1875, nr 22, s. 90). Cztery lata później tragiczny wypadek miał miejsce w wiatraku pod Stawiszynem, gdzie „pękła obręcz opasująca kamień młyński, który rozprysnął się na części i zabił na miejscu młynarza, a siła uderzenia była tak wielka, że deski zostały wyrwane i część kamienia rzucona o 15 łokci” („Kaliszanin...”, 1879, nr 55, s. 232). Niekiedy zdarzały się także wypadki w trakcie przygotowywania drewna na opał. W 1877 r. w Stawiszynie, starozakonna Ester Rus, żona krawca, chcąc przeciąć kawałek drewna siekierą, ucięła sobie środkowy palec u lewej ręki w samym zgięciu. Rana została natychmiast opatrzona przez miejscowego lekarza („Kaliszanin...”, 1877, nr 65, s. 261). Z kolei rok później donoszono, że 70 letni starozakonny Zelig, grając w karty zmarł w wyniku ataku apoplektycznego („Kaliszanin...”, 1878, nr 90, s. 374).

Zanotowano także nieszczęśliwe wypadki podczas wykonywania prac dekarskich. I tak: 24 wrzesień 1877 na Półku, blacharz Penke:

pobijał dach na stodole z trzema pomocnikami, gdy hak utrzymujący rusztowanie pękł i wszyscy czterej spadli na ziemię z 30 stóp. Majster potłukł się niebezpiecznie, nastąpiło uszkodzenie około łędźwi pękł mu mlecz i ma ciągle kurcze w nogach, zapewne biedak przeniesie się do wieczności. Uczeń jego złamał lewą rękę od ramienia, dwóch zaś wyszło w całości („Kaliszanin...”, 1877, nr 77, s. 310).

Miesiąc później we wsi Piątek Mały, nieopodal Stawiszyna spadł z dachu Walenty Kozłowski, wyrobnik, „skutkiem czego złamał prawą rękę. Ranę opatrzył i poskladał kostki znany lekarz ze Stawiszyna doktor G.” („Kaliszanin...”, 1877, nr 87, s. 350). Kilka dni wcześniej we wsi Godziątków, 14 letni parobek Stanisław Kokoszewski podczas rżnięcia siczki w maszynowej siczkarni, skaleczył prawą rękę. Doktor G. amputował kończynę, a poszkodowanego zawieziono do szpitala („Kaliszanin...”, 1877, nr 80, s. 321).

Nie był to jedyny pacjent doktora Gliksmana. Udzielił on także pomocy 25-letniemu mężczyźnie, który przez przypadek połknął monetę – srebrną dziesiątkę.

Moneta dostała mu się do gardła, gdzie była przeszło miesiąc. Nic nie pomogły domowe leki: bicie pięścią w kark, biedak cierpiał dnie i noce, gdy spał to zdawało się, że dom się przewróci tak chrapał, żona lzy wylewała, dopiero pomoc lekarska przez danie leków na silne wymioty, po tygodniu przywróciła chorego do zdrowia („Kaliszanin...”, 1877, nr 36, s. 144).

Przestępczość

W analizowanym czasopiśmie odnajdujemy także kilkanaście informacji na temat przestępczości w Stawiszynie. W 1876 r. pisano, że włóczęgi dopuszczają się kradzieży, zwłaszcza nocą. Ich łupem padła siekiera, gęsi oraz zboże. Autor tekstu zadaje pytanie: „Czyż temu, żeby zapobiec nie może być zaprowadzona warta a straż ziemiska kolejno nie może przychodzić im z pomocą?” („Kaliszanin...”, 1876, nr 100, s.409). Dwa lata później donoszono, że „wśród białego dnia złodziej okradł pisarza gminnego, zabrał mu całą garderobę wartości około stu rubli. W teje osadzie właścicielowi B. w nocy ze sklepika 12 w. owsa” („Kaliszanin...”, 1876, nr 29, s. 118). W lutym 1879 r. miały miejsce dwa przestępstwa o charakterze złodziejskim. Pierwszy z nich wydarzył się z piątku na sobotę, gdzie złodziej wybił szybę z okna frontowego w mieszkaniu księdza i skradł ubrania, leżące przy łóżku oraz gotówkę 40 rubli srebrnych („Kaliszanin...”, 1879, nr 14, s. 56). Druga kradzież miała miejsce podczas miejscowego jarmarku, gdzie zloczyńca pod pretekstem wypróbowania konia, którego chciał zakupić, ukradł go („Kaliszanin...”, 1879, nr 25, s.102). Natomiast w marcu tego samego roku złodziej podczas nieobecności wachmistrza w domu otworzył drzwi do jego mieszkania,

zabrał zegarek, związał pościel, której nie zdążył unieść odstraszony przybyciem do sieni strażnika, a następnie samego gospodarza. Rabuś w oczach prawie im zniknął przez furtkę i pomimo natychmiastowego poszukiwania nie został wyśledzony („Kaliszanin...”, 1879, nr 28, s. 114).

Z kolei w sierpniu 1879 r. złodziej wystawił okno w mieszkaniu Gliksmana i skradł garderobę wartości około stu rubli, którą ukrył w polu za Jeziorkami. Skradzione rzeczy udało się odzyskać, dzięki śledztwu starszego strażnika Pantilejmonowa i młodszego Augustynowicz, lecz sprawcy nie złapano („Kaliszanin...”, 1879, nr 68, s. 284).

Ogłoszenia

We wrześniowym numerze „Kaliszanina” z 1874 r. zamieszczono ogłoszenie o sprzedaży mebli brzuścowych, czyli dwóch łóżek politurowanych, szafy do bielizny i sukien, umywalni, stolików o różnych wymiarach, toalety z lustrem, komody, stołu i innych rzeczy gospodarskich. Szerszych informacji o oferowanych meblach można było uzyskać w cukierni u pana Chylewskiego („Kaliszanin...”, 1874, nr 68, s. 288). Natomiast zmiany stosunków własnościowych były pretekstem do umieszczenia w prasie ogłoszenia o sprzedaży lub wydzierżawieniu nieruchomości. W 1877 r. Alfred Łubieński zamieścił w „Kaliszaninie” ogłoszenie, w którym oferował sześć włók gruntu do wydzierżawienia.

wienia wraz zabudowaniami folwarcznymi w dobrach Stawiszyn. Bliższych informacji o przedmiocie dzierżawy można było uzyskać w każdy wtorek i piątek, w cukierni pana Mayera w Kaliszu („Kaliszanin...”, 1877, nr 17, s. 70).

Nekrologi

Śmierć bliskich osób stała się motywem do umieszczania w prasie nekrologów oraz wspomnień pośmiertnych. W 1875 r. w czasopiśmie pojawił się nekrolog Teodor Roeslera, właściciela majątku Piątek Wielki. Ciało zmarłego zostało pochowane na cmentarzu ewangelickim w Stawiszynie, o czym informowała pogrążona w żalobie żona wraz z ośmiorgiem dzieci („Kaliszanin...”, 1875, nr 7, s. 27). Dwa lata później donoszono o śmierci Karola Wilhelma Sztarka. W nabożeństwie żałobnym uczestniczył pastor: Haessner oraz Haberkant, duchowny z Kalisza („Kaliszanin...”, 1877, nr 91, s. 366).

Podziękowania

Na zakończenie przeglądu wiadomości ze Stawiszyna warto zwrócić uwagę na podziękowania, opublikowane w „Kaliszaninie” w latach 1870–1880. Pierwsze z nich pojawiły się w 1874 r. i zamieścił je Franciszek Szczuka, który nie mając już ratunku, został wyleczony przez stawiszynskiego medyka. W liście czytamy: „powodowany więc prawdziwą wdzięcznością za przywrócone mi zdrowie, czuję się w obowiązku jako człowiek powodowany uczuciem sprawiedliwości i wdzięczności złożyć p. G. publiczne podziękowanie” („Kaliszanin...”, 1877, nr 64, s. 258). Z kolei niejaki pan Sz. na łamach kaliskiej prasy zamieścił podziękowania dla ubogiego, starozakonnego krawca Szpringera, który zwrócił mu portmonetkę ze stu rublami, pozostawioną w tużurku, przyniesionym do niego do naprawy („Kaliszanin...”, 1878, nr 91, s. 377). Natomiast w jednym z numerów, wydanym w 1878 r. zamieszczono wyrazy wdzięczności dla Szymona Grunfelda, opiekuna kaliskiego szpitala starozakonných oraz dla doktora Rymarkiewicza, ordynatora tejże lecznicy, a także lekarza ze Stawiszyna, za udzieloną pomoc lekarską w drodze i dalsze troskliwe zajęcie się chorobą ojca. Podziękowania zamieściły córki poszkodowanego, podpisane jako N.R. i H.F. z domu M. („Kaliszanin...”, 1878, nr 25, s. 106).

Zakończenie

W treści przestudiowanych artykułów, opublikowanych w „Kaliszaninie” w latach 1870–1880 dotyczących Stawiszyna pojawiają się przede wszystkim wątki związane z wydarzeniami bieżącymi. Z zebranych wiadomości dowiadujemy się o wyborach miejscowych władz, zmianach personalnych na stanowiskach

urzędniczych, uroczystościach kościelnych, wydarzeniach z życia parafii, sprawach szkolnych, nieszczęśliwych wypadkach, popełnionych przestępstwach, wzajemnych stosunkach i relacjach mieszkańców tej niewielkiej społeczności. Wachlarz informacji jest bardzo szeroki, począwszy od prozy życia codziennego aż po doniosłe refleksje nad koniecznością przeprowadzania zmian, które miały doprowadzić do usprawnienia funkcjonowania mieszkańców. Korespondencja nauczyciela Kurcewskiego, przedstawiciela miejscowej inteligencji zawiera negatywną opinię na temat zachowań naruszających obowiązujące normy społeczne. Słowa krytyki padają także w kierunku stawiszyńskich władz gminnych. Nie jest pozbawiona również pochwał skierowanych do osób, które swoim działaniem i zachowaniem przyczyniły się do krzewienia kultury wśród stawiszyńskiej społeczności. Na łamach czasopisma został nakreślony obraz XIX wiecznego społeczeństwa z prowincji w guberni kaliskiej. Z lektury artykułów i notatek wynika, że sytuacja ekonomiczno-gospodarcza mieszkańców miasta była trudna. Na koniec warto podkreślić, że w świetle innych typów źródeł historycznych wiadomości zawarte w omawianej prasie na temat społeczności wyznania mojżeszowego są unikatowe. Zatem „Kaliszanin” stanowi prawdziwą kopalnię wiedzy na temat XIX wiecznego społeczeństwa stawiszyńskiego, przeszłości miasta i odzwierciedla wiernie sytuację społeczno-ekonomiczną mieszkańców prowincji. Czasopismo stanowi interesujący materiał źródłowy do badań nad genealogią rodzin ze Stawiszyna. Poza tym zawiera ważne wątki z biografii przedstawicieli miejscowej inteligencji.

Ze względu na różnorodność zebranych informacji autorka testu nie rości sobie praw do całkowitego wyczerpania tematu, a także jest świadoma, że owa praca nie jest pozbawiona pewnych potknięć i błędów. Pozostaje jedynie wierzyć, że niniejszy artykuł stanie się w przyszłości inspiracją do pogłębienie poruszanej tematyki.

Bibliografia

- Andrysiak, Ewa (2009). Szadek w korespondencjach „Kaliszanina”. *Biuletyn Szadkowski*, 9, 107–117 [online]. Pobrano 20 lutego 2025, z: <https://czasopisma.uni.lodz.pl/biuletyn-szadkowski/article/view/13964/13502>
- Figlus, Tomasz & Cepił, Monika (2023). Zagadnienie społeczno-gospodarcze wsi w okolicach Szadku na łamach prasy kaliskiej w drugiej połowie XIX w. i na początku XX w. *Biuletyn Szadkowski*, 21, 51–69.
- Gołembiewska, Marta (2023a). Knorr Edward (1850–1917). W: *Słownik biograficzny Wielkopolski Południowo-Wschodniej ziemi kaliskiej*. Bogumiła Celer (red.), (t. 4, s. 269–270). Kalisz: Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk.
- Gołembiewska, Marta (2023b). Meijer Teodor (1837–1896). W: *Słownik biograficzny Wielkopolski Południowo-Wschodniej ziemi kaliskiej*. Bogumiła Celer (red.), (t. 4, s. 371). Kalisz: Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk.

Stawiszyn na łamach „Kaliszanina”...

- „Kaliszanin. Gazeta miasta Kalisza i jego okolicy” (1872), nr 54.
- „Kaliszanin. Gazeta miasta Kalisza i jego okolicy” (1874), nr 68.
- „Kaliszanin. Gazeta miasta Kalisza i jego okolicy” (1875), nr 7; nr 22; nr 28; nr 43.
- „Kaliszanin. Gazeta miasta Kalisza i jego okolicy” (1876), nr 7; nr 29; nr 36; nr 50; nr 51; nr 56; nr 63; nr 100.
- „Kaliszanin. Gazeta miasta Kalisza i jego okolicy” (1877), nr 10; nr 17; nr 40; nr 49; nr 64; nr 65; nr 85; nr 91; nr 98.
- „Kaliszanin. Gazeta miasta Kalisza i jego okolicy” (1878), nr 17; nr 25; nr 40; nr 51; nr 66; nr 91.
- „Kaliszanin. Gazeta miasta Kalisza i jego okolicy” (1879), nr 14; nr 25; nr 28; nr 29; nr 55; nr 68.
- Kneifel, Edward (1937). *Die evangelisch – augsburgischen Gemeinden der Kalischer Diözese*, Posen: Günther Wolff zu Plauen im Vogtland.
- Kubacka-Gorwecka, Maria & Sobczak-Waliś, Monika (2015). *Prochem jesteśmy i cieniem. Wspomnienia pośmiertne i nekrologi Kaliszanina. Gazety miasta Kalisza i jego okolic*. Kalisz: Miejska Biblioteka Publiczna im. Adama Asnyka.
- Kujawski, Witold (2018). *Parafie diecezji włocławskiej. Okres kujawsko-kaliski 1818–1925*. Włocławek: Teologiczne Towarzystwo Naukowe Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku.
- Małyшко, Stanisław (2009). *Jedlec na przestrzeni wieków*. Kalisz: Wydawnictwo Edytor.
- Małyшко, Stanisław (2012). *Tursko i okolica*. Gołuchów: Urząd Gminy.
- Małyшко, Stanisław (2018). *Z dziejów Jastrzębnik i sąsiednich wsi*. Kalisz: Wydawnictwo Edytor.
- Miluska-Stasiak, Jadwiga (2012). *Gmina Opatówek wczoraj i dziś: w kręgu „Miasteczka Róży Wiatrów”*. Opatówek: Gminna Biblioteka Publiczna im. Braci Gillerów.
- Polanowski, Edward (1975). „Kaliszanin”. Przyczynek do dziejów prasy prowincjonalnej w Królestwie. *Rocznik Kaliski*, 5, 127–165.
- Polanowski, Edward (1978). Materiały historyczne w „Kaliszaninie”. *Rocznik Kaliski*, 11, 199–226.
- Polanowski, Edward (1981a). Bibliografia zawartości literackiej „Kaliszanina” 1870–1892. *Prace Naukowe. Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Częstochowie, Seria Humanistyczna*, 4(1), 47–62.
- Polanowski, Edward (1981b). Korespondencje w „Kaliszaninie”. *Rocznik Kaliski*, 14, 265–273.
- Śmiecińska, Mariola (2004). *Blask małej ojczyzny: gmina Bliżanów wczoraj i dziś*. Kalisz: Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk.
- Tabaka, Anna (2023). Tournelle Franciszek Ksawery (ur.1819, Kalisz-zm.1880, Kalisz). W: Górczyński, M. (red.) *Słownik architektów, budowniczych i planistów Kalisza* (s. 166–168). Kalisz: Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk.
- Walczak, Krzysztof (2005). *Czasopisma kaliskie XIX i początków XX w. Studium bibliologiczne*. Kalisz: Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk.

Stawiszyn in the pages of “Kaliszanin” in the years 1870–1880.

History, monuments, events

ABSTRACT: In research on the history of smaller communities, the 19th century Kalisz press is an invaluable source. One of the most important magazines the next day was “Kaliszanin”. Newspaper of the city of Kalisz and the surrounding area. Among the information about Kalisz and various locations there is information about Stawiszyn, which is administratively located in the Kalisz Governorate. The study uses the annuals of “Kaliszanin” from 1870–1880. The most important information was selected and constitutes the basic source for the development of the history of 19th century Stawiszyn.

KEYWORDS: “Kaliszanin”, Kalisz press, 19th century, Stawiszyn, biography, genealogy

Maria Strzelecka

Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego
Oddział Zbiorów Specjalnych. Sekcja Rękopisów
Szkola Doktorska Nauk Humanistycznych UŁ
e-mail: maria.strzelecka@lib.uni.lodz.pl

 <https://orcid.org/0009-0003-7280-0357>

Zarys problematyki ochrony i popularyzacji XIX-wiecznych źródeł rękopiśmiennych. Na przykładzie projektu „Rękopiśmienne dziedzictwo kulturowe 1791–1918 w zbiorach Biblioteki UŁ”

DOI: <https://doi.org/10.18778/0860-7435.40.02>

Abstrakt: Artykuł przedstawia cele osiągnięte w ramach projektu „Dziedzictwo kulturowe rękopisów 1791–1918 w zbiorach Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego” oraz zbiór XIX-wiecznych rękopisów z Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego, które były przedmiotem projektu. Zbiór zawierał rękopisy zróżnicowane pod względem formy, gatunku, języka (teksty w języku polskim, rosyjskim, francuskim, łacińskim), stylu i tematyki. Rękopisy z XIX wieku i z terenów przygranicznych utrwalają pamięć o ważnych wydarzeniach w historii Polski (Konstytucja 3 maja, Powstania Listopadowe i Styczniowe, represje po powstaniach, Wielka Emigracja, Wiosna Narodów, I wojna światowa). Są świadectwem życia codziennego, obyczajów i nastrojów społecznych, a także dokumentują działalność władz, urzędów i organizacji. Celem artykułu jest odpowiedź na pytanie, jakie znaczenie miały działania podjęte w ramach projektu dla skutecznej i trwałej ochrony zbiorów, ich popularyzacji oraz dla Biblioteki jako instytucji gromadzącej różnego rodzaju zbiory, w tym XIX-wieczne źródła rękopiśmienne.

Słowa kluczowe: zbiory specjalne, rękopisy XIX-wieczne, dziedzictwo kulturowe, Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego

Wstęp

Na zbiory rękopiśmienne Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego [dalej: BUŁ] gromadzone i przechowywane w ramach Oddziału Zbiorów Specjalnych [dalej: OZS] składają się: archiwa rodzinne, instytucji, wydawnictw i organizacji, korespondencja prywatna i urzędowa, spuścizny, a także rękopisy zabytkowe, o szczególnej wartości historycznej, naukowej i/lub artystycznej (Sulejewicz-Nowicka, 2015, s. 190): iluminowane kodeksy średniowieczne, listy królewskie, dokumenty kościelne i cechowe etc. (Strzelecka & Sulejewicz, 2022, s. 29)¹. Spośród blisko 4500 zinwentaryzowanych jednostek (dane na 31.12.2024) około 500² stanowią rękopisy powstałe w wieku XIX. Należy podkreślić, że XIX-wieczne zasoby BUŁ przechowywane są w dwóch agendach: wymienionym już OZS BUŁ (dokumenty rękopiśmienne, ikonograficzne, kartograficzne, muzyczne, dokumenty życia społecznego, cymelia), a także w zbiorach magazynowych (wydawnictwa zwarte i ciągłe). Zasób XIX-wieczny jest opracowywany (w ramach wpływu bieżącego i retrokonwersji), poddawany zabiegom konserwatorskim oraz digitalizacji, mającym na celu jego ochronę oraz ułatwienie dostępu dla użytkowników BUŁ oraz wszystkich zainteresowanych³. Zakupy antykwaryczne sukcesywnie uzupełniają zasób o nowe nabytki⁴. Upowszechnianie informacji o zbiorach XIX-wiecznych przyjmuje różne formy (dostosowane do rodzaju zbiorów oraz grupy docelowej); są to wystawy⁵, spotkania adresowane do społeczności akademickiej UŁ oraz mieszkańców Łodzi

---

¹ Por. również Zbiory specjalne. W: Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego.

² Ustalono na podstawie kwerendy własnej katalogu kartkowego Sekcji Rękopisów OZS BUŁ.

³ Zbiory rękopiśmienne wydzielono z zasobu zbiorów specjalnych najpóźniej, bo w 1961 r. (co więcej, dopiero od lat 70. XX w. możemy mówić o usystematyzowanej polityce gromadzenia rękopisów m.in. przez pozyskiwanie łódzkich regionalistów oraz spuścizn po profesorach UŁ, literatach, ludziach nauki, por. Fontner, 2000, s. 78). W środowisku naukowym są mało znane lub nieznane zupełnie: „Informacja o zbiorach dostępna jest w trzech źródłach: głównie za pośrednictwem tradycyjnego katalogu kartkowego znajdującego się w Sekcji Rękopisów; w niewielkim stopniu w katalogu komputerowym BUŁ, a także w postaci zdigitalizowanej w Bibliotece Cyfrowej UŁ (...). Nowym źródłem informacji o zasobie rękopiśmiennym będzie, realizowany w latach 2024–2026, projekt platformy cyfrowej »Digitus Index«” – zob. Strzelecka 2024, s. 14.

⁴ Jak choćby zakupione w latach 2021–2025 rękopisy: Kornel Ujejski, *List do księdza Tomasza Počilowskiego* (1891); hr. Władysław Plater, *List w sprawie "praw Polski"* (1833); *List nieznanego adresata do Elżby Orzeszkiej*, [Inc. „Wielce szanowna i droga dla mnie Pani”] (między 1897 a 1907); *Summariusz dokumentów Klemensa Zakrzewskiego z Poddębic k. Łodzi w procesie o wieś Janów i Żuraw k. Częstochowy z kapitułą w Choczcu k. Pleszewa* (1810).

⁵ W ostatnich latach były to: „Miejsce i ludzie. Portret dawnej Łodzi w zbiorach Biblioteki UŁ” (Noc Muzeów, 2022); „Łódź zajmuje mnie i porywa. Obraz miasta na przelomie XIX i XX wieku w zbiorach Biblioteki UŁ” (ekspozycja przygotowana z okazji 600-lecia Łodzi oraz premiery drugiego tomu monografii „Łódź poprzez wieki. Historia miasta”, 2023).

i regionu, konferencje, publikacje⁶, a także projekty biblioteczne, szczególnie ważne dla ochrony, opracowania i popularyzacji dokumentów zabytkowych, unikatowych, będących częścią składową polskiego i europejskiego dziedzictwa kulturowego. Na uwagę zasługują, między innymi: projekt „Polskie serie literackie XIX-wieku” (zakończony w 2018 r.)⁷; trwający właśnie projekt „Od drzeworytu do fotolitografii. Zabytki „czarnej sztuki” i albumy w zbiorach Biblioteki UŁ” (zadania przewidziane w projekcie to opracowanie, digitalizacja i udostępnienie w Bibliotece Cyfrowej UŁ 200 najcenniejszych starodruków i albumów wydanych w latach 1579–1945), a także – będący przedmiotem niniejszego artykułu – zakończony w czerwcu 2025 r. projekt „Rękopiśmienne dziedzictwo kulturowe 1791–1918 w zbiorach Biblioteki UŁ”. W działaniach podejmowanych przez BUŁ dziedzictwo kulturowe jest nie tylko przedmiotem ochrony, ale i powszechnie (oraz bezpłatnie) udostępnianym potencjałem (Purchla, 2014, s. 21).

Głównym celem artykułu jest omówienie w zarysie 1) zadań zrealizowanych w projekcie „Rękopiśmienne dziedzictwo kulturowe 1791–1918 w zbiorach Biblioteki UŁ” (dalej: „Rękopiśmienne dziedzictwo...”), oraz 2) kolekcji rękopisów XIX-wiecznych BUŁ, będących przedmiotem projektu. Jak już wspomniano, są to zbiory mało znane w środowisku naukowym lub nieznane zupełnie, dlatego ich zaprezentowanie – nawet pobieżne – wydaje się uzasadnione dla upowszechniania informacji o zasobach BUŁ, cennych z punktu widzenia badań nad historią regionu oraz XIX wieku. Artykuł stawia sobie również za cel udzielenie odpowiedzi na pytanie, jakie znaczenie miały podjęte w ramach projektu działania dla skutecznej i trwałej ochrony zbiorów, ich popularyzacji, a także Biblioteki jako instytucji gromadzącej różne typy zbiorów, w tym źródła rękopiśmienne. Powyższe cele determinują i uzasadniają charakter artykułu: opisowy, sprawozdawczy, bibliograficzny, jak również popularyzatorski. Autorka posłuży się metodą analizy, której przedmiotem będą: projekt (jego cele, kryteria, zadania – na podstawie materiałów informacyjnych BUŁ oraz kwerendy własnej⁸) oraz dokumenty rękopiśmienne włączone do kolekcji

⁶ Wykaz publikacji nt. zbiorów specjalnych BUŁ, w tym XIX-wiecznych, dostępny na stronie internetowej Biblioteki: Zbiory specjalne W: Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego (wykaz odrębny dla każdej sekcji OZS).

⁷ Kolekcja *Polskie serie literackie w XIX wieku* dostępna w Bibliotece Cyfrowej UŁ zawiera m.in. „Wybór Pisarzy Polskich” (Warszawa, 1803–08), „Biblioteka Mrówki” (Lwów, 1869–1901), „Biblioteka Narodowa” (Lwów, 1868–72), „Biblioteka Polska” (Kraków, 1875–95), „Biblioteka Zapomnianych Poetów i Prozaików Polskich XVI–XVIII wieku” (Warszawa, 1886–1938), „Biblioteka Klasyków Polskich” (Lwów, 1882–1883) i „Biblioteka Pisarzy Polskich” (Kraków, 1889–1939), „Biblioteka Kieszonkowa Klasyków Polskich”, „Biblioteka Ludowa Polska” (Paryż, 1866–71). Por. Zdigitalizowane XIX-wieczne serie... (online).

⁸ Autorka artykułu była jednym ze współtwórców oraz wykonawców projektu.

projektowej. Należy podkreślić, że artykuł jedynie sygnalizuje obecność kolekcji XIX-wiecznych rękopisów w zbiorach BUŁ, które – jako w pełni zdigitalizowane źródła, dostępne w domenie publicznej – czekają na gruntowne zbadanie i opracowanie przez specjalistów dyscyplin humanistycznych.

Działania projektowe

W 2020 roku Biblioteka UŁ rozpoczęła realizację pionierskiego projektu obejmującego zbiory rękopiśmienne pt. „Rękopiśmienne dziedzictwo kulturowe XV–XVIII wieku w zbiorach Biblioteki UŁ” (Strzelecka & Sulejewicz-Nowicka, 2022, s. 25–45), którego kontynuację stanowił projekt „Rękopiśmienne dziedzictwo kulturowe 1791–1918 w zbiorach Biblioteki UŁ”, dofinansowany z programu „Społeczna Odpowiedzialność Nauki II” Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w latach 2023–2025. Jego przedmiotem było 96 dokumentów rękopiśmiennych: państwowych, sądowych, wojskowych, administracji miejskiej i kościelnej, zgromadzeń i towarzystw, archiwów rodzinnych i korespondencji, pamiętników, relacji osobistych i tzw. variów. Poniżej omówione zostaną w zarysie: działania projektowe, kryteria wyboru dokumentów wraz z przykładami. Ze względu na unikatowy charakter zbiorów oraz ich znaczenie dla dziedzictwa kulturowego, kluczowymi działaniami w projekcie były:

1. Odkazanie zbiorów w komorze fumigacyjnej,
2. Opracowanie rękopisów w Centralnym Katalogu Polskich Bibliotek Naukowych (NUKAT) i systemie lokalnym SYMPHONY wg obowiązującego w czasie katalogowania formatu MARC 21 dla rękopisów,
3. Konserwacja wybranych rękopisów (11 obiektów),
4. Digitalizacja kolekcji,
5. Rozpowszechnianie informacji o kolekcji – przygotowanie multimedialnej wystawy dostępnej na stronie internetowej Biblioteki UŁ⁹.

W ramach opracowania zbiorów sporządzono i wprowadzono 96 opisów bibliograficznych do Katalogu Centralnego Bibliotek Akademickich NUKAT oraz Katalogu Komputerowego BUŁ. Rekordy zawierały szereg informacji: autora (jeśli takie ustalenie było możliwe), tytuł (oryginalny, incipit lub nadany przez katalogującego), cechy formalne oraz szczegółowe (rodzaj papieru,

---

⁹ Informacje nt. projektu: „Rękopiśmienne dziedzictwo kulturowe...” (online). Kierownikiem projektu była wicedyrektor kust. dypl. Dorota Bartnik, a zrealizowano go we współpracy kilku agend Biblioteki: Sekcji Rękopisów OZS, Pracowni Restauracji Książki OZS, Oddziału Informatyzacji oraz Pracowni Reprografii.

oprawy, format, pieczęcie, materiały dodatkowe jak zdjęcia, rysunki etc.). Działanie to miało kluczowe znaczenie dla widoczności zasobu rękopiśmiennego w Katalogu Komputerowym BUŁ, który jest dla użytkowników pierwszym i podstawowym miejscem informacji o zbiorach. Konserwacja wybranych obiektów (łącznie 11 dokumentów) przeprowadzona w Pracowni Restauracji Książki OZS objęła: czyszczenie papieru, uzupełnienie ubytków, renowację i/lub wzmocnienie opraw. Działanie to zapewniło ochronę najbardziej zniszczonym obiektom, jednocześnie „przywracając [ich] walory użytkowe, artystyczne i estetyczne” (Sulejewicz-Nowicka & Strzelecka, 2022, s. 31). W ramach digitalizacji kolekcji zeskanowano wszystkie wytypowane do projektu dokumenty, które następnie zostały zdeponowane w Bibliotece Cyfrowej UŁ [dalej: BC UŁ] oraz na platformie Federacji Bibliotek Cyfrowych. Przeniesienie zbiorów do postaci cyfrowej było nie tylko formą ich dokumentacji, ale przede wszystkim – ochrony i zwiększonej widoczności, ponieważ „(...) Dzięki zasięgowi sieci wirtualne zasoby są dostępne globalnie, w postaci metaobektów o walorach edukacyjnych, naukowych i kulturowych” (Talbierska, 2021, s. 25). Dostęp do zbiorów cyfrowych jest możliwy przez stronę internetową BC UŁ, BUŁ (zakładka: Biblioteka Cyfrowa UŁ) oraz z poziomu rekordu bibliograficznego w Katalogu Komputerowym BUŁ (dzięki linkowi odsyłającemu do danego dokumentu w BC UŁ). Ostatnim działaniem projektowym było przygotowanie i udostępnienie wystawy wirtualnej prezentującej 16 dokumentów rękopiśmiennych¹⁰. Każdy z dokumentów opatrzony został galerią zdjęć, komentarzem, linkiem do BC UŁ z pełną, elektroniczną wersją dokumentu oraz bibliografią. Wystawa jest dostępna za pośrednictwem strony internetowej Biblioteki UŁ. Dzięki tej dodatkowej – poza katalogiem komputerowym i siecią

---

¹⁰ Na wystawie znalazły się następujące dokumenty rękopiśmienne (według kolejności sygnatur): 1. *Korespondencja rodziny Rozwadowskich* [Akc. Rps. 5001]; 2. *Tzw. Kronika łódzkich esperantystów Włodzimierza Pfeiffera* [Akc. Rps. 5005]; 3. *Ojczyście Wspomnienia z Epoki Chlubnie poczętego Powstania Narodowego w Roku 1830/31* [Akc. Rps. 6376]; 4. *Listy Kazimierza Stoczekiego-Sosnowskiego* [Akc. Rps. 6384]; 5. *Książka zapisywania czeladzi Zgromadzenia Kowalskiego Ślusarskiego i Stelmarskiego w Mieście Pabianicach* [Akc. Rps. 6926]; 6. *Wspomnienia z moich podróży odbytych od 1890 do 1894 roku (...)* [Akc. Rps. 6937]; 7. *Akta sprawy Ignacego Radziejewskiego, naczelnika m. Łodzi, sądownego w sądzie wojennym w Łodzi w r. 1864. (...)* [Akc. Rps. 7045]; 8. *Zaszifrowany list wewnątrzsejmowy w sprawie posła Edmunda Burke* [Akc. Rps. 7061/1]; 9. *List księgarza Adolfa Ligonja*, [Akc. Rps. 7196]; 10. *Album rodziny Dłużewskich* [Akc. Rps. 7316]; 11. *Annotacje własnoręczne Józefa Węgierskiego od dnia 1go Września 1805 do 19 Marca 1806 Nro 3tio* [Akc. Rps. 7367]; 12. *Dokumenty Magistratu m. Łodzi* [Akc. Rps. 7451/1–13]; 13. *Rodacy! Świąć się oto czasy nowe* [Akc. Rps. 7737]; 14. *Archiwum rodziny Słomińskich i Eberchard* [Akc. Rps. 7796]; 15. J.H. Dąbrowski, *Do Imci Pana Pułkownika Puchalskiego Inspektora generalnego Szpitalow* [Akc. Rps. 8050]; 16. *Pamiętnik z 1861 r.* [Akc. Rps. 8615]. Zob.: Wystawa wirtualna... (online).

biblioteczną – formie prezentacji zbiorów, osiągnięto lepszą widoczność zasobu w sieci. Było to również działanie na rzecz ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego, umożliwiające bezpieczne (cyfrowe) prezentowanie zbiorów w ramach spotkań i warsztatów dla różnych grup odbiorców, w czasie trwania projektu oraz po jego zakończeniu.

Kolekcja projektowa – kryteria wyboru, charakterystyka

Pierwszym i jednocześnie kluczowym dla realizacji i powodzenia projektu zadaniem był wybór kolekcji. Uwzględnił on szereg kryteriów, takich jak: chronologia; unikatowa wartość ze względu na: miejsce powstania dokumentu, autora lub adresata, cechy fizyczne dokumentu oraz tematykę: istotną dla badań naukowych biograficznych, historii lokalnych społeczności, regionu lub miasta; znaczenie dla popularyzowania dziedzictwa kulturowego oraz edukacji regionalnej. Na tej podstawie wyodrębniono blisko setkę dokumentów, które:

- 1) zostały spisane między 1791 a 1918 rokiem;
- 2) powstały na ziemiach polskich, a także na emigracji;
- 3) związane były nie tylko z postaciami znanymi i zasłużonymi, ale również zapomnianymi lub zupełnie nieznanymi;
- 4) prezentowały ciekawą z perspektywy rękopisoznawczej i źródłoznawczej formę;
- 5) dotyczyły: zagadnień państwowych, administracyjnych, gospodarczych, powstań i tematyki patriotycznej, emigracji, edukacji i wychowania, życia codziennego.

W kolekcji przeważał język polski, choć znalazły się tu również dokumenty (lub fragmenty tekstów) w językach: rosyjskim, francuskim i łacińskim. Taki dobór dokumentów był uzasadniony zarówno celem i zakresem działań projektowych, jak i specyfiką rękopisów BUŁ, ponieważ – jak zauważa J. Talbierska

(...) duża różnorodność XIX-wiecznych zbiorów historycznych i zabytkowych w instytucjach kultury sprzyjają przyjmowaniu indywidualnych rozwiązań zarówno w zakresie ich przechowywania, opracowania, udostępniania, jak i umiejscowienia w strukturze danej instytucji (Talbierska, 2021, s. 35).

Oczywiście, należy pamiętać o tym, że wybrana kolekcja to niewielka część rękopiśmiennych zbiorów BUŁ, a dokumenty nieobjęte projektem to również cenne źródła do dziejów XIX stulecia (warto wymienić chociażby pojedyncze

listy: Adama Mickiewicza¹¹, pamiątki po Elizie Orzeszkowej¹², archiwum rodzin łódzkich fabrykantów Silbersteinów i Poznańskich¹³).

Jak wspomniano, zakres chronologiczny kolekcji objął dokumenty powstałe między 1791 a 1918 rokiem. Daty graniczne wyznaczają: początkową – rok podpisania Konstytucji 3 Maja i najstarszy dokument w kolekcji, tj. *Zaszyfrowany list wewnętrzny w sprawie posła Edmunda Burke* [Incipit: *Na list W Pana de 4. Junii sub No 15. daiąc respons (...) 10 Junii 1791*], [Ak. Rps. 7061/1], końcową zaś – odzyskanie przez Polskę niepodległości. Rękopisy XIX-wieczne i z dekad granicznych utrwalają pamięć o wydarzeniach ważnych dla historii Polski (Konstytucji 3 Maja, powstania listopadowego i styczniowego, represji popowstaniowych, Wielkiej Emigracji, Wiosny Ludów, I wojny światowej), są świadectwem życia codziennego, obyczajowości, nastrojów społecznych, dokumentują również działania władz, urzędów i organizacji. Założeniem projektu były nie tylko opracowanie, konserwacja i digitalizacja zbiorów, ale również pokazanie – przez pryzmat zasobów rękopiśmiennych – szerokiej perspektywy aktywności różnych instytucji, grup zawodowych, społecznych oraz jednostek w odniesieniu do wydarzeń i spraw o charakterze lokalnym (np. administracja miejska, archiwa rodzinne), ogólnonarodowym (np. administracja rządowa, powstańcze akta sądowe) lub międzynarodowym (życie Polaków na emigracji), a także – sfery prywatnej i domowej. W przypadku kryterium miejsca powstania, głównym założeniem projektu było wytypowanie zbiorów zarówno o zasięgu lokalnym, jak i międzynarodowym. W kolekcji znalazły się zatem dokumenty sporządzone m.in. w Kaliszu, Krakowie, Łodzi, Warszawie; w miastach europejskich, tj. Paryżu i Wiedniu; nieliczne powstały w Ameryce (Chicago, Filadelfia, Nowy Jork), Turcji – Imperium Osmańskim (Konstantynopol), Brazylii (Rio de Janeiro). Wiele z nich, jak choćby dokumenty urzędowe i gospodarcze, dotyczy regionu łódzkiego (Belchatów, Dalików, Pabianice, Poddębice). Odpowiednie przykłady zostaną podane w dalszej części pracy.

Kolejne kryterium uwzględniało: autora dokumentu i/lub adresata i/lub osobę, której dokument dotyczył. Jego nadrzędnym celem było podkreślenie zróżnicowania społecznego twórców (lub właścicieli) rękopisów, wśród których znaleźli się między innymi: generał Jan Henryk Dąbrowski (1755–1818), naczelnik powstania styczniowego w Łodzi Ignacy Radziejowski (1832–1864), pisarz i publicysta Józef Ignacy Kraszewski (1812–1887), poeta Kornel Ujejski (1823–1897), polski chemik i działacz społeczny Augustyn Wróblewski (1866– po 1913), biskup Władysław Zaleski (1852–1925), powieściopisarka i pamiętnikarka Paulina Wilkońska (1815–1875). W przypadku wielu rękopisów

¹¹ O liście tym pisała Zofia Dreszerowa. Zob. Dreszerowa, 1963.

¹² Por. Górniak, 2015.

¹³ Zob. m.in. Strzelecka, 2024.

nadawcami i/lub adresatami był tzw. autor zbiorowy – instytucje, tj. Rząd Tymczasowy Królestwa Polskiego, komisje i wydziały rządowe, sądy, towarzystwa i zgromadzenia cechowe. Znaczna część prezentowanych rękopisów to dokumenty urzędowe, charakteryzujące się dużym potencjałem informacyjnym i będące wiarygodnym źródłem do badań naukowych (jak chociażby *Akta rejenta S. Jasińskiego czy Dokumenty Magistratu m. Łodzi*). W przypadku rękopisów prywatnych oraz tekstów literackich ich walorami są m.in. autentyczność i bezpośredniość wynikająca z pierwszoosobowej narracji, jednostkowe postrzeganie świata oraz subiektywna interpretacja wydarzeń dziejowych, co sytuuje je w grupie ego-dokumentów (Szulakiewicz, 2013, s. 65–67). Spisane przez świadków życia i uczestników wydarzeń XIX wieku – dotyczą historii miast (Łódź, Kalisz), kształtowania się ośrodków wyznaniowych (parafie ewangeliczne w regionie łódzkim), walk narodowowyzwoleńczych, a także emigracyjnych losów Polaków, które przeplatają się ze zjawiskami i wydarzeniami znanymi z kart historii powszechnej (osadnictwo w Brazylii, masakry hamidiańskie¹⁴). Celem projektu było wskazanie na te zbiory, które są mało znane, a dotyczą zarówno postaci powszechnie rozpoznawalnych, zasłużonych, ale też zapomnianych lub których biografie wymagają uzupełnienia. Tak jest w przypadku chociażby wspomnianego już A. Wróblewskiego – działacza-anarchisty (w projekcie BUŁ znalazły się akta procesowe „krakowskiego buntownika” (Łaniewski, 2010). Lukę badawczą można znaleźć również w opracowaniach dotyczących historii rodziny Rozwadowskich – żona Florestana Brutusa Rozwadowskiego¹⁵, księżniczka Bracciano, pianistka, Rafaela Vitaliani Rozwadowska (1816–1906)¹⁶ jest jedynie wzmiankowana w hasłach słownikowych jej męża oraz w nielicznych publikacjach (Amorim, 2022, s. 190–191). Nieznane i niepublikowane dotąd listy rodziny Rozwadowskich (w języku polskim i francuskim) mogą stanowić źródło informacji dla biografów (Kolbuszewska, 2016, s. 237–248), wskazując nie tylko na szczegóły, ale również na istotne fakty.

Włączenie do projektu rękopisów osób mało znanych lub nieznanych miało na celu pokazanie życia w wieku XIX z perspektywy „zwyczajności”, a tym samym dopełnienie jego obrazu. Przykładem mogą być *Annotacye własnoręczne Józefa Węgierskiego*¹⁷ – tzw. silva rerum, w którym sprawy poważne

---

¹⁴ Masakry Ormian w Imperium Osmańskim, przypadające na lata 1894–1896. Zob. Kopczyński, 2015, s. 16).

¹⁵ Florestan Brutus Rozwadowski (1822–1879) – kartograf, inżynier, „ojciec topografii brazylijskiej”. Por. Jackowski et al. (red.), 2018.

¹⁶ Zob. m.in. Brzozowski, 1990.

¹⁷ Najprawdopodobniej chodzi o Józefa Benedykta Węgierskiego, ur. 1765, syna pułkownika Wojsk Polskich Waleryana i Marianny de Gaillarde. Z aktu małżeństwa z Józefą Magdaleną Pisarzowską (Karniewską) z 1812 r. wynika, że był on płatnikiem generalnym Wojska Polskiego. Charakter pisma na akcie ślubu oraz w *Annotacyach* pozwala przypuszczać, że jest to ta sama osoba. Zob. Akt ślubu Józefa Benedykta Węgierskiego (nr 79), (online).

i doniosłe wydarzenia przeplatają się z plotkami, skandalami i życiem codziennym, historia starożytna oraz teksty znanych postaci – z uwagami autora (na temat m.in. lekarzy, prawników, kobiet, młodzieży). Węgierski odnotowuje zdarzenia z areny politycznej: „Dla Pamięci. Dnia 30 września tego Roku przyjechał do Puław Alexander Iwszy Imperator Rosyjski, wraz z Xciem Adamem Czartoryskim Ministrem Interesow Zagranicznych” (na spotkanie z Franciszkiem II Cesarzem Niemieckim w Kozienicach, s. 75); a także wydarzenia z zagranicy:

Annotacya w dniu 3 września. Dzisiejsza Gazeta potwierdziła wiadomość o trzęsieniu ziemi w królestwie neapolitańskim w dniu 26 lipca, że z raportu rządowi przyslanego znaleziono pod gruzami trupów 6329 w różnych miastach zburzonych przez trzęsienie ziemi (k. 8).

Wydarzenie to staje się pretekstem do przytoczenia rozmowy Węgierskiego ze znajomym, w czasie której zastanawiali się, dlaczego ampulki z krwią św. Jana nie uchroniły Włoch przed takimi zniszczeniami. Niekiedy, zaczynając od spraw lub dzieł światowych, autor przechodzi do przykładów z życia codziennego: w annotacyi „O Dziełach długo pracowanych” wymienia uczonych, których utwory powstawały przez dłuższy czas. Wyliczenie kwituje uwagą odnośnie do współczesnych sobie: „Ja sam znam wiele osob którzy tak się męczą nad napisaniem listu, iak drugi nad dziełem iakowem”. Węgierski przyjmuje w Annotacyach rolę popularyzatora wiedzy, obserwatora zdarzeń współczesnych, moralizatora oraz dydaktyka. Spisany przez niego tom, wielogatunkowy i wielostylowy (a także – wielojęzyczny), jest niezwykle ciekawym źródłem do historii, obyczajowości, a także ówczesnej mentalności.

Wytypowane dokumenty różnią się ze względu na swoje cechy fizyczne (format, objętość). W projekcie znalazły się dokumenty spisane na papierze tradycyjnym oraz czerpanym, pojedyncze karty, zbiory luźnych dokumentów, woluminy czy bruliony; dokumenty urzędowe, powstałe według narzuconego przepisami schematu, a także nacechowane indywidualizmem autorów tomy rękopiśmienne zawierające materiały dodatkowe, tj. zdjęcia, wycinki z gazet, szkice autorskie (o czym poniżej), listy spisywane na papeteriach z monogramami i herbami rodowymi (korespondencja Rozwadowskich) lub papierach z pieczęciami firmowymi (Księgarnia Adolfa Ligonja). Różny jest również czas powstawania (wytworzenia przez autora) dokumentów – od rękopisów z pojedynczą datą dzienną po obiekty spisywane w dłuższym przedziale czasowym (kroniki, pamiętniki). Prezentowaną kolekcję charakteryzują nie tylko odmienna rozpiętość czasowa poszczególnych dokumentów, wielość środowisk, z jakich pochodzą nadawcy i adresaci tekstów, różna ranga opisywanych zdarzeń, ale również różnorodność gatunkowa, językowa, stylistyczna oraz tematyczna.

Jak wspomniano, dokumenty rękopiśmienne ujęte w kolekcji dotyczyły: zagadnień państwowych, administracyjnych, gospodarczych, powstań i patriotyzmu, emigracji, edukacji i wychowania, życia codziennego. Nie sposób w niniejszych artykule omówić ich szczegółowo – kilkanaście spośród nich prezentuje wystawa wirtualna dostępna na stronie internetowej Biblioteki. Dla celów niniejszego artykułu rękopisy podzielono na dwie grupy: 1. Dokumenty publiczne (państwowe, miejskie, kościelne, sądowe, wojskowe, zgromadzeń i towarzystw), 2. Dokumenty prywatne (archiwa rodzinne, korespondencja, pamiętniki, sztambuchy, zbiory poezji, varia). W grupie pierwszej znalazły się, m.in.: **przepisy, ogłoszenia i wykazy:** *Książka publikandów rządowych 1830–1835* (Akc. Rps. 7182, zawiera rękopiśmienne kopie obwieszczeń Rządu Tymczasowego Królestwa Polskiego oraz kopie zarządzeń i poleceń władz cywilnych i duchownych dotyczących głównie Ziemi Kaliskiej), *Lista senatorów Królestwa Polskiego* (Akc. Rps. 6957, z odręcznymi adnotacjami przy nazwiskach senatorów, tj. adresy, informacja o zajmowanej funkcji lub zgonie danej osoby; na liście dopisanych tym samym charakterem pisma 10 nazwisk, w tym Julian Ursyn Niemcewicz); **akta sądowe:** [*Akta sprawy przeciwko powstańcom styczniowym Henrykowi Millerowi, Tomaszowi Rosse, Ksaweremu Kaluszkowskiemu i Władysławowi Konarskiemu przed rosyjskim sądem wojskowym w Łodzi*] (Akc. Rps. 7046)¹⁸; **pisma okolicznościowe**, np. *Program obchodu żałoby krajowej na rok 1893* (Akc. Rps. 5460, datowany na 20 XI 1892, opracowany przez Władysława Brylskiego, zawiera uwagi dotyczące języka polskiego i jego roli jako czynnika przeciwdziałającego “zgnębieniu i wynarodowieniu” Polaków; odwołuje się do przeszłości, widząc w niej siłę do podejmowania działań na rzecz “odzyskania bytu utraconego”); *List [Bonawentury] Niemojowskiego*¹⁹ *do Magistratu m. Kalisza z 1807 r. w sprawie obchodów rocznicy Konstytucji 3 Maja* (Akc. Rps. 7062); **pojedyncze dokumenty (listy, mandaty, odezwy, ustawy):** *List Naczelnika Wojskowego woj. Kaliskiego do [Edwarda] Flottwella w sprawie długu* (Akc. Rps. 7673); [*Mandat Fryderyka Augusta króla saskiego i księcia warszawskiego do Rady Miasta Łęczycy*] (Akc. Rps. 7230); *Rodacy, święcą się oto czasy nowe* (Akc. Rps. 7737, tekst powstał z okazji Wiosny Ludów, odezwa tzw. grona sejmowego polskiego), *Ustawa Towarzystwa „Bratnia Pomoc” w Paryżu* (Akc. Rps. 7738); **kroniki** tj. *Kroniko de nia Lodza Esperantujo* (rękopis autorstwa Włodzimierza Pfeiffera, powszechnie znany jako *Kronika łódzkich esperantystów*, sygn. Akc. Rps. 5005 /1-8²⁰), *Kronika Zgromadzenia Szcenców Miasta Brdowa 1819–1889* (Akc. Rps. 8264); **zbiory dokumentów:** *Dokumenty Magistratu m. Łodzi* (Akc. Rps. 7451);

¹⁸ Sprawa dotyczy zabójstwa franciszkanina i powstańca styczniowego Józefa Sawickiego.

¹⁹ Niemojowski Bonawentura (1787–1835) – polityk, poseł na sejm Królestwa Polskiego. Zob. Zajewski, 1978, s. 22–26.

²⁰ Włodzimierz Pfeiffer (1890–1941) – księgarz, bibliofil, esperantysta, fotograf. O Pfeifferze oraz jego *Kronice* pisał m.in. Janiak, 2011.

archiwa urzędowe: [*Fragment archiwum rejenta Kancelarii Ziemiańskiej Guberni Warszawskiej Stanisława Jasińskiego*] (Akc. Rps. 7125).

Jednym z cenniejszych – z punktu widzenia historii lokalnej – dokumentów o charakterze publicznym, są *Akta sprawy Ignacego Radziejowskiego, naczelnika m. Łodzi, sądownego w sądzie wojennym w Łodzi w r. 1864. (...)* (Akc. Rps. 7045). Liczący 98 kart poszyt zawiera oryginały oraz kopie dokumentów z procesu Radziejowskiego²¹. Są wśród nich zeznania, materiały dowodowe (poświadczenia, rozkazy wojskowe, raporty), m.in.: Raport o ‘zaborze pieniędzy’ [ponownym – przyp. MS] z Filii Banku Polskiego w Łodzi, z dn. 20 kwietnia/2 Maja 1863, podpisany przez prezydenta Łodzi, Andrzeja Rosickiego (k. 3); Rozkaz wojskowy z dn. 3 sierpnia 1863 podpisany ps. Mucha (k. 8); Odezwa [Wydział Wojskowy d. 30 Kwietnia 1863, Naczelnik Siły zbrojnej ziemi Łęczyckiej; sygnatariusze: Mucha, J. Sawicki] (k. 12); Rozkaz Wydziału Administracyjnego do Naczelnika Siły Zbrojnej Ziemi Łęczyckiej z dn. 5 Maja 1863 (k. 14). Ostatni dokument spisany ręką Radziejowskiego nosi datę 24 stycznia/5 lutego 1864 r. – dzień przed wykonaniem wyroku pisał:

Wysoka Kommissyo, ponieważ przedstawiony i zapytany przez Naczelnika Wojennego wskutek mej prośby abym niebył karany śmiercią powieszenia a rozstrzelania objawiam że rzeczywiście nazywany byłem Mucha i papiery mnie przedstawione były mną podpisane. Ignacy Radziejowski (k. 77).

W Aktach znajduje się również upoważnienie od ojca Radziejowskiego – Aleksandra – dla Ansberty Michalskiej (ostatnia właścicielka dóbr Radoszycz)²²: „izby raczyła zająć się odbiorem wszelkich pozostałości po ś.p. synie moim Ignacym (...) (Lubartów dnia 12/24 Lutego 1864, Alexander Radziejowski” (k. 73), a także wykaz rzeczy osobistych skazańca: „Futro (...), materac z trzech poduszek, szlafrok, książek pięć, cygarniczka, lusterko, nóż i widel srebrny, koszyczek z cukrem, skrzypce w futerale”. Przy kilku przedmiotach widnieje informacja, komu je oddać: „burka – po mej śmierci oddać Muranowiczowi, skrzypce – oddać x... Jakubowiczowi (...)” (k. 71–75). Informacje zawarte w Aktach pozwalają również odnieść się do pewnych faktów z życiorysu Radziejowskiego. Hasło w *Polskim Słowniku Biograficznym* wymienia jako miejsce śmierci „Grabinę pod Łodzią (wg źródeł polskich, zaś wg źródeł rosyjskich

²¹ Ignacy Radziejowski, ps. Mucha (1832–1864) – syn powstańca listopadowego Aleksandra Radziejowskiego i Marianny z d. Czernielewskiej. W Łodzi znalazł się w 1892 r. z ramienia Rządowej Komisji Skarbu (pracował jako kontroler w fabryce tytoniowej Landau i Spółka). Z polecenia Komitetu Centralnego Narodowego został pierwszym powstańczym naczelnikiem miasta Łodzi. Początkowo zajmował się organizacją siatki konspiracyjnej, gromadzeniem broni. Później brał udział w walkach, pełnił funkcję oficera i dowódcy strzelców. Zdradzony przez przyjaciela, został pojmany przez Rosjan w sierpniu 1863 r. Skazano go na śmierć po półrocznym śledztwie (wyrok wykonano 6 lutego 1864 r.). Zob. Śmiałowski, 1987, s. 63.

²² Por. Radoszycz Kolonia, w: Podolska, Kurowska & Gołąb, 2017, s. 54.

w Łodzi)”. Na podstawie *Akt* można przypuszczać, że nie była to Grabina, ale las zwyczajowo nazywany przez łodzian Grabinką (Łodzianizmy, 2022). Akta to niejedyne dokumenty rękopiśmienne w BUŁ, dotyczące wydarzeń 1863 roku. W kolekcji znajdują się również: *Pokwitowanie na 5333 zł 10 gr zabrane z Kasy Ekonomicznej Miasta Pabianic dnia 21 maja 1863 roku* (Akc. Rps. 7460); *Raport Naczelnika miasta Zgierz o ruchach wojsk rosyjskich w okolicach Łodzi* (Zgierz, 14.06.1863, Akc. Rps. 7033); *Akta sprawy przeciwko powstańcom styczniowym Henrykowi Millerowi, Tomaszowi Rosse, Ksaweremu Kaluszkowskiemu i Władysławowi Konarskiemu przed rosyjskim sądem wojskowym w Łodzi, Łódź 1864–1865*, Akc. Rps. 7046). Wymienione źródła zostały udostępnione w ramach niniejszego projektu w BC UŁ, powiększając cyfrowe zasoby łódzkich regionalistów.

Druga grupa – dokumenty prywatne – jest bardzo zróżnicowana formalnie, gatunkowo i językowo. Nazwać ją można, parafrazując tytuł jednej z monografii poświęconych XIX stuleciu, „prywatnymi światami” zamkniętymi w rękopisach (Kita & Korybut-Marciniak, 2018): powstawała w różnych miejscach, różnych środowiskach, dotyczyła różnych spraw związanych z rodziną, majątkiem, relacjami. W jej skład wchodzi: **archiwa rodzinne**: m.in. kaliskie dokumenty notarialne: [*Dokument spadkowy Bonawentury Niemojowskiego*] (Akc. Rps. 8343), [*Akt sądowy zadłużenia majątków Antoniny Walewskiej*] (Akc. Rps. 8344); *Archiwum rodziny Słomińskich i Eberchard* (Akc. Rps. 7796, znajduje się tu m.in. *Atestat Dyrektora Składu Rządowego Koni w Królestwie Polskim z dn. 27 kwietnia/9 maja 1863 roku, dotyczący Filipa Ebercharda*²³); **korespondencja** (pojedyncze listy lub zespoły): *Listy Kazimierza Stockiego-Sosnowskiego*²⁴ (Akc. Rps. 6384, pisane z Konstantynopola, dotyczące wychowania i edukacji syna – Witolda, przebywającego w Krakowie), *Fragment korespondencji rodzinnej Kazimierza Spolińskiego 1885–1915* (Akc. Rps. 7026, tu m.in. listy z Ameryki, adresowane do matki – Emilii, zamieszkałej w Galicji); *List Józefa Ignacego Kraszewskiego do ojca w sprawach genealogicznych* (Akc. Rps. 8410, Inc.: *Może Papa doborzdziej gniewać się nie będzie...*), a także list w sprawie ożenku, autorstwa wywodzącego się ze śląskiej rodziny o tradycjach patriotycznych i społecznikowskich Adolfa Ligońa²⁵ (Akc. Rps. 7196). Rękopisy o charakterze prywatnym to również: **pamiętniki**: *Ojczyście Wspomnienia z Epoki Chlubnie poczętego Powstania Narodowego w Roku 1830/31* (Akc. Rps. 6376, odpis fragmentu pamiętnika generała hrabiego Antoniego Jana Ostrowskiego). *Pamiętnik z 1861 r.*

---

²³ Filip Eberchard (1797–1871) – hipolog, lekarz weterynarii, prowadził rządową stadninę koni w Janowie Podlaskim. Zob. m.in. Pruski, 1989, s. 193–194.

²⁴ Kazimierz Stocki-Sosnowski h. Rawicz (1843–1927) – powstaniec styczniowy, inżynier, podporucznik Wojska Polskiego. Zob. Orman, 2004/2005, s. 615–616.

²⁵ Adolf Ligoń (1855–1931) – księgarz, redaktor, wydawca, pisarz działacz społeczny. Syn Juliusza (1823–1889) – samouka, również działacza społecznego. Zob. Jarosz, 1972, s. 325–326.

(Akc. Rps. 8615, zawiera opis demonstracji patriotycznych w Warszawie uzupełniony o dodatkowe teksty, np.: *Mowę pogrzebową mianą na Powązkach przy chowaniu poległych z 15/27 Lutego a grzebanych 15 Lutego/2 Marca przez X. Mikulskiego, Wiersz Deotymy Jadwigi Łuszczewskiej, napisany w dzień pogrzebu poległych ofiar w Warszawie 15/27 Lutego, Ogłoszenie po pierwszej demonstracji 3go marca 1861, Modlitwa za Kraj śpiewana w Warszawie Boże coś Polskę, Odezwa Polaków do Litwinów, Śpiew rzemieślników* etc.; **albumy i sztambuchy rodzinne**: *Album rodziny Dłużewskich* (Akc. Rps. 7316, dokumentuje wycinek historii rodziny związanej z Koninem, Łądkiem oraz miejscowościami i wsiami powiatów: piotrkowskiego i łódzkiego); **varia (silva rerum, zbiory poezji i modlitw, śpiewniki patriotyczne, wspomnienia z podróży, odpisy tekstów literackich)**: *Annotacye własnoręczne Józefa Węgierskiego od dnia 1go Września 1805 do 19 Marca 1806 Nro 3tio* (Akc. Rps. 7367); *Pieśni Wejdaloty. Część 1 (...)* *Wielona i okolica nadniemieńska od Kowna do Tylży. Opowiadania historyczne (...)* (Akc. Rps. 5007, tom z księgozbioru arcybiskupa Władysława Zaleskiego²⁶); *Mrowin i Trock* (Akc. Rps. 7267, odpis powieści Pauliny Wilkońskiej²⁷); tom *Na pamiątkę i dowód braterskiej Miłości Najukochańszej siostrze i najlepszej przyjaciółce Władysławie Kuligowskiej w ofierze składa W. Frankowski z Wygięzowa w Kutnie dnia 22 Marca 1892 r.* (Akc. Rps. 5461, zawiera wiersze o tematyce patriotycznej oraz lirycznej).

Źródła prywatne poruszają różnorodną tematykę, opisują nie tylko życie codzienne, rodzinne, ale i wydarzenia o charakterze incydentalnym, wyjątkowym, do których można zaliczyć m.in. podróże. Na uwagę zasługuje tom *Wspomnienia z moich podróży odbytych od 1890 do 1894 roku po Abbazji, Areo, Berlinie, Bregentz, Dreźnie, Eger, Elster, Fiermo, Gratz, Insbrucku, Krynicy, Lindau, Lucernie, Meran, Monachium, Ojcowie, Padwie, Peszcie, Pradze czeskiej, Regensburgu, Salzburgu, Szaufuzie, Tryjeście, Wenecyi, Veronie, Wiedniu, Wrocławiu, Zurichu, Krakowie, Górach Świętokrzyskich, Rivie, Orlo i Reichenhallu* (Akc. Rps 6937). Wolumin liczy 282 karty, ma wymiary 23 x 29 cm i został oprawiony w półskórek ze złoconym tytułem grzbietowym. Zawiera nie tylko spisane starannym piśmem wrażenia z podróży, ale również ilustracje wycięte z gazet niemieckich, włoskich i polskich, rysunki autora ołówkiem oraz tuszem, bilety, wizytówki, pocztówki, karty pocztowe, karty i rachunki hotelowe, liściki, zasuszone kwiaty itd.²⁸. Główną część wspomnień stanowi opis zwiedzanych miejsc: architektury, zabytków sztuki malarskiej i rzeźbiarskiej, zmieniających

²⁶ Władysław Michał Zaleski (1852–1925) – duchowny rzymsko-katolicki, delegat apostolski do Indii Wschodnich, podróżnik, pisarz (Jagodziński, 2017).

²⁷ Paulina Wilkońska (1815–1875) – pisarka, publicystka, autorka kilkunastu powieści oraz pamiętników (Paulina Wilkońska. W: polona.pl)

²⁸ Dodatkowo na końcu tomu wklejony został druk (38 kart) *Ostrożnie z ogniem*. Powieść przez J.I. Kraszewskiego, Warszawa nakładem Henryka Natansona 1857.

się krajobrazów. Autor dużo miejsca poświęca współczesności – opisuje ludzi, modne kawiarnie, wydarzenia kulturalne etc. Wyraża swoją opinię na temat miejsc, które odwiedza – choć przeważają zachwyty (i dotyczą one nie tylko antycznych posągów, ale i spotykanych w podróży niewiast; zagraniczne piękności porównywane są do Polek – „nadobnych dziewic syreniego grodu”), to zdarza mu się także krytyka wobec np. cen hoteli lub zachowań ludzkich. Jest więc to nie tylko kronika podróży, a także życia codziennego mieszkańców największych lub najpopularniejszych ówczesnie miast i miasteczek europejskich. Dzięki jednemu z wklejonych druków ulotnych dowiadujemy się, kim był autor *Wspomnień*. To zachowana na karcie 222 „Amtliche Fremdentliste” (lista obcokrajowców przebywających w danym miejscu lub hotelu) z 18 czerwca 1894 wystawiona w Badzie Reichenhall (które do dziś jest znanym uzdrowiskiem). W spisie gości figuruje Polak: „Ladislaus von Biehler Student uniw Munich²⁹”. Rękopiśmienna relacja, spisana w latach 1890–1894, stanowi interesujący przykład samodzielnie stworzonego dziennika z podróży, wykorzystującego dostępne autorowi środki i materiały: zgromadzone przez niego dokumenty, oryginalne szkice występują licznie w całym tomie. *Wspomnienia* mają charakter subiektywnego przewodnika po zabytkach Europy³⁰, wzbogaconego o osobiste obserwacje i refleksje XIX-wiecznego studenta-podróżnika, otwartego na świat i wrażliwego na sztukę.

Znaczna część wymienionych rękopisów stanowi przykład archiwistyki rodzinnej, tworzonej dla wąskiego kręgu odbiorców. Domowe archiwalia (kroniki, sztambuchy, spisywane odręcznie tomy poezji, zawierające zarówno utwory liryczne, okolicznościowe, np. toasty, jak i patriotyczne) są świadectwem indywidualnych przeżyć, nawiązują do bieżących wydarzeń rodzinnych, towarzyskich, krajowych. Nieoceniona jest również wartość korespondencji, szczególnie w badaniach biograficznych oraz studiach nad społeczeństwem (Kolbuszewska, 2016, s. 240). Rękopisy prywatne, opisując subiektywne doświadczenia, stanowią uzupełnienie dokumentów urzędowych, odkrywają sferę emocjonalną i psychiczną autora, a także jego światopogląd (który niejednokrotnie pomijano w kontaktach i komunikacji oficjalnej w obawie przed cezurą zaborców)³¹.

---

²⁹ W internetowej *Nekrologii* M.J. Minakowskiej można znaleźć biogram niejakiego Władysława Biehlera, żyjącego w latach 1872–1927 artysty malarza i prowizora farmacji – jest to najprawdopodobniej autor *Wspomnień*. Wybór Monachium na miejsce studiów artystycznych był nieprzypadkowy. To właśnie tam powstała polska szkoła monachijska (nazwa nieformalna) – od połowy XIX wieku do 1914 roku przebywało tam ponad 600 Polaków – artystów, którzy „stanowili wśród monachijskich twórców sztuki najliczniejszą grupę narodowościową. (...)” (Minakowska, 2022–2025).

³⁰ Autor nie podaje źródeł, z jakich korzystał – pozostaje to kwestią do ustalenia.

³¹ Odrębną kwestią, pominiętą w niniejszym artykule, pozostaje sztuka pisania listów i zasady w niej obowiązujące, szczególnie rygorystyczne dla panien i młodych kobiet. Por. Raińska, 2018, s. 27–47.

Podsumowanie

Artykuł zaprezentował działania podjęte w ramach projektu „Rękopiśmienne dziedzictwo kulturowe 1791–1918 w zbiorach Biblioteki UŁ” oraz kolekcję dokumentów rękopiśmiennych będących podstawą projektu. Można zatem sformułować kilka wniosków odnośnie do zadań projektowych, zrealizowanych przez BUŁ w latach 2023–2025. Przede wszystkim, umożliwiły one bezpośredni dostęp do informacji o zbiorach XIX-wiecznych, mających charakter źródłowy, unikatowych, posiadających duże znaczenie dla badań z dziedziny nauk humanistycznych, szczególnie zaś historii (gospodarczej, administracji), genealogii, biografistyki, literaturoznawstwa, językoznawstwa, etnologii, historii kultury. Dostęp ten został zapewniony przez: 1) wprowadzenie do Katalogu Komputerowego 96 opisów bibliograficznych, sporządzonych w formacie MARC21 dla rękopisów, 2) digitalizację kolekcji oraz udostępnienie postaci cyfrowej dokumentów w Bibliotece Cyfrowej UŁ, 3) wystawę wirtualną, prezentującą 16 rękopisów. Realizacja poszczególnych zadań w projekcie miała wielopłaszczyznowe znaczenie – zarówno dla samej biblioteki oraz społeczności akademickiej, jak i dla ochrony oraz upowszechniania dziedzictwa kulturowego, dzięki konserwacji najbardziej zniszczonych egzemplarzy i digitalizacji kolekcji. Do projektu wytypowano dokumenty z lat 1791–1918, powstałe na terenach zaborów pruskiego, rosyjskiego i austriackiego, a także na emigracji. Kolekcja zawierała rękopisy zróżnicowane pod względem gatunkowym, językowym (teksty w języku polskim, rosyjskim, francuskim, łacińskim), stylistycznym oraz tematycznym.

Zarówno charakter kolekcji, w tym: szeroki zakres poruszanej w rękopisach problematyki (m.in. odniesienia do wydarzeń o zasięgu ogólnonarodowym i międzynarodowym), zróżnicowany społecznie (a także formalnie – jednostkowy i zbiorowy) autor, wielość gatunków, jak i działania zrealizowane w projekcie, tj. opracowanie, konserwacja i digitalizacja zbiorów umożliwiając ich wykorzystanie w ramach działań edukacyjnych i popularyzatorskich, w czasie trwania projektu oraz po jego zakończeniu. Zapewniają tym samym żywotność dziedzictwa kulturowego oraz widoczność unikatowych zbiorów w sieci (dostęp do katalogu komputerowego oraz Biblioteki Cyfrowej UŁ jest możliwy za pośrednictwem internetu i ma zasięg ogólnokrajowy oraz międzynarodowy, przeszukiwanie XIX-wiecznych zasobów rękopiśmiennych odbywa się według kryteriów przyjętych przez użytkowników). Otwarty dostęp do źródeł XIX-wiecznych umożliwia również integrację spuścizn, zbiorów rękopiśmiennych i archiwalnych różnych instytucji (biblioteki, archiwa, muzea). Projekt „Rękopiśmienne dziedzictwo...” stanowi wkład w rozwój nauki i kultury, przynosi również korzyści społeczne w zakresie popularyzacji wiedzy historycznej oraz rozwijania zainteresowań badawczych wśród różnych grup odbiorców.

Bibliografia

- Akt ślubu Józefa Benedykta Węgierskiego (nr 79), [online]. Pobrano 20 maja 2025 r. z: https://www.szukajwarchiwach.gov.pl/jednostka/-/jednostka/12481292?_jednostka_delta=40&_jednostka_resetCur=false&_jednostka_cur=2&_jednostka_id_jednostki=12481292
- Amorim de Paula, Patrizia (2022). A jovem pianista, a distonta amadora, a dilettante. *Revista Linha Mestra*, **15** (45), 187–199 [online]. Pobrano 25 marca 2025 r. z: <https://lm.alb.org.br/index.php/lm/article/view/970/873>
- Brzozowski, Stanisław Marian (1990). Rozwadowski Florestan Brutus [online]. *Internetowy Polski Słownik Biograficzny* [online]. Pobrano 20 lutego 2025 r., z: <https://www.ipnb.nina.gov.pl/a/biografia/florestan-brutus-rozwadowski>
- Digitus Index. Inwentarz rękopisów Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego [online]. Pobrano 10 stycznia 2025 r. z: <https://www.lib.uni.lodz.pl/aktualnosci/szczegoly/biblioteka-ul-z-dofinansowaniem-na-wyjatkowe-projekty>
- Dreszerowa, Zofia (1963). Nieznany list Adama Mickiewicza. *Pamiętnik Literacki: czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej* 54/2, 551–552 [online]. Pobrano 15 maja 2025 r. z: https://bazhum.muzhp.pl/media/texts/pamietnik-literacki-czasopismo-kwartalne-poswiecone-historii-i-krytyce-literatury-polskiej/1963-tom-54-numer-2/pamietnik_literacki_czasopismo_kwartalne_poswiecone_historii_i_krytyce_literatury_polskiej-r1963-t54-n2-s551-552.pdf
- Fontner, Jolanta (oprac.) (2000). *Zbiory i prace polonijne Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi. Informator*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Górniak, Teresa (2015). Orzeszkowiana w Bibliotece Uniwersytetu Łódzkiego. W: *Od przeszłości do terażniejszości: Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego 1945–2015*. Wrocławska M., Kujawska I., Łabiszewska I. (red.), (s. 311–326). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Jackowski, Antoni et al. (red) (2018). Rozwadowski Florestan Brutus. W: *Geografowie polscy: słownik biograficzny*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Jagodziński, Henryk (2017). Arcybiskup Zaleski. Misjonarz Indii Wschodnich. *Kieleckie Studia Teologiczne*, **16**, 165–177 [online]. Pobrano 1 października 2025 r. z: <https://ojs.academicon.pl/kst/article/view/848/1457>
- Janiak, Jan (2011). Kroniko de nia Lodzia Esperantujo Włodzimierza Pfeiffera [fragmenty]. W: Sesja o Włodzimierzu Pfeifferze, *Biuletyn Informacji Bibliotecznych i Kulturalnych*, 10(123), Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Łodzi, 19 września 2011 [online]. Pobrano 10 stycznia 2025 r. z: https://skany.wbp.lodz.pl/pliki/bibik/bibik_123/bibik_123.pdf
- Jarosz, Adam (1972). Ligoń Adolf. W: *Polski Słownik Biograficzny* (t. 17, s. 325–326). Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Kita, Jarosław & Korybut-Marciniak, Maria (red.) (2018). *Życie prywatne Polaków w wieku XIX: Prywatne światy zamknięte w listach*. Łódź–Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

- Kolbuszewska, Jolanta (2016). Listy prywatne jako źródło do badań nad przeszłością. Kilka uwag o potencjale informacyjnym, ograniczeniach, sposobach wykorzystania. W: *Przedmiot, źródła i metody badań w biografistyce*. Skrzyniarz R., Dziaczkowska L., Opozda D. (red.), (s. 237–248). Lublin: Wydawnictwo Episteme.
- Kopczyński, Jakub (2015). Ormianie w Imperium Osmańskim 1877–1923. W: *Awedis. Czasopismo ormiańskie* (s. 16) [online]. Pobrano 18 kwietnia 2025 r. z: https://ormianie.pl/files/Awedis_2015_22.pdf
- Laniewski, Aleksander (2010). Augustyn Wróblewski – krakowski anarchista i „advokat umarłych” [online]. Pobrano 10 kwietnia 2025 r. z: <https://pl.anarchistlibraries.net/library/aleksander-laniewski-augustyn-wroblewski-krakowski-anarchista-i-advokat-umarlych>
- Lodzianizmy. Grabinka i Grabieniec – grabowy las, którego już nie ma* (2022) [online]. Pobrano 25 marca 2025 r. z: <https://uml.lodz.pl/aktualnosci/arttykul/lodzianizmy-grabinka-i-grabieniec-grabowy-las-ktorego-juz-nie-ma-id48467/2022/03/19/>
- Minakowska, Jadwiga M. (2022-2025). Biehler Władysław. W: *Nekrologia Minakowskiej* [online]. Pobrano 1 października 2025 r. z: <https://wielcy.pl/nekrologia/232699>
- Orman, Elżbieta (2004/2005). Stocki-Sosnowski Kazimierz. W: *Polski Słownik Biograficzny* (t. 43, s. 615–616). Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Paulina Wilkońska. W: *Polona.pl* [online]. Pobrano 1 października 2025 r. z: <https://polona.pl/public-collections/collection/703c224b-6555-4c41-a36a-e89e160f8080>
- Podolska, Joanna, Kurowska, Katarzyna & Gołąb, Małgorzata (red.) (2017). *Balucki słownik 2*. [online]. Łódź: Centrum Dialogu im. Marka Edelmana w Łodzi. Pobrano 10 kwietnia 2025 r. z: <https://www.centrumdialogu.com/ebooks/balucki2/mobile/index.html#p=54>
- Pruski, Witold (1989). Eberhard Filip. W: *Polski Słownik Biograficzny* (t. 6, s. 193–194). Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Purchla, Jacek (2014). Dziedzictwo kulturowe a kapitał społeczny. W: Rottermund A. (red.), *Dlaczego i jak w nowoczesny sposób chronić dziedzictwo kulturowe: materiały pokonferencyjne, konferencja zorganizowana przez Polski Komitet do spraw Unesco w Warszawie 25 lutego 2013 roku* (s. 21–30). Warszawa: Polski Komitet do Spraw UNESCO.
- Raińska, Kinga (2018). Tajniki XIX-wiecznej sztuki epistolarnej dla dziewcząt. W: *Życie prywatne Polaków w wieku XIX: Prywatne światy zamknięte w listach*. Kita J. & Korybut-Marciniak M. (red.). (s. 27–47). Łódź–Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Rękopiśmienne dziedzictwo kulturowe 1791–1918 w zbiorach Biblioteki UŁ [online]. Pobrano 20 lipca 2025 r., z: <https://radon.nauka.gov.pl/dane/profil/6513473a25cdc15573f566ef>
- Strzelecka, Maria (2024). Łódź zajmuje mnie i porywa. Wybrane zbiory rękopiśmienne Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego jako źródła do historii Łodzi i regionu przelomu XIX i XX wieku. *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Librorum*, **2**(39), 13–35.
- Strzelecka, Maria & Sulejewicz, Monika (2022). Jak chronić i popularyzować dziedzictwo kulturowe? Na przykładzie projektów starodrucznych i rękopiśmiennych Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego w latach 2020–2022. *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Librorum*, **2**(35), 25–45 [online]. Pobrano 10 października 2024 r. z: <https://repozytorium.uni.lodz.pl/handle/11089/47217?show=full>

- Sulejewicz-Nowicka, Monika (2015). Gromadzenie rzadkich wydawnictw XIX–XX-wiecznych oraz druków przeznaczonych do zbiorów specjalnych w latach 2005–2012 w BUŁ. W: *Od przeszłości do terażniejszości. Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego 1945–2015*. Wrocław: M., Kujawska I., Łabiszewska I. (red.) (s. 195–196). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Szulakiewicz, Władysława (2013). Ego-dokumenty i ich znaczenie w badaniach naukowych. *Przegląd Badań Edukacyjnych*, 16 (1), 65–84.
- Śmiałowski, Jan (1987). Radziejowski Ignacy. W: *Polski Słownik Biograficzny* (t. 30, s. 63). Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Talbierska, Jolanta (2021). Zbiory XIX-wieczne. Definicja, organizacja i metodyka badań. W: *HINC OMNIA Zbiory XIX-wieczne. Organizacja, terminologia, metodyka badań, konserwacja*. Kacprzak M., Talbierska J. (red. nauk.), (s. 25–35). Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.
- Wystawa wirtualna „Rękopiśmienne dziedzictwo kulturowe 1791–1918 w zbiorach Biblioteki UŁ” [online]. Pobrano 30 czerwca 2025 r. z: <https://rekopisy.lib.uni.lodz.pl/>
- Zajewski, Władysław (1978). Niemojowski Bonawentura. W: *Polski Słownik Biograficzny* (t. 30, s. 22–26). Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Zbiory specjalne. W: Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego [online]. Pobrano 2 sierpnia 2025 r. z: <https://www.lib.uni.lodz.pl/katalogi-i-zbiory/zbiory-specjalne>
- Zdigitalizowane XIX-wieczne serie literackie w Bibliotece Cyfrowej Uniwersytetu Łódzkiego [online]. Pobrano 20 maja 2025 r. z: <https://instytutksiazki.pl/pl/aktualnosci,2,zdigitalizowane-xix-wieczne-serie-literackie-w-bibliotece-cyfrowej-universytetu-lodzkiego,2436.html>
- Żebrowska, Alojza (oprac.) (1980). Pfeiffer Włodzimierz. W: *Polski Słownik Biograficzny* (t. 25, s. 760–761). Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.

An outline of the protection and popularization of 19th-century manuscripts. Based on the example of the project "Manuscript Cultural Heritage 1791–1918 in the Collections of the University of Lodz Library"

ABSTRACT: The article presents the aims achieved in the project "Manuscript Cultural Heritage 1791–1918 in the Collections of the University of Lodz Library" and the collection of 19th-century manuscripts from the University of Lodz Library, which were the subject of the project. The collection contained manuscripts diverse in terms of form, genre, language (texts in Polish, Russian, French, Latin), style, and themes. Manuscripts from the 19th century and the borderlands perpetuate the memory of important events in Polish history (the May 3rd Constitution, the November and January Uprisings, post-uprising repression, the Great Emigration, the Spring of Nations, and World War I). They are a testimony to everyday life, customs, and social sentiment, and also document the activities of authorities, offices, and organizations. The aim of the article is to answer the question of what significance the activities undertaken within the project had for the effective and lasting protection of the collections, their popularization and for the Library as an institution collecting various types of collections, including 19th-century handwritten sources.

KEYWORDS: special collections, 19th-century manuscripts, cultural heritage, University of Lodz Library

Paweł Przybytek

Absolwent studiów magisterskich na Wydziale Prawa i Administracji
Uniwersytet Jagielloński

e-mail: pawel.przybytek@alumni.uj.edu.pl

 <https://orcid.org/0000-0003-4694-6670>

[*Ustawa karna o zbrodniach... z 1900 r. – między nauką a masowym nakładem podręcznikowym*]

DOI: <https://doi.org/10.18778/0860-7435.40.03>

Abstrakt: Austriacki kodeks karny z 1852 r. doczekał się polskojęzycznych wydań. Jedno z nich miało miejsce w Krakowie w 1900 r. pod tytułem *Ustawa karna o zbrodniach, występkach i przekroczeniach z dnia 27 maja 1852 r. razem z późniejszemi do niej się odnoszącymi ustawami i rozporządzeniami oraz orzeczeniami Trybunału Najwyższego* wydana przez Prof. Dra Józefa Rosenblatta. Część pierwsza: *O zbrodniach* (dalej: *Ustawa karna o zbrodniach...*). Za to wydanie odpowiadał Józef Rosenblatt, prawnik i profesor UJ. Jego rola konkretnie polegała na objaśnieniu *Ustawy karnej o zbrodniach...* „na podstawie orzeczeń c.k. Trybunału Kasacyjnego”. Wydawcą była księgarnia Leona Frommera. Celem niniejszego artykułu było zbadanie charakteru *Ustawy karnej o zbrodniach...* i odpowiedź na pytanie czy była ona książką naukową, czy może podręcznikiem, nastawionym na duży zysk i masowy nakład. W artykule przedstawiono jej stronę edytorską, dokonano analizy bibliologicznej. Efektem badań jest konkluzja, że *Ustawa karna o zbrodniach...* łączyła w sobie zarówno cechy książki naukowej, jak i podręcznika z masowym nakładem, którego celem był zysk. Rosenblatt podczas swojej pracy uwzględnił wiele orzeczeń Trybunału Kasacyjnego i innych, dodał swoje uwagi i zebrał literaturę. Musiał także rozstrzygnąć ważną kwestię tłumaczenia. Nawet według dzisiejszych standardów *Ustawa karna o zbrodniach...* jest dziełem naukowym. Poza tym ze swoim masowym nakładem była równocześnie podręcznikiem przydatnym studentom i praktykom prawa. Spełniała więc cel komercyjny, co było ważne dla jej twórców.

Słowa kluczowe: *Ustawa karna o zbrodniach...*, austriacki kodeks karny z 1852 r., Józef Rosenblatt, księgarnia Leona Frommera, kodeks praw, Galicja, Kraków

Przedmiotem tego artykułu jest polskojęzyczne wydanie austriackiego kodeksu karnego z 1852 r., konkretnie z 1900 r. z Krakowa. Pełny tytuł tej publikacji brzmi *Ustawa karna o zbrodniach, występkach i przekroczeniach z dnia 27 maja 1852 r. razem z późniejszymi do niej się odnoszącymi ustawami i rozporządzeniami oraz orzeczeniami Trybunału Najwyższego wydana przez Prof. Dra Józefa Rosenblatta. Część pierwsza: O zbrodniach* (dalej: *Ustawa karna o zbrodniach...*).

Artykuł ma za zadanie zbadać charakter tego wydania i odpowiedzieć na pytanie, czy było ono książką naukową, czy może podręcznikiem, którego celem były duże zarobki, a nakład był masowy? W tym celu należy przedstawić jego stronę edytorską i dokonać analizy bibliologicznej.

Zagadnienia naukowości i komercyjności, jako ewentualnych celów wydania *Ustawy karnej o zbrodniach...* nie były wcześniej przedmiotem badań naukowych. To samo dotyczy jej strony edytorskiej. Dlatego niniejszy artykuł będzie pierwszym opracowaniem na ten temat.

Agata Walczak-Niewiadomska wyjaśnia, że:

Aby dzieło stworzone przez autora mogło ujrzeć światło dzienne i dzięki temu trafić do rzeszy zainteresowanych tematem osób, potrzebny jest najczęściej sztab ludzi, których zadaniem jest profesjonalne nadanie książce odpowiedniego wyglądu, opublikowanie jej, a następnie kolportaż poprzez odpowiednie instytucje. Do czytelnika dociera »efekt końcowy« pod postacią gotowej publikacji, a w jego świadomości na dłużej pozostaje z reguły nazwisko autora, redaktora i ewentualnie tłumacza. Pozostali, czyli wydawcy, ilustratorzy, drukarze oraz introligatorzy odgrywają w poczuciu odbiorcy przekazu rolę drugoplanową (2015, s. 52)

Dlatego też warto czasami przyjrzeć się także efektom pracy „bohaterów drugiego planu” wydań książkowych. Z kolei kodeksy odrywają szczególną rolę ze względu na kompleksowość normowanych spraw i proces interpretacji przepisów. Na temat kodeksów (w tym ich specyfiki przejawiającej się w zawartości normatywnej, budowie wewnętrznej oraz roli systemowej) napisano więc dużo. Rzadziej spotyka się ogląd kodeksu nie pod względem jego zawartości wewnętrznej, a wyglądu zewnętrznego. Artykuł łączy zatem dwa mniej poruszane w nauce zagadnienia.

Podstawą źródłową niniejszego opracowania jest wymienione już krakowskie wydanie z 1900 r. austriackiego kodeksu karnego z 1852 r. Badania skupiono na jego materialnej stronie. Zastosowana została przede wszystkim metoda bibliograficzna.

W artykule omówiona zostanie strona edytorska *Ustawy karnej o zbrodniach...* oraz wykonana będzie jej analiza bibliologiczna. W pierwszej kolejności należy scharakteryzować *Ustawę karną o zbrodniach...* pod względem treści. Następnym wymaganym etapem badań jest identyfikacja obiektu poprzez wskazanie miejsca jego przechowywania (biblioteka) i udostępniania kopii cyfrowej (biblioteka cyfrowa) oraz jego sygnatur. W dalszej kolejności ustalona zostanie odpowiedzialność *Ustawy karnej o zbrodniach...*, a więc jej ewentualnych: autora, tłumacza, redaktora, edytora, ilustratora, autora przedmowy itp. (z krótkimi informacjami). Pełny tytuł, z podtytułem, i (jeżeli występują) warianty tytułu spoza strony tytułowej, z informacją o ich umiejscowieniu to następny konieczny etap badań. Kolejne to podanie serii wydawniczej (nazwy serii, numeru tomu), miejsca/miejsc wydania, roku wydania (i ewentualnie innej daty, jeśli jest poza stroną tytułową, z informacją o jej umiejscowieniu), informacji o wydaniu (numer, specyfika, np. poprawione, uzupełnione, zmienione itp.), wydawcy (nakładcy)/wydawcach (nakładcach) (z krótkimi informacjami), drukarzu (z krótkimi informacjami). Konieczne będą informacje o produkcji i dystrybucji (np. skład główny) *Ustawy karnej o zbrodniach...* i jej opis fizyczny: format, liczba stron, liczba kart, tablice, tabele, ilustracje (ich liczba, format, umiejscowienie, techniki graficzne), errata itp. Należy zbadać układ typograficzny, projekt graficzny itp. tegoż kodeksu karnego, a następnie jego oprawę i użyty papier. Bardzo ważne będzie wykrycie celu, przeznaczenia, adresata *Ustawy karnej o zbrodniach...* itp. oraz jej związku z innymi publikacjami tego typu, rozwojem i cechami ruchu wydawniczego w XIX w. Na koniec podane zostaną ewentualne cechy badanego egzemplarza (sygnatury, pieczęci, zapisy własnościowe, dedykacje itp.).

Badania zostaną wykonane przy wykorzystaniu także innych źródeł poza *Ustawą karną o zbrodniach...*, zarówno archiwalnych, jak i drukowanych, głównie w celu ustalenia odpowiedzialności *Ustawy karnej o zbrodniach...* Bardzo duże znaczenie będą miały zasoby Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego (dalej AUJ), choć objętościowo fragment tego artykułu oparty na nich zajmie jego nieznaczną część. Będą to jednak ważne badania. Oczywiście tego, jak i każdego innego artykułu naukowego, to wykorzystanie opracowań naukowych (literatury naukowej), głównie dotyczących historii książki na przełomie XIX i XX w., aspektów wydawniczych z tego okresu i biografii osób, które brały udział w wydaniu *Ustawy karnej o zbrodniach...* oraz, w mniejszym zakresie, dotyczących historii prawa. Zarówno one jak i źródła mogą być udostępniane w Internecie i takie także będą użyte w tym artykule. Ogólnie należy podzielić pod względem przedmiotowym wykorzystane w tym artykule zasoby źródłowe i opracowania naukowe na te, które można powiązać z historią prawa i te, które dotyczą bibliologii. Te drugie przeważają.

Należy zacząć od charakterystyki *Ustawy karnej o zbrodniach...* pod względem treści. Powinno się domniemywać umiejscowienie jej jako ewentualnej książki prawniczej i naukowej.

Zacznijmy od definicji tej pierwszej. Tematykę książki prawniczej wyczerpująco omawia Bożena Koredczuk (2009, s. 243–245), a jej rozważania prowadzą do konkluzji mówiącej, iż początkowo za księgi prawnicze uznawano jedynie źródła prawa, a z czasem, w wyniku rozwoju prac dokumentacyjnych, takich jak: komentarze, opracowania, podręczniki, poszerzono zakres tego pojęcia także o źródła poznania prawa.

Ustawa karna o zbrodniach... była kodeksem praw. Kodeksy praw to zbiory usystematyzowanych przepisów prawnych, regulujących określone dziedziny stosunków społecznych (prawo cywilne, prawo karne, prawo kościelne). Są efektem prac kodyfikacyjnych zarówno o charakterze urzędowym, jak i prywatnym. Spisywane od starożytności, a od wynalezienia druku – drukowane, kodeksy praw stanowią ważny składnik piśmiennictwa i repertuaru wydawniczego, przedmiot komentarzy, studiów, opracowań (J. Kozłowski, 2017, s. 60). Zaliczają się one do książek prawniczych, gdyż są źródłem prawa. Z tego powodu należy stwierdzić, że *Ustawa karna o zbrodniach...* też do nich należała.

Pojawia się kolejne zagadnienie: czy książka prawnicza, jaką była *Ustawa karna o zbrodniach...*, była książką naukową? Anna Żbikowska-Migoń tak definiuje tę ostatnią w kontekście epoki Oświecenia:

Książki naukowej polskiego Oświecenia nie można ograniczać do piśmiennictwa naukowego *sensu stricto*, wyodrębnionego w myśl współczesnych nam kryteriów. W Oświeceniu codzienność i jej potrzeby, dążenie do polepszenia warunków, w jakich ludzkość żyła i pracowała, wytyczyły drogi i cele poznania naukowego. [...] W konsekwencji przyjęte w niniejszej pracy pojęcie książki naukowej – obok piśmiennictwa ściśle naukowego – obejmuje całą literaturę naukowego pogranicza, służącą dydaktyce różnych szczebli i upowszechnianiu wiedzy: podręczniki, poradniki, fachowe broszurki czy ulotki informacyjne (1977, s. 3–4).

W niniejszych rozważaniach przyjmuje się powyższą definicję książki naukowej, uznając ją za bardzo przydatną jeżeli chodzi o 1900 r. – rok wydania niniejszej *Ustawy karnej o zbrodniach...* Zgodnie z tą definicją *Ustawa karna o zbrodniach...* była zatem książką naukową.

Dostępnych jest kilka egzemplarzy omawianego tekstu:

1. *Ustawa karna o zbrodniach...* znajduje się w zbiorach BUW, na Wydziale Prawa (Magazyn, sygnatura: KP 5a);
2. Dostępna jest w zbiorach BJ, w Wydziałowej Bibliotece Prawniczej (WBP – Katedry Historycznoprawne V 5405);

3. Katalog BJ informuje też, że znajduje się ona w zbiorach Biblioteki Narodowej. Podaje następujące dane: Biblioteka Narodowa Magazyn Książek, kod kreskowy: 777i46074466, sygnatura zasobu: 648.628. Sam katalog BN tego nie potwierdza. Informuje tylko, że jest dostępna na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu (Biblioteka Główna w Toruniu, W: BG, Magazyn 1347010).

Należy zwrócić uwagę, że w Internecie są dostępne dwa egzemplarze wydania *Ustawy karnej o zbrodniach...* z 1900 r. i różnią się one wzajemnie. Pierwszy jest dostępny w Polonie (Polona. Zbiory; Ustawa karna...[b]¹). Drugi egzemplarz pochodzi ze zbiorów UMCS (Ustawa karna...[a]). Można byłoby założyć, że różnice wynikają tylko ze sposobu digitalizacji: jedna z wersji pomija pewne fragmenty tego samego obiektu. Okazuje się jednak, że są to dwie różne wersje tego samego wydania, przy czym różnią się od egzemplarza z czytelni Katedr Historycznoprawnych WBP w Krakowie na ul. Gołębiej 9.

Twory legislacyjne, a więc i kodeksy karne, nie mają autora w klasycznym sensie. *Ustawa karna o zbrodniach...* zalicza się do kodeksów karnych.

Ze strony tytułowej dowiadujemy się, że *Ustawę karną o zbrodniach...* wydał prof. doktor Józef Rosenblatt.

Niejasna jest rola dr Stanisława Batyckiego. Jego nazwisko pojawia się tylko w przypadku egzemplarza zdigitalizowanego w Polonie (Polona. Zbiory; Ustawa karna...[b]). Brakuje go w cyfrowym egzemplarzu z UMCS-u (Ustawa karna...[a]) i egzemplarzu dostępnym w czytelni Katedr Historycznoprawnych WBP na ul. Gołębiej 9 w Krakowie².

---

¹ Internetowa strona Polony z pełną nazwą *Ustawy karnej o zbrodniach...* zawiera w słowie „przekroczeniach” błąd. Zdecydowano się go uwzględnić zarówno w tekście artykułu, jak też w szeregowaniu alfabetycznym bibliografii. Ponadto z internetowej strony Polony wynika, że egzemplarz ten znajduje się w BN, czemu zaprzecza internetowy katalog BN (por. wyżej).

² Stanisław Batycki nie jest osobą najważniejszą, jeżeli chodzi o osoby odpowiedzialne za wykonanie „Ustawy karnej o zbrodniach...” z 1900 r. Jednak mimo to należy poświęcić mu trochę miejsca. Niestety, nie da się dokładnie ustalić jego danych. Przed i po 1900 r. pojawia się kilka (?) osób o tym imieniu i nazwisku. Pierwsza, Batycki bez podanego imienia, to polski międzywojenny oficer, absolwent Wyższej Szkoły Wojennej w Warszawie w roczniku 1923–1924. 17 listopada 1934 r. był już podpułkownikiem (Narodowe Archiwum Cyfrowe [dalej: NAC], Zjazd absolwentów...). Kolejna (?) osoba o takim nazwisku i z podanym tym razem imieniem – Stanisław – była związana z wymiarem sprawiedliwości. W dniach 21 listopada 1927 – 22 listopada 1927 r. uczestniczyła w Ogólnopolskim zjeździe prokuratorów w Warszawie (NAC, Ogólnopolski zjazd...). Pojawia się jeszcze jeden (?) Stanisław Batycki, też związany z wymiarem sprawiedliwości. W tym przypadku zapewne zawsze chodzi o jedną osobę a różne informacje o niej można czerpać z kilku źródeł. Problemem jest, że nie zawsze się one identycznie pokrywają, co wywołuje pewne wątpliwości czy jest to ta sama osoba. Stanisław Batycki urodzony 17 sierpnia 1875 r. pracę w organach sprawiedliwości rozpoczął w 1898 r. (Archiwum Akt Nowych [dalej: AAN], Ministerstwo Sprawiedliwości...). W 1916 r. był zatrudniony

Wydanie *Ustawy karnej o zbrodniach...* z 1900 r. jest drugim wydaniem (*Ustawa karna...*, 1900, s. tytułowa). Pierwsze wydanie, z 1887 r., lepiej wyjaśnia rolę poszczególnych twórców. Z jego strony tytułowej dowiadujemy się, że *Ustawa karna o zbrodniach, występkach i przekroczeniach z dnia 27-go maja 1852 r. wraz z późniejszymi ustawami i rozporządzeniami* objaśniona została „na podstawie orzeczeń c.k. Trybunału Kasacyjnego” przez „Prof. Dra Józefa Rosenblatta adwokata krajowego w Krakowie”. Powtarza się księgarnia: Leona Frommera. Dodatkowo pojawia się informacja, że użyto czcionek drukarni „J. Fischera” (*Ustawa karna...*, 1887, s. tytułowa)³. Z tego wynika, że rola Rosenblatta polegała na objaśnieniu *Ustawy karnej o zbrodniach...* na podstawie orzeczeń Trybunału Kasacyjnego Austro-Węgier. Sytuacja ta musi dotyczyć także wydania z 1900 r.

W pewnym sensie można uznać, że Rosenblatt pełnił podobną rolę, co komentatorzy prawa rzymskiego. Komentator prawa (głosator), to w średniowieczu badacz, który stosował metodę komentarzy (*glossae*), umieszczanych

---

w Sądzie krajowym wyższym we Lwowie. Był radcą sądu krajowego (Haliczanin..., [bdw]). Następnie kontynuował karierę w rządzie II RP. Był Naczelnikiem Wydziału Osobowego II w Departamencie II Sądowo-administracyjnym Ministerstwa Sprawiedliwości w 1923 (Kalendarz informacyjny..., [bdw], s. 80). Inne źródło podaje, że był urzędnikiem międzywojennego Ministerstwa Sprawiedliwości: wieloletnim naczelnikiem w Departamencie Administracyjnym. Po II w. św. został mianowany pełniącym obowiązki Sędziego Sądu Najwyższego. Zmarł w 1946 r. (Bereza, 2017, s. 244, 248). Następne źródła dodają kolejne informacje o nim oraz precyzują lub zmieniają wcześniejsze. Mianowicie Dr Stanisław Batycki (ur. 17 sierpnia 1875 r., zm. 31 grudnia 1946 r.) był Sędzią Sądu Najwyższego. Po odzyskaniu niepodległości, od 1919 roku pracował w Ministerstwie Sprawiedliwości, gdzie w 1920 r. został naczelnikiem Wydziału Akt Osobowych, a następnie kierował departamentem odpowiedzialnym za organizację i funkcjonowanie instytucji wymiaru sprawiedliwości. Był też zatrudniony w placówkach sądowych w Wielkopolsce, na Górnym Śląsku i Pomorzu. Ten Stanisław Batycki był kawalerem najwyższych odznaczeń państwowych, w tym Komandorskiego Krzyża Złotego i Krzyża Zasługi (nieobecni). Pojawia się informacja, że naczelnikiem Wydziału Administracyjnego w Ministerstwie Sprawiedliwości był w III 1928 r. (NAC, Zjazd w Poznaniu...). Niemalże z pewnością można stwierdzić, że wszystkie powyższe informacje dotyczą jednej osoby. Wątpliwość pojawia się najwyżej w przypadku radcy sądu krajowego ze Lwowa (Haliczanin..., [bdw]). Tylko ten „galicyski watek” w biografii Stanisława Batyckiego nie można powiązać z pozostałymi informacjami, które niezbyt ściśle ale jednak pokrywają się jeżeli chodzi o posady i daty życia, co prowadzi do stwierdzenia, że chodzi o jedną i tę samą osobę. Podsumowując należy stwierdzić, że mamy do czynienia z pojedynczą postacią, ewentualnie dwoma. Jak prezentuje się w tej sytuacji kwestia ewentualnej współpracy przy *Ustawie karnej o zbrodniach...* z 1900 r.² Zapewne to „ten” Stanisław Batycki był tutaj zaangażowany, jeżeli natomiast to były dwie osoby, to należy wskazać „galicyskiego”. Odpowiada on pod względem związanej z prawem profesji i lokalizacji miejsca pracy – zaboru austriackiego. Wcześniejsi Batyccy raczej nie mają nic wspólnego z wydaniem *Ustawy karnej o zbrodniach...* z 1900 r.

³ O drukarni Józefa Fischera wiadomo niewiele. Powstała w 1880 r. i tłoczyła głównie druki w języku hebrajskim (Gruca, 2011, s. 143).

między liniami tekstu lub na jego marginesach, a ponadto posługiwał się nią do wyjaśniania znaczenia słów w interpretacji tekstów prawa rzymskiego (*Komentator prawa*, 2001, s. 465). Najogólniej pisząc, komentarz to zbiór objaśnień w formie wstępu, posłowie, przypisów dodanych do tekstu dzieła, przepisów prawnych; również artykuł prasowy lub omówienie dotyczące aktualnych wydarzeń politycznych, gospodarczych i kulturalnych (*Komentarz*, 1965, s. 746).

Na pierwszych stronach wydania z 1887 znajduje się wstęp wydawcy Frommera. Niżej swój wstęp napisał też Rosenblatt. Stwierdził on, że tłumaczenie na język polski było „urzędowe”, jednak wielokrotnie musiał od niego odstąpić. Rosenblatta krępowało jednak Orzeczenie c. k. Trybunału Kasacyjnego z 14 grudnia 1885 r., które uniemożliwiałoby całkowite odstępstwo od tłumaczenia urzędowego. Tłumacz musiał je zawsze mieć na uwadze. Z tego powodu Rosenblatt przy ważniejszych odstępstwach, obok swojego tłumaczenia podawał tłumaczenie urzędowe. Uwzględnił on tysiąc orzeczeń Trybunału Kasacyjnego. Zostały one ogłoszone w wiedeńskiej Gazecie sądowej – *Gerichtszeitung* – a następnie wydane przez księgarnię Manza. Rosenblatt uwzględnił także niektóre ważniejsze orzeczenia ogłoszone w Dzienniku rozporządzeń ministerstwa sprawiedliwości (wychodzącym od 1 stycznia 1885 r.), a które to nie zostały uwzględnione w zbiorze Manza. „Ustawę karną o zbrodniach...” objaśniały, zgodnie z wersją Rosenblatta, głównie powyższe orzeczenia Trybunału Kasacyjnego. Rozstrzygały one prawie wszystkie wątpliwości prawnicze, jakie do tego czasu powstały i zawierały bardzo dużo trafnych i przekonujących argumentów. Sporadycznie Rosenblatt dodał swoje własne uwagi, objaśniające trudniejsze postanowienia *Ustawy karnej o zbrodniach...* Jeżeli chodzi o literaturę podał on tylko „ważniejsze dzieła i monografie” (*Ustawa karna...*, 1887, s. tytułowa, I–III).

Na marginesie należy zauważyć, że Rosenblatt miał wroga w osobie byłego profesora UJ Michała Koczyńskiego, który tytułem swojej książki pokazywał dezaprobatę wobec jego opracowania: *Pogląd krytyczny na dziełko Dra Józefa Rosenblattta: »Ustawa karna o zbrodniach, występkach i przekroczeniach i t.d.« przez Michała Koczyńskiego b. Prof. Uniw. Jagiell.* Adwersarz informował, że tłumaczenia austriackiego kodeksu dokonał nieżyjący już wtedy Rzeziński na polecenie ministerstwa sprawiedliwości. W pierwszym wydaniu swojej pozycji (1878) Koczyński zmienił z tego tłumaczenia bardzo niewiele, choć nieprzychylnie odnosił się do przeróbki tłumaczenia Rzezińskiego dokonanej przez biuro redakcji D. M. P. w Wiedniu. Dążyła ona do dosłowności. W drugiej edycji Koczyński dokonał całkiem nowej redakcji tekstów polskich z pierwszej części kodeksu karnego. Z tego powodu Koczyński uważał, że miał prawo własności literackiej do tej części polskiego tekstu kodeksu karnego. Według niego Frommer, kierowany chęcią zysku nie uszanował jego prawa,

dokonując plagiatu. Splagiatować miał nawet kwestie techniczne (Koczyński, 1887, s. tytułowa, 5–6)⁴. Co ciekawe, Frommer twierdził z kolei, że do wydania *Ustawy Karnej o zbrodniach...* zachęciła go zła jakość wydania tejże ustawy przez księgarnię Himmelblaua, czyli właśnie autorstwa Koczyńskiego („Wydane bowiem nakładem księgarni Himmelblaua tłumaczenia kodeksu i procedury karnej pod żadnym względem potrzebie nie odpowiadają, bo pod względem tłumaczenia są liche, a pod względem dodanych uwag i objaśnień niedostateczne!”) (Ustawa karna..., 1887, s. tytułowa, I)⁵ (sic!!!). Koczyński powoływał się także na aspekt patriotyczny. Twierdził bowiem, że nie umieszczając w swoim wydaniu niemieckiego, pierwotnego tekstu oparł się naciskom „germanofilów” (Koczyński, 1887, s. 4)⁶. Akurat to wydarzenie i motywacja Koczyńskiego raczej na pewno są prawdziwe. Koczyński był znany ze swojego patriotyzmu⁷.

W wydaniu drugim, z 1900 r., Rosenblatt informował, że zbieraniem i tłumaczeniem nowych orzeczeń Trybunału Najwyższego, które należało uwzględnić w tym wydaniu, zajmował się kandydat adwokacki Dr Jerzy Trammer (*Ustawa karna...*, 1900, s. [3]).

---

⁴ Koczyński cały czas podaje błędne nazwisko Frommera: Fromer.

⁵ Izaak Mendel Himmelblau (1831–1893) to księgarz, nakładca, antykwariusz. Od 1848 (1856?) prowadził w Krakowie księgarnię i antykwariat pf. J. M. Himmelblau (rzadziej poprawnie: I. M. Himmelblau). Od 1862 r., po otrzymaniu koncesji, prowadził działalność nakładową. Specjalizował się m.in. w wydawaniu podręczników szkolnych (Lipska & Schmagier, 1972, s. 330–331).

⁶ Ponoć umocnienie się patriotycznych i narodowych uprzedzeń powodowało opóźnianie w docieraniu na ziemie polskie wszelkich artystycznych i kulturalnych przemian (Bąbiak, 2013, s. 21). Pogląd prezentowany w tym artykule skłania się ku teorii, że nie była to jedyna przyczyna opóźnień. Jednak należy zauważyć, że kwestia języka na pewno była bardzo ważna, a w czasach zaborów odgrywała już gigantyczną rolę. Zresztą sama kwestia konieczności używania prawa zaborczego musiała być drażliwa, bez względu na to w jakim języku wydrukowany był kodeks zaborców. Austriacki kodeks karny, choć przetłumaczony, to jednak austriacki kodeks. Oczywiście sprawa używanego języka jest jednak najważniejsza, bo miała ona praktyczne skutki w procesie obrony Polaków przed wynarodowieniem. Niektórzy XIX-wieczni polscy edytorzy interesowali się tekstami ważnymi dla kultury polskiej, dowodzącymi jej dawności, wybitnymi, rzadkimi i nieznanymi (Kacprzak, 2015, s. 74). To była jedna z form walki o przetrwanie polskiego narodu okresu zaborów. W przypadku wydania *Ustawy karnej o zbrodniach...* cel był podobny, ale środki całkowicie inne. Tutaj chodziło, aby wydanie współczesnego austriackiego kodeksu było rozpowszechniane tylko w języku polskim.

⁷ Michał Koczyński (1821–1903) to galicyjski prawnik, profesor UJ, adwokat, poseł. Rzeczywiście miał poglądy narodowe. W czasie gdy był dziekanem Wydziału Prawa UJ (1861/1962) dochodziło do jego ostrych zajęć z wykładającymi na wydziale profesorami – Niemcami, którzy zresztą, oprócz jednego, za jego dziekanatu odeszli z wydziału. W sierpniu 1865 r. Koczyński został przeniesiony w stan spoczynku. Przyczyną tego były niewątpliwie względy polityczne i represje popowstaniowe. Spuścizna naukowa Koczyńskiego jest bardzo rozległa i obejmuje różne dziedziny prawa (Patkaniowski, 1967, s. 243–244).

Wydania *Ustawy karnej o zbrodniach...* z 1887 i 1900 r. to pewien paradoks. Opracował je pracownik UJ, Rosenblatt (Malec, 1989, s. 69). Jednak nie wydała ich drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego, która przecież wydawała dzieła naukowe, w tym profesorów UJ (Gruca, 2011, s. 142).

Warto również wyjaśnić, kim byli Rosenblatt i Frommer, jako najważniejsi twórcy książki *Ustawa karna o zbrodniach...* z 1900 r. Józef Michał Rosenblatt urodził się 19 lub 21 marca 1853 r., a zmarł w 1917. Był polskim prawnikiem, adwokatem i profesorem UJ pochodzenia żydowskiego. Uczył się w szkole powszechnej w Bochni, a od r. 1864 w Gimnazjum św. Anny w Krakowie, gdzie w czerwcu 1871 r. zdał maturę. W latach 1871–1875 studiował prawo na UJ. Odbił praktykę w Sądzie Krajowym w Krakowie w latach 1875–1876 r. Na podstawie pracy *Zasady nauki o udziale w przestępstwie* (Warszawa 1874) uzyskał w styczniu 1876 stopień doktora prawa na UJ. Od 1876 r. dzięki otrzymanemu stypendium kontynuował studia na uniwersytetach w Berlinie, Lipsku i Monachium. W 1877 r. wniósł podanie o dopuszczenie do habilitacji z zakresu prawa i procesu karnego. W oparciu o rozprawę *Rzecz o zbiegu przestępstw z uwzględnieniem obecnego ustawodawstwa w Europie* (Warszawa w 1877, także w języku niemieckim, Teschen 1879), odbył w maju 1877 r. kolokwium oraz wykład habilitacyjny na temat *Kara więzienia i zakłady karne* (Lwów 1877). Wydział nadał mu *veniam legendi*, jednak tylko z zakresu prawa karnego materialnego. Z tego powodu Rosenblatt rozszerzył w 1878 r. habilitację także na postępowanie karne przedstawiając *Gwarancje sprawiedliwego wyroku. Dwie rozprawy z dziedziny postępowania karnego. Rzecz o sądach ławniczych* (Lwów 1879). Omówił w nich krytycznie szereg kwestii z dziedziny procesu karnego. W pierwszej rozważał możliwość wzmocnienia owych gwarancji, wykazując istniejące w procedurze karnej braki. W drugiej zdecydowanie popierał sądy ławnicze. Po przeszło trzydziestu latach pracy naukowej i w charakterze obrońcy zmienił zdanie i twierdził, że sędzia zawodowy jest znacznie lepszy niż sądy ławnicze lub przysięgłe. Na taki pogląd Rosenblatta wpływ miała jego praktyka sądowa. 6 sierpnia 1878 r. jego habilitacja z procesu karnego została zatwierdzona. Od 1877 r. wykładał prawo cywilne i karne w Uniwersytecie Jagiellońskim. W latach 1884–1887 w UJ i w ministerstwie rozpatrywano przyznanie mu katedry prawa i postępowania karnego. Ostatecznie otrzymał on tytuł profesora nadzwyczajnego bezpłatnego. W tym czasie powstało jego najwybitniejsze dzieło: *Wykład powszechnego austriackiego prawa karnego* (Kraków 1884), bardzo gruntownie opracowane i napisane w sposób jasny i przejrzysty. Ogłosił niestety tylko pierwszą część tej pracy, omawiającą zasady ogólne, rys historyczny i zagadnienie podmiotów procesu karnego. W 1893 r. otrzymał tytuł profesora zwyczajnego. Wykładał procedurę cywilną i prawo cywilne materialne.

W latach 1877–1882 odbył praktykę w biurze adwokackim, zakończoną egzaminem. Był wziętym adwokatem i obrońcą sądowym, w 1880 r. bronił między innymi kilku oskarżonych w słynnym procesie politycznym Ludwika Waryńskiego. Mowa obrończa Rosenblatta zrobiła duże wrażenie i została wydrukowana w 1921 r. w wiedeńskim zbiorze: „Berüimte Verteidigungsreden” (1879). Rosenblatt w 1879 r. pomagał także socjalistom przy opracowywaniu broszury: *Socjaliści polscy wobec c. k. konstytucji* (b.m.r.w.). W 1885 r. otworzył w Krakowie własną kancelarię adwokacką, która szybko zyskała bardzo dobrą opinię. W tym samym roku został zaproszony przez Towarzystwo Prawnicze w Wiedniu i wygłosił tam odczyt o gwarancjach sprawiedliwego wyroku karnego, który został wydrukowany w językach niemieckim i włoskim.

Rosenblatt był autorem wielu rozpraw z zakresu prawa karnego, procesu karnego, a także prawa cywilnego, jak np. *Zasady nauki o udziale w przestępstwie* (Warszawa 1874), *Prawo cywilne austriackie* (Kraków 1899), *O psychologicznych motywach zbrodni* (Petersburg 1888). Wspólnie ze Stanisławem Wróblewskim opracował *Powszechny kodeks handlowy wraz z ustawą wprowadzącą i innymi ustawami oraz rozporządzeniami odnoszącymi się do prawa handlowego, orzeczeniami Sądu Najwyższego w Wiedniu i Lipsku* (Cieszyn 1877, Wydanie 2, Kraków 1898), a wraz z Ksawerym Fierichem *Zasady ordynacji egzekucyjnej* (Kraków 1912). W „Przeglądzie Prawa i Administracji”, obok szerszej rozprawy pt. *Darowiżna na przypadek śmierci w kodeksie cywilnym austriackim* (R. 17: 1893), ogłosił ok. 50 artykułów, jak również wiele prac drukował w „Czasopiśmie Prawniczym i Ekonomicznym”, lwowskim „Prawniku”, „Przeglądzie Sądowym”, „Gazecie Sądowej Warszawskiej”, a także w niemieckich i austriackich czasopismach naukowych („Archiv für Strafrecht”, „Allgemeine Oesterreichische Gerichthalle”, „Zentralblatt für die juristische Praxis”). Przez wiele lat w niemieckim czasopiśmie „Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft” informował o ruchu naukowym w zakresie prawa karnego w Polsce.

Zajmował się również badaniami nad historią prawa karnego. Jego *Czarownica powołana – przyczynek do historii spraw przeciw czarownicom w Polsce* (Warszawa 1882, wyd. 2, 1883) została uznana za jedną z najlepszych prac w literaturze prawniczej z tego zakresu. Interesował się także zagadnieniami metodologicznymi. W jednym ze swoich artykułów pt. *O obecnych szkołach prawa karnego i ich metodzie* („Przegl. Prawa i Admin.” 1887 nr 7 s. 489–501, nr 8, s. 584–95) powiązał strony dodatnie szkoły socjologicznej z oficjalnie panującą wówczas w Galicji szkołą klasyczną; najwyżej ocenił metodę stosowaną przez szkołę praktyczno-pozytywną badającą wyłącznie prawo pozytywne, a odrzucającą rozważania metafizyczne. Obok prac naukowych Rosenblatt opracował i wydał wiele austriackich ustaw, m.in. *Ustawa karna o zbrodniach, występkach i przekroczeniach z 27 maja 1852* (Kraków 1887), *Ustawa o postępowa-*

niu karnym z 23 maja 1873 (Kraków 1889, wyd. 2. uzupełnione przez Juliusza Makarewicza: Kraków 1902, toż 1904, 1911) i in. Ogłosił także wiele popularnych prac, jak np. *Rzecz o pojedynku* (Lwów 1878), *Szkice ze świata zbrodni* („Tyg. Illustr.” 1887).

Rosenblatt był członkiem Komisji Prawniczej AU i oddał duże usługi Akademii jako adwokat. Od 1882 r. był członkiem Komisji dla egzaminów rządowych oddziału sądowego, a od r. 1885 aż do śmierci radnym krakowskiej Rady Miejskiej, należąc do sekcji prawniczej. W latach 1887–1917 był członkiem Zarządu Kasy Oszczędności. Należał także do Towarzystwa Prawników i Ekonomistów w Krakowie. Na III Zjeździe tego towarzystwa w r. 1889 we Lwowie wygłosił odczyt ogłoszony drukiem pt. *O potrzebie reformy obecnego systemu środków karnych* (Lwów 1889). W 1900 r. był członkiem i zarazem referentem komisji uniwersyteckiej dotyczącej dopuszczania kobiet do studiów prawniczych i należał do nielicznych profesorów domagających się dla kobiet możliwości studiowania na tym Wydziale.

Rosenblatt działał także w samorządzie adwokackim. Brał aktywny udział w przygotowaniach do I Zjazdu Adwokatów we Lwowie w 1914 r., na którym wygłosił referat: *Nietykalność adwokata w wykonywaniu zawodu*. Był jednym z autorów ostatniego projektu austriackiej ustawy karnej i za udział w pracach nad reformą tej ustawy otrzymał 23 grudnia 1909 r. Najwyższe Uznanie Szczęgólne. Rosenblatt wykształcił licznych prawników. Wybitny później polski karnista Makarewicz (Malec, 1989, s. 69–70), który później odegrał bardzo ważną rolę w pracach nad stworzeniem polskiego kodeksu karnego z 1932 r. (Sójka-Zielińska, 2015, s. 275) kształcił się pod jego i prof. Krzymuskiego kierunkiem. Rosenblatt zmarł 1 czerwca 1917 r. (31 maja wg Michała Patkaniowskiego i „Słownika Adwokatów”, Izby Adwokackiej i wielu nekrologów) w Baden koło Wiednia. Pochowano go 5 czerwca na cmentarzu Izraelickim w Krakowie. Odznaczono go Orderem Żelaznej Korony III kl. (w r. 1913 r.) (Malec, 1989, s. 70).

Leon Frommer urodził się 28 września 1853 r. w Krakowie, został zamordowany w kwietniu 1943 r. W 1873 r. po ukończeniu 6 klas gimnazjum rozpoczął pracę w wypożyczalni książek w Krakowie. 4 lipca 1879 r. kupił antykwariat książek i nut w Krakowie przy ul. Szewskiej 7 (przeniesiony później na ul. Floriańską 39). Choć miał koncesję na prowadzenie tylko antykwariatu, prowadził też sprzedaż książek i nut nowych, co wywołało ostry sprzeciw Gremium Księgarzy w Krakowie. Dopiero w 1892 r. uzyskał koncesję na prowadzenie księgarni. Jej specjalizacją były podręczniki uniwersyteckie, zwłaszcza z zakresu medycyny, a później prawa. Klientami Frommera była przede wszystkim młodzież akademicka, która miała ułatwienia w postaci rozłożenia należności na raty. Frommer korzystał też z usług młodzieży jako kolporterów książek i pomocników w księgarni. Działalność nakładową rozpoczął w 1881 r. (jeszcze

bez koncesji) od wydawania nut. Od 1899 r. jego wydawnictwo specjalizowało się w prawie dostarczając podstawowe dzieła wybitnych prawników polskich, teksty ustaw, opracowania i komentarze w języku polskim, które zastąpiły wydawnictwa wiedeńskie w języku niemieckim. Do 1918 r. nakładem Frommera ukazało się ok. 80 dzieł prawnych. Był on członkiem Stowarzyszenia Antykwariuszy i Właścicieli Czytelni, powstałego w 1884 r. w Krakowie. W 1905 r. wszedł do komisji statutowej nowo organizowanego Stowarzyszenia Księgarzy Krakowskich. W dwudziestoleciu międzywojennym Frommer był nadal wydawcą dzieł prawnych oraz wydawnictw periodycznych obejmujących orzecznictwo sądów najwyższych. Od 1928 r. wydawał też „Wiadomości Prawnicze. Wydawnictwo Księgarni... w Krakowie, dwumiesięcznik poświęcony bibliografii prawniczej”. Ogłaszał katalogi firm. Księgarnia także ograniczyła sortyment do działu prawnego i dziedzin pokrewnych, natomiast rozwinięty został dział kolportażu i sprzedaży ratalnej książek. W lipcu 1929 r. Frommer obchodził 50-lecie działalności firmy. W 1933 r. otrzymał srebrną odznakę jubileuszową ZKP. Frommer był w trakcie przygotowywania nowych książek prawnych do wydania gdy w 1939 r. wybuchła wojna. Z powodu podeszłego wieku zajmował się tym jego siostrzeniec i prokurent firmy dr Stanisław Górowski. Po wkroczeniu do Krakowa hitlerowców księgarnia i wydawnictwo uległy likwidacji. Frommer początkowo się ukrywał, później wyjechał do Skawiny. Tam został przez hitlerowców rozstrzelany (Pieczętkowski, 1972, s. 236), stając się jedną z wielu ofiar Holokaustu.

Ustawa karna o zbrodniach... nie ma innych, umieszczonych poza stroną tytułową, wariantów tytułu. Nie została wydana w ramach serii wydawniczej, ani jako jeden z tomów. To samodzielne dzieło.

Ustawa karna o zbrodniach... została wydana w Krakowie. W 1900 r., roku wydania (tamże), Kraków znajdował się w zaborze austriackim. Co ważne, Galicja cieszyła się wtedy dużą autonomią, która wyróżniała ją pozytywnie na tle pozostałych zaborów, jeżeli chodzi o swobody narodowe dla Polaków. Kraków w II poł. XIX w. stał się „duchową stolicą Polski”. W ostatnim pięćdziesięcioleciu przynależności do Austrii, ta dawna stolica Polski stawała się głównym ośrodkiem polskiej kultury, a zwłaszcza twórczości naukowej. Szczególna rola w tej przemianie przypadła Uniwersytetowi. W połowie XIX w. spadł on do roli niewielkiej, prowincjonalnej i dotkniętej germanizacją uczelni. Odrodzenie Uniwersytetu w latach sześćdziesiątych XIX w. złączyło się z walką o jego repolonizację. Posiadał on tradycyjnie cztery wydziały: teologiczny, prawniczy, lekarski i filozoficzny. Galicyjskie warunki powodowały, że wzięciem cieszyły się szczególnie dwa pierwsze, gdyż dawały, szczególnie biedniejszej młodzieży, szansę awansu społecznego w karierze duchownej lub

bardzo cenionej w Austrii karierze urzędniczej (Malecki, 1979, s. 225, 259, 285, 286). Książka *Ustawa karna o zbrodniach...* z 1900 r. wpisuje się w dzieje Krakowa, jako centrum polskiej nauki⁸.

Ustawa karna o zbrodniach... została wydana w 1900 r. Z informacji zawartych w przedmowie Rosenblatta (*Ustawa...*, 1900, s. tytułowa, przedmowa) wynika, że wydruk musiał nastąpić najwcześniej w lipcu 1900 r. I rzeczywiście, wydruk miał miejsce dokładnie 17 sierpnia 1900 r. (Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego [dalej: AUJ], Rachunki wystawione przez Drukarnię 1900, [numer porządkowy 3269, brak jakiegokolwiek numerowania stron]).

Wydanie z 1900 r. było drugim wydaniem *Ustawy karnej o zbrodniach...* Dokładnie było to wydanie „drugie uzupełnione i poprawione” (*Ustawa...*, 1900, s. tytułowa). Pierwsze pochodziło z 1887 r. (*Ustawa...*, 1887, s. tytułowa). Wydawcą była Księgarnia Frommera w Krakowie. Na stronie tytułowej, w miejscu wydawcy, jest podana ta Księgarnia (*Ustawa...*, 1900, s. tytułowa), która jest wydawcą.

Jak napisano wcześniej, Frommer początkowo miał koncesję na prowadzenie tylko antykwariatu. Mimo to prowadził też sprzedaż książek i nut nowych, co wywołało ostry sprzeciw Gremium Księgarzy w Krakowie. Dopiero w 1892 r. uzyskał koncesję na prowadzenie księgarni (Pieczętkowski, 1972, s. 236). Być może do tej sprawy nawiązywał w 1887 r. Koczyński w swoim *Poglądzie krytycznym...*, gdy informował, że *Ustawa karna o zbrodniach...* z 1887 r. wyszła nakładem księgarni Frommera, umieścił przy słowie „księgarnia” pytajnik w nawiasie (zob. Koczyński, 1887, s. 2).

Druk miał miejsce w Drukarni UJ (*Ustawa...*, 1900, s. druga strona karty tytułowej). Tutaj należy wyjaśnić zagadnienie relacji pomiędzy wydawcą (księgarnią) a drukarnią. Otóż w Krakowie przed okresem autonomii galicyjskiej istniały firmy prowadzące jednocześnie działalność księgarską i drukarską. Zapewne postęp techniczny wymuszał też pewną specjalizację rynku książki. Dlatego w okresie autonomicznym zjawisko to niemal nie występowało. Firmy prawie nie prowadziły jednocześnie księgarni i drukarni (Gruca, 2011, s. 135). Księgarnia Frommera skorzystała z usług drukarni UJ (*Ustawa...*, 1900, s. druga karty tytułowej).

Należy poświęcić jej więcej miejsca. Była to bardzo stara drukarnia – działała od XVII w. (Gruca, 2011, s. 141). W chwili wydruku *Ustawy karnej o zbrodniach...* zarządzał nią Józef Filipowski (*Ustawa...*, 1900, s. druga karty

---

⁸ Kraków, tak samo jak Warszawa, był na przełomie XIX i XX w. terenem działalności artystów ruchu odnowy książki w Polsce, wydawców oraz poligrafów. Drukarnia UJ była jedną z tych, które zasłużyły się dla rozwoju książki artystycznej (Kutkowska, 2011, s. 2–3).

tytułowej). Dokładnie stan ten trwał od dwóch lat⁹. Zarząd Filipowskiego był prawdziwym przełomem, gdyż dopiero on wyprowadził tę drukarnię z wcześniejszej zapaści. Poziom druków stał się naprawdę wysoki (Gruca, 2011, s. 141), zwłaszcza aspekt typograficzny i artystyczny znacznie się polepszył (Kacprzak, 2015, s. 86)¹⁰.

Wydrukowana 17 sierpnia 1900 r. *Ustawa karna o zbrodniach...* miała nakład 3 000 egzemplarzy. Wydrukowano 17 arkuszy. Koszt wydruku wyniósł 1229 koron 75 halerzy (AUJ, *Rachunki wystawione przez Drukarnię 1900*, [numer porządkowy 3269, brak jakiegokolwiek numerowania stron]).

W celu wykazania, że 3 000 to duży nakład, można porównać go do rynku prasowego, konkretnie ilości egzemplarzy gazet i czasopism rozchodzących się w Galicji w 1861 r. Czasopisma krajowe miały wtedy łącznie 26 284 prenumeratorów. Do tego dochodzi prenumerata czasopism zagranicznych – 5101. Daje to łącznie 31 385 prenumerat (Jaskuła, 1993, s. 15). *Ustawa karna o zbrodniach...* miała nakład ponad 10 razy mniejszy. Należy jednak wziąć pod uwagę, że było to jedno wydanie jednej książki, które porównujemy do wszystkich galicyjskich gazet i czasopism z jednego roku.

Takie porównanie można kwestionować z powodu znacznej różnicy czasowej – prawie 40 lat. Dlatego *Ustawę karną o zbrodniach...* należy zestawić ze współczesnymi jej pozycjami wydawniczymi. Na przełomie XIX i XX w. w Galicji nakłady jednorazowe dzienników charakteryzowały się znaczną rozpiętością, od 8 900 egzemplarzy w 1881 r. do 140 975 egzemplarzy w 1913 r. Na przestrzeni tych 33 lat da się jednak wyróżnić pewne momenty przełomowe dla rozwoju nakładów dzienników. I tak wyraźny wzrost nastąpił w r. 1891 oraz w r. 1900. Ten ostatni moment wiązał się niewątpliwie ze zmianami w austriackim ustawodawstwie prasowym (zniesienie stempla dziennikarskiego). Największe nakłady osiągnęły dzienniki galicyjskie w 1909 r. (184 000 egzemplarzy), po czym nastąpiły wahania z tendencją spadkową (Myśliński, 1965, s. 120). Tym razem zestawienie liczby z tej ostatniej daty z nakładem *Ustawy karnej o zbrodniach...* wypada zdecydowanie niekorzystnie na rzecz tej ostatniej. Wydanie z 1900 r. austriackiego kodeksu karnego miało ponad 61 razy mniej egzemplarzy, jednak przecież nadal trudno nie zauważyć, że to tylko jedno

---

⁹ Ta kwestia jest niejasna. Mianowicie literatura naukowa podaje też 1897 r. jako rok w którym Filipowski został zarządcą Drukarni UJ (zob. Seweryn, 1946, s. 460).

¹⁰ Józef Filipowski (1870–1941) to zarządca Drukarni UJ. Początkowo pracował tam jako zecer do języków obcych. W 1896 r. został powołany na kierownika zecerni Drukarni UJ. Wtedy osiadł na stałe w Krakowie. Wkrótce, choć trudno określić kiedy dokładnie (por. poprzedni przypis), został zarządcą tejże drukarni. W swojej pracy bardzo się zasłużył. Rozwinął również działalność wydawniczą (Seweryn, 1946, s. 460). Ukoronowaniem jego działalności było trzyletnie przewodzenie Związkowi Właścicieli Drukarń Małopolski Zachodniej w niepodległej Polsce (1919–1922) (Gruca, 2022, s. 82–83).

wydanie, jednej książki porównane do wszystkich galicyjskich dzienników z jednego roku.

W 1907 r. krakowski „Czas” wychodzący 2 razy dziennie miał nakład 34 600 egzemplarzy (tamże, s. 119). To ponad 10 razy więcej niż w przypadku *Ustawy karnej o zbrodniach...* z 1900 r. Lepiej zatem byłoby napisać, że tylko ponad 10 razy więcej, bo nie jest to zbyt dużo, biorąc pod uwagę grupę docelową obu wydruków.

Ustawa karna o zbrodniach... z 1900 r. to wydanie specjalistyczne, książka prawnicza, skierowane do wąskiego grona odbiorców. Natomiast prasa, taka jak dzienniki, jest skierowana potencjalnie do każdego. W takim przypadku nakład *Ustawy karnej o zbrodniach...* tylko kilkadziesiąt razy mniejszy od jej nakładów i liczony w tysiącach egzemplarzy jest znaczący i świadczy, że pomimo ograniczonej liczby potencjalnych nabywców, było to wydanie masowe.

Jak jednak prezentuje się porównanie jej nakładu z nakładem innych książek? 37 lat później w Polsce liczba wydanych tytułów książek była względnie duża i przekroczyła 8 000, ale średni nakład wynosił zaledwie nieco ponad 2 000 egzemplarzy (Kłoskowska, 2005, s. 417). *Ustawa karna o zbrodniach...* została wydana znacznie wcześniej a jej potencjalnymi odbiorcami była znacznie mniejsza liczba ludzi. Mimo to miała nakład większy o połowę.

Najlepiej jednak zestawić wydanie z 1900 r. austriackiego kodeksu karnego z 1852 r. z wydaną w 1898 r. książeczką Heleny Radlińskiej (H. Orszy) *Kto to był Mickiewicz?*, która osiągnęła 100 000 nakładu. Był to niewątpliwie już przykład literatury masowej, ale wyjątkowej, takiej z przesłaniem (tamże, s. 410–411). Nakład *Ustawy karnej o zbrodniach...* przy tym autentycznym przykładzie masowego nakładu prezentuje się naprawdę skromnie. Liczba jej egzemplarzy to zaledwie kilka procent nakładu *Kto to był Mickiewicz?* Pamiętać jednak należy o specjalistycznym charakterze tej publikacji, którą zainteresować się mogła tylko naprawdę wąska grupa osób przyswajających wiedzę prawniczą i ją praktykujących.

W ramach podsumowania należy stwierdzić, że mimo wszystko nakład *Ustawy karnej o zbrodniach...* był nakładem masowym. W okresie, kiedy została wydana, nakłady masowe z prawdziwego zdarzenia jeszcze się nie zdarzały. Jednak nie chodzi tylko o to, że ówczesne realia polskie wymagały, aby nakład masowy w naszym podległym zaborcom kraju prezentował się skromnie. Chodzi też o to, że trudno wymagać od książki, na którą zapotrzebowanie było tylko wśród jurystów i studentów prawa, wydrukowanych setek tysięcy egzemplarzy. Książki naukowe zawsze znajdują mniej chętnych na kupno, choć i tak wśród nich podręczniki są w lepszej sytuacji. Nawet pod względem terytorialnym zapotrzebowanie na *Ustawę karną o zbrodniach...* ograniczało się tylko do Galicji. Wszak mieszkańców pozostałych zaborów nie interesowało prawo

austriackie. Zestawiając nakład tego wydania z nakładem prasy, przecież bez porównania poczytniejszej, widzimy oczywiście, że nakład *Ustawy karnej o zbrodniach...* był zdecydowanie mniejszy, ale przynajmniej jakkolwiek porównywalny.

To są kwestie podaży. A jak prezentował się popyt *Ustawy karnej o zbrodniach...*? Nie udało się dotrzeć do odpowiednich źródeł objaśniających to zagadnienie. Jednak są przesłanki, że na pewno nie była to klęska finansowa. Nic nie wiadomo o kłopotach finansowych Księgarni Frommera. Zresztą było to drugie wydanie *Ustawy karnej o zbrodniach...* (Ustawa..., 1900, s. tytułowa), co na pewno świadczy o sukcesie pierwszego wydania i zapotrzebowaniu na nowe.

W ramach tej analizy koniecznością staje się niewątpliwie omówienie tego egzemplarza, do którego mamy fizyczny dostęp. Znajduje się on w czytelni Katedr Historycznoprawnych WBP na ul. Gołębiej 9 w Krakowie.

Format książki to 18 cm. Dokładnie jest to 17,6 cm. Poszczególne kartki mają niecałe 17 cm wysokości i niecałe 11 cm szerokości.

Wkład (blok książki) obejmuje w rzeczywistości kilka połączonych książek – nie jest to tylko *Ustawa karna o zbrodniach...* Wkład zawiera 577 kartek czyli 1154 stron. Ta pozycja nie posiada żadnych kart, tablic, tabel, ilustracji ani nawet errat itp.

W *Ustawie karnej o zbrodniach...* układ typograficzny jest blokowy niesymetryczny. Strona tytułowa jest osiowa klasyczna. Tak samo tytuły rozdziałów są osiowe symetryczne. Pismo jest szeryfowe (nawet w tytułach).

Oprawa jest twarda wydawnicza. Wkład tej książki jest wieloskładowy (połączenie „składka na składkę”). Składki są zszyte. Przy twardych oprawach brzeg boczny wkładu bywa żłobkowy, czyli wygięty w literę C. Tak jest w przypadku *Ustawy karnej o zbrodniach...* z 1900 r. Ze względu na stan zachowania książki trudno stwierdzić, czy brzegi okładki były zdobione itd. Mają narysowane (?) kształty mogące przypominać pęknięcia. Biorąc pod uwagę fachowe definicje okładki (Pokorzyńska, 2010, s. 157–158), można stwierdzić, że *Ustawa karna o zbrodniach...* miała okładkę w postaci tektury oklejonej w całości papierem.

Właśnie w tym okresie, kiedy wydano *Ustawę karną o zbrodniach...*, czyli na przełomie XIX i XX w., dokładnie w latach 1904–1905, austriaccy bibliotekarze w swoim czasopiśmie usystematyzowali ówczesną wiedzę na temat ochrony zbiorów. Zwracano uwagę, że sposób oprawy jest jednym z czynników, który ma wpływ na stan zachowania księgozbioru a okładki książki dawnej, nie dotyczy to więc analizowanego kodeksu, zostały uznane za szczególnie narażone na występowanie owadów (czego przykładem są biblioteki klasztorne i kościelne) (Bangrowska, 2023, s. 189).

Na grzbiecie książki widnieje tytuł: „Ustawa karna 1–3”. Na pierwszej stronie okładziny zamieszczono na dole miejsce wydania i wydawcę: „Kraków Księgarnia L. Frommera”. Te dwa teksty są napisane złotymi literami. Wyróżniają się one na tle ciemnego koloru okładziny. Na drugiej (tylnej) wyklejce i drugiej (tylnej) okładzinie nie ma żadnego napisu. Kapitałka jest biało-różowa. Nie ma zakładki.

W przypadku *Ustawy karnej o zbrodniach...* nie występuje oprawa półskórowa i oprawa biblioteczna. Nie ma też oprawy bibliofilskiej (skóra czy półskórek). Oprawa jest twarda, wydawnicza, brak na niej tytułu. Widnieje on tylko na grzbiecie. Na pierwszej stronie okładziny jest wyłącznie miejsce wydania i księgarnia (co stwierdzono już wyżej).

Trudno odpowiedzieć na pytanie, jakiego papieru użyto do wydruku *Ustawy karnej o zbrodniach...* Należy zauważyć, że w 1900 r. Drukarnia UJ używała 8 rodzajów papieru: 1. Drzewny Drukowy, 2. Bezdrzewny Drukowy, 3. Czerpany, 4. Kancelaryjny i Listowy, 5. Okładkowy, 6. Afiszowy, 7. Kartony oraz Bilety i Zaproszenia, 8. Koperty. Co ciekawe, w wykazie Drukarni UJ nie ma zanotowanego użycia papieru na *Ustawę karną o zbrodniach...* (zob. AUJ, Księga zużytkowania papieru 1899–1948, [dane za r. 1900, brak jakiegokolwiek numerowania stron]). Ale zapewne taka sytuacja jest pozorna, gdyż „tytuły” (?) poszczególnych wydruków określone są bardzo nieprecyzyjnie. Widocznie *Ustawa karna o zbrodniach...* jest ukryta pod jednym ze skrótowych określeń. Do jej wydruku użyto zapewne papieru bezdrzewnego drukowego, może drzewnego drukowego. Oba rodzaje papieru były używane do produkcji książek. W przypadku tego drugiego, w porównaniu do pierwszego, być może częściej wytwarzano periodyki (zob. tamże). Środki użyte przy produkcji papieru miały wpływ na jego zabezpieczenie (Bangrowska, 2023, s. 191).

Przedmowa do wydania *Ustawy karnej o zbrodniach...* z 1900 r. nie wyjaśniała, kto był adresatem publikacji (*Ustawa...*, 1900, przedmowa). W tym miejscu należy się posłużyć wydaniem wcześniejszym, z 1887 r., w którym sformułowano wyraźnie, że publikacja ta ma służyć zarówno studentom prawa, jak i praktykującym prawnikom (*Ustawa...*, 1887, s. II). 13 lat później Rosenblatt dziwił się, że musi wydać po raz drugi swoje dzieło. Myślał bowiem, że władze wprowadzą nowy kodeks karny. Jednak prace nad nim nie powiodły się (*Ustawa...*, 1900, przedmowa). Rzeczywiście 4 rządowe projekty kodeksu karnego nie zostały uchwalone (Płaza, 2002, s. 109). Rosenblatt zapewne nie pomyślałby, że nowy kodeks karny wprowadzony zostanie aż 32 lata później, a przecież dotyczy to tylko Polski – w Austrii kodeks karny z 1852 r. obowiązywał aż do 1974 r. (Sójka-Zielińska, 2015, s. 267, 275).

Należy zwrócić uwagę, że w internecie są dostępne 2 egzemplarze drugiego wydania *Ustawy karnej o zbrodniach...* z 1900 r. i różnią się one wzajemnie. Egzemplarz dostępny w Polonie ma co najmniej dziesięć dodatkowych stron, które zajęte są reklamami pozycji wydanych przez Księgarnię Frommera oraz jedną recenzją periodyku „Czasopismo prawnicze i ekonomiczne” z gazety „Czas” (Polona. Zbiory; Ustawa karna...[b], 10 pierwszych, nienumerowanych stron)¹¹. Z pewnością to też forma reklamy, bo recenzja jest bardzo pozytywna, a dotyczy produktu księgarni Frommera. Z kolei egzemplarz online z UMCS-u (Ustawa karna...[a]) zaczyna się od strony tytułowej. Jednak co najważniejsze, ten pierwszy ma na stronie tytułowej dr. Stanisława Batyckiego, którego rola jest niejasna. Znajdują się na nim odręczne napisy, jednak trudno je odczytać (Polona. Zbiory; Ustawa karna...[b], strona tytułowa).

Egzemplarz, do którego mamy fizyczny dostęp, znajduje się w czytelni Katedr Historycznoprawnych WBP na ul. Gołębiej 9 w Krakowie. Nie jest on identyczny ani z egzemplarzem dostępnym w Polonie, ani z egzemplarzem z UMCS-u. Najważniejsze jednak jest to, że nie pojawia się na nim nazwisko dr. Stanisława Batyckiego, które znajduje się tylko na egzemplarzu dostępnym w Polonie (tamże).

Egzemplarz z czytelni Katedr Historycznoprawnych WBP to tak naprawdę kilka połączonych książek. Autopsja pozwala na następujący opis książki: pierwsza strona okładki, druga strona okładki, pierwsza wyklejka, po wyklejce zaczyna się wkład (blok książki). Rozpoczyna go kartka tytułowa. Na pierwszej stronie widnieje tytuł, oznaczenie wydania, miejsce wydania, księgarnia i data („Ustawa karna o zbrodniach, występkach i przekroczeniach z dnia 27 maja 1852 r. razem z późniejszymi do niej się odnoszącymi ustawami i rozporządzeniami oraz orzeczeniami Trybunału Najwyższego wydana przez Prof. Dra. Józefa Rosenblatta. Część pierwsza: O zbrodniach”. „Wydanie drugie uzupełnione i poprawione. Kraków. Księgarnia Leona Frommera. 1900.”). Pod nazwiskiem Rosenblatta jest nieczytelne słowo napisane ołówkiem. Na drugiej stronie kartki tytułowej, na dole zamieszczono informację o drukarni („Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego pod zarządem Józefa Filipowskiego.”). Nad tym tekstem, na środku strony jest wybita pieczętka, nieco zamazana. Prawdopodobny napis na niej, to: „Seminarium Historyczno – Prawne Uniw. Jag. Dział V-5405 Nr. 23001 nr inw”. Część pieczętki nie wbiła się i jest „odtworzona” długopisem. Na dwóch kartkach (czterech stronach) wydrukowano „Dodatek do ustawy karnej”. Na czwartej stronie znajduje się tekst odręcznie napisany. Następną kartką (dwie strony) to przedmowa Rosenblatta. Kończy

---

¹¹ Przytoczony został końcowy fragment recenzji z „Czasu” (*Czasopisma prawniczego i ekonomicznego*, 1900, s. 3).

się tekstem: „Kraków w lipcu 1900 r. Prof. Dr, Rosenblatt”. Następnie zaczynają się strony numerowane. To bezpośrednia treść austriackiego kodeksu karnego z 1852 r. Zajmuje ona 270 ponumerowanych stron. Następująca po tym tekście kartka (dwie strony) jest całkowicie pusta. Nie ma żadnej numeracji stron.

W dalszej kolejności mamy kartę tytułową (dwie strony): „Ustawa karna z dnia 27. maja 1852 nr. 117 Dz. U. P. Część druga o występkach i przekroczeniach z polskim i niemieckim tekstem ustawy, objaśnieniami, judykaturą c. k. Trybunału Kasacyjnego i wzorami wyroków w sprawach o przekroczenia opracował Józef Sulkowski c. k. Prokurator Państwa”. Niżej zamieszczono miejsce wydania, księgarnię, drukarnię i datę („Kraków Nakładem Księgarni Leona Frommera. Drukarnia Uniwersytetu Jagiell. pod zarz. J. Filipowskiego. 1906.”). Nad słowem „Kraków” słowo napisane ołówkiem – to samo, co pod nazwiskiem Rosenblatta z wcześniejszej strony tytułowej. Z drugiej strony kartki tytułowej nie ma żadnego tekstu. Następnie zaczyna się właściwa treść ustawy. Jest numerowana, stron jest 334. Następnie jest całkowicie pusta kartka (dwie strony).

Kolejna kartka (dwie strony) wprowadza oddzielny obiekt z nową ustawą. Na pierwszej stronie jest tytuł, „autor” który ją opracował, miejsce wydania, księgarnia i rok wydania: „Wzory wyroków judykatura, objaśnienia i przepisy uzupełniające do ustaw karnych dodatkowych opracował Józef Sulkowski radca Sądu Krajowego Wyższego”, „Kraków Księgarnia Leona Frommera 1908”. Na odwrotnej stronie, na samym zamieszczono nazwę drukarni: „Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego pod zarządem J. Filipowskiego”. Następują później 94 właściwe strony „wzorów wyroków”, które są numerowane.

Po wzorach wyroków, bez pustej kartki, zaczyna się całkowicie nowa pozycja.

Na pierwszej stronie jej karty tytułowej zamieszczono informację o autorze, tytuł, wydanie, miejsce wydania, wydawnictwo i rok wydania: „Juliusz Makarewicz Ustawy karne dodatkowe. Wydanie II. Przejrzone i uzupełnione. Kraków. Księgarnia Leona Frommera. 1904.”. Na drugiej stronie kartki tytułowej na dole widnieje informacja o drukarni: „W Drukarni Uniwersytetu Jagiellońskiego pod zarządem Józefa Filipowskiego”. Następnie jest kolejna nienumerowana kartka (dwie strony). Na pierwszej stronie są objaśnienia dotyczące tłumaczenia i wydania. Autor (?) tłumaczy, na jakiej podstawie napisał komentarz. Na drugiej stronie są skróty („Skrócenia”). Na kolejnej kartce zaczyna się właściwa treść komentarza. Strony są numerowane, jest ich 400.

Następuje potem 36 stron reklam. Na początku zamieszczono taki tekst: „1911. Katalog ten unieważnia wszystkie poprzednie.”. Z reklam dowiadujemy się, gdzie znajdowała się Księgarnia Frommera: „Księgarnia Leona Frommera w Krakowie. Floryńska 39” (zob. Pieczętkowski, 1972, s. 236).

Po 36 stronach jest wyklejka i trzecia strona okładki. Następnie – czwarta strona okładki.

Na drugiej stronie okładziny przyklepiono naklejkę „Wydz. Bibl. Prawnicza 1806116932”. Pomiędzy napisem a cyframi jest kod kreskowy. Na pierwszej stronie pierwszej wyklejki są od góry: napis ołówkiem z sygnaturą („V-5405”), przekreślona stara pieczętka (czerwony napis „Biblioteka Wydziału Głównego Zarządu M. w Krakowie Nr: 323” – napis „323” jest dopisany piórem). Niżej są trzy napisy. Pierwszy to napis ołówkiem. Pojawia się on jeszcze dwa razy. Niżej – napis piórem. Na samym dole w prawym dolnym rogu napis ołówkiem „KI8-”. Na drugiej stronie wyklejki nic nie ma. Następnie zaczyna się blok książki. Na stronie tytułowej *Ustawy karnej o zbrodniach...* z 1900 r. jest pod nazwiskiem Rosenblatta tekst napisany ołówkiem, ten sam, który widniał na wyklejce. Nad miejscem wydania, Krakowem, wbito pieczętkę „Roman Pisz Księgarnia w Nowym Sączu”.

Ustawa karna o zbrodniach... z 1900 r. to klasyczny przykład publikacji nakierowanej na zysk. Wydano austriacki kodeks karny z 1852 r. Jej nakład, bardzo duży, świadczył, że Księgarnia Frommera nastawiała się na zysk. Nabywcami mieli być zarówno praktycy, osoby wykonujące zawód prawnika, jak i studenci prawa. Rosenblatt, który opracował ten austriacki kodeks, sam był i praktykującym adwokatem, i nauczycielem akademickim. Jednak biorąc pod uwagę włożoną pracę w to opracowanie, a mianowicie ogromne ilości różnego rodzaju źródeł, które zostały uwzględnione, można stwierdzić, że to wydanie było także książką naukową. Już sama znajomość obcojęzycznego orzecznictwa świadczy o wysokim poziomie zawodowym i naukowym opracowującego.

Na początku tego artykułu stwierdzono, że *Ustawa karna o zbrodniach...* z 1900 r. to pozycja naukowa, zgodnie z oświeceniową definicją naukowości książki. Jednak rezultat pracy Rosenblatta, widoczny po dokładnej analizie, kwalifikuje jego dzieło jako naukowe także według obecnych kryteriów.

Trzeba mieć na uwadze, że w I poł. XIX w. w społeczeństwie polskim istniały jeszcze silne opory przeciwko traktowaniu wydawnictw wielkiej literatury narodowej i, co ważne w kontekście tego artykułu, dzieł naukowych, jako zwykłego handlowego przedsięwzięcia. W II poł. tego stulecia kapitalistyczne formy organizacji życia literackiego rozpowszechniły się jednak wbrew podobnym oporom. Nie wyparły one społecznej działalności wydawniczej, ale często z nią współdziałały (Kłoskowska, 2005, s. 412). Księgarnia Frommera wydała kodeks karny, nie aby promować naukę prawniczą, podnosić jej poziom, ale aby sprzedać jego egzemplarze wśród studentów i praktyków prawa, zarobić na nim. Cel komercyjny wykorzystywał konieczność zaopatrywania się tych grup w takie wydawnictwa. Ale dzięki temu, że *Ustawa karna o zbrodniach...* była solidnie, fachowo, naukowo opracowana przez Rosenblatta, poziom nauki

prawniczej naprawę się podnosił. Jeżeli więc komercjalizacja nauki (prawniczej) była koniecznością, to dobrze, że odbywała się ona w takiej formie. Jakaś forma współdziałania celu społecznego (podnoszenie poziomu nauk prawnych) i finansowego zachodziła, nawet jeżeli ten pierwszy był tylko środkiem do osiągnięcia sukcesu komercyjnego.

Bibliografia

Źródła archiwalne

- AAN, Ministerstwo Sprawiedliwości w Warszawie, *Stanisław Batycki, data urodzenia: 17.08.1875 r., data zatrudnienia: [1898], 2/285/0/5.28/24/86.*
- AUJ, DUJ 94, *Szkolenie i dokształcanie 1901–1964, Umowy o naukę 1901–1913.*
- AUJ, DUJ 125, *Księga zużytkowania papieru 1899–1948.*
- AUJ, DUJ 181, *Rachunki wystawione przez Drukarnię 1900.*
- NAC, Koncern Ilustrowany Kurier Codzienny – Archiwum Ilustracji, Ogólnopolski zjazd prokuratorów w Warszawie, *Uczestnicy zjazdu. Widoczni m.in.: Czesław Michałowski (siedzi 2. z lewej), Kazimierz Rudnicki, minister sprawiedliwości Aleksander Meysztowicz (siedzi 6. z prawej), Stefan Sieczkowski (siedzi 4. z prawej), Mieczysław Świątkowski (siedzi 3. z prawej), Stanisław Warmśki, Stanisław Batycki, Stefan Lisowski, Kazimierz Izdebski, Józef Skolimowski, Józef Moldenhawer, Aleksander Rasp, Antoni Lewandowski (siedzi 1. z lewej), Zbigniew Piernikarski, Tadeusz Malina, Stefan Kuczyński, Lucjan Bekerman, Tadeusz Marecki, Stanisław Małkowski, Lucjan Jaxa-Maleszewski, Stanisław Czerwiński, 3/1/0/3/488/1.*
- NAC, Koncern Ilustrowany Kurier Codzienny – Archiwum Ilustracji, Zjazd absolwentów Wyższej Szkoły Wojennej z rocznika 1923–1924 w Warszawie, *Fotografia grupowa uczestników zjazdu. Widoczni m.in. majorzy: Adamezyk, Błażewicz, Gruszcza, Stanisław Kara, Południowski, Rozwadowski, Adam Rudnicki, Konrad Libicki, Stefanicki. Podpułkownicy: Baranowski, Batycki, Stefan Brzeszczyński, Kazimierz Dworak, Kulezycki, Stanisław Kuźmiński, Bogdan Kwieciński, Jan Maliszewski, Misiurewicz, Adam Werschner, Senkowski. Pułkownicy: Benedykt Chłusewicz, Marian Czerniewski, Garbowski, Władysław Grabowski, Gwależiani, Rudolf Kawński, Kazimierz Sokolowski, Aleksander Szychowski, Czesław Szytowski, Gustaw Paszkiewicz (siedzi 4. z lewej), Florian Smykał, Stanisław Maczek (w najwyższym rzędzie (3. z lewej), A. Wacznadze, Romuald Woliński, Roman Abraham, Tadeusz Schaetzel. Generałowie: Tadeusz Malinowski (siedzi 5. z prawej), Sergiusz Zaborski (siedzi 6. z prawej), Aleksander Zachariadze, Aleksander Koniaszwili. Widoczny też był minister skarbu Ignacy Matuszewski (siedzi 5. z lewej). Na ścianie wiszą portrety marszałka Józefa Piłsudskiego i prezydenta Ignacego Mościckiego, 3/1/0/7/816/1.*
- NAC, Koncern Ilustrowany Kurier Codzienny – Archiwum Ilustracji, Zjazd w Poznaniu prezesów sądów okręgowych apelacji poznańskiej, *Uczestnicy zjazdu. Widoczni m.in.: prezes Sądu Apelacyjnego w Poznaniu Jan Zakrzewski (1), dyrektor departamentu I w Ministerstwie Sprawiedliwości Mieczysław Świątkowski (2), naczelnik Wydziału Administracyjnego w Ministerstwie Sprawiedliwości Stanisław Batycki (3), prokurator Sądu Apelacyjnego w Poznaniu Tadeusz Marecki (4), prezes Sądu Okręgowego w Poznaniu Ludwik Wyrzykowski (5), wiceprezes Sądu Apelacyjnego w Poznaniu Antoni Müller (6), wiceprezes Sądu Apelacyjnego w Poznaniu Tadeusz Zajaczkowski (7), prezes Sądu Okręgowego w Ostronie Wielkopolskiej W. Lehmann (8), sędzia Sądu Apelacyjnego w Poznaniu Stefan Grabowski (9), sędzia Sądu Okręgowego w Lesznie Stanisław Pivoński (10), 3/1/0/3/492/1.*

Źródła drukowane

- Koczyński, Michał (1887). *Pogląd krytyczny na dziełko Dra Józefa Rosenblatta: „Ustawa karna o zbrodniach, występkach i przekroczeniach i t. d.” przez Michała Koczyńskiego b. Prof. Uniw. Jagiell.* Kraków: Nakładem Autora. Czcionkami Drukarni Związkowej.
- Ustawa karna o zbrodniach, występkach i przekroczeniach z dnia 27 maja 1852 r. razem z późniejszymi do niej się odnoszącymi ustawami i rozporządzeniami oraz orzeczeniami Trybunału Najwyższego* wydana przez Prof. Dra Józefa Rosenblatta. Część pierwsza: O zbrodniach. Kraków 1900: Księgarnia Leona Frommera.
- Ustawa karna o zbrodniach, występkach i przekroczeniach z dnia 27-go maja 1852 r. wraz z późniejszymi ustawami i rozporządzeniami* objaśniona na postawie orzeczeń c. k. Trybunału Kasacyjnego przez Prof. Dra Józefa Rosenblatta adwokata krajowego w Krakowie. *Część pierwsza.* Kraków 1887: Nakładem Księgarni Leona Frommera. Czcionkami Drukarni J. Fischera.

Publikacje prasowe

„Czasopismo prawnicze i ekonomiczne” [rec.] (20.07.1900). *Czas*, **182**, wydanie wieczorne, 3.

Opracowania

- Bangrowska, Agnieszka (2023). Poglądy bibliotekarzy austriackich na ochronę książek (początek XX w.). *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia*, **21**, 188–198.
- Bąbiak, Grzegorz P. (2013). Piękna książka na ziemiach polskich u schyłku XIX w. *Sztuka Edycji. Studia tekstologiczne i edytorskie*, **2** (5), 19–30.
- Bereza, Arkadiusz (2017). *Sąd Najwyższy 1917–2017. Prezesi, Sędziowie, Prokuratorzy Sądu Najwyższego*. Warszawa: Sąd Najwyższy Rzeczypospolitej Polskiej.
- Dyjakowska, Marzena (2022). Od Kodeksu Gregoriańskiego do Kodeksu Justyniana. Rzymskie zbiory konstytucji cesarskich. *Prawo i Więź*, **4** (42), 431–448.
- Gruca, Anna (2011). Działalność wydawnicza drukarni krakowskich w okresie autonomii galicyjskiej. W: *Ludzie i książki. Studia i szkice bibliologiczno-biograficzne. Księga pamiątkowa dedykowana Profesor Hannie Tadeusiewicz*, Andrysiak E. (red.) (s. 135–146). Łódź: Wydawnictwo Ibidem [Uniwersytet Łódzki Katedra Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej].
- Gruca, Anna (2022). Problemy drukarstwa galicyjskiego na przełomie XIX i XX wieku w ocenie Związku Właścicieli Drukarni Galicji Zachodniej. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia*, **20**, 76–87.
- Jaskuła, Roman (1993). Ruch wydawniczy w Galicji w latach 1848–1863 (Problemy badawcze). W: *Książki, czasopisma, biblioteki Krakowa i Lwowa XIX i XX wieku*, Jarowiecki J. (red.) (s. 9–25). Kraków: Wydawnictwo Naukowe WSP.
- Kacprzak, Marta M. (2015). Edycje literatury staropolskiej w życiu Polaków XIX wieku na przykładzie wydań Zwierciadła Mikołaja Reja. W: *Na co dzień i od święta. Książka w życiu Polaków w XIX–XXI wieku*, Chamera-Nowak A., Jarosz D. (red. nauk.) (s. 71–90). Warszawa: Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR.
- Koredczuk, Bożena (2009). Polska książka prawnicza w XIX wieku – jej zawartość informacyjna i funkcje. W: *Przestrzeń informacyjna książki*, Konieczna J., Kurek-Kokocińska S., Tadeusiewicz H. (red.) (s. 243–256). Łódź: Wydawnictwo Biblioteka.
- Małek, Jerzy (1989). Rosenblatt Józef Michał. W: *Polski Słownik Biograficzny*, T. XXXII/1, Z. 132 (s. 69–70). Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich. Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.

- Malecki, Jan M. (1979). W dobie autonomii galicyjskiej (1866–1918). W: Bieniarzówna J., Malecki J.M., *Dzieje Krakowa, 3 Kraków w latach 1796–1918*, Bieniarzówna J., Malecki J.M., Mitkowski J. (red.) (s. 225–394). Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- Myśliński, Jerzy (1965). Nakłady prasy społeczno-politycznej w Galicji w latach 1881–1913. Część pierwsza. *Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego*, IV, 1, 115–133.
- Kłoskowska, Antonina (2005). *Kultura masowa. Krytyka i obrona*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Komentator prawa (2001). W: *Britannica. Edycja Polska*, Wolarski W. (red. prowadzący), T. 20 *Ka-Ko* (s. 465). Poznań: Wydawnictwo Kurpisz.
- Komentarz (1965). W: *Wielka Encyklopedia Powszechna PWN*, 5 *In-Kons* (s. 746). Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Kozłowski, Jan (2017), Kodeksy praw. W: *Encyklopedia książki*, T. 2 K–Z, Żbikowska-Migoń A., Skalska-Zlat M. (red.) (s. 60–63). Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Lipska, Helena & Schmagier, Gustaw (1972). Himmelblau. W: *Słownik pracowników książki polskiej*, Treichel I. (red.) (s. 330–331). Warszawa–Łódź: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Patkaniowski, Michał (1967). Koczyński Michał. W: *Polski Słownik Biograficzny*, Rostworowski E. (red. naczelny), T. XIII/1, Z. 56 (s. 243–244). Wrocław–Warszawa–Kraków: Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich. Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Pieczętkowski, Feliks (1972). Frommer Leon. W: *Słownik pracowników książki polskiej*, Treichel I. (red.) (s. 236). Warszawa–Łódź: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Plaża, Stanisław (2002). *Historia prawa w Polsce na tle porównawczym*, cz. II: *Polska pod zaborami*. Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Pokorzyńska, Elżbieta (2010). Oprawa książki w XIX i pierwszej połowie XX wieku. Technologia oprawy a elementy morfologiczne książki. *Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi*, 4, 137–167.
- Seweryn, Tadeusz (1946). Filipowski Józef. W: *Polski Słownik Biograficzny*, Konopczyński W. (red. główny), T. VI/1, Z. 26 (s. 460–461). Kraków (Warszawa–Kraków–Łódź–Poznań–Zakopane): Nakładem Polskiej Akademii Umiejętności Skład Główny w Księgarniach Gebethnera i Wolffa.
- Sójka-Zielińska, Katarzyna (2015). *Historia Prawa*. Warszawa 2015: Wolters Kluwer.
- Walczak-Niewiadomska, Agata (2015). Rola pracowników książki w procesie transferu kulturowego na przełomie XX/XXI wieku na przykładzie biogramów publikowanych w „Słowniku pracowników książki polskiej”. *Acta Universitatis Lodzjensis. Folia Librorum*, 2, 21, 51–65.
- Żbikowska-Migoń, Anna (1977). *Książka naukowa w kulturze polskiego Oświecenia*. Warszawa–Wrocław: Wydawnictwo Krytyki Politycznej.

Netografia

- Haliczanin. Kalendarz Powszechny zastosowany do potrzeb wszystkich mieszkańców Galicji na rok pański 1917, który jest rokiem zwyczajnym liczącym 365 dni. Kalendarza tego rok LXIII (bdw). Lwów: Nakładem Drukarni i Litografii Pillera-Neumanna [online]. Pobrano 19 czerwca 2022 r. z: https://jbc.bj.uj.edu.pl/Content/319706/PDF/NDIGCZAS013783_1917_001.pdf
- nieobecni [online]. Pobrano 19 czerwca 2022 r. z: <http://nieobecni.com.pl/index.php?s=grob&id=145065>
- Kalendarz informacyjny Słowa Polskiego na rok zwyczajny 1923 [bdw]. Rocznik osiemnasty. Lwów: Nakładem Słowa Polskiego [online]. Pobrano 19 czerwca 2022 r. z: https://jbc.bj.uj.edu.pl/Content/368841/PDF/NDIGCZAS016614_1923_001.pdf

- Kutkowska, Anna (2011). Książka artystyczna w Polsce na przełomie XIX i XX wieku. *Biuletyn EBIB*, 6 (124), 1–5. [online]. Pobrano 22 czerwca 2022 r. z: https://www.ebib.pl/images/stories/numery/124/124_kutkowska.pdf
- Polona. Zbiory, [online]. Pobrano 22 czerwca 2022 r. z: https://polona.pl/search/?query=Ustawa_karna_o_zbrodniach_wyst%C4%99pkach_i_przkroczeniach_z_dnia_27_maja_1852&filters=public:1
- Ustawa karna o zbrodniach, występkach i przekroczeniach z dnia 27 maja 1852 r. razem z późniejszymi do niej się odnoszącymi ustawami i rozporządzeniami oraz orzeczeniami Trybunału Najwyższego. Cz. 1, O zbrodniach [a], [online]. Pobrano 22 czerwca 2022 r. z: <http://dlibra.umcs.lublin.pl/dlibra/doccontent?id=12801>
- Ustawa karna o zbrodniach, występkach i przkroczeniach z dnia 27 maja 1852 r. razem z późniejszymi do niej odnoszącymi ustawami i rozporządzeniami oraz orzeczeniami Trybunału Najwyższego. Cz. 1, O zbrodniach [b], [online]. Pobrano 22 czerwca 2022 r. z: <https://polona.pl/item/ustawa-karna-o-zbrodniach-wystepkach-i-przkroczeniach-z-dnia-27-maja-1852-r-razem-z,OTI4ODYxMjE/1/#info:metadata>

Ustawa karna o zbrodniach... [The criminal act on crimes...] of 1900 – between science and mass textbook production

ABSTRACT: The Austrian Penal Code of 1852 was published in Polish. One of these took place in Kraków in 1900, under the title *Ustawa karna o zbrodniach, występkach i przekroczeniach z dnia 27 maja 1852 r. razem z późniejszymi do niej się odnoszącymi ustawami i rozporządzeniami oraz orzeczeniami Trybunału Najwyższego* wydana przez Prof. Dra Józefa Rosenblatta. Część pierwsza: *O zbrodniach* (hereinafter: *Ustawa karna o zbrodniach...*). Józef Rosenblatt, a lawyer and professor at the Jagiellonian University, was responsible for this edition. His specific role was to explain the *Ustawy karnej o zbrodniach...* „based on the rulings of the Imperial-Royal Court of Cassation”. The publisher was Leon Frommer's bookstore. The purpose of this article was to examine the nature of the *Ustawa karna o zbrodniach...* and to answer the question of whether it was a scholarly book or a textbook, aimed at high profits and with a mass circulation? For this reason, it was necessary to present its editorial aspects and conduct a bibliographical analysis. The research concluded that *Ustawa karna o zbrodniach...* combined the characteristics of both a scholarly book and a textbook with a mass circulation aimed at profit. During his work, Rosenblatt considered numerous rulings of the Court of Cassation and others, added his own comments, and collected literature. He also had to resolve the important issue of translation. Even by today's standards, *Ustawa karna o zbrodniach...* is an academic work. Moreover, with its mass circulation, it was also a textbook useful to students and practitioners of law. Therefore, it fulfilled a commercial purpose, which was important to its creators.

KEYWORDS: *Ustawa karna o zbrodniach...*, Austrian Penal Code of 1852, Józef Rosenblatt, Leon Frommer's bookstore, code of laws, Galicia, Cracow

Estera Noga

Polska Press Grupa

Absolwentka kierunków: *Informatologia z biznesowym językiem angielskim* oraz *Media audiowizualne i kultura cyfrowa* na Wydziale Filologicznym UŁ

e-mail: estera.noga@interia.pl

 <https://orcid.org/0009-0008-5774-121X>

Social media marketing w branży wysokościowej: analiza aktywności polskich firm w serwisie Facebook w 2024 roku

DOI: <https://doi.org/10.18778/0860-7435.40.04>

Abstrakt: W ostatnich latach media społecznościowe stały się jednym z kluczowych kanałów komunikacji marketingowej, a ich rola w budowaniu wizerunku marek oraz relacji z odbiorcami systematycznie rośnie. Wraz z dynamicznym rozwojem narzędzi internetowych oraz w kontekście zmian w zachowaniach konsumenckich, konieczne stało się opracowywanie indywidualnych strategii dopasowanych do specyfiki określonych branż oraz oczekiwań wąsko zdefiniowanych grup docelowych. Szczególnego znaczenia nabiera to w przypadku firm świadczących specjalistyczne usługi techniczne, takie jak alpinizm przemysłowy, gdzie komunikacja wymaga połączenia wiedzy eksperckiej z odpowiednią formą przekazu. Celem prezentowanego artykułu jest analiza wybranych działań z zakresu social media marketingu (SMM) podejmowanych przez przedsiębiorstwa z branży prac wysokościowych w serwisie Facebook. Postawiono następujące pytanie badawcze: jakie sposoby komunikacji w mediach społecznościowych stosowały firmy z branży alpinizmu przemysłowego w 2024 roku? Aby na nie odpowiedzieć, skorzystano z metody analizy i krytyki piśmiennictwa, analizy zawartości mediów oraz studium przypadku. Przeprowadzone badania pozwoliły ocenić

stopień zaawansowania przyjętych strategii, w tym określić skuteczność interakcji z odbiorcami oraz poziom zgodności działań z aktualnymi trendami w obszarze promocji online.

Słowa kluczowe: social media marketing, alpinizm przemysłowy, strategia marketingowa, Facebook, Rojam Alpinistyka, Alpin-Weld

Wstęp

W ostatnich latach rosnące znaczenie mediów społecznościowych w marketingu ukazało potrzebę wdrażania indywidualnych strategii dla konkretnych branż i firm. Wąsko zdefiniowane grupy docelowe oraz wysoki stopień specjalizacji usług wymagają odmiennego sposobu komunikacji niż uniwersalne produkty kierowane do ogółu (jak np. artykuły dotyczące branży spożywczej). Social media marketing [dalej: SMM]¹ jest zatem zróżnicowany nie tylko poprzez wybór kanałów (np. Facebook, LinkedIn, TikTok) i narzędzi (jak Meta Business Suite, Menedżer reklam², LinkedIn Ads³), rodzaju działań (w tym *content marketing*, *performance marketing*, *video marketing*, *user-generated content* (UGC)⁴ (Grębosz-Krawczyk & Siuda 2017, s. 32), ale także i przyjęcie odpowiednich planów marketingowych.

Określonym na wstępie celom oraz etapom ich realizacji towarzyszą odpowiednio dopasowane sposoby analizy skuteczności działań w social mediach. Powszechnymi wskaźnikami są tzw. KPI (ang. *Key Performance Indicators*), które można zaadaptować do specyfiki wielu branż. Weryfikatory te powinny jednak spełniać kilka warunków, w tym być skonkretyzowane (ang. *specific*), mierzalne (ang. *measurable*), osiągalne (ang. *achievable*), istotne (ang. *relevant*) oraz określone w czasie (ang. *time-bound*) [w skrócie: SMART] (Walasik & Mizerska 2023, s. 85). Ze względu na charakter przyjętych założeń, dzieli się je na finansowe, produktowe, rynkowe, behawioralne, określające wartość marki, a także wyniki działań promocyjnych. W przypadku mniejszych firm szczególnie istotne są KPI, które dotyczą zachowania odbiorców w stosunku do treści oraz oferowanych usług. Wśród nich można wymienić: świadomość marki, wpływ działań marketingowych na chęć skorzystania z danej oferty, zmiany liczby obserwujących oraz

---

¹ *Social media marketing*, inaczej „marketing mediów społecznościowych” to zestaw działań, prowadzonych w ramach wybranych serwisów społecznościowych, których celem jest osiągnięcie przez markę zamierzonych korzyści (np. finansowych poprzez zwiększoną sprzedaż produktów) (Pawłuczyk 2025).

² Czym są reklamy w Meta? W: *Meta* 2025.

³ Reklama. W: *LinkedIn Rozwiązania marketingowe* 2025.

⁴ *User-generated content*, w skrócie UGC, to inaczej treści tworzone przez użytkowników. Celem zachęcania odbiorców do takich działań jest budowanie autentycznego wizerunku marki (Dejnak 2025).

wyświetleń zawartości, a także rejestracji innej aktywności na profilu (np. polubienia, komentarze, udostępnienia). Ponadto należy wziąć pod uwagę również wyniki i zyski z prowadzonych kampanii i reklam (Walasik & Mizerska 2023, s. 88–89).

Przykładem branży, w której wymienione działania SMM zasługują na uwagę jest tzw. alpinizm przemysłowy, czyli jedna ze specjalizacji w obszarze budownictwa, w której wykorzystywane są techniki wysokościowe w celu realizacji zadań na wysokości⁵ oraz w przestrzeniach zamkniętych, zaliczanych do prac szczególnie niebezpiecznych⁶. Podczas przeglądu aktywności tego typu firm w mediach społecznościowych (Zob. Załącznik 1.) zauważono homogeniczność zarówno pośród wybranych serwisów, jak i ich zawartości. Ponadto profile te charakteryzują się niskimi wynikami aktywności odbiorców (w tym liczby obserwacji, polubień stron i postów oraz komentarzy). Powodem takiego stanu rzeczy może być wspomniana wysoka specjalizacja firmy, jednak można również założyć, że social media marketing firm wysokościowych nie ma podłoża strategicznego, lecz jest działaniem umotywowanym wymogami współczesnych standardów promowania marek.

Celem niniejszego artykułu uczyniono zatem weryfikację postawionej tezy, poprzez analizę konkretnych praktyk SMM w branży alpinistycznej. Aby zrealizować wspomniane założenie, sformułowano następujące pytania badawcze:

- (1) Jak można scharakteryzować motywacje związane ze stosowaniem działań SMM przez polskie firmy wysokościowe w 2024 roku?
- (2) Jakie sposoby komunikacji w mediach społecznościowych stosowały firmy z sektora alpinizmu przemysłowego w analizowanym roku?
- (3) Jaki wpływ na wyniki podejmowanych aktywności na Facebooku miała wysoka specjalizacja branży?
- (4) Jakie typy praktyk SMM sprawdzały się w przypadku wybranych firm alpinistycznych?
- (5) Jakie potencjalne kierunki rozwoju strategii social media można wskazać w odniesieniu do branży wysokościowej?

---

⁵ Pracami na wysokości określane są wszelkie zadania wykonywane minimum 1 metr nad ziemią (Dąbrowski 2004, s. 2).

⁶ „Przez prace szczególnie niebezpieczne rozumie się prace, o których mowa w niniejszym rozdziale, oraz prace określone jako szczególnie niebezpieczne w innych przepisach dotyczących bezpieczeństwa i higieny pracy lub w instrukcjach eksploatacji urządzeń i instalacji, a także inne prace o zwiększonym zagrożeniu lub wykonywane w utrudnionych warunkach, uznane przez pracodawcę jako szczególnie niebezpieczne.” (*Rozporządzenie Ministra Pracy...* 2025).

Omówiono zatem specyfikę sektora alpinizmu przemysłowego, a w części zasadniczej dokonano analizy praktyk SMM, podejmowanych przez wybrane marki w 2024 roku. Na koniec zaprezentowano główne wnioski z przeprowadzonego badania. Wykorzystano w tym celu metodę analizy i krytyki piśmiennictwa, analizę zawartości mediów oraz metodę indywidualnych przypadków. Rozważania teoretyczne oparto o literaturę przedmiotu z zakresu marketingu mediów społecznościowych i alpinizmu przemysłowego (m.in. Grębosz, Siuda & Szymański 2016; Dąbrowski 2004) oraz przykłady działań z serwisu Facebook.

Alpinizm przemysłowy na świecie i w Polsce

Historia alpinizmu przemysłowego na świecie sięga początków XX w., kiedy rosnące zapotrzebowanie na usługi wysokościowe spowodowało, że techniki wspinaczkowe zaczęto wykorzystywać także do konserwacji budynków (McCurley 2016, s. 6). Prekursorami w realizacji tego rodzaju zadań były osoby zajmujące się alpinizmem górskim. W drugiej połowie XX w. zaczęto stosować wspomniane techniki również przy zadaniach wykonywanych na szczególnie wysokich budynkach oraz infrastrukturze (Dzieje alpinizmu przemysłowego... 2024). Jednak najpopularniejsze zarejestrowane prace tego typu pochodzą z lat 30. XX wieku w USA (Hudes 2023).

Opisywany zawód z biegiem lat zyskiwał na popularności, czego wynikiem było powstanie organizacji zrzeszających alpinistów przemysłowych. Pionierską inicjatywą stało się Międzynarodowe Branżowe Stowarzyszenie Przemysłowego Dostępu Linowego (Industrial Rope Access Trade Association, IRATA) utworzone w Wielkiej Brytanii (Dzieje alpinizmu przemysłowego... 2024).

Usługi alpinistyczne przez długi czas wykonywano wyłącznie przy zastosowaniu dwóch lin: zjazdowej oraz asekuracyjnej. Jednak to późniejsze wynalazki (np. uprząże, lonże, karabinki) uczyniły pracę na wysokości dokładniejszą i bezpieczniejszą. Technologia XXI w. dąży natomiast do automatyzacji wykonywania tego typu zadań, minimalizując liczbę potencjalnych zagrożeń dla człowieka. Ważną rolę w tym zakresie odegrała również unifikacja norm i przepisów prawnych (Dzieje alpinizmu przemysłowego... 2024).

Obecnie [2025] działania tego typu wykorzystywane są: podczas budowy lub rozbiórki różnego typu i rozmiaru budynków; montażu izolacji termicznych oraz działań związanych z tynkiem; prac realizowanych na dachach, mostach, kładkach, rusztowaniach, kominach, słupach i masztach (np. antenowych), dźwignicach, drzewach, a także prac w obrębie rurociągów, zbiorników, silosów oraz podobnych konstrukcji wielkogabarytowych i zadań wykonywanych z wykorzystaniem drabin (Dąbrowski 2004, s. 2–3).

Polskie firmy wysokościowe zwykle specjalizują się w konkretnych działaniach z branży. Warto również zauważyć, że ich nazwy są najczęściej anglojęzyczne (Zob. Załącznik 1). Takie podkreślenie międzynarodowego charakteru świadczonych usług sugeruje przyjętą grupę docelową, do której powinna kierowana być oferta oraz (związany z tym) przekaz marketingowy. W celu weryfikacji tego założenia, warto odnieść się do konkretnych przykładów praktyk SMM w alpinizmie przemysłowym.

Social media marketing w polskiej branży wysokościowej

Po dokonaniu wstępnego przeglądu działań SMM firm wysokościowych w Polsce (Zob. Załącznik 1.) do głównej analizy wybrano dwa przypadki: Rojam Alpinistyka oraz Alpin-Weld. Decyzja umotywowana była wyraźną różnicą w efektywności działań obydwu firm (wyższe wyniki na tle pozostałych przykładów), co umożliwiło zebranie wystarczających danych do przeprowadzenia badania. Ponadto, chociaż wskazane przedsiębiorstwa zlokalizowane są w tym samym regionie (woj. pomorskie, Polska), różnią się one zarówno zakresem specjalizacji usług, jak i przyjętymi strategiami obecności w serwisach społecznościowych. Czyni je to zatem interesującym casusem i stanowi wartościowy materiał do analizy porównawczej.

W celu wykazania konkretnych kierunków aktywności branży wysokościowej w social mediach ograniczono czas i zakres badania do 2024 r. oraz do platformy Facebook. Zastosowanie limitu do pełnego roku kalendarzowego umożliwiło ukazanie pełnego spektrum omawianych działań w sprecyzowanym okresie. Z kolei koncentracja na jednym serwisie społecznościowym wynikała z zaobserwowanej redundancji treści zamieszczanych przez firmy w innych kanałach.

Przypadek firmy Rojam Alpinistyka

Pierwszym z badanych przykładów jest Rojam Alpinistyka, czyli polska marka, która powstała w 2008 r. Firma specjalizuje się w zapewnianiu bezpiecznych warunków w pracy na wysokości, ze szczególnym uwzględnieniem branży wiatrowej. Oferowane usługi obejmują szkolenia, przeglądy, montaż i wynajem sprzętu, a także doradztwo z zakresu alpinizmu przemysłowego, pracy w przestrzeniach zamkniętych oraz ratownictwa wysokościowego (Oferta. W: *Rojam.eu* 2025).

Profil firmy na Facebooku (Rojam Alpinistyka W: Facebook)⁷ na początku 2025 r. zgromadził 7 300 obserwujących i uzyskał 6 900 polubień. Nie jest to wynik szczególnie wysoki w ujęciu ogólnym, jednak na tle konkurencyjnych przedsiębiorstw (Zob. Załącznik 1.) prezentuje się on jako korzystny. Sugerować to zatem może, że Rojam Alpinistyka podejmowała w 2024 r. bardziej efektywne i lepiej dopasowane do grupy docelowej działania SMM od podobnych sobie marek. Warto zatem bliżej przyjrzeć się opublikowanej zawartości profilu w wybranym okresie.

Liczba udostępnionych postów wynosiła 189, a ich rozkład w poszczególnych miesiącach nie był równomierny. Najwięcej materiałów udostępniono w październiku [20], a najmniej w lutym [11] (Rojam Alpinistyka. W: Facebook). Ponadto analiza zgromadzonego zasobu danych pozwoliła zaobserwować pewien schemat. Nowe wpisy na stronie ukazywały się najczęściej w takie dni tygodnia, jak wtorek [49], środa [46] i czwartek [47], a najliczniejszą grupę stanowiły treści opublikowane w godzinach 9:00–10:00 [107]. Warto również zaznaczyć, że 77% [146] wszystkich publikacji zostało udostępnione przed godziną 12:00 (Rojam Alpinistyka. W: Facebook). Opisany harmonogram wskazywał zatem na ukierunkowane działanie w oparciu o stałe pory dnia oraz liczbę postów, co mogło świadczyć o próbie strategicznego podejścia do aktywności firmy w tym medium społecznościowym.

Zamieszczone posty zaopatrzone były w długie opisy, o wysokim stopniu złożoności (np. zestawienie benefitów wynikających z uczestnictwa w kursie). Niemal połowa, bo 48% publikacji [90], dotyczyło organizowanych szkoleń, w tym ich terminów oraz możliwości uzyskania dofinansowania. W profilu publikowano również materiały na temat produktów, współpracy z partnerami, ofert pracy, bieżących działań, uczestnictwa reprezentantów Rojam w wydarzeniach branżowych, ofert specjalnych oraz promocji. Ponadto firma stosowała w swojej strategii social media marketingowej tzw. *real time marketing* (RTM) (Gregor & Kłosińska 2015, s. 114) [10 postów], uwzględniając w harmonogramie również, związane z branżą, święta nietypowe, jak np. Dzień Ratownictwa Medycznego (Rojam Alpinistyka (13.10.2024)).

W kolejnych wpisach stosowano język polski, profesjonalny, jednak w komunikacji pojawiały się także posty o charakterze humorystycznym (np. na Dzień Szefa): cytat. „życzymy Ci zdrowia, nieskończonych pokładów ciepłości (tak, zwłaszcza do nas 😊), oraz sukcesów tak wielkich, jak nasze

---

⁷ Warto również zaznaczyć, że oprócz konta w serwisie Facebook, firma posiada profile na takich platformach społecznościowych, jak: Instagram (@rojam.eu. W: Instagram 2025), LinkedIn (@Rojam Group. W: LinkedIn 2025) oraz YouTube (@RojamGroup. W: YouTube 2025).

marzenia o wcześniejszych wyjściach w piątki!” (Rojam Alpinistyka (16.10.2024)). Świadczy to o elastycznym podejściu firmy Rojam do komunikacji – łączącym kompetencję z przystępną formą. Powtarzalność słów kluczowych takich jak „ostatnia szansa”, „szkolenie”/„kurs” i „dofinansowanie” wskazuje na ukierunkowanie przekazu na promocję oferty szkoleniowej. Z kolei systematyczne użycie branżowych hashtagów (np. #IRATA, #GWO, #bhp, #szkolenie, #rojam) sugeruje przemyślaną strategię pozycjonowania treści, zwiększającą ich widoczność w sieci oraz skuteczność w docieraniu do określonych grup docelowych.

Warstwa wizualna komunikacji firmy Rojam na Facebooku w 2024 r. charakteryzowała się wysokim poziomem estetyki i spójnością z identyfikacją wizualną marki. Użycie grafik i jakościowych zdjęć, często w formie galerii, wzmacniało profesjonalny wizerunek, a stosowanie stałych szablonów dla określonych typów postów (np. dotyczących terminów szkoleń (Rojam Alpinistyka (24.09.2024)) ukazywało uporządkowane podejście do publikacji informacji. Warto odnotować także eksperymenty z grafikami generowanymi przy użyciu sztucznej inteligencji (np. Rojam Alpinistyka (21.11.2024)) i związaną z tym otwartość firmy na nowoczesne narzędzia wizualne.

Analiza aktywności odbiorców na profilu Rojam Alpinistyka wykazała natomiast, że w 2024 r. największe zainteresowanie wzbudzały posty związane z udziałem pracowników w szkoleniach. Mimo to średnia liczba reakcji (około 12 polubień/post) była niska w odniesieniu do liczby obserwujących (7 300), co sugeruje ograniczone zaangażowanie społeczności. Komentarze i udostępnienia pojawiały się sporadycznie; gdy występowały, miały najczęściej charakter pozytywny i wspierający, np.: „Polecam 😊”, „Brawo Wy:”, „👍”. Ich obecność wskazuje na zainteresowanie działalnością firmy, jednak niewielka liczba może sugerować niewystarczające pobudzanie odbiorców do aktywności.

Przeprowadzone badanie działań SMM marki Rojam potwierdziło tezę o konieczności dostosowywania strategii komunikacyjnych do specyfiki danej branży oraz celów biznesowych. W przypadku Rojam działania były spójne i ukierunkowane głównie na promocję szkoleń, co dobrze wpisywało się w charakter firmy. Regularność publikacji i utrzymywanie kontaktu z odbiorcami świadczyły o przemyślanym podejściu, jednak niski poziom zaangażowania wskazuje na potrzebę dalszych usprawnień, np. w zakresie różnicowania treści, wykorzystania formatów wideo czy angażowania społeczności poprzez pytania i interakcje.

Dla potwierdzenia powyższych obserwacji, warto zatem przeanalizować inny przykład działań w mediach społecznościowych.

Przypadek firmy Alpin-Weld

Drugi z wybranych przypadków, to SMM firmy Alpin-Weld. Przedsiębiorstwo jest obecne na rynku krócej, bo od 2018 r., jednak podobnie, jak Rojam, specjalizacja marki obejmuje serwisowanie turbin wiatrowych. Ich strategie marketingowe powinny zatem wykazywać pewien stopień podobieństwa. Konkurencyjną usługą, w przypadku drugiej marki, jest natomiast konserwacja wież telekomunikacyjnych oraz platform wiertniczych (ang. *offshore platform*) (O nas. W: Alpin-Weld.com), w czym można upatrywać jednego z kierunków dla działań SMM.

Już na wstępie warto jednak zaznaczyć, że zarejestrowane wyniki były niższe niż w przypadku Rojam. Facebook wybranej firmy w 2025 r. posiadał 1 100 obserwujących oraz 1 000 polubień (@Alpin-Weld. W: Facebook 2025)⁸. Również liczba materiałów opublikowanych na profilu w 2024 r. była o wiele mniejsza i stanowiła 32 posty. Ponadto, nowe treści ukazywały się z wyraźnie zróżnicowaną częstotliwością [1–4/miesiąc]. Świadczy to nie tylko o braku przemyślanego planu, ale o ergonomicznym dla firmy podejściu do aktywności w social mediach. Potwierdzeniem jest również jeden, dominujący dzień tygodnia – czwartek [28 postów] – w który ukazywały się nowe wpisy⁹. Podczas analizy nie zauważono także konkretnej strategii odnoszącej się do czasu publikacji. Zdecydowana większość wpisów [89%] pojawiała się w godzinach popołudniowych oraz późnopołudniowych (12:00–17:00) (Alpin-Weld W: Facebook 2024). Firma nie stosowała zatem zaleceń specjalistów w zakresie dopasowywania terminów do aktywności odbiorców (Jadczak 2025), lecz udostępniała wpisy dopasowując godzinę do swoich potrzeb i możliwości.

Brak spójnej koncepcji dotyczącej zawartości publikacji widoczny był również w objętości oraz układzie zamieszczanych treści, które liczyły zazwyczaj maksymalnie 1075 znaków jednolitego tekstu (Alpin-Weld (18.04.2024)). W porównaniu do wcześniej analizowanej firmy, zdecydowanie rzadziej stosowane były elementy uatrakcyjniające przekaz, takie jak emotikony czy wyróżnienia istotnych fragmentów tekstu, np. nagłówków („🔥 Praca w Alpin Weld to nie tylko wyzwania, ale i niesamowite widoki! 🔥” (Alpin-Weld (1.08.2024))). Może to wskazywać nie tylko na niższy poziom zaawansowania w zakresie świadomego kształtowania komunikacji wizualnej i językowej w mediach społecznościowych, ale i braku specjalistycznego podejścia do tworzenia zawartości dla SMM.

Potwierdza to mało zróżnicowany charakter publikowanych postów, który można określić jako informacyjny. Tematyką najczęściej nawiązywano do zakończenia projektu (59%) (np. wymiany lamp (Alpin-Weld (14.11.2024))),

⁸ Ponadto firma posiada profil w serwisie LinkedIn (@Alpin-Weld. W: LinkedIn 2025).

⁹ Pozostałe posty opublikowano w piątek [2], wtorek [1] oraz sobotę [1].

uczestnictwa w wydarzeniu branżowym (9%) (np. Dzień dostawcy, OEEC (Alpin-Weld (19.11.2024)) lub uzyskania nowego certyfikatu (3%) (np. Higiena pracy (BHP) (Alpin-Weld (18.04.2024))). Ponadto 22% wszystkich materiałów stanowiły treści promujące ofertę firmy (np. naprawa uszkodzeń (Alpin-Weld (9.05.2024))).

W komunikacji SMM w 2024 r. używano języka polskiego, bogatego w profesjonalne słownictwo (np. Naprawa uchwytów (Alpin-Weld (11.07.2024))), zauważalny był jednak dystans w stosunku do odbiorcy treści. W postach często powtarzano takie sformułowania, jak: „z dumą”, „z wielką radością”, „nowy projekt”, „sukces”, „ogłaszamy”, a do indeksowania materiałów nie stosowano hashtagów. Podejście to było zupełnie inne od SMM firmy Rojam na Facebooku, która dodawała personalizowane zestawy słów kluczowych do swoich treści.

Poza częścią tekstową, w SMM firmy Alpin-Weld znalazły się grafiki w rozmiarze 1080x1080 px. Najczęściej posiadały formę kolażu ze zdjęć oryginalnych z widocznym logiem marki, np.: zakończenie naprawy barierki i inspekcji wieży oświetleniowej (Alpin-Weld (16.05.2024)).

Ponadto publikowano skany uzyskanych certyfikatów, infografiki (np. wymiana lifting point (Alpin-Weld (12.04.2024))) oraz materiały stworzone przy zastosowaniu sztucznej inteligencji (np. audyt DNV (Alpin-Weld (29.02.2024))). Na uwagę zasługuje także wykorzystanie formatu „przed” i „po” (Alpin-Weld (22.02.2024)). W przypadku strony tej firmy nie stosowano tzw. „galerii zdjęć”, a do każdego postu przypisany był jeden materiał wizualny. W strategii marketingowej wyglądem wpisy nawiązywały do siebie, jednak w porównaniu do firmy Rojam, razem nie tworzyły spójnej identyfikacji wizualnej¹⁰ (Alpin-Weld. W: Facebook 2024).

Warto również zwrócić uwagę na stałą aktywność odbiorców na profilu, przejawiającą się średnio około 15 polubieniami na post. Największym zainteresowaniem cieszyły się publikacje dotyczące omówień zrealizowanych projektów oraz życzeń świątecznych, co sugeruje, że treści o charakterze informacyjnym i emocjonalnym rezonują najlepiej z odbiorcami. Z kolei najmniejszy poziom zaangażowania odnotowano w przypadku wpisów związanych z audytem firmy (Alpin-Weld (29.02.2024)) oraz Dniem Dostawcy (Alpin-Weld (19.11.2024)), co świadczy o ograniczonym zainteresowaniu tego typu tematyką wśród obserwujących.

Na podstawie analizy można zatem stwierdzić, że aktywność firmy Alpin-Weld na Facebooku w 2024 r. miała charakter zaplanowany, jednak brakowało w niej spójnej strategii komunikacyjnej. Choć widoczny był pewien schemat w wyborze dni publikacji i formie postów, działania te nie tworzyły długofalowej koncepcji. Incydentalne odwołania do popularnych trendów, takich jak posty „przed i „po”, służyły jedynie chwilowemu zwiększeniu atrakcyjności

¹⁰ Zauważono to natomiast w nowszych materiałach na stronie.

treści. Analiza wykazała powtarzalność zarówno w języku, jak i układzie postów, co mogło przyczynić się do ograniczonego zaangażowania odbiorców i umiarkowanej popularności profilu.

Rojam Alpinistyka a Alpin-Weld

Na koniec podjętych w niniejszym artykule rozważań warto porównać obydwie modele social media marketingu wybranych firm wysokościowych. Zestawienie wspomnianych działań w 2024 r. zamieszczono w tabeli (Zob. Tabela 1).

Tabela 1. Porównanie strategii social media marketingowych firm Rojam i Alpin-Weld w 2024 r.

Lp.	Elementy strategii	Rojam (na rynku od 2008 r.)	Alpin-Weld (na rynku od 2018 r.)
1.	Serwisy społecznościowe (ogółem)	Facebook, LinkedIn, Instagram, Youtube	Facebook, LinkedIn, Instagram
Facebook			
Harmonogram publikacji			
2.	Dzień publikacji	wtorek, środa, czwartek	czwartek
3.	Czas publikacji	stałe godziny w przypadku większości postów – 9:00, 9:30	posty publikowane o różnych porach w zakresie czasowym 12:00–17:00
4.	Częstotliwość publikacji	11–20 postów /mc	2–4 posty /mc
Sposób komunikacji			
5.	Długość postów	długie, złożone	krótkie i średniej długości
6.	Język	polski	polski, angielski
7.	Styl komunikacji	profesjonalne słownictwo z elementami humorystycznymi, zróżnicowanie treści	profesjonalne słownictwo, zdystansowanie względem odbiorcy, kreowanie się na specjalistę w branży, niewielkie zróżnicowanie treści
8.	Stosowane hasztagi	#pracanawysokości #bezpieczeństwo #bhp #IRATA #SOI, #GWO #szkolenie #rojam	brak

Identyfikacja wizualna			
9.	Typy materiałów graficznych	grafiki, zdjęcia, galerie zdjęć, grafiki generowane przez AI	grafiki ze zdjęć, infografiki, zdjęcia, grafiki generowane przez AI, filmy
10.	Jakość materiałów	bardzo dobra	dobra
Komunikacja z odbiorcami			
11.	Zaangażowanie	(średnio 12 pod postem)	3–34 polubień (średnio 15 pod postem)
12.	Odbiór treści	pozytywny	pozytywny
13.	Współczynnik odpowiedzi	regularne udzielanie odpowiedzi na komentarze użytkowników	regularne udzielanie odpowiedzi na komentarze użytkowników

Źródło: opracowanie własne

Na podstawie zebranych danych można stwierdzić, że w analizowanych przykładach w 2024 r. stosowano odmienne od siebie sposoby prowadzenia profili w serwisie Facebook.

Na profilu Rojam materiały udostępniano według zauważalnego harmonogramu, opracowanego w oparciu o najwyższy poziom aktywności użytkowników badanego serwisu (Jadczak 2025). W przypadku Alpin-Weld w publikacjach, oprócz stałego dnia tygodnia, brakowało wyraźnej konsekwencji czasowej.

Na podstawie analizy można również stwierdzić, że polskie firmy wyskościowe, mimo międzynarodowego charakteru, w komunikacji marketingowej stosują język polski, bogaty w branżowe słownictwo. Różnice zauważalne są natomiast w złożoności wpisów oraz ich głównej tematyce. Ponadto to rozbudowane treści Rojam gromadzą więcej odbiorców, ale krótsze na stronie Alpin-Weld, inicjują więcej interakcji.

Kolorystyka spójna z identyfikacją wizualną pozwala na budowanie rozpoznawalności marki w SMM, co z powodzeniem udawało się pierwszej z badanych firm. Natomiast kolaże zdjęć, stosowane przez Alpin-Weld, na dłużej utrzymywały uwagę odbiorców, co mogło mieć wpływ na liczbę polubień pod wpisami. Potencjał w zakresie warstwy graficznej profili dostrzeżono we wprowadzeniu do ogólnej komunikacji również materiałów wideo, które obecnie są faworyzowane przez algorytmy i stanowią okazję wygenerowania większego zasięgu dla kont firmowych.

Obydwa przedsiębiorstwa starały się zatem regularnie prowadzić swoje media społecznościowe, jednak osiągnęły w tych działaniach odmienne rezultaty. Pomimo zaangażowania w publikację treści, brak kompleksowej strategii obejmującej spójną narrację, zróżnicowane formaty materiałów oraz systematyczne monitorowanie efektów ograniczyło skuteczność całej aktywności.

Wnioski i podsumowanie

Przeprowadzona analiza oraz zestawienie działań wybranych firm wysokościowych w serwisie Facebook pozwoliło potwierdzić tezę, że SMM polskiej branży alpinistycznej w tym medium jest bardziej wynikiem współczesnych standardów promowania marek niż efektem przemyślanych strategicznie akcji. Ma na to wpływ kilka kluczowych czynników, w tym: brak jasno określonych celów komunikacyjnych, ograniczone zasoby przeznaczane na działania marketingowe oraz świadomość znaczenia personalizacji i analityki w budowaniu relacji z odbiorcą. Działania firm częściej mają charakter reaktywny niż proaktywny, co skutkuje niskim poziomem zaangażowania społeczności, mimo potencjalnie dużego zainteresowania tematyką i wysokiej wartości wizualnej oferowanych usług.

Pierwsza z tych kwestii w badanych przykładach widoczna była m.in. w niskiej różnorodności tematyki w przekazywanych treściach. Widoczne to było w akcjach, opartych na sztywnym schemacie bez wyraźnego planu realizacji zamierzeń (np. identyczne posty dotyczące szkoleń w firmie Rojam).

Ograniczone zasoby w działaniach SMM zauważono natomiast w niedopasowaniu treści do specyfiki algorytmów Facebooka (np. brak formatu wideo w obydwu przykładach). Rozwiązaniem w tej sytuacji mogłoby być zatrudnienie specjalistów wykwalifikowanych zarówno w zagadnieniach z tego sektora opisanych usług, jak i marketingu internetowego. Osoby takie, rozumiejąc obydwa pola i potrzeby grupy docelowej, mogłyby odpowiednio dopasować przekaz, czyniąc go bardziej angażującym, co w dobie dostępnych narzędzi nie powinno stanowić większego problemu.

Jest to szczególnie ważne, ponieważ przedsiębiorstwa działające w sektorze alpinizmu przemysłowego obsługują wąskie, wysoce wyspecjalizowane segmenty rynku, co przekłada się na potrzebę precyzyjnego, branżowego języka oraz technicznej prezentacji usług (np. IRATA, GWO, BHP, SOI). Komunikacja zbyt ogólna lub zbyt zdystansowana (jak w przypadku Alpin-Weld) nie buduje wiarygodności eksperta. Ponadto rynek wybranej branży jest w Polsce przesycony jest wielością przedsiębiorstw, które podejmują się podobnych zleceń, a ze względu na specyfikę działań, ich wykonywanie jest ograniczone do konkretnych miejsc i przestrzeni (np. magazyny wysokiego składowania). Media społecznościowe są zatem jedną z niewielu szans na wyróżnienie się oraz dotarcie do szerszej grupy docelowej.

Firma Rojam udowodniła, że nawet w branży specjalistycznej można komunikować się dynamicznie i z poczuciem humoru, bez utraty profesjonalizmu. Taki zabieg pozytywnie wpływał na wizerunek i autentyczność marki, budując więź z odbiorcami. Optymalna strategia SMM dla firm wysokościowych powinna zatem łączyć systematyczność i różnorodność treści z dbałością o ich

wartość merytoryczną. Oznacza to regularne monitorowanie, co jest atrakcyjne dla grupy docelowej i dostosowywanie do tego udostępnianych materiałów.

Różnice pomiędzy Rojam a Alpin-Weld pokazały, że nawet przy zbliżonej lokalizacji i profilu działalności, sposób prowadzenia komunikacji musi być ściśle dopasowany do docelowej grupy odbiorców: czy to klienta końcowego, czy uczestnika szkoleń. Firmy, które poza usługami oferują także szkolenia (np. Rojam), mają większy potencjał contentowy. Promocja kursów, harmonogramów i relacji z zajęć pozwala utrzymać regularną komunikację oraz przyciągać nowych odbiorców z konkretnymi potrzebami zawodowymi. Nawet przy wysokiej liczbie obserwujących, niszowy charakter usług nie generuje dużej liczby reakcji „organicznie”. Potrzebne są dodatkowe działania aktywizujące (np. wideo „przed i po”, materiały z pracy w trudnych pod względem dostępności miejscach, kulisy pracy zespołu czy interakcje z kursantami).

Reasumując niniejsze rozważania, można zatem stwierdzić, że zamierzony na początku badania cel został osiągnięty, a odpowiedzi na postawione pytania badawcze udzielone. Nadal pozostaje jednak w tej tematyce wiele przestrzeni do zweryfikowania (np. porównanie działań firm wysokościowych w różnych mediach społecznościowych), które mogą być przedmiotem kolejnych analiz.

Bibliografia

- Alpin-Weld. W: *Facebook* [online]. Pobrane 24 maja 2025 r. z: https://www.facebook.com/alpinweld?locale=pl_PL
- Alpinweld. W: *Instagram* [online]. Pobrane 24 maja 2025 r. z: <https://www.instagram.com/alpinweld/>
- Alpin-Weld. W: *LinkedIn* [online]. Pobrane 24 maja 2025 r. z: <https://www.linkedin.com/company/alpinweld/>
- Czym są reklamy w Meta? W: *Meta* [online]. Pobrane 24 maja 2025 r. z: <https://www.facebook.com/business/ads>
- Dąbrowski, Andrzej (2004). Prace na wysokości – najczęstsze przyczyny wypadków. *Bezpieczeństwo pracy*, **1**, 2–3.
- Dejnak, Magdalena (2025). 8 rodzajów social media marketingu. W: *Landingi.com* [online]. Pobrane 4 maja 2025 r. z: <https://landingi.com/pl/social-media-marketing/rodzaje/>
- Digital 2024: Global Overview Report. W: *DATAREPORTAL* [online]. Pobrane 27 kwietnia 2025 r. z: <https://datareportal.com/reports/digital-2024-global-overview-report>
- Dzieje alpinizmu przemysłowego na świecie W: *ELBRUS* [online]. Pobrane 7 maja 2025 r. z: <https://wysokosciowe-prace.pl/blog/dzieje-alpinizmu-przemyslowego-na-swiecie?dt=1748116645812>
- Górecki, Michał (2021). Co to jest Safety Day w przedsiębiorstwie? W: *Polityka Bezpieczeństwa* [online]. Pobrane 5 maja 2025 r. z: <https://www.politykabezpieczenstwa.pl/pl/a/co-to-jest-safety-day-w-przedsiębiorstwie#:~:text=Na%20czym%20polega%20Safety%20Day%20Najprostsza%20definicja,symulowane%20sytuacje%2C%20kt%C3%B3rym%20uczestnicy%20musz%C4%85%20stawi%C4%87%20czo%C5%82a>

- Gregor, Bogdan & Klosińska, Joanna (2015). Zastosowanie koncepcji real-time marketingu w komunikacji z klientem. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Ekonomiczne Problemy Usług*, **117**, 111–122.
- Grębosz, Magdalena, Siuda, Dagna & Szymański, Grzegorz (2016). *Social Media Marketing*. Łódź: Wydawnictwo Politechniki Łódzkiej.
- Grębosz-Krawczyk, Magdalena & Siuda, Dagna (2017). Typy uczestników wirtualnych społeczności marek. *Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, **328**, 30–39.
- Hudes, Karen & The Center Magazine Staff (2023). The History of the ‘Lunch Atop a Skyscraper’ Photo at Rockefeller Center. *The Center Magazine* [online]. Pobrane 24 maja 2025 r. z: <https://www.rockefellercenter.com/magazine/arts-culture/lunch-atop-skyscraper-irish-immigrants/>
- Jadczak, Marek (2025). Kiedy najlepiej publikować na Facebooku w 2025? W: *Napoleon Cat* [online]. Pobrane 24 maja 2025 r. z: <https://napoleoncat.com/pl/blog/kiedy-publikowac-na-facebooku/>
- Koczy, Julianna (2023). Wpływ social media marketingu na konsumentów pokolenia Z. *Zarządzanie mediami*, **11**(4). 345–360.
- McCurley, Loui (2016). *Professional Rope Access: A Guide To Working Safely at Height*. Wiley. O nas. W: *Alpin-Weld.com* [online]. Pobrane 24 maja 2025 r. z: <https://alpinweld.com/pl/o-nas/>
- Oferta. W: *Rojam.eu* [online]. Pobrane 24 maja 2025 r. z: <https://rojam.eu/#>
- Pawluczyk, Piotr (2025). Social Media marketing – co to jest, ile kosztuje i jakie daje możliwości? W: *Cyrek Digital* [online]. Pobrane 24 maja 2025 r. z: <https://cyrekdigital.com/pl/baza-wiedzy/social-media-marketing/>
- Reklama. W: *LinkedIn Rozwiązania marketingowe* [online]. Pobrane 24 maja 2025 r. z: <https://business.linkedin.com/marketing-solutions/ads>
- Rojam Alpinistyka. W: *Facebook* [online]. Pobrane 24 maja 2025 r. z: https://www.facebook.com/RojamAlpinistyka/?locale=pl_PL
- Rojam Group. W: *LinkedIn* [online]. Pobrane 24 maja 2025 r. z: <https://www.linkedin.com/company/rojam/>
- RojamGroup. W: *YouTube* [online]. Pobrane 24 maja 2025 r. z: <https://www.youtube.com/@RojamGroup>
- Rojam.eu. W: *Instagram* [online]. Pobrane 24 maja 2025 r. z: <https://www.instagram.com/rojam.eu/>
- Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 26 września 1997 r. w sprawie ogólnych przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy* [online]. Pobrane 24 maja 2025 r. z: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19971290844/O/D19970844.pdf>
- Walasik, Marzena & Mizerska, Paulina (2023). Pomiar efektywności działań marketingowych na przykładzie organizacji badawczej w Polsce. *Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów*, **188**, 83–100.

Źródła postów

- Alpin Weld (22.02.2024) [online]. Pobrane 24 maja 2025 r. z: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1087037452331457>
- Alpin Weld (29.02.2024) [online]. Pobrane 24 maja 2025 r. z: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1090882748613594>

- Alpin Weld (12.04.2024) [online]. Pobrane 24 maja 2025 r. z: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1116011379434064>
- Alpin Weld (18.04.2024) [online]. Pobrane 24 maja 2025 r. z: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1119677629067439>
- Alpin Weld (9.05.2024) [online]. Pobrane 24 maja 2025 r. z: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1132732967761905>
- Alpin Weld (16.05.2024) [online]. Pobrane 24 maja 2025 r. z: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1137071697328032>
- Alpin Weld (13.06.2024) [online]. Pobrane 24 maja 2025 r. z: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1154515685583633>
- Alpin Weld (11.07.2024) [online]. Pobrane 24 maja 2025 r. z: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1172368137131721>
- Alpin Weld (1.08.2024) [online]. Pobrane 24 maja 2025 r. z: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1185554335813101>
- Alpin Weld (14.11.2024) [online]. Pobrane 24 maja 2025 r. z: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1258861325149068>
- Alpin Weld (19.11.2024) [online]. Pobrane 24 maja 2025 r. z: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1262283051473562>
- Rojam Alpinistyka (24.09.2024) [online]. Pobrane 24 maja 2025 r. z: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1082475250147509>
- Rojam Alpinistyka (13.10.2024) [online]. Pobrane 24 maja 2025 r. z: https://www.facebook.com/RojamAlpinistyka/posts/pfbid0hKDd1vgAW8QmXRqRoagutdN2skzKnqN2xDdhfLCWX5t51zqXuvu9VjpgfUtWfSh4l?locale=pl_PL
- Rojam Alpinistyka (16.10.2024) [online]. Pobrane 24 maja 2025 r. z: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1100495781678789>
- Rojam Alpinistyka (21.11.2024). Pobrane 24 maja 2025 r. z: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=1128264822235218>

Załącznik 1. Social media polskich firm wysokościowych w 2024 r.

Lp.	NAZWA FIRMY	STRONA WWW FIRMY	FACEBOOK	INSTAGRAM	LINKEDIN	inne
1.	9a – prace wysokościowe	Tak https://9a.com.pl/	Tak https://www.facebook.com/prace.wysokosciowe.9a	Tak https://www.instagram.com/prace_wysokosciowe_9a/	Nie	–
2.	Alpin Power	Tak https://alpinpower.pro/kontakt/	brak danych	brak danych	brak danych	–
3.	Alpin Sky	Tak https://alpinsky.pl/?fbclid=IwY2xjawJY4O9leHRuA2FibQIxMAA-BHU5G4qx3Ux2nfcvrm_CFvIT8wa43lSQ9tPkIEY4PBH0Vg-DWVG7CjB-SlJA_aem_9Yh2kPR705aR7j7yAirbeg	Tak https://www.facebook.com/alpinsky.sp.z.o.o	brak danych	Tak https://www.linkedin.com/company/alpinskysc/	–
4.	Alpinator	Tak https://alpinator.pl/	Tak https://www.facebook.com/alpinator1/?locale=pl_PL	Tak https://www.instagram.com/alpinator.pl/	Nie	–
5.	Alpini	Tak https://alpini24.pl/	brak danych	brak danych	brak danych	–
6.	Alpinistyczne Prace	Tak https://alpinistyczneuslugi.pl/	brak danych	brak danych	brak danych	–
7.	Alpin-Top	Tak https://alpintop.pl/kontakt/	Tak https://www.facebook.com/profile.php?id=61568804444183&ref=embed_page#	Nie	Nie	–
8.	Alpin-Weld	Tak https://alpinweld.com/pl/	Tak https://www.facebook.com/alpinweld?locale=pl_PL	Tak https://www.linkedin.com/company/alpinweld/	Nie https://www.instagram.com/alpinweld/	–
9.	Alptrek	Tak https://alptrek.pl/kontakt/	Tak https://www.facebook.com/alptrekpracenawysokosciach	Nie	Nie	–
10.	Art-Luka	Tak http://www.art-luka.pl/index.html	brak danych	brak danych	brak danych	–
11.	Balance	Tak https://www.balance.net.pl/kontakt/	Tak https://www.facebook.com/profile.php?id=100067359036711	Nie	Nie	–

Social media marketing...

Lp.	NAZWA FIRMY	STRONA WWW FIRMY	FACEBOOK	INSTAGRAM	LINKEDIN	inne
12.	Black Hills	Tak https://black-hills.pl/	Tak https://www.facebook.com/people/Black-Hills-Us%C5%82ugi-wysoko%C5%Bciowe/100057030207235/	Nie	Nie	–
13.	ClimbTech	Tak https://uslugialpinistyczne.com/	Tak https://www.facebook.com/profile.php?id=100083203335031	brak danych	Nie	–
14.	Dwie Liny	Tak https://dwieliny.pl/?utm_source=google&utm_medium=gmf&utm_campaign=gmf	brak danych	brak danych	brak danych	–
15.	EJAS – alpinizm przemysłowy	Tak https://www.ejas.com.pl/	Tak https://www.facebook.com/profile.php?id=100048495356982#	Tak https://www.instagram.com/ejas_alpinizm_przemyslowy/	Nie	–
16.	Elbrus	Tak https://wysokoscioweprace.pl/blog/uslugi-wysokosciowe-a-uslugi-alpinistyczne-czym-to-sie-rozni	Tak https://www.facebook.com/wysokoscioweprace	Nie	Nie	–
17.	Eventus	Tak https://www.eventus-ra.pl/	Tak https://www.facebook.com/eventusra/	Nie	Nie	–
18.	EVER BEST – prace na wysokości	Tak https://ever-best.pl/kontakt/	brak danych	brak danych	brak danych	–
19.	Grupa Alpinści	Tak https://www.alpinisci.com.pl/	Tak https://www.facebook.com/grupaalpinisci	Tak https://www.instagram.com/grupa_alpinisci/	brak danych	–
20.	Grupa Poood	Tak https://grupa-pood.pl/	Tak https://www.facebook.com/profile.php?id=100063907363683	Tak https://www.instagram.com/grupa_pood/	Nie	–
21.	HiLine	Tak https://www.pracewysokosciowekrakow.pl/szkolenia	Tak https://www.facebook.com/profile.php?id=100054606122783#	Nie	Nie	–
22.	K2 Technics	Tak https://www.k2technics.pl/	Tak https://www.facebook.com/k2technics	brak danych	brak danych	–

Estera Noga

Lp.	NAZWA FIRMY	STRONA WWW FIRMY	FACEBOOK	INSTAGRAM	LINKEDIN	inne
23.	Konsorcjum Alpinistyczne	Tak https://uslugi-alpinistyczne.biz/	brak danych	brak danych	brak danych	–
24.	Life in Cloud	Tak https://lifeincloud.eu/	Tak https://www.facebook.com/profile.php?id=100066181556047	Tak https://www.instagram.com/life_in_cloud_eu/	Tak https://www.linkedin.com/company/life-in-cloud-eu/?trk=organization-update_share-update_actor-text	–
25.	Najlepszy Alpinista	Tak https://najlepszyalpinista.pl/	brak danych	brak danych	brak danych	–
26.	Prace wysokościowe – SPiT Kraków	Tak https://nawysokosci.krakow.pl/	brak danych	brak danych	brak danych	–
27.	Reverso	Tak https://reverso.com.pl/	brak danych	brak danych	brak danych	–
28.	Rojam	Tak https://sklep.rojam.eu/	Tak https://www.facebook.com/RojamAlpinistyka/?locale=pl_PL	Tak https://www.linkedin.com/company/rojam/	Tak https://www.instagram.com/rojam.eu/	YouTube https://www.youtube.com/@RojamGroup
29.	Safety at Height	Tak https://sahbhp.pl/	Tak https://www.facebook.com/SAHLODZ	Tak https://www.linkedin.com/company/safety-at-height-radwa%C5%84ski-myrdak-sp-j/posts/?feedView=all	Nie (nieaktywny)	–
30.	Skalar	Tak https://www.skalar.info.pl/	Tak https://www.facebook.com/profile.php?id=100063592389682	Nie	Nie	YouTube – Wojciech Lisowski https://www.youtube.com/channel/UCmrfBVPePB8QSyFwzCoOpdg
31.	Sky Access Team	Tak https://skyaccess.pl/	Tak https://www.facebook.com/skyaccesssteam/about_profile_transparency	Tak https://www.instagram.com/skyaccesssteam/	Tak https://www.linkedin.com/company/sky-access-team/	–

Social media marketing...

Lp.	NAZWA FIRMY	STRONA WWW FIRMY	FACEBOOK	INSTAGRAM	LINKEDIN	inne
32.	TROLL – techniki alpinistyczne	Tak <a href="https://nawysokimpozio-
mie.pl/kontakt/">https://nawysokimpozio- mie.pl/kontakt/	Tak <a href="https://www.face-
book.com/pro-
file.php?id=10005462470655
2#">https://www.face- book.com/pro- file.php?id=10005462470655 2#	Tak <a href="https://www.insta-
gram.com/nawysokimpo-
ziomie.pl/">https://www.insta- gram.com/nawysokimpo- ziomie.pl/	Nie	–
33.	Up&Up	Tak https://upandup.com.pl/	Tak <a href="https://www.face-
book.com/pro-
file.php?id=10008856470081
2#">https://www.face- book.com/pro- file.php?id=10008856470081 2#	Tak <a href="https://www.insta-
gram.com/up_and_up_
uslugiwysokosciowe?ig-
hid=NzMjMjgZWLzNw
%3D%3D">https://www.insta- gram.com/up_and_up_ uslugiwysokosciowe?ig- hid=NzMjMjgZWLzNw %3D%3D	Nie; profil CEO <a href="https://www.linke-
din.com/in/sebastian-
cichal-
490586331/?utm_so-
urce=share&utm_cam-
pa-
ign=share_via&utm_co-
ntent=pro-
file&utm_me-
dium=ios_app">https://www.linke- din.com/in/sebastian- cichal- 490586331/?utm_so- urce=share&utm_cam- pa- ign=share_via&utm_co- ntent=pro- file&utm_me- dium=ios_app	–
34.	UpWorks	Tak <a href="https://www.upworks-
sc.com/">https://www.upworks- sc.com/	Tak <a href="https://www.face-
book.com/TeamUpworks">https://www.face- book.com/TeamUpworks	Tak <a href="https://www.insta-
gram.com/upworks.sc">https://www.insta- gram.com/upworks.sc	Tak <a href="https://www.linke-
din.com/com-
pany/upworks-s-c/">https://www.linke- din.com/com- pany/upworks-s-c/	Tak <a href="https://www.you-
tube.com/chan-
nel/UCzOEmA-
kAs9rNiQ-
wK5vUisQ">https://www.you- tube.com/chan- nel/UCzOEmA- kAs9rNiQ- wK5vUisQ
35.	Usługi Wysokościowe	Tak <a href="https://uslugiwysoko-
sciowe.pl/">https://uslugiwysoko- sciowe.pl/	brak danych	brak danych	brak danych	–
36.	Wysoko- ściówka	Tak <a href="https://www.wysoko-
sciowka.org/">https://www.wysoko- sciowka.org/	Tak <a href="https://www.face-
book.com/wysokosciowka">https://www.face- book.com/wysokosciowka	Tak <a href="https://www.insta-
gram.com/wysoko-
sciowka">https://www.insta- gram.com/wysoko- sciowka	Tak <a href="https://www.linke-
din.com/company/wy-
sokosciowka.org/">https://www.linke- din.com/company/wy- sokosciowka.org/	YouTube <a href="https://www.you-
tube.com/@wy-
sokosciowka">https://www.you- tube.com/@wy- sokosciowka

Źródło: opracowanie własne

Social media marketing in the height industry: analysis of Polish companies' activity on Facebook in 2024

ABSTRACT: In recent years, social media has become one of the key channels of marketing communication, and its role in shaping brand image and building relationships with audiences continues to grow. Alongside the dynamic development of online tools and changes in consumer behavior, it has become necessary to devise individual strategies tailored to the industry and the expectations of narrowly defined target groups. This is particularly important in the case of companies providing specialized technical services, such as industrial rope access, where communication requires a combination of expert knowledge and an appropriate form of message. The aim of this article was to analyze selected social media marketing (SMM) activities undertaken by companies in the industrial alpinism sector on Facebook. The following research question was posed: What communication methods in social media were employed by industrial rope access companies in 2024? To answer it, the methods of literature analysis and critique, media content analysis, and case studies were used. The conducted study made it possible to assess the level of advancement of the adopted strategies, including the low effectiveness of audience interaction and the lack of compatibility of activities with current trends in online marketing.

KEYWORDS: social media marketing, industrial alpinism, marketing strategy, Facebook, Rojam Alpinistyka, Alpin-Weld

Folia Librorum

Folia Librorum

Prace młodych naukowców

Folia Librorum

Folia Librorum

Folia Librorum

Folia Librorum

Bogdan Kobiałka

Uniwersytet Łódzki

Katedra Informatologii i Bibliologii

e-mail: bogdan.kobialka@uni.lodz.pl

 <https://orcid.org/0009-0007-0213-3770>

pod red. dr hab. prof. Uł Magdaleny Przybysz-Stawskiej

Uniwersytet Łódzki

Katedra Informatologii i Bibliologii

e-mail: magdalena.przybysz-stawska@uni.lodz.pl

 <https://orcid.org/0000-0001-5868-6840>

[Ofiara czy oprawca? Przemiana medialnego wizerunku Izraela w tygodniku „Polityka” w czasie wojny na Bliskim Wschodzie (2023–2024)

DOI: <https://doi.org/10.18778/0860-7435.40.05>

Abstrakt: Wojna izraelsko-palestyńska, a konkretnie najnowsza eskalacja przemocy z października 2023 r., będąc przedmiotem licznych interpretacji i sporów, stała się konfliktem szczególnie rezonującym w mediach. Głównym celem artykułu jest zaprezentowanie zmian w sposobie ukazywania wizerunku Izraela w kontekście wojny z Hamasem w latach 2023–2024 przez autorów polskiego tygodnika opiniotwórczego „Polityka”. Badanie prasoznawcze przeprowadzone zostało za pomocą metody analizy zawartości prasy. W publikacji wykorzystano również metody: ustalania faktów historycznych,

analizy i krytyki piśmiennictwa oraz studium przypadku. Analiza wykazała, że obraz państwa żydowskiego przeszedł wyraźną ewolucję: od kraju trapionego przez wewnętrzne podziały, przez ofiarę ataku terrorystycznego, po coraz częstsze opisy sugerujące umieszczenie go w roli agresora wobec ludności palestyńskiej. Potwierdzona została także teza, iż redakcja tygodnika tworzyła swoje treści w zgodzie z przypisywanym mu profilem ideologicznym, jednocześnie spełniając standardy dziennikarskiego obiektywizmu.

Słowa kluczowe: Izrael, wizerunek, wojna, Bliski Wschód, tygodnik „Polityka”

Konflikt izraelsko-palestyński od dziesięcioleci zajmuje ważne miejsce w globalnym dyskursie politycznym, społecznym oraz medialnym. Antagonizm ten jest wielowymiarowy i charakteryzuje się wysoką złożonością, a jego interpretacje, podejmowane przez ekspertów, wywołują dyskusje oraz polaryzują zainteresowaną nim społeczność. Intensyfikacja emocji, piętrzących się za każdym razem, gdy na Bliskim Wschodzie wzmaga się przemoc, jest wyraźnym dowodem zainteresowania opinii publicznej zarówno światowej, jak i krajowej, wydarzeniami na wschodnim brzegu Morza Śródziemnego. Wojna, która wybuchła w październiku 2023 r. po ataku terrorystycznego Hamasu na Izrael, a następnie pociągnęła za sobą bezprecedensową eskalację działań zbrojnych izraelskiego wojska w Strefie Gazy, nie pozostała bez echa w polskich mediach. Sposób narracji i konteksty, w jakich wojna ta ukazana została na łamach prasy opiniotwórczej, której jednym z przedstawicieli na rodzimym rynku jest tygodnik „Polityka”, mają istotne znaczenie w przypadku kształtowania przez redakcję czasopisma percepcji odbiorców oraz budowania szerszych profili obydwu skonfliktowanych stron. W dobie powszechnego dostępu do informacji sposób ich przedstawienia w środkach masowego przekazu wpływa na możliwe interpretacje wydarzeń oraz przyjmowane postawy społeczne. Pozornie odległa wojna rezonuje globalnie, odciskając swoje piętno na światowej gospodarce, wpływając na przebieg debat o prawach człowieka, bezpieczeństwie czy też szeroko rozumianej geopolityce.

Nadrzędnym celem niniejszego artykułu jest analiza wybranych materiałów opublikowanych na łamach tygodnika „Polityka” w latach 2023–2024 w kontekście ewolucji medialnego wizerunku państwa Izrael, postrzeganego pierwotnie jako ofiary ataku Hamasu, a obecnie określanego jako agresora wobec ludności palestyńskiej. Tezę centralną artykułu oparto na założeniu, że poglądy redakcji analizowanego pisma w sposobie przekazywania informacji na wybrany temat utożsamiać można z lewicowo-liberalno-socjaldemokratycznym profilem ideologicznym periodyku, spełniającym jednak standardy obiektywnego dziennikarstwa (McQuail, 2007, s. 211). W ramach osiągnięcia założonego celu badawczego, sformułowano następujące pytania pomocnicze:

- (1) Jakie były historyczne uwarunkowania konfliktu pomiędzy Żydami a Arabami?
- (2) Jakie konsekwencje miały kolejne eskalacje przemocy na Bliskim Wschodzie?
- (3) Jaki był stosunek opinii publicznej wobec nierozwiązanego konfliktu pomiędzy Izraelem a Palestyńczykami?
- (4) Jakie funkcje i role pełnią media opiniotwórcze?
- (5) W jaki sposób publiczności kształtują rzeczywistość odbieraną przez czytelników?
- (6) W jakich kontekstach przedstawiono konflikt Izraela z Hamasem?
- (7) Jakie narracje na temat wizerunku tego kraju przyjmowali dziennikarze tygodnika?
- (8) W jaki sposób zmieniał się wizerunek państwa żydowskiego wraz z postępowaniem wojny?

Aby odpowiedzieć na tak postawione pytania, wykorzystano następujące metody badawcze: ustalania faktów historycznych, analizy i krytyki piśmiennictwa, studium przypadku, a także analizy zawartości prasy. Głównie źródło informacji i zarazem podstawę badawczą stanowiły numery czasopisma „Polityka” z lat 2023–2024 (ogółem 110 tekstów wyodrębnionych w toku badania ze 105 numerów periodyku). Pierwotnej selekcji dokonano za pomocą wyszukiwania sprecyzowanych kluczy kategoryzacyjnych¹. Materiał badawczy zawężono do tekstów, w których autorzy poruszali kwestię przemiany wizerunkowej Izraela, zawierali komentarze na temat działań państwa żydowskiego czy też przedstawiali reakcje opinii społecznej na przebieg wydarzeń na Bliskim Wschodzie. W publikacji wykorzystano literaturę przedmiotu, m.in. książkę *Żydzi i Arabowie. Historia współczesnego Izraela* (Bensimon & Errera, 2000), wyniki badań pochodzących z artykułów naukowych (w tym: Abukmail i in., 2025) oraz prace Tomasa Mielczarka (Kraków 2018, Toruń 2024).

Historyczne tło aktualnego konfliktu

Konflikt izraelsko-palestyński jest jednym z najdłuższych i najbardziej złożonych sporów współczesnego świata. Jego korzenie sięgają odległej historii, w której tereny obecnego Izraela oraz geograficznej Palestyny były miejscem ścierania się różnych religii, cywilizacji i imperiów. Obszar ten, nazywany Ziemią Świętą, był kolebką zarówno judaizmu, jak i chrześcijaństwa, a od VII w. stał się także ważnym ośrodkiem islamu. Przez wieki wspomniany

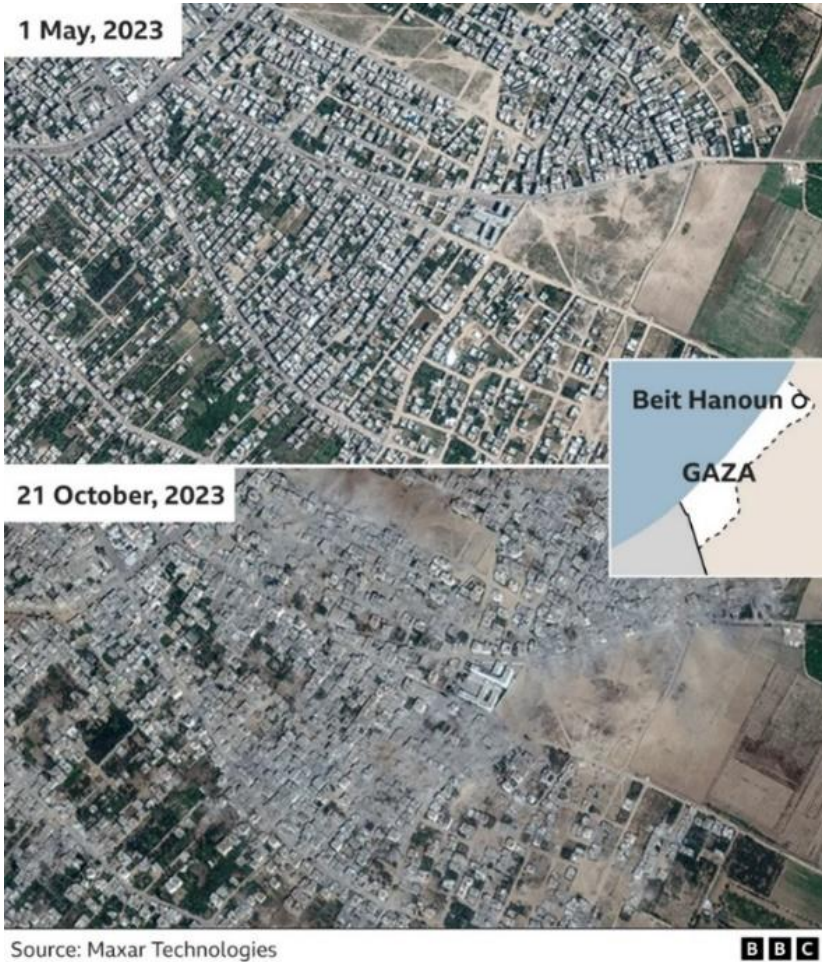
---

¹ Kolejno: Izrael, Palestyna, Hamas, Hezbollah, Gaza, Zachodni Brzeg, Arab, Żyd oraz inne odmiany fleksyjne tych słów.

teren znajdował się pod panowaniem kolejnych mocarstw, w tym: Persów, Rzymian, Bizancjum, kalifatów arabskich, krzyżowców, imperium osmańskiego, a po I wojnie światowej władzę mandatową sprawowała tam Wielka Brytania. Pod koniec XIX w., rozproszeni wówczas Żydzi, obserwując nasilające się wszelkie ruchy narodowe, również postanowili dążyć do utworzenia własnego państwa. Powrót do *Erec Israel* (tłum. z hebr. „Ziemia Izraela”), czyli ziemi obiecanej przez Boga w Przymierzu opisanym w Księdze Wyjścia, możliwy był w dużej mierze dzięki idei syjonizmu. Masowa migracja diaspory żydowskiej do Palestyny, wzmożona później przez narastający antysemityzm i holokaust w Europie, sprawiła, że napięcia pomiędzy zajmującą coraz większe połacie terenu społecznością żydowską a ludnością arabską zaczęły stawać się codziennością. Kamieniem milowym w pogorszeniu relacji pomiędzy dwoma wspomnianymi narodami okazała się proklamacja niepodległości Izraela w 1948 r., opierająca się na założeniach zaproponowanych przez Organizację Narodów Zjednoczonych. Projekt zakładał podział Palestyny na dwa państwa: żydowskie i arabskie, z Jerozolimą jako miastem o statusie międzynarodowym. Ci drudzy uznali plan za niesprawiedliwy, tym samym go odrzucając. Armie sąsiednich państw arabskich, w przejawie sojuszu, wypowiedziały wojnę Izraelowi, którą ostatecznie przegrały. Powojenne linie zawieszenia broni pozostały państwo żydowskie w posiadaniu terytorium większego, niż przewidywały to założenia ONZ. Około 600 tys. Arabów zmuszonych było opuścić swoją ojczyznę. Dla Palestyńczyków wydarzenie to, zwane *Nakba* (tłum. z arab. „katastrofa”) stało się fundamentem tożsamości narodowej i ważnym punktem odniesienia w relacjach z Izraelem. Co istotne, okazało się być również zarzewiem następnych eskalacji przemocy. Skonfliktowane strony wielokrotnie ścierały się w kolejnych latach, m. in. podczas kryzysu sueskiego (1956), wojny sześciodniowej (1967) i wojny Jom Kipur (1973). Sprzeciw wobec izraelskiej okupacji oraz postępującemu żydowskiemu osadnictwu ludność palestyńska wyrażała poprzez strajki, protesty, zamachy i operacje militarne. Pierwsza *intifada* (tłum. z arab. „powstanie”) wybuchła w 1987 r. Końca przemocy na Bliskim Wschodzie nie przyniosły próby ingerencji sił zewnętrznych (przede wszystkim Stanów Zjednoczonych, Rosji oraz ONZ), nakłaniających Żydów i Arabów do rozmów pokojowych. Krótkotrwałe osłabienie obustronnych, destruktywnych działań osiągnięte w wyniku porozumień zawartych w Oslo (1993) zakończyło się wraz z przejęciem władzy w Strefie Gazy przez ekstremistyczny Hamas. Wzmożona blokada Gazy, rozbudowa izraelskich osiedli na Zachodnim Brzegu, brak postępu w rozmowach pokojowych oraz krwawe potyczki pomiędzy izraelskimi służbami a bojownikami Hamasu zdefiniowały wzajemne stosunki obydwu stron w XXI w. Mając na uwadze chroniczny charakter konfliktu, określanego jako nierozwiązywalny (Izak, 2024, s. 15), a także

brak wyraźnych przełomów politycznych, temat ten, podobnie jak w przypadku innych światowych konfliktów, wraz z upływem czasu, stopniowo tracił zainteresowanie w wyniku tzw. efektu „przyzwyczajenia” (Lundqvist, 2010, s. 2).

Ilustracja 1. Porównanie zdjęć satelitarnych miasta Beit Hanoun na północy Strefy Gazy, przed i po atakach bombowych (2023)

Źródło: BBC 2023

Zmarginalizowana przez światowe media kwestia palestyńska stała się głównym tematem po raz kolejny 7 października 2023 r., kiedy członkowie Hamasu przeprowadzili największy od lat atak na Izrael, dopuszczając się masowych zabójstw ludności cywilnej (1195 ofiar) oraz uprowadzeń zakładników (251 osób) (Wójcik, 2024b, s. 10). Demonstracja siły terrorystów spotkała się

z natychmiastową i bezprecedensową odpowiedzią Izraela: intensywnym bombardowaniem i operacjami lądowymi w Strefie Gazy. Skala agresji była nieporównywalna z żadną z wcześniejszych odsłon konfliktu. Liczba ofiar wojny w okresie od 7 października 2023 r. do 30 czerwca 2024 r. oszacowana została na 64 260 zabitych, z czego 59,1% stanowiły kobiety, dzieci oraz osoby po 65 roku życia (Abukmail i in., 2025, s. 474). Zniszczona została także znaczna część infrastruktury miast. W trakcie pierwszych trzech miesięcy wojny w Gazie destrukcji uległo 70% budynków mieszkalnych (Malsin & Shah, 2023).

Wydarzenia te, które wpłynęły na spotęgowanie kryzysu humanitarnego w Gazie, określanej mianem największego getta świata (Bojarczyk, 2023), ponownie spolaryzowały opinię międzynarodową i doprowadziły do istotnych zmian w sposobie przedstawiania konfliktu w środkach masowego przekazu także w Polsce.

Konflikty zbrojne w zwierciadle mediów opiniotwórczych

Współczesne środki masowego przekazu pełnią ważną rolę w kształtowaniu postaw społecznych oraz poszerzaniu świadomości odbiorców na temat rozmaitych wydarzeń, w tym napięć międzynarodowych, kryzysów politycznych czy konfliktów zbrojnych, takich jak wojna w Strefie Gazy. Spośród zróżnicowanych form przekazów szczególną funkcję pełnią w tym zakresie media opiniotwórcze, także prasa. Zgodnie z definicją, redaktorzy periodyków tego rodzaju w swoich materiałach skupiają się na:

komentowaniu uprzednio już rozpowszechnionych przez gazety informacji o wydarzeniach w celu urabiania opinii publicznej i kształtowaniu postaw (Wolny-Zmorzyński i in., red., 2024, s. 223–224).

Ze względu na zastosowanie publicystycznych form i gatunków dziennikarskich, a co za tym idzie, częściej przejawiającej się indywidualnej świadomości autora (w przeciwieństwie do prasy *strive* informacyjnej) stwierdzić można, że redakcje tytułów należących do segmentu pism opiniotwórczych mają zdolność realnego wpływu na zdanie swoich odbiorców. Poprzez odpowiednie konstruowanie przekazów dziennikarze kształtują światopogląd czytelników, zmieniają ich sposób oceny na tle moralnym i wywołują emocjonalne reakcje.

Media opiniotwórcze, w tym poddawana analizie „Polityka”, wpływają na odbiorców na kilku poziomach. Przede wszystkim, informacje komentowane na łamach czasopism poddawane są selekcji. To autorzy podejmują decyzję, które wydarzenia zostaną uznane za warte uwagi (oraz w jakim stopniu), a które pozostaną pominięte. Oprócz tego, publicyści stosują liczne strategie narracyjne, opierające się na sposobie interpretowania przedstawianych faktów.

Poprzez wykorzystywanie określonych zabiegów językowych mogą nadawać wydarzeniom wartość emocjonalną, moralne znaczenia, wskazywać bohaterów, ofiary, winnych i sprawców. W przypadku konfliktów zbrojnych, jakim jest wojna izraelsko-palestyńska, to właśnie odpowiedni dobór słów, kontekstów oraz załączonych obrazów może decydować o tym, kto zostanie w oczach opinii publicznej uznany za ofiarę przemocy, a kto za stronę ją eskalującą. Dodatkowo, media opiniotwórcze budują i utrwalają schematy myślowe, które później pozostają w świadomości odbiorców nawet na długo po zakończeniu omawianych wydarzeń. Wizerunki konkretnych narodów, państw czy organizacji politycznych, kształtowane przez publicystów, samoistnie się utrwalają, niekiedy też zaczynają być powielane przez innych dziennikarzy. Ma to realny wpływ na przyszłe postrzeganie sytuacji geopolitycznych, w których strony te będą brały udział. Konkludując, medialne „portrety” w konsekwencji mogą wpływać na postawy społeczne, decyzje polityczne czy wybory konsumentów². Konflikty zbrojne są wydarzeniami podatnymi na medialną interpretację i manipulację w szczególnym stopniu. Odbiorca, nieposiadający bezpośredniego dostępu do miejsca działań wojennych, jest zależny od tego, jak wydarzenia te zostaną przedstawione w przekazach medialnych. W takiej sytuacji tygodniki opiniotwórcze pełnią funkcję „okna na świat”, lecz jednocześnie nakładają na to okno „filtry poznawcze”. Publicyści pokazują odbiorcom rzeczywistość, zarazem modelując ją poprzez własne przekonania i system wartości.

Wieloletnim liderem omawianego segmentu pism opiniotwórczych na polskim rynku prasowym jest tygodnik „Polityka”, wydawany od 1957 r. Utworzone pierwotnie z inicjatywy Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej czasopismo przeszło w ciągu blisko 70 lat ewolucję z „nudnej politycznej piły” (Historia POLITYKI w: polityka.pl) do atrakcyjnego, cenionego przez czytelników „ilustrowanego magazynu społecznego” (Mielczarek, 2018, s. 216). Ogólnopolski tygodnik wydawany przez POLITYKA Sp. z o.o. w okresie będącym przedmiotem analizy kosztował 11,90 zł; kwota ta wzrosła do 12,90 zł³ w czerwcu 2024 r. Według danych zawartych w *Andycie Polskich Badań Czytelnicstwa*, średnia sprzedaż w latach 2023–2024 wyniosła kolejno 81 834 egz. i 77 098 egz. W tym czasie funkcję redaktora naczelnego pełnił Jerzy Baczyński. Jego zastępcami byli Mariusz Janicki, Łukasz Lipiński oraz Witold Pawłowski. Wśród kierowników działów wymienić można m.in.: Bartka Chacińskiego, Karola Jalochońskiego, Iwonę Kochanowską, Jacka Kowalczyka, Zofię Kozik, Zofię Leśniewską, Joannę Solską, Marcina Turskiego oraz Łukasza Wójcika.

² Przykładowo: bojkotowanie korporacji, które wyraziły poparcie dla Izraela (Rajvanshi, Serhan, 2024); wzrost wsparcia określonych kampanii humanitarnych (Keay, 2025).

³ Cena za wydania podstawowe. Numery podwójne, publikowane z okazji świąt lub zawierające specjalny dodatek, kosztowały od 12,50 zł do 14,50 zł.

Zawartość pisma podzielona była na następujące działy⁴: *Temat tygodnia*, *Polityka*, *Społeczeństwo*, *Rynek*, *Świat*, *Nauka/projekt*pulsar.pl, *Historia*, *Kultura*, *Na własne oczy* oraz *Ludzie i style*. Z kolei do stałych rubryk periodyku zaliczyć można było m.in. sekcję felietonów, tytułowanych zazwyczaj nazwiskiem konkretnego autora (np. *Hartman*, *Mleczko i Miżerski*, *Tym*). Artykuły, felietony, reportaże i inne formy dziennikarskie cechował publicystyczny język autorów, często ekspresywny, sugestywny i nacechowany emocjonalnie.

Izrael w medialnym zwierciadle: konteksty i przykłady

Jak wspomniano wcześniej, kwestia wizerunku Izraela w prasie jest przedmiotem dyskusji. Na jej płaszczyźnie ścierają się odmienne stanowiska polityczne, moralne i historyczne. Z uwagi na ten fakt należy nadmienić, że autor artykułu zachowuje neutralność wobec narracji zaprezentowanych przez dziennikarzy tygodnika, nie wartościuje również działań którejkolwiek ze stron konfliktu, lecz koncentruje się wyłącznie na analizie dyskursu. Przedstawione w poniższej części publikacji przykłady oraz dotyczące ich cytaty bazują na materiale badawczym zaczerpniętym z tygodnika „Polityka”, wyodrębnionym przy pomocy odpowiednich kluczy kategoryzacyjnych. Analizowane konteksty stanowią ilustrację procesu kształtowania percepcji państwa żydowskiego w oczach polskich odbiorców prasy opiniotwórczej.

Dziennikarze analizowanego tygodnika jeszcze przed eskalacją wojny w październiku 2023 r. kształtowali wizerunek Izraela jako kraju pogrążonego w sporze politycznym i społecznym, związanym z przejęciem władzy przez najbardziej nacjonalistyczny, religijny i homofobiczny rząd w jego historii (Zagner, 2023, s. 58). Udzielający wywiadu dla „Polityki”, pisarz Yossi Melman dostrzegł trend dotyczący izraelskiego społeczeństwa. Zwrócił uwagę, że starzejąca się świecka klasa średnia, cechująca się liberalnym charakterem, została wyparta przez bardziej prawicową część ludności, określaną przez rozmówcę jako „sekta, ludzi ślepo wierzących w swojego przywódcę [Benjamin Netanjahu – przyp. BK]” (ibidem). Przywódca ten wcielił do swojego nowego rządu polityków, których sylwetki z definicji nie mogły wróżyć rozwiązania kwestii sporu izraelsko-palestyńskiego. Ministrem bezpieczeństwa narodowego został Itamar Ben-Gwir, posiadający wyroki sądowe za podżeganie do nienawiści oraz terroryzmu, a w młodości będący działaczem faszystowskiej partii Kach. Tuż po mianowaniu na stanowisko, odwiedzając Wzgórze Świątynne, powtórzył on prowokację Ariela Szarona sprzed ponad dwudziestu lat (Kobiąłka, 2025, s. 48). Posadę ministra finansów oraz odpowiedzialność za koordynowanie administracji

---

⁴ Nazwy działów wymieniono zgodnie z kolejnością ich występowania na łamach czasopisma.

na Zachodnim Brzegu (gdzie praktykowane jest przez Żydów nielegalne, w świetle międzynarodowego prawa, osadnictwo) objął, podejrzewany o plan zamachu w Strefie Gazy, Becelel Smotricz, sam określający się mianem „dumnego homofoba” (Gebert, 2023a, s. 53). Z kolei szefem ministerstwa obrony został Joaw Galant, twierdzący, że blokada dostaw pomocy dla Palestyńczyków w Strefie Gazy jest „metodą konieczną, bo naszymi [Izraela – przyp. BK] wrogami są ludzkie zwierzęta” (Zawadzki, 2024b, s. 52). Taki wybór polityków, wyznaczonych do pełnienia władzy, zwiastował miał definitywny brak pozytywnego obrotu spraw z punktu widzenia strony palestyńskiej. Wobec tych faktów redakcja tygodnika „Polityka” nie pozostała obojętna:

Radykalowie z rządu nie ukrywają, że ich marzeniem jest pozbycie się Palestyńczyków z Gazy, ponowne wprowadzenie tam osadników i pożegnanie idei państwa palestyńskiego raz na zawsze (Zagner, 2024c, s. 54).

Jak się okazało, nowy rząd, wrogo nastawiony wobec wspomnianej narodowości, stanowił zagrożenie również dla demokratycznej praworządności oraz systemu sądowniczego Izraela. Czytelnicy „Polityki” dowiadywali się, że prawicowa koalicja premiera B. Netanjahu za pomocą reform próbowała ograniczyć uprawnienia sądu oraz naruszyć jego niezależność, uprawniając polityków do przejścia kontroli nad komitetem odpowiedzialnym za wybór sędziów. Ci byli jednymi z ostatnich, oprócz samych Palestyńczyków, którzy wciąż stali na drodze faszystowskiego rządu do represji i deportacji ludności arabskiej z Zachodniego Brzegu. To również sąd nie dopuścił do tego, by polityk skazywany w przeszłości za oszustwa podatkowe został ministrem finansów, anulując tę nominację i uznając ją za „skrajnie nieracjonalną” (Zawadzki, 2023a, s. 57). Instytucja ta była zatem, zdaniem redakcji analizowanego tygodnika, „obroncą praw mniejszości, w tym Izraelskich Arabów i członków społeczności LGBT” (Izraelski wstrząs, 2023, s. 11). Kontrowersyjne reformy, przyjmowane przez społeczeństwo jako „atak na demokrację” doprowadziły do wystąpienia na ulice izraelskich miast setek tysięcy protestujących obywateli (Gebert, 2023a, s. 54).

Wizerunek Izraela został wówczas istotnie podważony także z uwagi na to, że po stronie protestujących cywili opowiedzieli się również oficerowie wojskowych rezerw, odmawiając wykonywania służby w przypadku wdrożenia pakietu ustaw. W obliczu licznych demonstracji doprowadzających kraj do ogólnego chaosu, Izrael stanął na progu wojny domowej. Wewnętrzny podział, mający wpływ również na kondycję armii, obniżył poziom bezpieczeństwa kraju. Okazała ta została wkrótce wykorzystana przez Hamas, który przeprowadził morderczy atak.

Ilustracja 2. Izraelczycy protestujący przeciwko zmianom w wymiarze sprawiedliwości (18 marca 2023)

Źródło: „Polityka” 15, 2023, za: Oren Alon

Odbiorcom analizowanego tygodnika przedstawione zostało wówczas inne oblicze Izraela: ludzi, wobec których rodziło się współczucie, ponieważ zostali skrzywdzeni przez terrorystów. Żydzi, podobnie jak pół wieku wcześniej, po wojnie Jom Kipur (Kobiąłka, 2025, s. 42) szybko musieli odnaleźć się w nowej, traumatycznej rzeczywistości, w której symbole październikowej masakry (tablice ze zdjęciami ofiar, wstążki i flagi solidaryzujące z zakładnikami) stały się nieodłącznym elementem krajobrazu. Chęć uwolnienia porwanych obywateli z rąk organizacji terrorystycznej wymagała wejścia z nią w układy, co było niezgodne z rządową koncepcją unicestwienia Hamasu w jak najszybszym czasie. Jednakże ofensywa wobec terrorystów byłaby także niebezpieczna dla życia zakładników. Sprzeczność ta po raz kolejny zilustrowała paradoks, w jakim znalazł się Izrael. Zdaniem redakcji „Polityki”:

W kwestii tego, czy priorytetem jest uwolnienie zakładników, czy też zmiążdżenie Hamasu, podzielony jest i rząd, i izraelskie społeczeństwo. Państwo zawiodło swoich obywateli poprzez lekceważenie dowodów na szykowany przez Hamas atak oraz skrajną niekompetencją w organizowaniu obrony i odsieczy (Gebert, 2023b, s. 54).

Spółeczeństwo trwało w „trybie półwojennym”, a w miastach położonych najbliżej granicy ze Strefą Gazy codziennością stały się dźwięki syren alarmowych informujących o potencjalnym zagrożeniu atakiem raketowym. Pomimo

tę, wraz z upływem czasu, większość Izraelczyków deklarowała, że powróciła do „normalności” (Zagner, 2024b, s. 47). Korespondentka „Polityki” z Jerozolimy i Sderot, Agnieszka Zagner, twierdziła, że spokój ten wydawał się jedynie pozornym obrazem kraju. Dziennikarka magazynu dowiedziała się od Tamar Hermann, ekspertki z Instytutu Demokracji w Izraelu, że:

Większość Izraelczyków przez ponad rok żyła normalnie w nienormalnej sytuacji. Dlatego dziś rządowi trudno zbudować wspólną narrację o wojnie (Zagner, 2024a, s. 52).

Autorka „Polityki” zauważała, że nie było programów telewizyjnych, stron internetowych czy budynków użytku publicznego, w których nie dało się dostrzec choćby marginalnego odniesienia do wojny. Najbardziej dostrzegalną różnicą był coraz częściej spotykany widok cywili z bronią palną:

Teraz nawet w szabat nikogo nie dziwi widok religijnego Żyda pchającego wózek z maleńkim dzieckiem, ze sterzącą za ramieniem lufą (Zagner, 2024b, s. 47).

W percepcji polskich odbiorców tygodnika, funkcjonujących na co dzień w kompletnie odmiennych realiach, kształtował się obraz Izraela jako społeczeństwa permanentnie przygotowanego na możliwość kolejnego wybuchu przemocy. Broń stała się nieodłącznym elementem codziennego, prywatnego życia obywateli gotowych do mobilizacji i obrony w każdym momencie. Do tego zjawiska przyczyniło się złagodzenie zasad dotyczących przyznawania pozwolenia na broń. Dokument był wydawany niemalże „od ręki”. Nie było to jednak wystarczające do zapewnienia poczucia bezpieczeństwa obywatelom Izraela, zwłaszcza w obliczu zaognienia konfliktów na kolejnych frontach, z sojuszniczymi wobec Hamasu Hezbollahem oraz Iranem. Nierozwiązana sprawa uwolnienia zakładników stała się ogniwem kolejnej serii antyrządowych demonstracji. Na łamach „Polityki” po raz kolejny przedstawiano wizerunek Izraela jako państwa pogrążonego w wewnętrznym chaosie, ze społeczeństwem domagającym się od rządu podjęcia odpowiednich kroków:

«Jak można było dopuścić, by przez rok nie wydostać tych ludzi? Netanjahu ma krew na rękach, bo do tej pory nie doprowadził do porozumienia» – uważa Nirim, który tydzień przed rocznicą 7 października przyjechał z Beit Szemesz do Jerozolimy pod siedzibę premiera na protest w sprawie uwolnienia zakładników (Zagner, 2024d, s. 16).

Przedłużająca się wojna z Hamasem, w której Izraelowi udało się uwolnić jedynie część zakładników (w zamian za tymczasowe zawieszenia broni, wypuszczenie z więzień członków organizacji terrorystycznych oraz przepuszczenie dostaw pomocy humanitarnej do Strefy Gazy), uczyniła z premiera

B. Netanjahu wroga publicznego. Pogarszający się wizerunek Izraela był w dużej mierze utożsamiony z osobą wspomnianego polityka. Jego decyzje i wypowiedzi stały się symbolicznym wyrazem kontrowersji piętrzących się wokół państwa.

Do skierowanych przeciwko premierowi procesów sądowych o korupcję, oszustwo i nadużycie władzy, dołączyły zarzuty opinii publicznej o zaniedbania, które doprowadziły do masakry z dnia 7 października 2023 r. oraz o nieumiejętne działania w Strefie Gazy. Dodając do tego wnioszek Międzynarodowego Trybunału Karnego o nakaz aresztowania, w którym nazwisko szefa rządu znalazło się obok wspomnianego wcześniej innego izraelskiego polityka i wojskowego, Joawa Galanta, oraz przywódców Hamasu, kreował się przed czytelnikiem „Polityki” obraz człowieka, który przyniósł ujmę dla wizerunku nie tylko swojego, lecz i całego Izraela na arenie międzynarodowej. Na łamach analizowanego tygodnika w okresie badawczym nie brakowało emocjonalnych opisów osoby premiera. Kwestię jego relacji ze społeczeństwem przedstawiła udzielająca dziennikarce „Polityki” wywiadu izraelska pisarka, Zeruya Shalev:

Jeszcze kilka lat temu Netanjahu był jednym z największych miłośników państwa, któremu poświęcił całe życie, jednak w chwili, gdy to państwo zaczęło go podejrzewać, z oddanego partnera przeistoczył się w przemocowego męża (Sobolewska, 2023, s. 86).

Na inny aspekt wskazywali rozmówcy A. Zagner, zauważając, że kontynuacja wojny pełniła rolę opóźnienia nieuniknionego rozliczenia za porażkę odniesioną w październiku 2023 r. Jak twierdził izraelski dziennikarz, Akiwa Eldar, premier Izraela to „zawodowy kłamca, a prawda jest dla niego opcją drugiego wyboru” (Zagner, 2024c, s. 54). Z kolei tworzący naukowe profile psychologiczne przywódców, prof. Szaul Kimhi, uznał, że Benjamin Netanjahu to:

(...) typowy narcyz, który uważa, że wszystko wie najlepiej i tylko on jest w stanie pokonać wszelki kryzys. To cecha typowa dla tyranów i długo panujących władców. Nie jest w stanie wziąć odpowiedzialności na siebie, więc zrzuca winę na wszystkich dokoła (ibidem).

Szefowi rządu przypisywano też miano oportunisty, który – aby odzyskać, a potem utrzymać władzę – tworzył koalicje z praktycznie każdym możliwym ugrupowaniem: partiami centrowymi, prawicowymi, antyklerykalnymi oraz religijnymi (Zawadzki, 2024a, s. 48). Pomimo wielu zarzutów wobec polityka, zarówno wewnętrznych, jak i międzynarodowych, w narracji dziennikarzy analizowanego tygodnika oraz ich rozmówców, powszechna była opinia, że Izrael nie mógł pozwolić sobie na kolejne zachwianie, jakimi byłyby przedwcześnie wybory:

Izraelczycy stali się więc zakładnikami sumy wszystkich swoich strachów i obaw o powtórkę 7 października. A te obawy pchają ich w objęcia radykałów, którzy obiecują rozprawienie się z Palestyńczykami i powstanie Wielkiego Izraela od morza do morza (Zagner, 2024a, s. 53).

Nawet według krytyków premiera, B. Netanjahu był „politycznie bezpieczny” aż do zakończenia wojny (Wójcik, 2024a, s. 11). To nie zamierzało nadejść, czego odzwierciedleniem były głosy izraelskich obywateli tracących wiarę w możliwość pojednania dwóch narodów na jednej ziemi. Wskazując po raz kolejny na wizerunek społeczeństwa żyjącego w negatywnych emocjach, dziennikarze analizowanego pisma stwierdzali:

Wielu z nas nie jest w stanie zaufać nikomu, kto mówi po arabsku. Moja wiara w pokój prysła tamtego szabat w święto Simchat Tora (Zagner, 2024d, s. 16).

Dominuje nienawiść. Mówienie o empatii wobec drugiej strony i jej cierpienia uchodzi za zdradę. «Pokój i zaufanie trzeba nam wszczepić z zewnątrz. A otrzymujemy jedynie zastrzyki chaosu, nieufności i nienawiści» (Krzemiński, 2024, s. 56).

„Barbarzyńska masakra” (ibidem) Hamasu na ludności wiosek granicznych ze Strefą Gazy oraz jeszcze bardziej „brutalny odwet” (ibidem) wojsk Cahalu rozwiały jakiegokolwiek tłące się nadzieje na trwały rozejm, dzieląc przy tym (po raz kolejny) również arabską część obywateli Izraela. Próbując pokazać odbiorcom tygodnika konsekwencje wojny przez inne zwierciadło, dziennikarze przedstawiali punkt widzenia grupy społeczeństwa nazywającej się izraelskimi Palestyńczykami, która „stanowi 21 procent ludności Izraela. Mimo że korzystają z pełni praw obywatelskich i stopniowo przebijają szklany sufit, wciąż czują się dyskryminowani” (Gebert, 2024a, s. 47). Jak wskazywano, pomimo niższej pozycji w hierarchii społecznej, doceniali oni gwarantowane przywileje oraz standard życia, znacznie wyższy przecież od okupowanej Gazy czy podawanego aneksji Zachodniego Brzegu. Stały pobyt w Izraelu dla Arabów oznaczał możliwość studiowania, podjęcia pracy (nawet jako posła w parlamencie). Tak samo jak Żydzi, zostali oni ofiarami rzezi z października 2023 r. i solidarnie udzielali pomocy rannym ofiarom hamasowskiej przemocy. Jak wynikało z sondaży przeprowadzonych miesiąc później, ponad 3/4 izraelskich Arabów potępiło terrorystyczny atak, a 2/3 uznało prawo Izraela do samoobrony. Jak określił dziennikarz magazynu, zajmujący się tą problematyką, Konstanty Gebert, ludzie ci udzielili Izraelowi „imponującej inwestycji zaufania”, powątpiewając również w to, że zostanie ona odwzajemniona (ibidem, s. 49). Żyjąc w tym samym państwie, teoretycznie obok siebie, nie czuli się mimo wszystko jako równi sobie:

Uderza w nas to samo, co w was uderza (...) Boli nas tak, jak was boli. Nie wiem, dlaczego nas się traktuje tak, jakbyśmy tu nie żyli. Gdy zawyły syreny, jedyne, co mnie obchodziło, to gdzie są moje dzieci (ibidem).

Jak wskazywano na łamach magazynu, podobne dramaty przeżywali ci Arabowie, którzy przebywali po drugiej stronie żelaznego ogrodzenia, w okupowanej Strefie Gazy. Przesyłająca korespondencję z Jerozolimy A. Zagner zwróciła uwagę, że Izraelczycy w rzeczywistości nie wiedzieli (bądź nie chcieli wiedzieć), jak naprawdę rozwijała się sytuacja na pobliskim terenie. Zdobycie informacji na ten temat wymagało śledzenia zagranicznych mediów, ponieważ arabska telewizja Al Jazeera została w Izraelu zdelegalizowana. Jej dziennikarzy z kolei wydalono z kraju, a stronę internetową zablokowano (Zagner, 2024d, s. 16). Kwestia ta mogła wywołać w czytelnikach analizowanego pisma kolejny dysonans. Jak się okazywało, rzetelne informacje na temat wojny były szerzej dostępne w oddalonej o tysiące kilometrów Polsce, niż bezpośrednio, na miejscu wydarzeń.

Publicyści przekazywali, że zarzuty kierowane w stronę armii izraelskiej o celowe atakowanie osób postronnych były przez nią nieustannie odpiwane. Jak podkreślali dziennikarze badanego magazynu, politycy i dowódcy militarni argumentowali straty w ludności cywilnej intencją „polowania na członków Hamasu” (Na gruzach Gazy, 2024, s. 10). Wskazywano, że według armii, ze względu na miejski charakter operacji wojskowych, siła rażenia była niemożliwa do zminimalizowania. Autorzy „Polityki” zwrócili jednakże uwagę na fakt, że Izrael, pomimo prób usprawiedliwiania ofensywy, w odwecie niszczył obiekty już opuszczone i odbite, na przykład uniwersytety. Dostrzegano, że wysyłane przez stronę izraelską uprzedzenia o ataku były bezużyteczne, skoro podawane były na błędnie oznaczonych mapach lub za pomocą mediów społecznościowych, do których ostrzeliwana ludność nie mogła mieć dostępu ze względu na brak prądu (Gaza: wojna wznowiona, 2023, s. 10). Celami izraelskich pocisków stawały się także placówki medyczne, takie jak szpital Al-Szifa (Gaza czeka na przełom, 2023, s. 10) czy pola uprawne owoców (Na gruzach Gazy, 2024, s. 10). Atakowani byli także wygłodniaли ludzie próbujący dostać się do ciężarówek z pożywieniem (Finał w Gazie?, 2024, s. 12). Na łamach „Polityki” szczegółowo przedstawiono również kwestię rozstrzelanego konwoju z pomocą humanitarną organizacji World Central Kitchen. Autorka artykułu, w którym poruszono tę sprawę, opisywała kuriozalne zasady dotyczące zakazanych przedmiotów, przez które w ostatnich miesiącach nie udawało się przetransportować ich przez przejście graniczne. Wymieniała:

Do Gazy nie mogą wjechać np. kule ortopedyczne, anestetyki czy nożyczki chirurgiczne. (...) ciężarówki, które przeszły już inspekcję, są zawracane – bo

śniwory miały suwaki, a w pakietach higienicznych z podpaskami były цаżki do paznokci. (...) Innym razem śniwory nie wjechały, bo były zielone, a zielon to kolor wojskowy. Taki sam los spotkał zestawy dla matek i noworodków czy systemy filtracji wody (Qandil, 2024, s. 43).

Powracając do sprawy ostrzelanego konwoju z pomocą humanitarną, po której WCK zawiesiła działalność w Gazie, publicystka przedstawiła opinię na ten temat izraelskiej, lewicowej dziennikarki, Amiry Hass, twierdzącej, że: „widzi w ataku na personel WCK strzał Izraela we własną stopę” (ibidem). Publicystka badanego magazynu dodała również, że z punktu widzenia organizacji pomocowych interpretacja była zgoła inna. Ich przedstawiciele uznali to za celowe działanie, mające zastraszyć i zniechęcić do udzielania pomocy Palestyńczykom.

Ilustracja 3. Zgliszcza pojazdu z konwoju World Central Kitchen zaatakowanego w Strefie Gazy (2 kwietnia 2024)

Źródło: Polityka.pl, 2024, za: Omar Ashtawy

Państwo żydowskie, pomimo pozornie ślepej agresji, opierało swoje poczynania na chłodnych kalkulacjach. Jednym z przykładów była skrupulatnie zaplanowana przez izraelskie służby operacja jednoczesnego wysadzenia kilku tysięcy pagerów, których właścicielami byli członkowie Hezbollahu (Wójcik, 2024b, s. 10). Jak stwierdził inny autor, Marek Świerczyński, celem nie było odebranie życia, lecz „naznaczenie” szyickich bojowników, bowiem ranni w wybuchach elektronicznych urządzeń będą posiadali charakterystyczne rany i blizny na rękach oraz na biodrach, co ułatwiać miało przyszłe działania

izraelskiego wywiadu (Świerczyński, 2024, s. 11). Akcja ta pokazywała wyrachowanie i wysoki poziom wykwalifikowania członków Mosadu, o którym Arabowie przekonywali się już w przeszłości, choćby podczas wojny sześciodniowej (Kobiątka, 2025, s. 40–42).

Dziennikarze tygodnika kreowali wizerunek Izraela jako państwa nietykalnego, niemuszającego liczyć się z konsekwencjami swoich działań. Wskazywano, że pomimo licznych dowodów na „głodzenie cywilów jako metodę prowadzenia wojny i świadome ataki przeciwko ludności cywilnej” (Haski głos sumienia, 2024, s. 11), w rzeczywistości nie istniał sposób na doprowadzenie oskarżonych przed sąd, przez co ów nakaz był „raczej głosem sumienia ludzi wrażliwych” (ibidem).

Jak donoszono na łamach magazynu, jedynymi chwilami wytchnienia dla palestyńskiej ludności od okrucieństwa wojny były krótkotrwałe zawieszenia broni, negocjowane przez dowództwo Hamasu w zamian za uwolnienie izraelskich zakładników, a wraz z upływem czasu, „wahadło globalnej empatii zdawało się wychylać na stronę palestyńską” (Skala krzywd, 2023, s. 11). Autorzy tygodnika starali się zachowywać obiektywizm, zwracając uwagę, że:

Oczywiście nic nie usprawiedliwia bestialstwa. Ale też nie jest wielką niespodzianką, że wśród 2 mln ludzi od lat zamkniętych w klatce znalazło się kilkuset takich, którzy – wyrwawszy się na kilka godzin na wolność – zamienili się w dzikie bestie (Zawadzki, 2023b, s. 55).

Podobna dynamika przemiany wizerunkowej Izraela widoczna była w reakcjach największego światowego sojusznika państwa żydowskiego, czyli Stanów Zjednoczonych. Jak pisał jeden z publicystów, w początkowych fazach starć w Strefie Gazy, USA pozostawało niewzruszone rosnącą przemocą:

Stany Zjednoczone, które z perspektywy dużej części świata (153 państwa głosowały w ONZ za zawieszeniem broni w Gazie) w sprawie Palestyńczyków ukazały całą swoją hipokryzję. Waszyngton zapomniał o przywiązaniu do praw człowieka i prawa międzynarodowego, pozostawiając izraelskiemu sojusznikowi wolną rękę w Strefie Gazy i wspierając go niemal bezwarunkowo w czymś, co dla wielu mieszkańców świata jest po prostu ludobójstwem (Wójcik, 2023, s. 11).

Zajmujący się tą problematyką dziennikarze dodawali, że wraz z upływem czasu Waszyngton zmienił swoją postawę wobec wojny na Bliskim Wschodzie, żądając, by:

Jerozolima znacznie zredukowała liczbę palestyńskich ofiar cywilnych. Napływające z Gazy obrazy śmierci i zniszczenia osłabiają poparcie w USA dla proizraelskiej polityki Bidena, zaś w świecie – dla USA w ogóle. Szczególnie silny jest wzrost nastojów antyamerykańskich w krajach arabskich,

co może uniemożliwić powojenny powrót do rozszerzania Porozumień Abrahamowych⁵ – wspólnego celu USA i Izraela (Gebert, 2024b, s. 15).

Stanowisko Białego Domu było wyraźnym dowodem na przekształcający się wizerunek Izraela, którego polityka coraz częściej była opisywana negatywnie nacechowanymi epitetami. Również światowa opinia publiczna, przede wszystkim w kręgach lewicowych, stawała się coraz bardziej zgodna co do pozycji państwa żydowskiego. Kontynuując ofensywę w Strefie Gazy, w wyniku której tysiące cywili straciło życie, ponosił ono „największą wizerunkową katastrofę w swojej historii” (Zawadzki, 2024c, s. 52). Jak stwierdził dziennikarz analizowanego magazynu:

Dopiero teraz, po ośmiu miesiącach bombardowań Strefy Gazy, po antywojennych demonstracjach studentów na Zachodzie, po śmielszych protestach zagranicznych polityków tarcza zbudowana na Holokauście się rozwiewa. I «nagle się okazuje, że nie każdy, kto uważa Palestyńczyków za istoty ludzkie, jest antysemitą» (ibidem).

Efekty zmiany narracji, nazwane „erupcją antysemityzmu” (ibidem, s. 53) widoczne były dzięki nowym mediom społecznościowym, głównie aplikacji TikTok. Platforma ta, nieobjęta politycznymi cenzurami, była miejscem, gdzie publikowano „tysiące filmików pokazujących koszmarnie sceny śmierci, cierpienia i zniszczenia” (ibidem). Jak zauważył w swoim artykule M. Zawadzki, stopniowe odejście od mediów tradycyjnych (i zarazem proizraelskich w przypadku Stanów Zjednoczonych) zmieniło percepcję społeczności świata wobec polityki Izraela. Według danych sondażowych, pierwszy raz w historii USA pokolenie 18–30-latków okazało się bardziej propalestyńskie niż proizraelskie, w Japonii sympatia netto⁶ do Izraela spadła z -40% do -62%, w Korei Południowej z -6% do -48%, natomiast w Wielkiej Brytanii z -17% do -30% (ibidem, s. 53). Wskaźniki te w sposób liczbowy obrazowały diametralną zmianę w sposobie postrzegania kraju, którego liderem był B. Netanjahu. Jak przedstawił to w tytule jednego ze swoich tekstów T. Zalewski, Gaza miała okazać się „Wietnamem Bidena”⁷ (Zalewski, 2024b, s. 11).

---

⁵ Porozumienia Abrahamowe – seria umów podpisanych w drugiej połowie 2020 r., mających na celu normalizację stosunków pomiędzy Izraelem a państwami arabskimi: Zjednoczonymi Emiratach Arabskimi, Bahrajnem i Marokiem. Nazwa porozumień nawiązuje do rzekomego wspólnego przodka obydwu nacji, biblijnego Abrahama, co wskazywać miało na braterstwo zaangażowanych stron (Abraham Accords. W: *Encyclopedia Britannica*).

⁶ Wskaźnik obliczany za pomocą działania matematycznego: sympatycy minus krytycy.

⁷ Nawiązanie do protestów z 1968 r. w Stanach Zjednoczonych, będących sprzeciwem wobec przymusowego poboru do wojska oraz zaangażowania administracji prezydenta Lyndona B. Johnsona w wojnę w Wietnamie (Anti-War Protests of the 1960s–70s. W: *White House Historical Association*, 2025).

Podsumowanie

Reasumując, publicyści analizowanego tygodnika w okresie badawczym przedstawili czytelnikom niemal kompletne spektrum Izraela jako jednej ze stron konfliktu bliskowschodniego, zwracając tym samym uwagę odbiorcy na stopniową ewolucję wizerunkową tego państwa. Redakcja czasopisma tworzyła zarówno treści publikowanych materiałów, jak i obecny w nich obraz Izraela w zgodzie z przypisywanym temu tytułowi profilem lewicowo-liberalno-socjal-demokratycznym. Nawiązując do tej orientacji ideologicznej, dziennikarze zwracali uwagę czytelników na kwestie takie jak naruszenia praw człowieka, a przede wszystkim pogłębiający się kryzys humanitarny w Strefie Gazy, czy też zagrożenie wartości demokratycznych w obliczu działań nowego rządu w Jerozolimie. Chociaż głos redakcji analizowanego tygodnika w głównej mierze spójny był ze wspomnianą perspektywą opinii publicznej prezentowaną zazwyczaj przez środowiska lewicowe, autorzy skłonni byli do równoważenia racji obydwu stron konfliktu (wskazując m.in. na potrzebę uwolnienia izraelskich zakładników, akcentowanie pomysłów rozwiązania wojny opierających się na wzajemnej sprawiedliwości). Mając na uwadze ten fakt, stwierdzić można, że redaktorzy „Polityki” w swojej orientacji ideowej jednocześnie zachowywali dziennikarski obiektywizm. Przejawiał się on nie tyle neutralnością poglądów lub ich brakiem, lecz niewypaczaniem faktów, niepomijaniem głosów w celu manipulacji oraz przytaczaniem weryfikowalnych informacji, a więc przestrzeganiem standardów obiektywnego dziennikarstwa, o których pisał D. McQuail (2007, s. 211).

Autorzy magazynu jeszcze przed eskalacją konfliktu z października 2023 r. wskazywali przede wszystkim na podziały pomiędzy rządem a społeczeństwem Izraela. Pisali, że pomimo nielicznych momentów konsolidacji, zwłaszcza tuż po agresji ze strony Hamasu, państwo żydowskie było głęboko podzielone wewnętrznie. Główny powód napięć stanowiły zaniedbania w zakresie bezpieczeństwa kraju. Później społeczna trauma i permanentne poczucie zagrożenia, wywołane brutalnym atakiem terrorystów, spowodowały powrót publicznych protestów, podczas których nie sprzeciwiano się już reformie sądownictwa, lecz strategii wojennej Izraela. Wtedy, na krótki okres, państwo żydowskie przedstawiane było jako strona pokrzywdzona. Wobec jego społeczeństwa, strauatyzowanego i funkcjonującego w nieustannym strachu przed kolejnym atakiem terrorystów, wśród odbiorców analizowanego tygodnika mogło rodzić się współczucie oraz empatia. Jednakże wraz z upływem czasu oraz z kolejnymi etapami działań militarnych w Strefie Gazy, rząd z B. Netanjahu na czele był coraz bardziej krytykowany, także na arenie międzynarodowej, a sam premier tracił autorytet. Jak powtarzano na łamach magazynu, dokonywała się przemiana Izraela z ofiary w oprawcę.

Bibliografia

- Abraham Accords (2025). W: *Encyclopedia Britannica* [online]. Pobrano 3 sierpnia 2025 r. z: <https://www.britannica.com/topic/Abraham-Accords>
- Abukmail, Hanan, Aly, Sarah, Campbell, Oona M R, Checchi, Francesco & Jamaluddine, Zeina (2025). Traumatic injury mortality in the Gaza Strip from Oct 7, 2023, to June 30, 2024: a capture-recapture analysis. *The Lancet*, **405** (10477), 469–477.
- Anti-War Protests of the 1960s–70s (2025). W: *White House Historical Association* [online]. Pobrano 3 sierpnia 2025 r. z: <https://www.whitehousehistory.org/anti-war-protests-of-the-1960s-70s>
- Bensimon, Doris & Errera, Eglal (2000). *Żydzi i Arabowie. Historia współczesnego Izraela*. Warszawa: Wydawnictwo Cyklady.
- Bojarczyk, Bartosz (2023). Konflikt między Izraelem a Palestyną – komentarz ekspercki. W: *Centrum prasowe UMCS* [online]. Pobrano 29 lipca 2025 r. z: <https://www.umcs.pl/pl/aktualnosc,4622,konflikt-miedzy-izraelem-a-palestyna-komentarz-eksperscki,138828.chtm>
- Final w Gazie? (2024). *Polityka*, **11**, s. 12.
- Gaza czeka na przełom (2023). *Polityka*, **48**, 10.
- Gaza: wojna wznowiona (2023). *Polityka*, **50**, 10.
- Gebert, Konstanty (2023a). Izrael dzień po. *Polityka*, **49**, 54–55.
- Gebert, Konstanty (2023b). Nie mam innego kraju. *Polityka*, **14**, 52–54.
- Gebert, Konstanty (2024a). Nas też boli. *Polityka*, **12**, 47–49.
- Gebert, Konstanty (2024b). Węzeł sprzecznych oczekiwań. *Polityka*, **1/2**, 15.
- Haski głos sumienia (2024). *Polityka*, **23**, 11.
- Izak, Krzysztof (2024). Konflikt żydowsko-palestyński. Historia i współczesność. *Terroryzm – studia, analizy, prewencja*, **6**, 13–126.
- Izraelski wstrząs (2023). *Polityka*, **31**, 11.
- Keay, Aimée (2025). Israel must end blockade – Gaza aid urgently needed. W: *Act for Peace* [online]. Pobrano 28 lipca 2025 r. z: <https://actforpeace.org.au/israel-must-end-blockade-gaza-aid-urgently-needed/>
- Kobialka, Bogdan (2025). *Obraz konfliktu izraelsko-palestyńskiego na łamach tygodnika Polityka (2023–2024)*. Łódź: Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczny, Katedra Informatologii i Bibliologii.
- Krzemiński, Adam (2024). Niewidomi w Gazie. *Polityka*, **20**, 56–57.
- Lundqvist, Kristina (2010). Protracted conflicts. *New Routes: A Journal of Peace Research and Action*. **15** (4), 2. Pobrano 28 lipca 2025 r. z: <https://repository.globethics.net/handle/20.500.12424/177840>
- Malsin, Jared & Shah, Saeed (2023). The Ruined Landscape of Gaza After Nearly Three Months of Bombing. W: *The Wall Street Journal* [online]. Pobrano 29 lipca 2025 r. z: <https://www.wsj.com/world/middle-east/gaza-destruction-bombing-israel-aa528542>
- McQuail, Denis (2007). *Teoria komunikowania masowego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

- Mielczarek, Tomasz (2018). *Tygodniki opinii w zmieniającej się rzeczywistości*. Kraków: Wydawnictwo UNIVERSITAS.
- Mielczarek, Tomasz (2024). Prasa opinii (czasopisma opinii, tygodniki opinii). W: *Leksykon terminów medialnych*, Wolny-Zmorzyński, K., Doktorowicz, K., Planeta, P. & Filas, R. (red.) (s. 223–224). Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Na gruzach Gazy (2024). *Polityka*, **7**, 10.
- Qandil, Ala (2024). Rozstrzelany konwój. *Polityka*, **16**, 42–44.
- Rajvanshi, Astha & Serhan, Yasmeen (2024). What to Know About the Global Boycott Movement Against Israel. W: *Time* [online]. Pobrano 28 lipca 2025 r. z: <https://time.com/6694986/israel-palestine-bds-boycotts-starbucks-mcdonalds/>
- Raport AUDYT PBC (dawniej ZKDP). Rozpowszechnianie Tytułów Prasowych w 2023 r. W: *Polskie Badania Czytelnictwa* [online]. Pobrano 17 maja 2025 r. z: https://www.pbc.pl/wp-content/uploads/2024/02/Raport_Audyt_PBC_2023.pdf
- Raport AUDYT PBC (dawniej ZKDP). Rozpowszechnianie Tytułów Prasowych w 2024 r. W: *Polskie Badania Czytelnictwa* [online]. Pobrano 17 maja 2025 r. z: https://www.pbc.pl/wp-content/uploads/2025/03/Raport_Audyt_PBC_2024.pdf
- Skala krzywd (2023). *Polityka*, **51**, 10–11.
- Sobolewska, Justyna (2023). Nie mamy innego kraju. *Polityka*, **21**, 86–87.
- Świerczyński, Marek (2024). Rok czterech wojen. *Polityka*, **52/53**, 11.
- Wójcik, Łukasz (2023). Rozdrapywanie ran. *Polityka*, **52**, 11.
- Wójcik, Łukasz (2024a). Netanjahu na wojnie. *Polityka*, **3**, 11.
- Wójcik, Łukasz (2024b). Pagery i rakiety. *Polityka*, **40**, 10.
- Zagner, Agnieszka (2023). Granice prawicy. *Polityka*, **3**, 58–59.
- Zagner, Agnieszka (2024a). Gdyby Bibi dostał Nobla... *Polityka*, **51**, 50–53.
- Zagner, Agnieszka (2024b). Półwojna. *Polityka*, **15**, 46–48.
- Zagner, Agnieszka (2024c). Premier strachu. *Polityka*, **26**, 52–54.
- Zagner, Agnieszka (2024d). Ślady krwi. *Polityka*, **42**, 14–16.
- Zalewski, Tomasz (2024). Gaza Wietnamem Bidena? *Polityka*, **20**, 11.
- Zawadzki, Mariusz (2023a). Sens Izraela. *Polityka*, **32**, 56–57.
- Zawadzki, Mariusz (2023b). Zemsta za zemstę. *Polityka*, **43**, 54–56.
- Zawadzki, Mariusz (2024a). Bramkarz. *Polityka*, **44**, 46–48.
- Zawadzki, Mariusz (2024b). General drwal. *Polityka*, **10**, 52–53.
- Zawadzki, Mariusz (2024c). Już nie ofiara. *Polityka*, **24**, 52–53.

Victim or perpetrator? The transformation of Israel's media portrayal in the weekly magazine "Polityka" during the Middle East conflict (2023–2024)

ABSTRACT: The Israeli-Palestinian war, particularly the latest escalation of violence in October 2023, has been the subject of numerous interpretations and disputes, thus becoming a conflict that has resonated particularly notably in the media. The main objective of this article is to present changes in the way Israel is portrayed in the context of the war with Hamas in 2023–2024 by the authors of the Polish opinion weekly magazine "Polityka". The press study was conducted using the method of press content analysis. The publication also used the methods of historical fact-finding, analysis and criticism of literature, and case study. The analysis revealed that the image of the Jewish state underwent a clear evolution: from a country plagued by internal divisions, through being a victim of terrorist attacks, to increasingly frequent descriptions suggesting that it was an aggressor against the Palestinians. The thesis that the weekly's editorial staff created its content in accordance with its ideological profile, while meeting the standards of journalistic objectivity, was also confirmed.

KEYWORDS: Israel, portrayal, war, Middle East, "Polityka" weekly magazine

Michał Kaftanowicz

Uniwersytet Łódzki

Katedra Informatologii i Bibliologii

e-mail: m.kaftanowicz@wp.pl

 <https://orcid.org/0009-0005-2954-7776>

pod red. dr hab. prof. Uł Agaty Walczak-Niewiadomskiej

Uniwersytet Łódzki

Katedra Informatologii i Bibliologii

e-mail: agata.walczak-niewiadomska@uni.lodz.pl

 <https://orcid.org/0000-0002-9292-1805>

Queerbaiting as a strategy for building the image of a brand's product on the example of movie industry

DOI: <https://doi.org/10.18778/0860-7435.40.06>

Abstract: The article focuses on defining the term queerbaiting as a marketing strategy with examples from three TV series: “Wednesday”, “Killing Eve” and “Sherlock” and analyzing posts created on X.com where fans online expressed their views on the topic. Trying to find a fixed definition is problematic because it is a relatively recent concept that appeared in academic literature. The thesis highlights the problem of defining the term but also broadens it to *rainbow washing* – a strategy used not only in the movie industry to lure audiences by supporting the LGBT+ community.

Keywords: queerbaiting, marketing, TV series, rainbow washing, LGBT+

The article aims to present the marketing strategy known as *queerbaiting* and describe how it is used in the movie industry. The topic was chosen mainly because of its innovative approach – in most of the academic literature available, it is almost impossible to find an extensive description of the term. The majority of them focus on specific examples, such as negative representations in movies and TV series or controversies surrounding celebrities, rather than analyzing them as a marketing strategy that may potentially be hurtful to communities, the LGBT+ one as example. The potential explanation for a scarcity of resources regarding this topic may stem from the fact that it is a relatively new topic in the academic space. This article aims to fill the research gap and therefore provide a much-needed theoretical framework.

The article aims to analyze the public reception regarding queerbaiting in movies and TV series based on social media content analysis, which is “the process of examining vast amounts of user-generated content on social media platforms to extract meaningful patterns, sentiments, and trends” (Abeer, 2023). This method was chosen because it is going to accurately describe and portray the conflicted feelings of social media users and how controversial the topic is. Moreover, posts on social media platforms will be a suitable indicator of the response online, while the TV series mentioned previously was aired worldwide, and also after the series was finished. The research is qualitative as the analysis is based on the online response rather than quantifying the number of reactions for each TV series. As a source, X.com, formerly known as Twitter, was chosen as a platform where people write very short and concise responses that may serve as a type of reaction to what is happening in the original post. The posts will be presented both as written texts and also as posts with added pictures as tools to exhibit the reaction of a given user. Both methods are used to portray the variety of reactions that can be both strictly reactional, as well as comedic or sarcastic in response.

Another important aspect is the time frame. The challenge pertaining to all three examples varies accordingly to the time of airing. In “Wednesday” it is season one, and in the case of “Killing Eve” it is the final fourth season – the reactions and responses are from 2022, when the topic was still actual and viral in social media. However, “Sherlock” had finished a little bit earlier, in 2017. Thus, the posts are from that year because people were frustrated, so they used Twitter as a tool to express their dissatisfaction and frustration. The tweets used as examples were chosen by searching the hashtag “[name of the series] queerbaiting” and examining the responses and how they varied from one another. In the case of “Wednesday”, there was a viral post from Variety that garnered 132 comments and 2,4k retweets; therefore, most responses were taken from there. So, the time frame really depends on the time when the specific series

aired its final or most recent season. It is worth mentioning that online posts on X represent only a specific demography and fanbase, not the entire population. However, it serves as a portrayal of different responses according to whether the series has finished, what the finished product was, and so on.

The natural order would be to then research exactly how many posts are visible under a given keyword and therefore, provide quantitative data on this subject. However, X does not provide such information on their platform. Although there are external analytical tools on the Internet that allow users to discover how many tweets are under a given hashtag or keyword, most of them require a paid subscription. Several of these sources offer the option to examine statistics from the preceding seven days; however, this functionality is of limited relevance to the present analysis, given that the television series under consideration were the subject of discussion several years ago. For that reason, it is not possible to give an exact number of responses for this research. This limitation affects the ability to present how broad the issue is from an analytical standpoint. However, the research is still valid as the examples still portray the general response and the audience's perspective on the issue of queerbaiting.

Lastly, the purpose of the research was to gather data in order to study and explore the reaction that already exists on social media. It serves as an appropriate tool because it underlines the actuality of the audience's frustration and other feelings that were expressed through the posts at that time. It would be difficult to conduct different research currently due to the nature of reception, which might fluctuate over time. People tend to look at certain movies and TV series differently in retrospect, but having access to posts written when the topic was still very actual and current in fans' minds might reflect why queerbaiting is so harmful to fans who are promised the representation in their favorite TV series, and then they are met with disappointment after watching the final product.

[The phenomenon of queerbaiting

The origins of the concept are tightly connected with fan communities, where enjoyers of certain movies or TV shows started to notice the innuendos of same-sex relationships happening on the screen, which were designed to spark an interest and create a conversation among people on the Internet or in other places. The treacherous nature of this word and concept stems from the fact that it is a relatively new term that appeared in the scientific space relatively recently. Furthermore, it is still unclear whether using this tactic to promote the product, in this case movies and TV series, is socially acceptable. While some argue it starts the conversation and creates a space for the LGBT+ community,

others perceive it as harmful, taking parts from the culture and exploiting it in order to obtain profit and make the final product successful or talked about. The aim is to underline the duality of the term as a sign of the present times that might have a detrimental effect on potential viewers and might be perceived as a form of manipulation, created to cause controversies in the community, and furthermore, make a final product more popular and controversial.

The term itself is a merge between two words: “queer”, which according to an online dictionary means “of, relating to, or characterized by sexual or romantic attraction to members of one’s own sex” (Queer definition) and “baiting” which by definition means “to persecute or exasperate with unjust, malicious, or persistent attacks” (“Bait” definition). Reading these two definitions gives a slight idea of what the term might entail in the context of luring the audience in the movie industry. Moreover, the word “bait” is what causes the conversation in the first place – people question whether producers choose to implement queerbaiting method into their marketing strategy (Tinoco, 2022).

The first aspect worth mentioning concerns the language. When one wants to find out scientific articles about queerbaiting in the Polish language, it is very challenging and might even be considered almost impossible. In the Google Scholar and EBSCO databases, the number of articles is 25 and 8, respectively. Most of them only mention queerbaiting but focus more on queer representation in movies and TV shows rather than explaining the term and developing on it. This shows a gap in research, where a new term is hard to define, and what is more, people perceive it as ambiguous. Naturally, there are more sources in the English language, but as mentioned already, the majority of them consist of authors’ private reflections and opinions rather than objective descriptions of the term with its history and public reception.

Moreover, the topic of queer identities, the discrimination and struggles that people from the LGBT+ community may be going through, has been discussed and written about for a long time. However, the written articles focused solely on the subject of queerbaiting did not start appearing until 2021, according to the EBSCO database. The first article is titled *Is stage-gay queerbaiting?: The politics of performative homoeroticism in emo bands*, published by Judith Fathallah (2021). a slightly different situation can be observed on Google Scholar – the first articles mentioning the term in the title appear in 2015, which still can be interpreted as relatively recent. What is more, the overwhelming majority of articles written on the topic of queerbaiting refer to specific examples such as K-pop bands, celebrities or popular TV series. It is very challenging to find sources that focus solely on the term itself and its reception by the viewers. Most of them describe certain relationships or public images, with interpretation and explanation provided by the author.

[The history of queerbaiting

In order to understand the term, it is essential to explain and write more extensively about its history, which is challenging to ascertain. A symbol of this is the fact that there are so many definitions of this term in scientific publications, and it is impossible to determine which one is the most accurate. What is more, one of the most fundamental questions concerning the term is its purpose – why do companies decide to use this tactic to promote a movie or TV series?

To start with, what is the definition of queerbaiting? As mentioned, there are multiple of them, underlining different aspects of its nature. It was originally defined as an unrealized queer subtext or plot used to lure queer audiences (Nordin, 2015). However, there are better definitions focusing on the marketing aspect of it, for instance:

Queerbaiting' refers to the perceived intentional practice of 'baiting' audiences with the promise of queer representation, through marketing, or subtextual hints and gestures, but ultimately failing to meet expectations (McDermott, 2021).

What it means is that queerbaiting at its basis is a form of deceit or manipulation, created to lure the audience and convince them to watch a certain movie or TV series with the appeal that there will be characters or relationships that are queer-coded. However, the end product does not portray that in any way, which leads to frustration or even a sense of betrayal from the viewers who started the watching experience with some kind of expectation, initiated by producers or creators of a movie or TV series. The phenomenon commonly referred to as *rainbow washing* has also emerged within contemporary discourse – a form of queerbaiting that refers to not only the film industry, but marketing as a whole (Abraham, 2019). For example, during Pride Month in June, some companies decide to advertise their products using a rainbow flag or slogans that might be interpreted as support for the LGBT+ community (see Fig. 1). Its purpose is to position itself with progressive society and also stay relevant among potential new customers.

Figure 1. Burger King's advertisement for Pride Month (2014)

Source: Calvario, 2022

The ambiguity of the term queerbaiting stems from the duality of its nature: first of all, the representation in the media matters. According to research done by GLAAD, which is Gay & Lesbian Alliance Against Defamation (Where are..., 2005), less than 2% of characters portrayed on the screen identified as a part of the LGBT+ community, whereas in 2019, that number increased to 11% (Where are..., 2019). This is a significant change because society is mainly heteronormative, so queer representation serves as an educational tool to improve the self-esteem of young people and validate what they feel. That is why, the hope of plots connected to queer representation just to never portray them in the final product may be a cause for frustration and concern. That can lead to whole communities feeling exploited and used only as a marketing tool. The criticism comes from the need for better queer representation, not only in movies or TV shows, but also in society. However, the research on these practices is still underrepresented. Analyzing fan discussions and the online discourse, queerbaiting is a relatively negative term (Brennan, 2019). Nevertheless, it has been argued that outside of social media and queer community, this phenomenon might even go unnoticed (Nordin, 2015).

Naturally, there are a plethora of reasons why companies might want to use queerbaiting to promote their product. First, it captivates viewers who identify as part of the LGBT+ community by making sure that heterosexist audiences will not feel isolated by the depiction of queer characters. This tactic allows them to widen their audience while still being approachable and relatable to a majority. What is more, it shows that the company supports the community and gay rights, which might be important for people who want to share similar values with businesses. Even if that image is portrayed only on the surface, these actions can increase brand loyalty and a good reputation on the market.

However, queerbaiting is mostly based on subjectivity – it is challenging to determine where the line is. Some people appreciate the inclusion, whereas others view that as a calculated move from the company’s perspective in order to make more money. This debate highlights the ambiguity of the term and how many ways it can be interpreted.

The history of queerbaiting is a more treacherous subject that reflects the complex history and struggles of the LGBT+ community, which will not be a topic in this article. According to Google Trends, the term was first googled in 2004, reaching the peak of interest in 2021 when a lot of articles were written about the concept, and queerbaiting gained popularity among fans online concerning inclusivity in media (Urbank, 2023). What is interesting, “prior to its current usage, queerbaiting described a number of homophobic, mostly verbal practices” (Brennan, 2019) toward the LGBT+ community. Only later was it expanded and modified into the term it is today – a dissatisfaction with the queer representation in media. This change is essential, it symbolizes the need for a new term, caused by activities and tactics that were unfamiliar and newly discovered in a scientific space.

The last term that is worth exploring relates to queer characters often being killed throughout a movie or TV show, which is called Bury Your Gays. This phenomenon can be traced back to the AIDS crisis, during which gay men were presented in the media as pathological or criminal (Kagan, 2018). It led to a harmful stereotype that queer movements try to break and replace with positive images.

The trope of killing or punishing LGBTQ characters is often linked to the historical censorship of explicitly depicting or endorsing ‘perverse acts’ in literature and on screen in Great Britain and the United States (Hulan, 2017).

This trope is especially harmful for queer communities because it can be perceived as a stereotype that gay people do not deserve to have happy endings at the end. What started as a way to have representation in the media is now recognized as a strictly negative and damaging tactic.

To sum up, the history of the term queerbaiting is a rather complex and ambiguous one – just like the term itself. It started as a homophobic remark, aimed at the LGBT+ community, and later evolved and expanded into a marketing tool designed to lure audiences identifying as queer into thinking that their product has similar plots, without presenting meaningful portrayals of it on the screen. Nowadays, it is not only used by the movie industry but also by different companies to represent surface-level alignment with the community in order to make more money from it, which leads to growing frustration and opposition on the Internet. More and more people online express their dissatisfaction and call out major companies that mislead the audience by creating seemingly inclusive products. The whole term shows the paradox – for such

a long time, the LGBT+ community has been fighting for genuine and authentic portrayal in the media, highlighting the struggles and homophobia that they had to go through just to encounter businesses that manipulate them by advertising their product with tropes that do not reflect the final product.

Analysis of selected TV series accused of queerbaiting

As a result of the term queerbaiting being so controversial and ambiguous in the Internet environment, there are movies and TV series that are discussed by fans periodically. It might be due to the topic raised by one of the characters or general demeanors that seem suspicious to some. It is crucial to remember that most accusations are based on people's perception, and there is a possibility that a given movie or TV series did not try to use queerbaiting as a strategy to lure the audience. However, when it comes to certain TV series, the arguments are stronger and appear convincing to many people.

“Wednesday” – Netflix

To begin with, it is fundamental to explain the general plot of each TV series that will be analyzed in this article. The first one, „Wednesday”, was created by Netflix, with its first season being released in 2022. The TV series serves as a part of the universe of “The Addams Family”, a supernatural black comedy created in 1964 by David Levy (Goldstein, 1991). It follows the title character, Wednesday Addams – a young girl who, after being expelled from school after nearly killing a classmate, is sent to Nevermore Academy, which is a school for outcasts. There, she attempts to solve a murder mystery with the help of her new friends while trying to master her psychic ability and mature as a young teenager (Wednesday summary). The series was a great success – within three weeks it became the third most-watched English-language Netflix series (Furdyk, 2022). Naturally, with growing popularity comes a strong fanbase online and online visibility since people want to express their opinions, share theories, and find other fans who may share similar views as them. That is why it was a huge controversy when Netflix released one of many posters promoting the first season (see Fig. 2).

Figure 2. The promotional poster for “Wednesday”

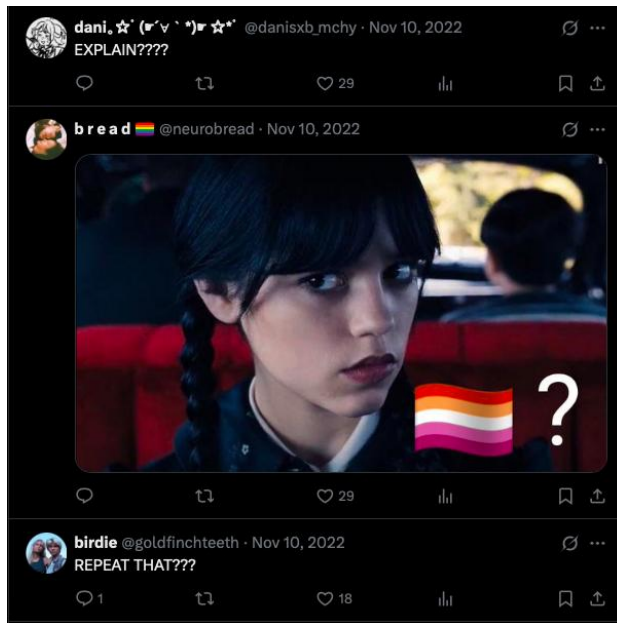

Source: @vulture (X.com), accessed April 19, 2025

The post went viral immediately, receiving a mixed reaction from the fans. The poster clearly suggests that the titular character might be a part of the LGBT+ community, which is not mentioned or even suggested in the TV series itself. Wednesday Addams is involved romantically with two boys and has a friend who is a girl, but the creators portray the relationship as a deep friendship and nothing more than that. Nevertheless, it is crucial to mention that at the time of writing this article, the TV series was not finished, with a second season being released in September 2025, and third being announced.

After the viral post on X.com, some fans seemed genuinely thrilled and excited about the possibility of a queer relationship taking place in a very famous and iconic, in terms of gothic cinematography, universe (see Fig. 3). Many fans speculated how the producers were going to introduce this topic to a huge audience worldwide.

Figure 3. Comments under “Variety” post

Source: X.com¹

There would not be any exaggeration in saying that people online definitely craved a queer representation in such an iconic universe. Wednesday is a character portrayed as very sarcastic and off-putting in terms of her style and manner of speaking. What is more, in both “The Addams Family” movies from 1991 and 1993, Wednesday is not interested in romantic relationships with boys, rejecting their advances throughout both movies. That is why many fans thought it would be a very smart idea for the creators of the TV series to explain that by introducing Wednesday Addams as a part of the LGBT+ community. All the constituent elements were already present: people online already theorized about the sexual orientation of the titular character, and it was already known that the series would feature Wednesday’s roommate Enid Sinclair – a girl who is seemingly the total opposite of the dark, gothic aesthetic that the Addams family is known for. However, during the plot of the TV series, the two girls grow friendly towards each other, which would be the perfect material for an “enemies to lovers” trope that is so popular in many movies, TV series, and even books.

---

¹ Examples of other written responses on X.com: “Pleaseeere be true” @hotbon79 [original text]; “HOLD ON” @mavellarke; “WHAT, EVERYONE MOVED” @SULEMIO; “WHAAAAT” @brinamonalisa.

Queerbaiting as a strategy...

On the contrary, it is worth mentioning that some fans were suspicious of this tactic from the creators, doubting whether it is true or a deliberate marketing method of Netflix (see Fig. 4). The reason for that is straightforward – there were already numerous occasions when viewers were promised similar storylines in different series, only to feel exploited later. Therefore, the clear uncertainty is rooted in repeated experiences. One can easily see how significant of a mark queerbaiting has left on the fans – they already developed critical lenses through which they can predict whether they are being queerbaited or not. What was once just a theory online, perhaps an unintentional narrative from the creators that was speculated on, is now being called out online by many fanbases. Fans actively interpret and hold the producers accountable for their unethical methods of promoting their products. In this context, fans grow frustrated and demand transparency in a way from major companies, which reflects the larger critique of the movie industry as a whole. The desire to watch meaningful queer relationships happening on screen resulted in active participation in calling out the creators by people online.

Figure 4. People suspecting “Wednesday” of queerbaiting

Source: X.com

This response is already treacherous for a number of reasons. Firstly, “Wednesday” is a modern TV series. At the time of writing, it has only one season that aired in 2022, with a second one to premiere in 2025, confirmed by Netflix (Romero, 2025). It is probably the main reason why there is not a lot of discourse regarding the harmful consequences of their clear queerbaiting. People are still hopeful, expecting that possibly this plot will be implemented in seasons to come. It is still ambiguous whether the creators released the controversial poster to give a sort of promise to fans worldwide, a confirmation of what people can expect to happen to Wednesday in the series or is it just a marketing strategy to lure the audience, especially from the LGBT+ community to create buzz online and watch the final product in the end. “Wednesday” is an extremely popular show, and introducing a queer relationship into the plot would be a huge relief and satisfaction for those who are already excited and hopeful about the possible outcome of the story.

To sum up, “Wednesday” is an appropriate example to explain the fans’ reception of a TV series that is still airing. There is still a possibility that the promise made by the series’ creators will come true. However, the blatant provocation coming from the poster is worrisome. Nowadays, people demand transparency and accountability in such topics, which is definitely a marker of change in the movie industry. This tactic may not be tolerated anymore, and the attempt to attract the queer audience with a possibility of LGBT+ representation might harm the final product more than benefit it in the long run.

“Killing Eve” – BBC America

The second TV series that will be analyzed is “Killing Eve”, a British spy thriller produced by Sid Gentle Films for BBC America and BBC Three. The series premiered in 2018, with the final, fourth season premiering in 2022. It follows a British intelligence investigator, Eve Polastri, tasked with capturing a dangerous psychopathic assassin, Villanelle. As the story progresses, the two women develop a strange relationship that is both passionate and obsessive at times. Furthermore, the nature of the relationship is what seemed controversial for fans worldwide. The story is challenging to interpret because the viewer observes two vastly different women performing a job that is the opposite of what each does from a legal standpoint, and somehow, they both hate and desire one another. The controversies arose because of the promotional campaign launched by the BBC (see Fig. 5 and 6).

Figure 5. Promotional poster for “Killing Eve”

Source: Killing Eve: season two

Figure 6. Promotional poster for “Killing Eve” season 2

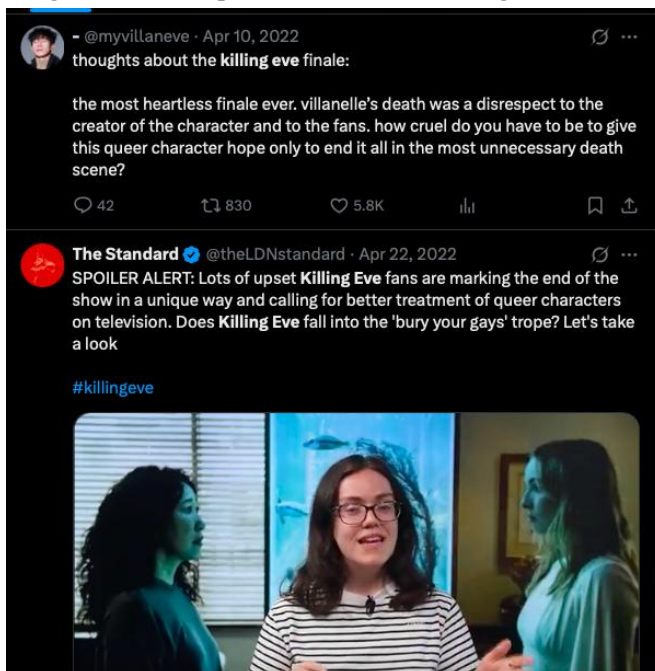

Source: Killing Eve: season two

As can be seen, with the release of the second season, the BBC decided to launch a promotional campaign with very simple yet suggestive posters. There were displayed in various places in the city, with sentences such as “Has anyone seen my girlfriend?” or “I’m going to make you sorry, baby”. This indicates that the creators want the viewers to believe that the relationship between the two women is romantic, with the hashtag #crazy4Eve on all posters. This was met with mixed reactions from the fans, as the series was already facing accusations of queerbaiting online. What is more, for a long time, “Killing Eve” was regarded as one of the most popular examples of queerbaiting in the media. For its first two seasons, the creators of “Killing Eve” really enjoyed playing with

the idea of two women who do not know if their relationship is rooted in obsession and hatred or passionate love. It was apparent in the sexual tension between them or in their interaction. That is why it was pretty natural that, over time, fans grew frustrated over the constant teasing and suggestions that this series might feature a lesbian relationship. The constant “will they, won’t they”, which is a term used to describe a “coupling between two people who share romantic chemistry, but whose relationship is threatened by uncertainty, external obstacles” (“Will they, won’t they”) used to be a very controversial topic in various social media platforms. Many fans wondered whether the relationship would go in any direction or leave the viewers dissatisfied until the end. All the theories and questions were finally answered in the final, fourth season of the TV series, ending after almost 4 years of a heated debate on why the creators decided to tease their fans for so long with little to no explanation up until the finale. In the dramatic, last episode of the series, the two women confess their love to each other and, just a few minutes later, one of them is killed by an unknown assassin, leaving the other one alone. This left the fans extremely frustrated and almost lied to (see Fig. 7).

Figure 7. The response of fans for “Killing Eve” finale

Source: X.com

Queerbaiting as a strategy...

The interpretation is deeply connected to the *Bury Your Gays* that was explained in the previous chapter. After a very long time of hunting each other, constantly looking for each other, they meet and share a kiss. However, there is no happy ending for them either way, which naturally angered the fans. The series, airing its first season in 2018, has already not avoided the topics of sexual identity and questioning what the motive of each of the characters is. At first, the series was very popular; fans seemed intrigued and enjoyed the little hints given by the producers. However, with each season, there was a growing frustration and discussion on whether the audience was being queerbaited. It could be best observed by the positive reviews of each season. On [rottentomatoes.com](https://www.rottentomatoes.com), a popular website for critics, season 1 of “*Killing Eve*” received 96% of positive reviews, whereas the final season got only 52% of positive reviews (*Killing Eve*). This metric portrays how a TV series that started very promising and exciting for viewers turned into a tiring and frustrating final product.

On the contrary, some people try to defend “*Killing Eve*”, stating that not every relationship needs to be physical to be romantic. Some people argue that Eve and Villanelle’s passion and obsession with each other can still be regarded as queer.

Figure 8. A tweet about the queerbaiting in “*Killing Eve*”

Source: X.com

While the argument has its merits, it seems to avoid the fact that the posters, serving as a promotional campaign for the series, describe a relationship that is clearly physical and sexual. What is more, in the last episode, the two women kissed, with one of them dying in the arms of the other. That implies that their relationship was not platonic, even though the creators avoided showing any of it. It is the reason why fans online are upset by the ending and the TV series as a whole – the ultimate objective of the producers remains ambiguous. Some may even argue that the ending was created to please the fans. For years, people complained about the uncertainty, accusing the company of queerbaiting their viewers. It is possible that the team responsible wanted to disprove the accusations by creating a bittersweet ending. However, this method failed, and there is still a clear dissatisfaction regarding the TV series.

To sum up, “Killing Eve” is a very treacherous example of queerbaiting. On paper, the creators provided a queer relationship in the finale of the series between Eve and Villanelle. Nonetheless, after years of portraying an unclear dynamic between the two women, it was not enough for the fans to finish the series on such a disappointing note. People felt exploited by this unethical portrayal, and that is why the series still sparks discussion in terms of whether the finale was the main plan from the creators’ perspective or was it a last-minute decision to please the viewers at home. Either way, it was proved unsuccessful, and what was once a very quality, highly respected TV show left people upset and disappointed.

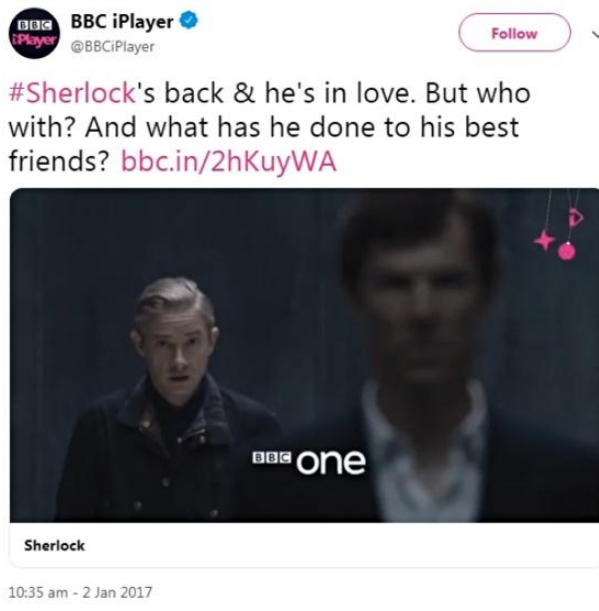
“Sherlock” – BBC Wales

The last TV series that will be analyzed in terms of the accusations of queerbaiting is “Sherlock”, a British crime drama with elements of comedy, following a detective, Sherlock Holmes, a very well-known character from Sir Arthur Conan Doyle’s “Sherlock Holmes” detective stories. The series premiered in 2010, with the finale of season four airing in 2017. “Sherlock” aired on the BBC, a British network, but got popular worldwide shortly after. Episodes of the series served as individual stories, depicting different crimes happening mostly in London, very often inspired by the source material. Sherlock is a detective, helping the police to capture the culprit, while Dr. John Watson is his partner in solving the crimes. Like the other two examples, the series received praise for the high quality of the production and acting performance by Benedict Cumberbatch and Martin Freeman. Throughout the duration of the series, many people grew suspicious of the intensity and nature of the relationship between the two main characters. Some people perceived it as a friendship, with the intense nature stemming from how antisocial the

Queerbaiting as a strategy...

character of Sherlock was, while others were looking for more in the relationship between the two gentlemen. Furthermore, the series sometimes made jokes about how close Sherlock and Watson were, humorously stating that they were a couple. However, the most controversies came out as a result of online posts promoting the final season published by BBC, the network responsible for creating “Sherlock” which played with the idea of the two main characters being romantically involved (see Fig. 9).

Figure 9. Post on X.com made by BBC

Source: Romantic tropes...

Based on that post, one can assume that the creators of the series want the viewers to believe that they will finally get a plot where Sherlock Holmes and John Watson end up together. However, it did not correlate with the actual storyline in the series, which made the audience feel exploited and manipulated. The frustration was that massive because the creators themselves had no shame in admitting that “flirting with homoeroticism in *Sherlock* is much more interesting” (Romantic tropes...). This situation leaves the fanbase puzzled as to why the creators opted for including homoerotic humour in the first place, while the final storyline ultimately disregards such implications. This blatant disregard for the LGBT+ community that at that time, already struggled with ethical and respectful depiction of queer relationships in movies and TV series, makes

the example that much irksome and compelling at the same time. The creators of the series exacerbated the ambiguity by releasing highly suggestive promotional materials and openly acknowledging their enjoyment in provoking the audience's speculation regarding their potential queer subtext of the friendship between the two main characters. After airing the final fourth season of the series, fans were visibly upset, accusing the producers of giving them false hope and, therefore, disrespecting the viewers. An account on X.com, called "Operation Norbury" was active during this period and sought to draw attention to the issue by reposting negative comments made by fans online.

Figure 10. Comments regarding queerbaiting in "Sherlock"

Source: X.com

What is especially compelling is the second post made by @cupidford, quoting the actor portraying dr. Watson, who describes the series as "the gayest story in the history of television". It is a bizarre statement for a TV series that had no queer characters in the plot, both characters having female love interests during the duration of the series, and also was accused of queerbaiting their viewers. People online felt disrespected by these types of statements made not only by actors but by the creators themselves and demanded answers from them and the BBC. However, the producers never addressed the issue and comments made by people, making "Sherlock" one of the most popular examples of queerbaiting in television.

To sum up, "Sherlock" can be regarded as one of the earliest TV series that created a notable discussion online regarding queerbaiting, based on the marketing campaign. Naturally, there were series where people suspected that

the creators tried to give false hope to the fans, but it is hard to find one that almost openly admitted it, both by marketing “Sherlock” as a love story between the two main characters and the statements made by people responsible for the screenplay and direction of the series. To this day, there are still blogs and social media posts that wonder why creators chose to go this route, which left the LGBT+ community feeling exploited and lied to by the promise of a modern Sherlock being a queer character.

To recapitulate, the three TV series chosen to be analyzed in this article have one thing in common – at some point during their airing were accused of queerbaiting their audience. What is interesting is that they were all released at different times. “Sherlock” was the first one, airing in 2010, with “Wednesday” being the last, airing in 2022. The reason for choosing them is because of the marketing campaign that was completely misleading to the potential audience. There are many more examples of movies and TV shows that are questioned similarly; nevertheless, the creators themselves never say publicly whether that was intentional or not. As a result, there could be an argument that the accusations from the fanbase do not have a reflection in reality. Therefore, they do not suit the purpose of the article; what is being analyzed is a deliberate marketing campaign aimed at attracting members of the LGBT+ community, with no end result being seen in the final product.

Comparative analysis

The analysis of social media posts has proven that queerbaiting is a very divisive and subjective topic. It is almost impossible to confirm whether the creators of a movie or TV series wrote certain characters deliberately to have fans question and speculate on their sexual identity and therefore, create an online visibility regarding the final product. As it was shown, many fans demand answers from networks responsible for airing the series, but it seems not realistic, as it would greatly affect their credibility and reputation worldwide. That is why the subject of queerbaiting is controversial – because it is based on people’s opinions and theories. Nonetheless, there are movies and TV series that are accused of it more than others, which may be a suitable indicator in this case.

Out of the three examples presented in this article, two of them are considered remakes, which means “to make a new film that has a story and title similar to an old one” (“Remake” definition). What it indicates is that there is an already existing fanbase, people who watched the original movies or TV series and are familiar with the universe and certain characters. For that reason, there is a set of expectations that people put on the producers, simply because

they want their favorites to still fulfill their desires regarding the original. Perhaps that could be an explanation why there is such a heated discussion online about “Sherlock” and “Wednesday”. Fans worldwide have already connected with their characters, have a certain idea about their appearance, behavior, way of expressing themselves, and in some cases, even sexual orientation. For example, there are countless articles online theorizing whether Wednesday Adams is a queer character because of her outsider nature and a general lack of interest towards boys. With that in mind, when Netflix announced a new TV series focusing primarily on the teenage years of Wednesday, a lot of people wondered if the creators would be willing to portray a very iconic character in a world of gothic horror and dark comedy, as someone who is a part of the LGBT+ community. Naturally, it would be a clever move in terms of representation, for example. The fans’ dreams were later fueled by Netflix itself by releasing posters during the marketing campaign of the series that would suggest that years of theories online might become a reality. Probably that is why so many fans express their dissatisfaction and accuse the producers of queerbaiting. This effect is easily discernible in the case of “Sherlock”, given that the series represents a finalized narrative. In “Wednesday” there is still an argument that maybe screenwriters wanted to keep the plot of Wednesday’s sexuality for later seasons, but “Sherlock” already aired its final season in 2017, so the fans must accept that they were probably queerbaited by the creators. What is more, the series is likely to be the earliest examples of queerbaiting in TV series that are so blatant. Naturally, there were others accused of misleading their audience with the promise of queer characters, but there were mainly theories and speculations, nothing to base the accusations on, because the creators were not eager to comment publicly on this topic. “Sherlock” was one of the first, where producers had no shame in admitting their actions were deliberate. It can be proven both by their interviews and the marketing campaign, where it was indicated that the main character is in love, which propelled fans to the conviction that Sherlock and Dr. Watson will be involved with each other romantically. It did not happen, so all the suggestions were created to appeal to the viewers, which is unethical and shows a great disrespect towards the LGBT+ community that values and searches for representation in pop culture.

The case of “Killing Eve” is also noteworthy and can be best described as unusual. The first conclusion, based on the analysis of the series, is that both “Sherlock” and “Killing Eve” were produced by the BBC, specifically their American and British branches. It makes one wonder why, after a substantial backlash connected to queerbaiting regarding “Sherlock” did not discourage a huge company like the BBC from premiering another series with a controversial relationship, this time between two women. Even more interesting is

the fact that the first season of “Killing Eve” aired only a year after the finale of “Sherlock”. It could be possible that the online visibility works, and the BBC saw an opportunity in making a profit by queerbaiting their viewers. Naturally, there is no proof or research on whether this method is cost-effective for companies, but the timeline is certainly questionable.

As it was already mentioned, the series was accused of queerbaiting, practically since the worldwide premiere of the first season, due to unusual dynamic and chemistry between the two main characters. Throughout the entire airing of the series, people online complained that the screenwriters play with their viewers, making them believe that Eve and Villanelle are in love, just to never actually show it on screen. Finally, after four years of heated discussion online, the two women kissed, confirming their romantic relationship, just for one of them to be killed by an unknown assassin. It is a bittersweet ending, which raises a question of whether it was planned from the beginning. When asked about the finale, the showrunner, Sally Woodward Gentle, said: “We sort of knew what was going to happen quite early on, but we were open to something else sort of declaring itself, but it never really changed” (Rosario, 2022). Based on this statement, it can be assumed that the tragic conclusion to the story was one of the possible scenarios. However, one could argue that the screenwriters saw the backlash online and wanted to, perhaps, show the viewers that they were right about the nature of the relationship between the two characters, with subsequently keeping the drama and high stakes of the series’ plot. This aspect was never commented on, but the fact that the creators waited until the last moment to portray the romantic connection between Eve and Villanelle is a rather disappointing end to the story.

To sum up, there are clearly certain similarities between the three TV series. Firstly, two out of them are focused on a character from an already existing universe, both in terms of books and movies, which already has a fanbase with specific expectations. Secondly, two series out of the three examples were aired by the same broadcaster, the BBC, which may open a discussion on whether queerbaiting is a profitable and effective marketing campaign. On the contrary, each series presented the relationship differently, connected with the time of airing. “Wednesday” is the only one that is still in production; therefore, there is a possibility that producers will listen to the viewers and present the main character as a part of the LGBT+ community, following the backlash, but also the excitement expressed by the fans online. “Killing Eve” finished airing and was a prime example of queerbaiting in the movie industry, which is often mentioned online regarding the topic. However, the creators proved people wrong by portraying a queer relationship in the finale of season four, which was not enough for the fans, and the episode became the lowest rated one out of the

whole series with 3.5 stars out of ten on IMDb.com. This fact, connected with previously mentioned comparison of season 1 and season 4 on rottentomatoes.com, may signal that queerbaiting as a marketing strategy may be flawed in many ways, and the temporary online visibility around a TV series might, consequently, tarnish its reputation and quality. Lastly, the creators of “Sherlock” very visibly enjoyed playing with the idea of queer relationship between the two male characters. Nevertheless, this was never actually portrayed in the plot of the series, besides a few suggestive dialogues, which only confirms the producers’ awareness of the fact that viewers speculate on the nature of the relationship between Sherlock and Dr. Watson, which probably indicates that “Sherlock” is the most visible example of queerbaiting out of the three presented in the article.

Conclusion

What is essential to understand, the article and the arguments are not to pressure the creators of movies and TV series to explicitly declare the sexual identity of each character they are portraying on the screen. Similarly to real people, those written on paper may be on the spectrum, and it is not necessary to state it sometimes. However, the issue arises when producers deliberately try to lure audiences, especially those from the LGBT+ community, by giving them false hope of representation. It is especially upsetting because there are so few movies and TV series that respectfully and ethically portray queer characters in the plot. That is why so many people who struggle or question their sexuality are searching for a piece of media that would maybe comfort or reassure them. What is seen by the major companies as an adequate marketing method is, in fact, an exploitation of the community that is already tormented and underappreciated in the real world. Those tactics are potentially harmful to many people, as they express online.

In the long term, this newly developed mistrust reinforces the thought that queer representation is only needed when it is profitable. It denies the idea of diversity and intensifies the level of alienation among queer people, while showing viewers that empathy and the value in expressing oneself are very crucial foundations.

To address the research problems established in the introduction of the article, it can be deduced that most of them were answered throughout the paper. For instance, it was established how queerbaiting is defined in the literature and why it is controversial as a marketing strategy. Moreover, how it can be contextualized in marketing with a different term – rainbow washing. However, it is still ambiguous to strictly determine what is the relationship between queerbaiting tactics and audience reception. While this article proved majorly

negative feedback due to the feeling of being exploited and deceived coming from the viewers, it is crucial to mention that the topic has not been exhausted. It is a subject for further research: what people in real life think about this method. a particularly effective approach to this issue would involve conducting a survey and ascertain students' perspectives on the issue. That would probably provide more unbiased and objective opinions regarding queerbaiting, because most people online who critique the TV series are fans, so naturally, they might feel more attached to it and consequently, feel disappointed when their favorite relationships presented on-screen end up being a marketing strategy. By comparing these two points of view, the study could better determine whether the issue is seen universally or is limited solely to fan communities.

The media holds a very strong power; by assimilating and teaching viewers the idea that being different is perfectly normal, it reinforces the way people behave in the real world. That is why it is fundamental to portray genuine relationships and give the representation that so many people need. Queerbaiting contradicts this notion, and it is beneficial to hold the creators accountable, make it clear to them that what is needed are authentic and honest queer relationships in movies and TV shows.

Bibliography

- Abeer, Mohamed (2023). Social Media Content Analysis Tools: Unleashing The Power Of Data. In: *AIMtechnologies* [online]. Accessed May 10, 2025, from: <https://www.aimtechnologies.co/2023/07/30/social-media-content-analysis-tools-unleashing-the-power-of-data/>
- Abraham, Amelia (2019). Why Culture's 'Queerbaiting' Leaves me Cold. In: *The Guardian* [online]. Accessed April 2025, from: <https://www.theguardian.com/global/2019/jun/29/why-cultures-queerbaiting-leaves-me-cold-amelia-abraham>
- "Bait" Definition. In: *Merriam-Webster* [online]. Accessed August 12, 2024, from: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/bait>
- Brennan, Joseph (2019). *Queerbaiting and fandom*. University of Iowa.
- Budzinski, Oliver & Gaenssle, Sophia (2018). The economics of social media (super-)stars: an empirical investigation of stardom and success on YouTube. *Journal of Media Economics*, 31 (3–4), 75–95.
- Calvario, Liz (2022). Burger King Austria ad agency says it 'messed up' with same-bun 'Pride Whopper' campaign. In: *today.com* [online]. Accessed February 26, 2025, from: <https://www.today.com/food/restaurants/burger-king-austria-ad-agency-apologizes-pride-whopper-rcna33594>
- Fathallah, Judith (2021). Is Stage-Gay Queerbaiting? The Politics of Performative Homosexuality in Emo Bands. *Journal of Popular Music Studies*, 33 (1), 121–136. <https://doi.org/10.1525/jpms.2021.33.1.121>
- FAQ. In: *Space Time* [online]. Accessed April 15, 2023, from: <https://www.pbsspacetime.com/faq>
- Furdyk, Brent (2022). "Wednesday" sets viewing record, officially Netflix's third most-watched English-language series ever. In: *IMDb* [online]. Accessed April 19, 2025, from: <https://www.imdb.com/news/ni63865078/>

- Goldstein, Patrick (1991). COVER STORY: Meet the New Addams Family: The weird brood from Charles Addams cartoons and '60s TV is back in a big-name, \$30-million movie. *Los Angeles Times*. Archived from the original on November 15, 2020 [online]. Accessed April 19, 2025, from: <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1991-03-31-ca-2330-story.html>
- Hulan, Haley (2017). Bury Your Gays: History, usage, and context. *McNair Scholars Journal*, 21 (1), 6.
- Dalewska-Greń, Hanna (2002). *Języki Słowiańskie*. Warszawa: Wydawnictwo PWN.
- Kagan, Dion (2018). *Positive Images: Gay Men and HIV/AIDS in the Culture of Post Crisis*. London and New York: I.B. Tauris.
- Killing Eve: Season Two (2021). In: *BUILDHOLLYWOOD* [online]. Accessed April 19, 2025, from: <https://www.buildhollywood.co.uk/work/killing-eve-season-two/>
- Killing Eve. In: *Rotten Tomatoes* [online]. Accessed April 19, 2025, from: https://www.rottentomatoes.com/tv/killing_eve
- Marich, Robert (2005). *Marketing to Moviegoers: a Handbook of Strategies Used by Major Studios and Independents*. Milton: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780080491776>
- Marich, Robert (2013). *Marketing to Moviegoers: a Handbook of Strategies and Tactics*, 3 ed. Southern Illinois University Press.
- McDermott, Michael (2021). The (broken) promise of queerbaiting: Happiness and futurity in politics of queer representation. *International Journal of Cultural Studies*, 24 (5), 844–859. Accessed February 26, 2025, from: <https://journals-1sagepub-1com136p1xi8u0696.han3.lib.uni.lodz.pl/doi/pdf/10.1177/1367877920984170>
- Nordin, Emma (2015). From Queer Reading to Queerbaiting: The battle over the polysemic text and the power of hermeneutics [online]. Master's Thesis, Stockholm University. Accessed February 26, 2025, from: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:839802/fulltext01.pdf>
- “Queer” definition. In: *Merriam Webster* [online]. Accessed August 12, 2024, from: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/queer>
- “Remake” definition. In: *Cambridge Dictionary* [online]. Accessed August 12, 2024, from: https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/remake#google_vignette
- Romantic tropes and Queerbaiting in BBC's Sherlock (2019). In: *Blog groovymutant* [online]. Accessed April 19, 2025, from: <https://groovymutant.wordpress.com/2019/06/20/romantic-tropes-and-queerbaiting-in-bbcs-sherlock/>
- Romero, Ariana (2025). “Wednesday” renewed for a woeful season 2. In: *Netflix Tudum* [online]. Accessed April 19, 2025, from: <https://www.netflix.com/tudum/articles/wednesday-season-2-renewed>
- Rosario, Alexandra Del (2022). “Killing Eve” series finale: EP talks ‘degree of inevitability’ behind [spoiler]’s death; spinoff plans. In: *Deadline* [online]. Accessed April 19, 2025, from: <https://deadline.com/2022/04/killing-eve-series-finale-recap-ep-villanelle-dies-spinoffs-1234992692/>
- Tinoco, Francisca (2022). A very queer riddle: Breaking down Hollywood’s queerbaiting problem. *Cinema*, 18–28. Accessed November 10, 2024, from: <https://www.semanticscholar.org/reader/46b8eb6daccf18e7322b25adbe0f925fc7af56ce>
- Urbank, Lily (2023). *Queerbaiting and Its Consequences* [online]. Accessed November 10, 2024, from: <https://soar.suny.edu/entities/publication/f25b24b2-8476-47aa-bdd7-e5d9bd1cf728>
- Wednesday summary. In: *IMDb* [online]. Accessed April 19, 2025, from: <https://www.imdb.com/title/tt13443470/plotsummary/>
- Where We Are On TV: GLADD’s annual report on LGBTQ inclusion (2005). In: *GLADD* [online]. Accessed November 10, 2024, from: <https://www.glaad.org>

Where Are We On TV: GLADD's annual report on LGBTQ inclusion (2019). In: *GLADD* [online]. Accessed November 10, 2024, from: <https://www.glaad.org>
“Will-they-won't-they” definition. In: *Wiktionary, the free dictionary* [online]. Accessed April 19, 2025], from: <https://en.wiktionary.org/wiki/will-they-won%27t-they>

Queerbaiting jako strategia budowania wizerunku produktu marki na przykładzie przemysłu filmowego

ABSTRAKT: Artykuł koncentruje się na zdefiniowaniu terminu „queerbaiting” jako strategii marketingowej na przykładach trzech seriali telewizyjnych: „Wednesday”, „Killing Eve” i „Sherlock” oraz analizie postów opublikowanych na X.com, w których fani online wyrażali swoje poglądy na ten temat. Próba znalezienia kompletnej definicji jest problematyczna, ponieważ to stosunkowo nowe pojęcie, które pojawiło się w literaturze akademickiej niedawno. Praca podkreśla problem zdefiniowania terminu, ale także rozszerza go na „rainbow washing” – strategię stosowaną nie tylko w przemyśle filmowym, ale w szeroko rozumianym marketingu, mający na celu zwabienie klientów poprzez wspieranie akcji na rzecz społeczności LGBT+.

SŁOWA KLUCZOWE: *queerbaiting*, marketing, seriale telewizyjne, *rainbow washing*, LGBT+

Zofia Wosio

Uniwersytet Łódzki

Katedra Informatologii i Bibliologii

e-mail: zofia.wosio@edu.uni.lodz.pl

 <https://orcid.org/0009-0001-9472-9286>

pod red. dr hab. prof. Uł Magdaleny Przybysz-Stawskiej

Uniwersytet Łódzki

Katedra Informatologii i Bibliologii

e-mail: magdalena.przybysz-stawska@uni.lodz.pl

 <https://orcid.org/0000-0001-5868-6840>

[Poza *tu i teraz*, czyli alternatywne rzeczywistości w kulturze popularnej (na przykładzie uniwersum Gwiezdných Wojen)

DOI: <https://doi.org/10.18778/0860-7435.40.07>

Abstrakt: Chęć mentalnego przeniesienia się do fikcyjnych rzeczywistości towarzyszy ludzkości od wieków. Jednak stanowi to nie tylko formę ucieczki od problemów codzienności, ale również sposób na chwilowe ukojenie i odpoczynek. W tym procesie zasadniczą rolę odgrywa popkultura, umożliwiającą twórcom kreowanie wyobrażonych miejsc, szczególnie w dziełach fantastycznych. Przykładem jest filmowa saga Gwiezdných Wojen, w której George Lucas stworzył kosmiczne uniwersum o cechach allotopii. Otóż świat Galaktyki jest całkowicie inny od znanej ludziom rzeczywistości i możliwy do samodzielnego poznania. Entuzjaści mogą go eksplorować poprzez liczne filmy, książki, gry czy tytuły prasowe. Celem artykułu jest omówienie problematyki kreacji fikcyjnych światów alternatywnych oraz ich funkcjonowania w kulturze popularnej. Przeprowadzone badania mogą stanowić inspirację do podjęcia kolejnych działań naukowych w tym zakresie.

Słowa kluczowe: rzeczywistość alternatywna, kultura popularna, światotwórstwo, allotopia, Gwiezdne Wojny

Wstęp

Dla człowieka otaczająca rzeczywistość stanowi nie tylko źródło cennych doświadczeń i radosnych chwil, ale również problemów oraz niepokoju. W obliczu tych komplikacji część ludzi poszukuje miejsca, które nie tyle pozwoli im na ucieczkę, co umożliwi chwilowe wyjście poza codzienne ramy. Chętnie wybieraną ścieżką radzenia sobie w takich przypadkach staje się mentalna podróż do wyobrażonych światów alternatywnych, w których wszystko, co było dotąd znane człowiekowi, okazuje się tylko niewielką częścią możliwości życia. Tego rodzaju konceptualne przeniesienie się daje poczucie względnego bezpieczeństwa i wytchnienia od trudnych chwil. Dodatkowo, pozwala na nieograniczoną swobodę, a także poszukiwanie egzystencjalnych inspiracji. Możliwość eksploracji tych przestrzeni umożliwia poznanie niespotkanych dotychczas przez człowieka krain. W dobie kultury popularnej tworzenie fikcyjnych czasoprzestrzeni stało się przedmiotem licznych tekstów fantastycznych. Do grona tych wyobrażonych miejsc należy uniwersum Gwiezdných Wojen, stworzone przez amerykańskiego reżysera i producenta filmowego, George'a Lucasa (1944—).

Celem niniejszego artykułu jest przybliżenie problematyki kreowania wymyślonych światów alternatywnych w popkulturze, ze szczególnym uwzględnieniem czasoprzestrzeni Gwiezdných Wojen. W ramach tego skupiono się na zjawisku eskapizmu, a także jego roli w dążeniu do poszukiwania przez naukowców światów równoległych. Zagadnienie to rozwinięto w kontekście współczesnej twórczości fantastycznej, w której zapoczątkowano sztukę budowania fikcyjnych wymiarów. Przeanalizowano również koncepcyjne podstawy allotopii (czyli tzw. „miejsca innego”), będącej przykładem narracji światotwórczej. Jej założenia posłużyły następnie jako kryteria weryfikacji, czy uniwersum Gwiezdných Wojen można uznać za jej reprezentacyjny przykład. Sformułowano następujące pytania badawcze: (1) Czym jest eskapizm? (2) Jak kształtuje się opinia na temat tego zjawiska? (3) Jak definiuje się fikcję opartą na wymyślonym uniwersum? (4) Czym są światy alternatywne z perspektywy naukowej i literackiej? (5) Czym jest kultura popularna? (6) Jakie cechy charakterystyczne posiadają wykreowane rzeczywistości w odniesieniu do gatunku, jakim jest fantastyka? (7) Czym jest immersja oraz jaki ma wpływ na popularność fikcyjnych czasoprzestrzeni równoległych? (8) W jaki sposób teoria światów alternatywnych zaznacza swoją obecność w kręgu popkultury? (9) Jakie narracje kompozycyjne wyróżnia się w różnego rodzaju utworach?

(10) Czym jest światotwórstwo i jakie posiada typy? (11) Czym jest allotopia? (12) W jakim kontekście przestrzeń Gwiezdných Wojen nawiązuje do tej teorii? By odpowiedzieć na tak postawione pytania, wykorzystano metody: analizy oraz krytyki piśmiennictwa (Krajewski, 2020, s. 64), a także studium przypadku (Grzegorzczuk, 2015, s. 9–10). W artykule przyjęto jednolity sposób zapisu nazwy uniwersum Gwiezdných Wojen (bez użycia kursywy) oraz tytułu całości filmowej sagi (z kursywą), mający na celu uniknięcie szumu informacyjnego. Dla zapewnienia możliwie pełnego i rzetelnego opracowania podjętego tematu wykorzystano zasoby portali naukowych EBSCOhost oraz Mendeley, wyszukiwarki Google Scholar, katalogów Biblioteki Narodowej w Warszawie i Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego, platform Biblioteka Ossus i Star Wars Databank, jak również bazy danych Filmweb.

Ze względu na objęty przedmiot badań, niniejszy artykuł ma charakter przyczynkarski. Może bowiem stanowić inspirację do podjęcia nowych lub rozwinięcia obecnych już wątków dotyczących fikcyjnych światów alternatywnych. Trafnie ten kierunek refleksji oddaje wypowiedź bohatera gwiezdного uniwersum, Mistrza Qui-Gon Jinn: „Wszyscy musimy samodzielnie interpretować kodeks, bo inaczej przestaje być żywą mową, a staje się tylko więzienną celą” (Gray, 2022, s. 164). Kontynuowanie dalszych analiz we wspomnianym zakresie miałoby znaczenie nie tylko naukowe i poznawcze, ale także odpowiadałoby na potrzeby osób poszukujących wytchnienia w kreowanych światach wyobrażonych.

Poszukiwanie odmiennej rzeczywistości przez człowieka

Od początku dziejów ludzkość zmagą się z różnymi problemami codzienności. Dzięki rozwojowi cywilizacyjnemu społeczeństwa część tych trudności udało się ograniczyć lub całkowicie wyeliminować, aczkolwiek (jak wynika z realiów), niektóre osoby wciąż borykają się z dyskomfortem w sytuacjach wymagających podjęcia konkretnych działań (Eskapizm, 2024). Niezdolność radzenia sobie z długotrwałym stresem oraz narastającymi oczekiwaniami otoczenia sprawia, że nie potrafią one zmierzyć się z większością (nawet potencjalnie) trudnych problemów. Niemożność konfrontacji z rzeczywistością powoduje, że coraz częściej tacy ludzie starają się od niej odseparować. Jak zauważył Krzysztof M. Maj, to właśnie otaczający świat wręcz ich do tego nakłania (Maj, 2021). Chcąc przynajmniej na chwilę odizolować się od nieprzyjemności życia, poszukują oni odpowiedniego substytutu, który dałby im poczucie bezpieczeństwa i uwolniłby od zmartwień. Najczęściej takie schronienie znajdują w: jedzeniu (nadmierne spożywanie posiłków oraz dbanie o ich kaloryczność); pracy (zatrącenie się w niej, brak zachowania *work-life balance*); alkoholu lub innych używkach (nadużywanie ich, co prowadzi do zmiany funkcji poznawczych);

duchowości (ucieczka w praktyki modlitewne lub medytacyjne); prokrastynacji (odkładanie planowanych zadań na przyszłość); uzależnieniu od mediów społecznościowych i nadmiaru informacji; aktywnościach fizycznych, zakupach bądź stosunkach płciowych (działania podnoszące poziom dopaminy, emocje oraz samoocenę); podróżowaniu (poprawa nastroju w wyniku zmiany otoczenia); książkach, grach, filmach lub serialach (symboliczne przejście do świata wymyślnego) (Eskapizm, 2024).

Tendencje te określono w psychologii terminem „eskapizm” (od ang. *escape*, czyli ucieczka). W polskojęzycznej wersji Słownika Głosbe pojęcie to tłumaczy się jako „psychologiczna ucieczka od problemów codzienności i życia społecznego” (Znaczenia i definicje...), co podkreśla aspekt mentalny oraz powody zaistnienia tego zjawiska.

Bardziej rozbudowaną definicję terminu przedstawiła w 2023 r. Marta Urbaniak-Piotrowska. Według polskiej pisarki oraz dziennikarki, eskapizm to „rodzaj emocjonalnej i mentalnej ucieczki w świat iluzji i wyobrażeń, która ma nas uchronić przed problemami codzienności” (Urbaniak-Piotrowska, 2023). Autorka skoncentrowała się na konkretnej formie eskapizmu, czyli poszukiwaniu azylu w wymiarach marzycielskich, wyraźnie odbiegających od zastanej rzeczywistości. Zaprezentowana myśl jest najbardziej adekwatna do filozoficzno-kulturowego charakteru niniejszego artykułu. Dlatego też będzie ona stanowić podstawę do dalszych rozważań na temat problematyki światotwórstwa.

Warto zauważyć, że fikcyjne czasoprzestrzenie alternatywne odpowiadają na różne motywacje człowieka, nie tylko chęć ucieczki od codziennych trudności. Pomocna w zrozumieniu tego zjawiska okazuje się teoria hierarchii potrzeb, sformułowana w 1943 r. przez Abrahama Masłowa. Według tej koncepcji ludzkie pragnienia można uszeregować w pięć segmentów: fizjologiczne, bezpieczeństwa, przynależności, uznania i szacunku, a także samorozwoju (por. Ilustracja 1). Jak zauważył wspomniany badacz, podstawę tego zestawienia tworzą potrzeby niższego rzędu, które muszą zostać zaspokojone, zanim pojawi się możliwość realizacji tych wyższych (Kawecka, 2023). Fikcyjne światy alternatywne mogą pośrednio wspierać człowieka w uzupełnieniu tych braków.

W przedstawionej strukturze najniższy poziom tworzą potrzeby fizjologiczne, których zaspokojenie jest konieczne do dalszej egzystencji. Zalicza się do nich: jedzenie, sen czy kwestie zdrowotne i seksualne (tamże). Konceptualne przeniesienie się do wyobrażonych miejsc umożliwia odprężenie, regenerację psychiczną lub fizyczną, oferuje zastępcze doznania zmysłowe (np. pobudza wyobraźnię, zwracając uwagę na realne potrzeby ciała) i wspomaga zasypianie (m.in. poprzez słuchanie audiobooków lub podcastów).

Kolejną część schematu tworzą potrzeby bezpieczeństwa, czyli zyskanie stabilizacji życiowej i finansowej, a także przekonanie o zdolności radzenia

sobie z trudnościami (tamże). Fikcyjne czasoprzestrzenie pozwalają na oderwanie się od uciążliwej rzeczywistości, a tym samym znalezienie ukojenia i emocjonalnego schronienia. Ponadto, dają poczucie kontroli nad własnym życiem, której niekiedy brakuje ludziom na co dzień.

Ilustracja 1. Hierarchia potrzeb człowieka [tzw. piramida Maslowa]

Źródło: Piramida motywacji Maslowa, 2020

W piramidzie Maslowa uwzględniono także potrzeby przynależności, które dotyczą zawierania relacji społecznych i uzyskania akceptacji przez otoczenie (tamże). Zaspokajane są one we wspólnotach fanów danego uniwersum, gdzie możliwe jest poznanie osób o podobnych zainteresowaniach, jak i uczestnictwo w podejmowanych przez nich działaniach.

Z kolei potrzeby uznania i szacunku dotyczą budowania poczucia własnej wartości i osiągania sukcesów. Wyobrażone czasoprzestrzenie (głównie za sprawą gier komputerowych) pozwalają nie tylko doświadczyć bycia wyjątkowym, ale również zdobyć uznanie wśród innych członków społeczności.

Najwyższy poziom hierarchii Maslowa tworzą potrzeby samorealizacji, które wiążą się z rozwojem osobistym oraz poszukiwaniem sensu egzystencji (tamże). Wyimaginowane światy oferują przestrzeń do refleksji i poznania

rozmaitych wariantów życia. Warto podkreślić, iż dla niektórych osób to proces kreacji tych miejsc jest formą realizacji własnego potencjału.

Jak wynika z hierarchii potrzeb Masłowa, konceptualne przenoszenie się do fikcyjnych czasoprzestrzeni może stanowić zarówno formę ucieczki od codzienności, jak i źródło nawiązywania relacji, twórczej ekspresji czy samodoskonalenia. Można zatem stwierdzić, że wyobrażone światy alternatywne pozwalają chociaż częściowo zaspokoić niezrealizowane potrzeby ludzi.

Na przestrzeni lat zasadność przyjmowania przez człowieka eskapistycznej postawy, a tym samym mentalnego eksplorowania fikcyjnych czasoprzestrzeni, była przedmiotem licznych dyskusji (głównie w kręgach artystycznych). I chociaż eskapizm uznaje się obecnie [2025] za tendencję kulturową powszechnie akceptowaną przez społeczeństwo, to należy zaznaczyć, że nie zawsze tak było. W przeszłości, zgodnie z dominującym stanowiskiem głoszone, że działanie to prowadzi wyłącznie do zaistnienia szkodliwych dla ludzi następstw. W zachodniej kulturze „eskapizm” kojarzono z formą dziecinnej ucieczki przed życiem, tchórzliwą prokrastynacją oraz marzycielstwem (Andruczyk, 2023). Takie podejście było jednak dla wielu osób krzywdzące, ponieważ umniejszało korzyści wspomnianej metody radzenia sobie z rzeczywistością. Na tej podstawie zwolenników eskapizmu bardzo często określano jako infantylnych, pozbawionych odwagi i wycofanych społecznie. Zmiana tego stereotypu nastąpiła w latach 30. XX wieku, kiedy John Ronald Reuel Tolkien w swojej przemowie do krytyków literackich na uniwersytecie w Oxfordzie zapytał: „Czemuż gardzić człowiekiem, który, zamknięty w więzieniu, próbuje się z niego wydostać i powrócić do domu?” (Tolkien, 1998, s. 38). Wspomniana obrona eskapizmu spowodowała, że zaczęto rozpatrywać to zjawisko pod kątem jego pozytywnego wpływu na ludzką kondycję psychiczną. Co więcej, jak zauważył Andrzej Sapkowski, pochodzący z języka łacińskiego wyraz „exciparre” oznacza „oswobodzenie się od czegoś, co przeszkadza i ciąży”, nie zaś ucieczkę (Hernes, 2023). W tym rozumieniu eskapizm ma służyć znalezieniu emocjonalnego ukojenia w trudnych dla człowieka chwilach, relaksować umysłowo, inspirować, a niekiedy również wyrównywać życiowe braki lub doznane krzywdy. Reasumując, eskapizm ma pomóc w zachowaniu równowagi wewnętrznej (Urbaniak-Piotrowska, 2023). Podobne stanowisko reprezentował wspomniany J. R. R. Tolkien, głosząc: „Nie chcemy uciekać od życia, tylko od naszych czasów i nieszczęść, które sami sobie sprowadziliśmy” (Andruczyk, 2023). Według powieściopisarza mentalna podróż do krain wyobrażonych nie stanowi formy odrzucenia istoty egzystencji w świecie realnym. Eskapizm jest sposobem na przynajmniej chwilowe zapomnienie o codziennych trudach, będących często wynikiem oddziaływania cywilizacji. Należy zatem przyjąć, że postawa ta ma w swym założeniu przynieść ludziom spokój i wytchnienie od problemów otaczającej

ich rzeczywistości. Według J. R. R. Tolkiena w postawie eskapizmu ważne jest nie tyle odejście od czegoś, ile sam proces dotarcia dokądś. Tym samym, opisywane zjawisko byłoby przejawem chęci oddalenia się od tego, co „tu i teraz” na rzecz dobrowolnego poszukiwania miejsca, o którym można powiedzieć „tam i wtedy” (Sibierska, 2015, s. 145).

Współczesne środowisko naukowe prezentuje ambiwalentny stosunek do przyjmowania eskapistycznej postawy. Jak twierdzą badacze, w swojej nadmiernej i niekontrolowanej formie prowadzi do poważnych zaburzeń na tle psychicznym. Efektami zaistniałego wówczas niezdrowego stosunku do rzeczywistości byłoby między innymi: zaniedbywanie codziennych obowiązków, odizolowanie się od rodziny lub popadnięcie w rozmaite uzależnienia. Z drugiej strony, część aktywności stanowi formę terapii, a ostatecznie, poprawia ludzki dobrostan i intelektualnie rozwija. Do takich przykładowych czynności zalicza się: gaming, słuchanie muzyki, czytanie książek, oglądanie filmów i seriali, a także uprawianie sportu (Urbaniak-Piotrowska, 2023).

Można zatem wywnioskować, że dla części osób jedynym skutecznym sposobem na radzenie sobie z trudami życia codziennego jest konceptualne przeniesienie się z aktualnej rzeczywistości do tej wyobrażonej. Sposobność ta pojawiła się, dzięki twórcom kultury popularnej kreujących w swych dziełach tzw. fikcyjne światy alternatywne. Poprzez istnienie tych wymiarów odbiorcy mogą nie tylko znaleźć schronienie od codziennych trosk, ale także rozpocząć konceptualną podróż w pozbawioną granic przestrzeń fantazji. To właśnie w tych przestrzeniach są oni w stanie zgłębić własne pragnienia i lęki, czyli ogólniej ujmując, samych siebie (Maj, 2021).

Fikcyjne światy alternatywne jako zjawisko popkultury

Chęć ucieczki od przytłaczających sytuacji życia ma różnorodne źródła. W zależności od stopnia dyskomfortu oraz dostępnych możliwości, każda osoba decyduje się na inne środki zaradcze wobec doskwierających aspektów otaczającej rzeczywistości. Dla niektórych takim remedium stały się wewnętrzne podróże do fikcyjnych światów alternatywnych. Przestrzenie te mogą przyjmować wiele form: od nieistniejących państw, po magiczne krainy aż do międzygalaktycznych przestworzy (Sibierska, 2015, s. 145). Jednak, aby zrozumieć istotę tych wymiarów, najpierw należy zbadać podstawy teoretyczne ich całościowej koncepcji.

W celu interpretacji pojęcia „fikcyjne światy alternatywne” kluczowe jest określenie wymowy zasadniczego elementu tego sformułowania, mianowicie fikcji. Termin ten oznacza „coś, co zostało wymyślone i nie istnieje naprawdę” (Fikcja, 2014). Odnosząc się zatem do tego stwierdzono, że wszelkie wytwory

wyobraźni, których rzeczywiste powstanie nie jest prawdopodobne (z powodów, np. technologicznych, naukowych, ekonomicznych, kulturowych bądź etycznych) stanowią przejaw zdolności abstrakcyjnego sposobu myślenia ludzi.

Naukowcy specjalizujący się w badaniach nad fikcją analizują ją w rozmaitych kontekstach. Jednym z nich jest kreowanie wymyślonych światów, które Edgar Dubourg oraz Nicolas Baumard zdefiniowali jako:

[...] fictional environments that the recipients of the fiction could not have possibly explored in real life, be it far removed islands, locations in the future or the distant past, other planets, or environments in alternative history¹ (Baumard & Dubourg, 2022, s. 2).

Wskazane przestrzenie charakteryzują się częściowym lub całkowitym odrzuceniem znanej rzeczywistości na rzecz przedstawienia jej opcjonalnego wymiaru. Ponadto, istotnym aspektem tych światów jest umożliwienie poznania informacji na ich temat przez odbiorców (tamże). Zapewniają to chociażby mapy, kroniki, przewodniki, zbiory legend bądź podręczniki.

Idea tworzenia fikcyjnych czasoprzestrzeni ściśle wiąże się z koncepcją tzw. światów alternatywnych. W literaturze przedmiotu większą popularność zyskał jednak termin pokrewny, mianowicie „wieloświat” (ang. *multiverse*). Twórcą tego pojęcia jest Andy Nimmo, astronom i wiceprezes Szkockiego Oddziału Brytyjskiego Towarzystwa Międzyplanetarnego, który po raz pierwszy użył tego określenia w 1960 r. podczas swojego odczytu na temat wieloświatowej interpretacji fizyki kwantowej.

Według badaczy multiświat to hipotetyczny zbiór wielu odmiennych czasoprzestrzeni, istniejących równocześnie z zamieszkującym przez ludzi wymiarem. Byty te formują się różnorodnie. Mogą zatem koncentrować się na ukazaniu innej wersji obecnej rzeczywistości oraz przedstawiać światy całkowicie ze sobą niepowiązane. Chociaż powstało na ten temat wiele teorii, jak dotąd [2025] nie potwierdzono naukowo prawdziwości żadnej z nich (Piech, 2023). Brak jednoznacznego stanowiska w kwestii istnienia odmiennych rzeczywistości spowodowało, że twórcy fantastyki zaadaptowali ten motyw do tworzenia historii, których fabuła toczyłaby się w wymyślonych przez nich czasoprzestrzeniach (nieznanych dotychczas człowiekowi). To właśnie w obrębie popkultury koncepcja fikcyjnych światów alternatywnych zyskała najpełniejsze możliwości rozwoju i najszerszy odbiór społeczny. Dlatego też warto przyjrzeć się bliżej definicji kultury popularnej (tzw. popkultury), a także wskazać jej kluczowe przejawy. Jak podano w serwisie Zintegrowanej Platformy Edukacyjnej:

---

¹ [...] fikcyjne środowiska, których odbiorcy nie mogliby poznać w prawdziwym życiu, nawet bardzo odległym, np. wyspy, lokalizacje w przyszłości lub odległej przeszłości, planety bądź środowiska w historii alternatywnej (tłum. wł.).

Kultura popularna jest swoistym fenomenem współczesnego świata – obecnym w każdym aspekcie życia społecznego człowieka. Jest zmienna, skupia w sobie najważniejsze zagadnienia z perspektywy kultury i społeczeństwa, jednocześnie stanowi filtr, przez który człowiek ogląda otaczający go świat (Ministerstwo Edukacji Narodowej).

Zgodnie z tym stwierdzeniem można przyjąć, że omawiana teoria kultury jest nieodłącznym i dynamicznie rozwijającym się elementem ludzkiego życia. Co więcej, wywiera istotny wpływ na sposób postrzegania oraz interpretowania rzeczywistości, kształtując ludzkie decyzje, czyny, a niekiedy również poczucie tożsamości. Według definicji zamieszczonej w przywołanym serwisie, kultura popularna to:

charakterystyczny typ kultury powszechnie dostępny i praktykowany przez „masy”, „lud”, czyli rzesze ludzi, przy tym zasadniczo jest to pojęcie zawężone do obszaru kultury symbolicznej, szczególnie tej związanej z działalnością intelektualną, artystyczną, zabawowo rozrywkową (tamże).

Zatem popkultura to dostępna dla ogółu społeczności forma kultury, odgrywająca istotną rolę w codziennym życiu ludzi. Jej główny obszar dotyczy przede wszystkim sfery symboli, znaczeń czy wzorów postępowania. Koncentruje się na działalności sztuki, rozrywki i intelektualnej aktywności człowieka.

Aspekt ten rozwinął Marek Krajewski, który wskazał, że chociaż kultura popularna kojarzona bywa najczęściej z rozrywką, to służy ona również celom społecznym, edukacyjnym, i popularyzatorskim. Co więcej, oprócz kwestii rozrywkowych, coraz większe zainteresowanie zyskują tematy naukowe, religijne czy artystyczne, które dzięki omawianej formie kultury mogą trafić do szerokiego grona odbiorców (Krajewski, 2005, s. 24).

Ponadto, kultura popularna jest ważną częścią systemu kapitalistycznego, w którym dobra wytwarzane są jako towary konsumpcyjne. Poprzez funkcjonowanie w przestrzeni komercyjnej często podporządkowana jest dążeniu do zysku, a także masowej produkcji. To z kolei wpływa na jej formę i przekazywane treści (Siuda, 2011, s. 185–186). W tym kontekście popkulturę uznaje się za zbiór dóbr materialnych i niematerialnych adresowanych do masowego odbiorcy. Do tych produktów zalicza się m.in. literatura, filmy, seriale, programy telewizyjne, utwory muzyczne, audycje radiowe, gry wideo czy media społecznościowe (Żabicki, *Popkultura w otoczeniu...*).

Jak wynika z przedstawionej specyfiki kultury popularnej, posiada ona rozmaite funkcje. Należą do nich: rozrywkowa (dostarczanie zabawy oraz odpoczynku), komercyjna (dążenie do zysku), konsumpcyjna (wytwarzanie określonych dóbr), manipulacyjna (kształtowanie postaw odbiorców), unifikacyjna

(ujednocianie przekazów), społeczna (budowanie więzi i poczucia przynależności), edukacyjna (sprzyjanie rozwojowi osobistemu), a także kreatywna (rozwijanie ludzkiej twórczości).

Podsumowując, kultura popularna pełni wielowymiarową rolę, łącząc w sobie zarówno aspekty rozrywkowe, społeczne, jak i ekonomiczne. Dla niektórych twórców stanowi ona pole artystycznej bądź intelektualnej ekspresji. W jej ramach kreowane są rozmaite motywy, w tym koncepcja fikcyjnych światów alternatywnych. Najbardziej widoczne jest to w dziełach z gatunku fantastyki, gdzie teoria ta stanowi główne źródło inspiracji artystycznej, oferując skonkretyzowany model budowy utworu (Niewiadomski & Smuszkievicz, 2012). Powszechnie stosuje się ją do ukazania absolutnie lub fragmentarycznie odmiennej wersji ludzkiej rzeczywistości. Anika Radzka wyróżniła trzy podstawowe kreacje fikcyjnych czasoprzestrzeni: obecność jednego świata możliwego (np. Śródziemie, *Władca Pierścieni*, J. R. R. Tolkien); przedstawienie dwóch światów, czyli rzeczywistego i równoległego (np. Narnia, *Opowieści z Narnii: Lew, czarownica i stara szafa*, Clive Staples Lewis); istnienie wielu światów alternatywnych (np. multiwersum w produkcjach Marvela) (Radzka, 2002).

W pierwszej propozycji akcja danego utworu rozgrywa się w jednym konkretnym wymiarze i tylko o nim jest informowany odbiorca. Wykluczone jest prawdopodobieństwo styczności z dzieloną przez ludzkość rzeczywistością. Jeśli fabuła obejmuje kilka różnych planet lub gdy wraz z jej rozwojem zaczynają pojawiać się zjawiska nadprzyrodzone, to wciąż konstrukcje te stanowią jedno spójne uniwersum. W obydwu przypadkach byty egzystują w identycznej przestrzeni, a także doświadczają tego samego upływu czasu. W ramach tego typu narracji mieszczą się również wszelkiego rodzaju historie alternatywne dotyczące ludzkiej rzeczywistości (tamże).

Koncept „jeden do jednego” odnosi się z kolei do sytuacji, w której możliwe jest przenoszenie się między realnym światem a tym równoległym lub na odwrót. Wymiary te ze sobą koegzystują oraz wzajemnie oddziałują na siebie, jednak sam proces przejścia nie ma przypadkowego charakteru. Przekroczenie granicy musi zawsze podlegać pewnym warunkom i restrykcjom. Dodatkowo, obydwa światy posiadają znamienne różnice dotyczące zarówno formy czasu, miejsca położenia, jak i rządzących nimi praw (tamże).

Ostatnią z wymienionych przez badaczkę teorii jest założenie występowania jednocześnie kilku wymiarów alternatywnych. Przenoszenie się między nimi staje się możliwe wyłącznie po spełnieniu określonych zasad. Warto zaznaczyć, że przestrzenie te są wobec siebie rozbieżne, m.in. z uwagi na niejednakowe aspekty czasowe, terytorialne, kulturowe, prawne, technologiczne, społeczne, a także okultystyczne (tamże).

Wszystkie przedstawione dotychczas typy kreacji fikcyjnych czasoprzestrzeni łączy jeden wspólny czynnik, tzw. immersja. K. M. Maj zdefiniował to pojęcie jako rodzaj procesu „zanurzenia” odbiorcy w innej rzeczywistości, który eskaluje wraz z czasem spędzonym w tej przestrzeni oraz rosnącym zasobem wiedzy na jej temat (Maj, 2021). Jak stwierdził powieściopisarz, Jacek Dukaj, w głównej mierze od stopnia immersji zależy sukces lub niepowodzenie wymyślanego świata (Dukaj, 2010). Widoczne jest to w globalnych rankingach m.in. gier, filmów, seriali czy książek, gdzie najlepiej sprzedającymi się tytułami są produkcje fantastyczne, bazujące na koncepcji fikcyjnych światów alternatywnych. Z uwagi na rosnące zainteresowanie publiczności tym tematem, zaczęto wokół niego budować cały system przemysłowy (Sibierska, 2015, s. 146). Uwzględnia on nie tylko aspekty marketingowe, licencyjne bądź handlowe, ale także transmedialność tekstów kultury² (np. tworzenie dzieł kinematograficznych na podstawie literatury lub gier wideo). Do najbardziej znanych oraz cenionych produkcji odnoszących się do teorii odmiennych czasoprzestrzeni zalicza się m.in.: *Avatar* (Stany Zjednoczone, lata 2009–, reż. James Cameron), *Avengers* [główne filmy kinowe] (Stany Zjednoczone, lata 2012–, reż. Anthony i Joe Russo, Joss Whedon), *Diuna* (Kanada, Stany Zjednoczone, Węgry i Wielka Brytania, lata 2021–, reż. Denis Villeneuve), *Gra o tron* (Stany Zjednoczone, lata 2011–2019, produkcja HBO), *Gwiezdne Wojny* [główne filmy kinowe] (Stany Zjednoczone, lata 1977–2019, reż. Jeffrey Jacob Abrams, Rian Johnson, Irvin Kershner, George Lucas oraz Richard Marquand), *Harry Potter* (Stany Zjednoczone i Wielka Brytania, lata 2001–2011, reż. Chris Columbus, Alfonso Cuarón, Mike Newell oraz David Yates), *Opowieści z Narnii* (Stany Zjednoczone i Wielka Brytania, lata 2005–, reż. Andrew Adamson oraz Michael Apted), *Wiedźmin* (Polska i Stany Zjednoczone, lata 2019–, reż. Charlotte Brändström, Alex Garcia Lopez oraz Alik Sacharow), a także *Władca Pierścieni* (Nowa Zelandia i Stany Zjednoczone, lata 2001–2003, reż. Peter Jackson). Różnorodność koncepcji wyobrażonych czasoprzestrzeni wymusiła potrzebę ich uporządkowania. Tym samym, chociaż teoria światów alternatywnych ma charakter naukowy, z czasem znalazła ujście w kulturze popularnej, stając się istotnym komponentem rynku. W efekcie zaczęły powstawać typologie fikcyjnych wymiarów, które dostosowano do zjawisk popkultury. Przykładową klasyfikację gatunków tych czasoprzestrzeni zamieszczono w Tabeli 1.

---

² Zagadnienie to wiąże się z opowieścią transmedialną (ang. *transmedia storytelling*), którą zdefiniował amerykański medioznawca Henry Jenkins.

Tabela 1. Przykłady gatunków fikcji opartych na wymyślonych światach

Lp.	GATUNEK	PRZYKŁADY
1.	Fantasy	<i>Dungeons and Dragons; Harry Potter; Kafka nad morzem; Magic: The Gathering; Pieśń lodu i ognia; The Legend of Zelda; Władca Pierścieni; World of Warcraft</i>
2.	<i>Science fiction</i> (fantastyka naukowa)	<i>2001: Odyseja kosmiczna; Autostopem przez Galaktykę; Blade Runner; Czarne lustro; Diuna; Gwiezdne Wojny; Park Jurajski; Potwór z bagien; Star Trek, Wehikuł czasu</i>
3.	<i>Adventure fiction</i> (fantastyka przygodowa)	<i>Odyseja; Podróże Guliwera; Robinson Crusoe; Księga dżungli; Wyspa skarbów; Dwa lata wakacji; Michał Strogow; Odlot; Zjawa</i>
4.	Uchronia	<i>Człowiek z Wysokiego Zamku; Ostatni statek z planety Ziemia; Pennego razu... w Hollywood</i>
5.	Utopia	<i>1776; Ecotopia; Ludzie jak bogowie; Nowoczesna utopia; Utopia; Wyspa</i>
6.	Dystopia	<i>Igrzyska śmierci; Mechaniczna pomarańcza; Nowy wspaniały świat; Opowieść podręcznej; Rok 1984</i>
7.	Superbohaterski	<i>DC Universe; Kamen Rider; Marvel Cinematic Universe; Naruto; Power Rangers; X-Men</i>
8.	Nadprzyrodzony	<i>Czarodziejki; Pamiętniki wampirów; Paranormal Activity; Stranger Things; Zamczysko w Otranto</i>
9.	Apokaliptyczny	<i>2012; Ostatni brzeg; Pojutrze; Threads; World War Z</i>
10.	Postapokaliptyczny	<i>Bastion; Fallout; Mad Max; Metro 2033; Wodny świat; Żywe trupy</i>

Źródło: oprac. własne na podst. Dubourg & Baumard, 2022, s. 3

W podanym zestawieniu uwzględniono dziesięć gatunków fikcji, stanowiących podstawę kreacji wyobrażonych światów alternatywnych. Fantasy to odmiana narracji oparta na elementach z tradycyjnych opowieści, pełna magii, czarów oraz mitycznych stworzeń (np. smoków, elfów lub wróżek). *Science fiction*, czyli fantastyka naukowa, obrazuje przyszłość bazującą na rozwoju technologicznym i naukowym. W jej ramach ukazywane są podróże kosmiczne,

roboty, wędrówki w czasie czy istoty obce. Fantastyka przygodowa, inaczej *adventure fiction*, koncentruje się na dynamicznej akcji, w której bohater podejmuje się określonej misji. Przeważnie fabuła rozgrywa się w egzotycznych lokalizacjach, na tle imponujących krajobrazów. To gatunek ukazujący alternatywny bieg historii oraz jego wpływ na teraźniejszość. Z kolei utopia przenosi odbiorcę do wizji idealnego, szczęśliwego i rozwiniętego społeczeństwa, pozbawionego codziennych trudności. W przeciwieństwie do tego znajduje się dystopia, która przedstawia świat pełen chaosu, opresji, przemocy i działań propagandowych. Fikcja superbohatera opowiada o losach rozmaitych postaci obdarzonych nadnaturalnymi mocami, które stają do walki z potężnymi złoćczyńcami. Natomiast fikcja nadprzyrodzona skupia się na zjawiskach wykraczających poza racjonalny porządek, gdzie pojawiają się motywy duchów, demonów lub innych niewytłumaczalnych fenomenów. Gatunek apokaliptyczny pokazuje świat w obliczu globalnej katastrofy, m.in. wojny, epidemii lub kataklizmu. Tymczasem narracja postapokaliptyczna przedstawia życie bohaterów ocalałych po katastrofie, a także ich zmagania w nowej, zniszczonej rzeczywistości (Dubourg & Baumard, 2022, s. 3).

Dla wielu autorów kreowanie fikcyjnych światów alternatywnych to działanie zapewniające praktycznie nieograniczone możliwości twórcze. Mogą oni przenieść swoich odbiorców do rozmaitych miejsc nieznanych dotąd człowiekowi: krain magicznych, odległych rejonów kosmosu czy nawet dalekiej przyszłości. Należy jednak podkreślić, że budowanie wymyślonych światów alternatywnych nie jest działaniem pozbawionym trudności. Stworzenie interesującej oraz niecodziennej czasoprzestrzeni wymaga odpowiednich umiejętności, a także znajomości specjalistycznej wiedzy. Wspomnianą problematykę porusza się w zakresie tzw. sztuki światotwórstwa, która stanowi część kultury popularnej.

Kreowanie alternatywnych rzeczywistości jest procesem ogólnie wykorzystywanym w koncepcjach artystycznych. W głównej mierze nurt ten utożsamia się z tradycjami gatunku fantastyki, charakteryzującymi się tworzeniem przestrzeni innych od ludzkiej rzeczywistości. Tendencje te brały swoje początki w typologii narracji kompozycyjnych w utworach. W zależności od preferowanego przez twórcę dzieła kontekstu, odbiorcy dostarcza się odmienny zasób informacji. Marie-Laure Ryan wyróżniła w nauce trzy podstawowe kompozycje: personocentryczne (zorganizowane wokół bohatera oraz jego przeżyczeń); fabulocentryczne (budowane wokół interesującej fabuły); światocentryczne (skupione wokół świata wyobrażonego) (Myrdzik, 2018, s. 38). Spośród tych propozycji dla sztuki kreowania fikcyjnych przestrzeni alternatywnych najważniejsza jest ostatnia z wymienionych. W rozumieniu tej koncepcji to stworzona rzeczywistość determinuje wydarzenia prezentowanej historii, a nie na

odwrót (Dukaj, 2010). Wymiary te przestają być wyłącznie tłem opowiadanej fabuły. Stają się natomiast odrębnym elementem narracji, którego istotę każdy z odbiorców jest w stanie samodzielnie zgłębić (Światy przedstawione w..., 2023). W rozumieniu włoskiego intelektualisty Umberto Eco:

[...] narrator kreujący fantastyczny świat chce przekonać czytelnika do tego, iż nowo powstały twór jest bardziej realny niż sama rzeczywistość (nawet jeśli rządzi się on prawami, które normalnie nie mają racji bytu). Jednocześnie nie są ważne jego związki ze światem rzeczywistym (Dąbrowska, 2016, s. 216).

Jak podkreśla badacz, głównym celem twórców dzieł fantastyki jest sprawienie wrażenia, że przedstawiona czasoprzestrzeń cechuje się większą autentycznością, niż jest to zgodne z prawdą. Wobec tego, świat wyobrażony ma być wymiarem bardziej rzeczywistym, nie zaś dążącym do zachowania relacji z otaczającym człowieka środowiskiem.

Opisane dotychczas spostrzeżenia naukowców odwołują się do pojęcia „światotwórstwa”, czyli sztuki budowania fikcyjnych rzeczywistości alternatywnych (Maj, 2021). Jej charakterystycznym aspektem jest narracja światotwórcza, którą podzielono na trzy zasadnicze czynniki: eksplorowalność (wymyślona czasoprzestrzeń można swobodnie przemierzać), odniesieniowość (wewnętrzne punkty odniesienia tworzą wyobrażone uniwersum), a także zamieszkiwalność (wymagowany świat można zamieszkiwać lub udomowić) (Maj, 2019, s. 325). Poprzez uwzględnienie tych elementów w procesie kreowania fikcyjnego wymiaru, twórcy kultury mogą sprawić wrażenie, że dana przestrzeń jest równie bliska oraz realna, jak ta znana ludziom na co dzień. Kształt tego wyobrażonego świata zależy od preferowanego rodzaju narracji światotwórczej. Wśród nich U. Eco wyróżnił:

- utopię – wymyślony świat, który teoretycznie mógłby istnieć, lecz w rzeczywistości jest dla człowieka nieosiągalny,
- uchronię – fikcyjny wymiar ukazujący alternatywną wersję historii, czyli sytuacje, które mogły się wydarzyć, ale nigdy nie doszły do skutku,
- metatopię i metachronię – wymagowana czasoprzestrzeń ukazująca wizję przyszłości po radykalnych zmianach, np. ekologicznych lub cywilizacyjnych,
- allotopię – całkowicie odmienne uniwersum, nietożsame z prawdziwym światem (Krawiec, 2025).

Z uwagi na specyfikę badanej czasoprzestrzeni Gwiezdných Wojen, skupiono się na ostatniej z podanych kompozycji, czyli allotopii. W rozumieniu K. M. Maja stanowi ona jeden ze sposobów przeobrażenia znanej ludziom rzeczywistości. Termin ten tłumaczy się jako „miejsce inne” (Dąbrowska, 2016, s. 215). Za sprawą badań przeprowadzonych przez U. Eco przyjęto, że allotopia:

[zakłada, że] nasz świat jest istotnie odmienny od tego, jaki znamy, i dzieją się w nim rzeczy, które zwykle się nie zdarzają (zwierzęta mówią, istnieją czarnoksiężnicy i wróżki). Allotopia tworzy zatem świat alternatywny i sprawia, że jest on bardziej realny niż świat rzeczywisty, a narrator dąży wręcz do przekonania czytelnika, że świat fantastyczny jest jedynym prawdziwym. Allotopię wyróżnia to, że gdy już wykreowany zostanie świat fantastyczny, nie interesują nas jego związki ze światem rzeczywistym, chyba że mamy do czynienia z alegorią (Maj, 2015, s. 36).

Wobec tego, „miejsce inne” jest fikcyjną przestrzenią alternatywną, charakteryzującą się niewielkimi odniesieniami do otaczającego ludzi środowiska. Celem jego twórcy jest umocnienie w odbiorcach przekonania, że przedstawiany przez niego wymiar stanowi ten ostateczny. Światotwórstwo allotopijne posiada wielorakie tendencje, lecz do podstawowych z nich zalicza się: akcentowanie genezy świata, dołączanie do niego paradokumentów lub zbiorów częściowo autentycznych materiałów, podkreślanie realistyczności wykreowanego uniwersum za pomocą działań graficznych, przedstawianie jego wydarzeń w kategorii wiarygodnej wyłączności oraz eksponowanie sprawczości autora (Maj, 2015, s. 163). Wskazane cechy odpowiadają na eskapistyczne potrzeby odbiorców, oferując im sposobność „zanurzenia się” w fikcyjnym świecie alternatywnym. To właśnie popkultura zapewnia twórcom przestrzeń do kreacji takich rozbudowanych wymiarów. Do grona najbardziej rozpoznawalnych z nich należy uniwersum Gwiezdných Wojen.

Gwiezdne Wojny jako „miejsce inne”

Według autora opracowania, omówione dotychczas zabiegi stanowią prawdopodobną konstrukcję budowy czasoprzestrzeni w świecie Gwiezdných Wojen. Uniwersum to powstało za sprawą premiery filmu *Gwiezdne Wojny* (z późniejszym podtytułem *Nowa Nadzieja*), która odbyła się 25 maja 1977 r. Twórcą tej produkcji był reżyser i producent filmowy, George Lucas (Denker, 1997, s. 9). W latach 1977–2019 powstało łącznie dziewięć głównych produkcji osadzonych w tej kosmicznej rzeczywistości. Każda z nich przedstawia dzieje rodziny Skywalkerów, czyli bohaterów głównego wątku narracyjnego sagi.

Historię tego rodzaju rozpoczyna pojawienie się Anakina Skywalkera, który jako młody Rycerz Jedi ulega wpływowi Ciemnej Strony Mocy, przybierając tożsamość Dartha Vadera. Jego dzieci, Leia i Luke, wyrastają na przywódców rebelii, stawiającej opór tyranii Imperium Galaktycznego. Luke pomaga ojcu powrócić na ścieżkę dobra. Rodzinne dziedzictwo kontynuuje Ben Solo (syn Lei), który podąża śladami dziadka i przechodzi na drogę zła, przyjmując imię Kyla Ren. Z czasem powraca jednak na Jasną Stronę Mocy. Równolegle

pojawia się Rey, wnuczka Imperatora Palpatine'a (przywódcy upadłej dyktatury), która szkoli się na Rycerza Jedi pod okiem Lei oraz Luke'a. Wraz z Benem stawia czoła ostatecznemu zagrożeniu, przywracając równowagę Mocy i pokój w całej Galaktyce.

W celu opowiedzenia historii rodu Skywalkerów, G. Lucas musiał najpierw wykreować odpowiednią do tego fikcyjną rzeczywistość alternatywną. By tego dokonać, istotne stało się wprowadzenie do niej kilku określonych elementów, wzmacniających u odbiorców przekonanie o realistyczności tej wymyślonej czasoprzestrzeni. Zabieg ten jest ściśle powiązany ze sztuką światotwórstwa, której odpowiednia realizacja pozwoliła założyć, że uniwersum Gwiezdných Wojen stanowi przykład allotopii.

Poprawność tego stwierdzenia rozpatrzono w oparciu o ustalone kryteria. Należały do nich zarówno aspekty ogólne, specyficzne dla fikcyjnych uniwersów, jak i czynniki szczegółowe wynikające z teorii kreowania tzw. „miejsca innego”. Analizując świat przedstawiony przez G. Lucasa, wzięto pod uwagę możliwość: występowania jednego, dwóch lub kilku czasoprzestrzeni; ewentualnego braku powiązań z ludzką rzeczywistością; tworzenia dzieł opisujących dany wymiar; zastosowanie narracji światocentrycznej oraz jej kluczowych elementów (zamieszkiwalność, odniesieniowość, eksplorowalność)³. Następnie zweryfikowano potencjalny kontekst allotopijny uniwersum Gwiezdných Wojen, opierając się na wytycznych zaproponowanych przez badacza, K. M. Maja. Wśród nich znalazło się: uwydatnianie genezy przedstawionego świata, dołączanie paradokumentów lub częściowo autentycznych tekstów, wzmacnianie prawdziwości dzieła poprzez elementy graficzne, ukazywanie wydarzeń w kategorii wiarygodnej wyłączności i podkreślanie władzy autora (Maj, 2015, s. 163).

Przeprowadzona analiza zgromadzonego materiału na temat Gwiezdných Wojen potwierdziła założenie, że wykreowane przez G. Lucasa uniwersum jest fikcyjną przestrzenią alternatywną, którą cechuje narracja allotopijna.

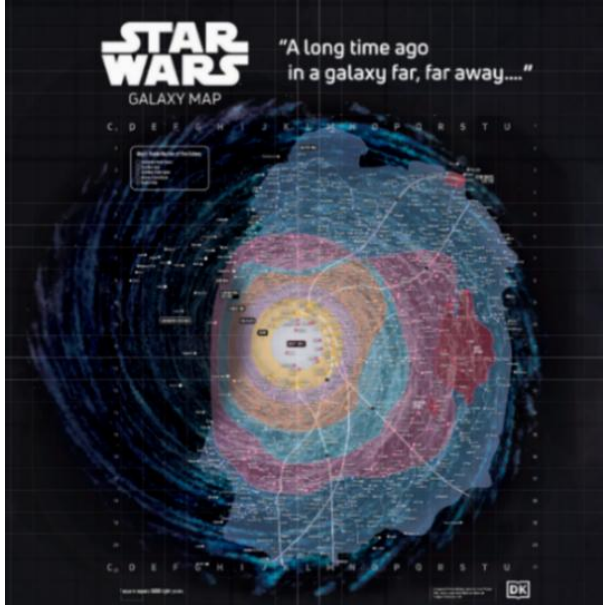
I tak, świat Gwiezdných Wojen znajduje się w fikcyjnej nienazwanej przestrzeni międzyplanetarnej, powszechnie określanej Galaktyką. Stanowi ona jednolitą rzeczywistość uwzględniającą istnienie tylko jednego wszechświata. Pomimo że składa się z wielu rozmaitych planet oraz sąsiadujących układów gwiazdnych, to wciąż stanowi pojedyncze spójne uniwersum. Dokładny czas jej powstania nie został określony (Galaktyka, 2017). Kosmiczną czasoprzestrzeń podzielono na dziewięć głównych stref: Głębokie Jądro, Jądro lub Światy Jądra (inaczej Planety Środka), Kolonie, Wewnętrzne Rubieże, Obszar

---

³ Terminy „zamieszkiwalność”, „odniesieniowość” oraz „eksplorowalność” zaczerpnięto z prac naukowych K. M. Maja. Autor niniejszego artykułu używa ich zgodnie z ujęciem wspomnianego badacza.

Ekspansji, Środkowe Rubieże, Zewnętrzne Rubieże, Nieznane Regiony oraz Dzika Przestrzeń (por. Il. 2).

Ilustracja 2. Mapa Galaktyki

Źródło: The Star Wars Galaxy, 2025

Pomimo, że obszary uniwersum różnią się między sobą (np. pod względem populacji czy stopnia rozwoju), to łączy je obecność na nich życia. Jego początki związane są z Planetą Mocy, gdzie za sprawą midichlorianów, czyli mikroskopijnych organizmów w komórkach istot, nawiązano więź z tzw. Mocą (Force Planet). Niektóre osoby podjęły się jej kultywowania, przez co ukształtowały się dwa nurty: Jasna Strona Mocy, praktykowana przez Jedi i Strażników Whillów, a także Ciemna Strona, wyznawana przez Sithów (Galaktyka, 2017).

Kolejnym elementem charakterystycznym dla Galaktyki jest sposób odmiennego postrzegania czasu. Jest to bowiem system dwudzielny, którego punkt odniesienia stanowi bitwa o księżyc Yavin. Wobec tego wyróżnia się lata przed starciem (czyli BBY, ang. *Before Battle of Yavin*) i po walce (inaczej ABY, ang. *After Battle of Yavin*). Z uwagi na przyjętą teorię konstrukcji czasu wyodrębniono siedem er historycznych Galaktyki: Wczesna historia (ok. 26 000 BBY–501 BBY), Wielka Republika (ok. 500 BBY–100 BBY), Upadek Jedi (ok. 100 BBY–19 BBY), Panowanie Imperium (18 BBY–1 BBY), Era Rebelii (0–5 ABY), Nowa Republika (6 ABY–27 ABY), a także Powstanie Najwyższego Porządku (28 ABY–35 ABY) (Baver i in., 2024, s. 6–7).

Dowodem na alternatywność tej przestrzeni jest również obecność w nim rozmaitych ras istot o unikalnych cechach. Mogą one posiadać aparycje o różnym stopniu humanoidalności lub zrobotyzowania. Galaktyka wyróżnia się także własnymi obyczajami, prawami i religiami. Ponadto, elementem budującym wiarygodność uniwersum jest sposób komunikowania się jego mieszkańców. Upowszechniono w nim język Basic (oparty na angielskim). Początkowo zapisywano go tylko w alfabecie łacińskim, znanym jako *High Galactic*. Choć zapis ten sięga czasów antycznych, to używa go niewielka część społeczeństwa (Sarek, 2010). Zastąpiono go nowym alfabetem Aurebesh, który składa się z unikalnych znaków graficznych (What is Aurebesh).

Zgodnie z teorią światotwórstwa uniwersum stwarza odbiorcom warunki do jego samodzielnego eksplorowania. Jest to możliwe nie tylko za sprawą tworzonych produkcji filmowych, ale również licznych dzieł literackich, komputerowych lub graficznych opisujących Galaktykę. Do przykładowych książek tego typu zalicza się: *Słowniczek najpopularniejszych skrótów w językach Gwiezdnych Wojen* (Ben Burt, Warszawa, 2002), *Ilustrowany przewodnik po rasach obcych istot wszechświata Gwiezdnych Wojen* (Ann Margaret Lewis, Randy Post, Warszawa, 2001) czy *Ilustrowany wszechświat Gwiezdnych Wojen* (Kevin James Anderson, Ralph McQuarrie, Warszawa, 2001). Z uwagi na fikcyjny charakter opisywana przestrzeń jest pełna wewnętrznych punktów odniesienia. Dotyczą one m.in. jej własnego nazewnictwa (tzn. terminologii Jedi i Sithów, planet, ras obcych), struktury czasu oraz chronologii zdarzeń.

Wymienione powyżej elementy świadczą o tym, że G. Lucas wykreował uniwersum Gwiezdnych Wojen zgodnie z przyjętymi normami sztuki budowania fikcyjnych światów. Co więcej, niektóre z nich uzasadniają allotopijność tego wymiaru. Przejawia się to w licznych odniesieniach do działań znamienych dla tego świata (m.in. konfliktu Jedi z Sithami czy nastania Wojen Klonów), a także jego początkach wynikających z ewolucji nadprzyrodzonej energii tzw. Mocy. Dodatkowo, wiarygodność przestrzeni umacniają rozmaite zabiegi graficzne, np. mapy, ilustracje fauny i flory kosmosu, planet, statków, ras istot oraz droidów. Tę specyficzność manifestuje się za sprawą włączania do przedstawionej rzeczywistości autentycznych dla niej dokumentów (np. materiałów znajdujących się w Archiwum Jedi) i umacniania roli twórcy Galaktyki, mianowicie G. Lucasa, który sprawował kontrolę nad formą świata oraz opowiadaną w jego ramach historią. Warto zaznaczyć, że każde dzieło osadzone w tej czasoprzestrzeni posiada wzmiankę o jej autorze.

Omówione dotychczas aspekty uniwersum Gwiezdnych Wojen pozwalają stwierdzić, że jest to tzw. „miejsce inne”. Charakteryzuje się ono bowiem własną spójnością, niepowiązaną z realną czasoprzestrzenią. Dla odbiorców

wymiar ten sprawia wrażenie autentycznego i niepodważalnego. W latach 70. XX w. ta fikcyjna rzeczywistość stała się nie tylko alternatywą w kinematografii, ale również równoległym światem dla wielu ludzi. Opowiedzianą w jej ramach historię rodu Skywalkerów zaczęto postrzegać jako symbol współczesnej mitologii, poruszającej tematykę walki dobra ze złem, miłości, przyjaźni, rodziny i poświęcenia dla bliskich. Uniwersum systematycznie rozbudowywano, wprowadzając nowe historie. Przedstawiono chociażby losy rebeliantów, żołnierzy-klonów czy Mandalorian, które pogłębiły wyrazistość Galaktyki. Dodatkowo, ta wielowątkowość, jednolitość i oryginalność sprawiły, że Gwiezdne Wojny osiągnęły rangę jednego z fenomenów kultury popularnej. W efekcie rzeczywistość ukazana w filmowej sadze została nie tylko alternatywnym światem, zaspokajającym ludzką potrzebę ucieczki od codzienności, ale również produktem komercyjnym generującym zyski, dzięki bogatej ofercie treści i artykułów licencjonowanych. Perspektywa ta nie wyczerpuje jednak roli uniwersum Gwiezdných Wojen, które funkcjonuje także jako obszar rozrywki, wymiany idei, budowania więzi społecznych czy kształtowania tożsamości jego entuzjastów.

Zainteresowanie międzygalaktycznym wymiarem dało bowiem początek rozbudowanej wspólnocie fanów, których aktywność przyczyniła się do rozwoju tytułów prasowych dedykowanych czasoprzestrzeni Galaktyki, m.in. magazynu „Star Wars Insider” (Wielka Brytania, 1987–). Periodyk ten, będący zarówno źródłem wiedzy o tym świecie, jak i przestrzenią dyskursu, wzmacnia rynkowy potencjał kreacji Gwiezdných Wojen. Na jego łamach twórcy kontynuują tworzenie obrazu tej fikcyjnej rzeczywistości jako tzw. „miejsca innego”. Zagadnienie to wymaga jednak dalszego zgłębienia w kolejnych pracach naukowych.

Podsumowanie

W obliczu narastających trudności egzystencjonalnych oraz nasilenia psychicznego dyskomfortu, część osób poszukuje miejsc, które umożliwiłyby oderwanie się od rzeczywistości, a tym samym doświadczenie mentalnego wytchnienia. Dla wielu takim źródłem ukojenia jest konceptualne „przenoszenie się” do wyobrażonych światów alternatywnych. Ich konstruowaniem zajmują się głównie autorzy fantastyki, których wyobraźnia i zdolność budowania fikcyjnych czasoprzestrzeni pozwalają na tworzenie licznych uniwersów. Jednym z najczęściej wybieranych kierunków takich mentalnych podróży jest kosmiczny świat Gwiezdných Wojen, zwany Galaktyką.

Do przeanalizowania tego zjawiska niezbędne było odwołanie się do kwestii eskapizmu, teorii istnienia alternatywnych rzeczywistości, specyfiki kultury popularnej, światotwórstwa i charakterystyki uniwersum Gwiezdných Wojen.

W ten sposób zrealizowano cel opracowania, który dotyczył ukazania problematyki budowania fikcyjnych czasoprzestrzeni, a także ich miejsca w popkulturze. Szczególną uwagę poświęcono dziełu G. Lucasa. Zauważono, że przedstawienie wymiaru Galaktyki jako allotopii, czyli miejsca nietożsamego z otaczającą rzeczywistością i jego szerokie możliwości eksploracji, pozwalają ludziom na mentalne „przeniesienie się” do tego świata. Doświadczenie to zapewniają nie tylko rozmaite teksty literackie, albumy graficzne, encyklopedie, filmy, seriale czy gry poświęcone uniwersum, ale również tytuły prasowe (m.in. czasopismo „Star Wars Insider”).

W kontekście podjętych rozważań istotnego znaczenia nabierają słowa galaktycznego pirata i rzeźmieszka, Jod Na Nawooda: „To, na czym się skupiasz, kształtuje twoją rzeczywistość” (*Gwiezdne Wojny: Załoga Rozbitków*, 2024). Myśl ta wpisuje się w temat niniejszego artykułu, ponieważ właśnie koncentracja uwagi na wymyślonych światach alternatywnych nadaje im realności i prawdziwości w umysłach odbiorców.

Bibliografia

- Andruczyk, Krzysztof (2023). Rzeczywistość stała się więzieniem. Lekarstwem na zmore współczesności mogą być Tolkien i Sapkowski. W: *Holistic* [online]. Pobrano 7 stycznia 2023 r. z: <https://cutt.ly/9wH2o24O>
- Baumard, Nicolas, Dubourg, Edgar (2022). Why imaginary worlds? The psychological foundations and cultural evolution of fictions with imaginary worlds. *Behavioral and Brain Sciences*, **45**, 1–72.
- Baver, Kristin, Fry, Jason, Horton, Cole, Richau, Amy, Sandell, Clayton (2024). *Star Wars. Chronologia*. Ożarów Mazowiecki: Wydawnictwo Olesiejuk.
- Dąbrowska, Justyna (2016). Badanie światów fikcyjnych – allotopie. *Acta Humana*, **7**, 215–217.
- Denker, Oliver (1997). *Gwiezdne wojny. Jak powstawała kosmiczna trylogia*. Poznań: Wydawnictwo InRock.
- Dukaj, Jacek (2010). Stworzenie świata jako gałąź sztuki. W: *Tygodnik Powszechny* [online]. Pobrano 7 stycznia 2024 r. z: <https://www.tygodnikpowszechny.pl/stworzenie-swiata-jako-galaz-sztuki-144587>
- Eskapizm (2024). W: *Mazowieckie Stowarzyszenie Psychologiczne* [online]. Pobrano 29 stycznia 2023 r. z: <https://tiny.pl/06kpcx69>
- Fikcja (2014). W: *Wielki słownik języka polskiego* [online]. Pobrano 7 stycznia 2024 r. z: <https://wsjp.pl/haslo/podglad/41903/fikcja/4506261/wymysl>
- Force Planet. W: *Star Wars Databank* [online]. Pobrano 10 kwietnia 2025 r. z: <https://www.starwars.com/databank/force-planet>
- Galaktyka (2017). W: *Biblioteka Ossus* [online]. Pobrano 10 marca 2025 r. z: <https://os-sus.pl/biblioteka/Galaktyka>
- Gray, Claudia (2023). *Star Wars: Mistrz i uczeń*. Ożarów Mazowiecki: Wydawnictwo Olesiejuk.
- Grzegorzczak, Wojciech (2015). *Wybrane problemy zarządzania i finansów. Studia przypadków*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

- Gwiezdne Wojny: Załoga rozbitków*, Stany Zjednoczone, 2024, reż. Kwan, Dan, Lowery, David, Schreier, Jake i in. [Disney+].
- Hernes, Michał (2023). Nocny Stolik #90. Andrzej Sapkowski: książki mnie ukształtowały i sprawiły, że sam zacząłem pisać. W: *Instytut Książki* [online]. Pobrano 29 stycznia 2023 r., z: <https://tiny.pl/c36bv>
- jSarek (2010). W: *StarWars.com Blogs* [online]. Pobrano 11 kwietnia 2025 r. z: <https://tiny.pl/rmj7xzsz>
- Krajewski, Marek (2005). *Kultury kultury popularnej*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Krajewski, Mirosław (2020). *O metodologii nauk i zasadach pisarstwa naukowego*. Płock: WN NOVUM.
- Krawiec, Bartosz (2025). Było sobie Śródziemie – rzecz o Tolkienie. W: *Gazeta Kongresy* [online]. Pobrano 18 lipca 2025 r. z: <https://www.gazetakongresy.pl/bylo-sobie-srodzienie-rzecz-o-tolkienie/>
- Maj, Krzysztof M. (2015). *Allotopie. Topografia światów fikcyjnych*. Kraków: Universitas.
- Maj, Krzysztof M. (2019). *Światotwórstwo w fantastyce: od przedstawienia do zamieszkiwania*. Kraków: Universitas.
- Maj, Krzysztof M. (2021). Światotwórstwo i gry wideo. *Nowy Napis Co Tydzień* [online], **107**. Ministerstwo Edukacji Narodowej. Kultura popularna. W: *Zintegrowana Platforma Edukacyjna* [online]. Pobrano 30 lipca 2025 r. z: <https://tiny.pl/9yh3182p>
- Myrdzik, Barbara (2018). Czy immersja jest nową poetyką odbioru? *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Ad Didacticam Litterarum Polonarum Et Linguae Polonae Pertinentia*, **9**, 35–44.
- Niewiadomski, Andrzej, Smuszkiewicz, Antoni (2012). Świat alternatywny. W: *Encyklopedia Fantastyki* [online]. Pobrano 24 listopada 2023 r. z: <https://tiny.pl/c86pb>
- Piech, Wiktor (2023). Żyjemy w kilku światach jednocześnie? Teoria rozpała wyobraźnię naukowców! W: *Interia. Geekweek* [online]. Pobrano 28 stycznia 2023 r. z: <https://tiny.pl/rf299h4s>
- Piramida motywacji Masłowa (2020). W: *ABK UMED* [online]. Pobrano 15 lipca 2025 r. z: <https://abk.umed.pl/piramida-motywacji-maslowa/>
- Radzka, Anika (2002). Światy alternatywne w fantasy. W: *Hobbicka Norka* [online]. Pobrano 24 listopada 2023 r. z: <https://www.tolkien.com.pl/hobbickanorka/artykuly/alter.html>
- Sibierska, Marta (2015). Immersja a światy alternatywne: w poszukiwaniu nowego formatu dla literatury. W: Błaszowska, Marta, Kleczkowska, Katarzyna, Kuchta, Anna, Malita, Joanna, Pisarek, Izabela, Waczyński, Piotr, Wodyńska, Kama (red. nauk.), *Monografia naukowa – światy alternatywne* (s. 145–154). Kraków: AT Wydawnictwo.
- Siuda, Piotr (2011). Homogenizacja i amerykańizacja globalnej popkultury. *Kultura–Historia–Globalizacja*, **10**, 185–197.
- Światy przedstawione w grach: fantasy, realizm, sci-fi i gry z otwartymi światami (2023). W: *CAsfera* [online]. Pobrano 7 stycznia 2024 r. z: <https://www.casfera.pl/swiaty-przedstawione-w-grach-fantasy-realizm-sci-fi-i-gry-z-otwartymi-swiatami/>
- The Star Wars Galaxy (2025). W: *Star Wars* [online]. Pobrano 20 lipca 2025 r. z: <https://www.starwars.com/star-wars-galaxy-map>
- Tolkien, John Ronald Reuel (1998). *Drzewo i liść oraz Mythopoeia*. Poznań: Zysk i S-ka.
- Urbaniak-Piotrowska, Marta (2023). Eskapizm – na czym polega? Omawiamy przyczyny i objawy. W: *Zwierciadło* [online]. Pobrano 7 stycznia 2023 r. z: <https://cutt.ly/UwH2u0UA>
- What is Aurebesh. W: *Aurebesh.org* [online]. Pobrano 11 kwietnia 2025 r., z: <https://aurebesh.org/>

- Znaczenia i definicje „eskapizm”. W: *Słownik Glosbe* [online]. Pobrano 29 stycznia 2023 r.
z: <https://pl.glosbe.com/pl/pl/eskapizm>
- Żabicki, Piotr. Popkultura w otoczeniu nauki. W: *Nauka UJ* [online]. Pobrano 30 lipca 2025 r.
z: <https://tiny.pl/8hzs3xc6>

Beyond the *Here and Now*: Alternative Realities in Popular Culture (with the Star Wars Universe as an Example)

ABSTRACT: The desire to mentally transfer to fictional realities has accompanied humanity for centuries. However, it is not only a form of escape from everyday problems but also a way to temporarily soothe and rest. Popular culture plays a crucial role in this process, enabling creators to develop imagined worlds, especially in fantasy works. An example is the Star Wars film saga, in which George Lucas created a cosmic universe with the characteristics of an allotopy. The Galaxy is completely different from the reality known to humans and can be explored independently. Enthusiasts can immerse themselves in it through numerous movies, books, games or the press. The aim of this article is to discuss the issue of creating fictional alternative worlds and their role within popular culture. The research conducted may serve as an inspiration for further scientific research in this field.

KEYWORDS: alternative reality, popular culture, worldbuilding, allotopy, Star Wars

Julia Tabaczek

Uniwersytet Łódzki

Katedra Informatologii i Bibliologii

e-mail: tabaczekjulka@gmail.com

 <https://orcid.org/0009-0006-0985-1612>

pod red. dr hab. prof. Uł Agaty Walczak-Niewiadomskiej

Uniwersytet Łódzki

Katedra Informatologii i Bibliologii

e-mail: agata.walczak-niewiadomska@uni.lodz.pl

 <https://orcid.org/0000-0002-9292-1805>

[Analiza porównawcza komunikatorów internetowych na przykładzie: Messenger, Signal, Telegram i WhatsApp

DOI: <https://doi.org/10.18778/0860-7435.40.08>

Abstrakt: Głównym celem badań w pracy jest porównanie komunikatorów internetowych. Cele szczegółowe obejmują przedstawienie ich historii, polityki etycznej, podobieństw i różnic poprzez porównanie polityki prywatności, możliwości personalizacji interfejsów, działania oraz zmian wprowadzanych w aktualizacjach. Przedmiotem badań są komunikatory internetowe, konkretnie Messenger, Signal, Telegram oraz WhatsApp.

W toku badań, wykazano, że Messenger, Signal, Telegram oraz WhatsApp mają wiele podobieństw. Wszystkie są dostępne bezpłatnie w wersji mobilnej oraz desktopowej, dają możliwość komunikowania się indywidualnie i grupowo, komunikaty mogą przyjmować różne formy, a także każdy z nich oferuje szyfrowanie typu end-to-end. Natomiast różniące je aspekty to zakres funkcjonowania, opcje personalizacji interfejsów, klarowność polityki prywatności oraz wprowadzane aktualizacje i ich opisy. Zdaniem autorki pracy najlepszym komunikatorem internetowym jest Signal.

© by the author, licensee University of Lodz – Lodz University Press, Lodz, Poland.

This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution license CC BY-NC-ND 4.0

Funding Information: Not applicable

Conflicts of interests: None

Ethical Considerations: The Authors assure of no violations of publication ethics and take full responsibility for the content of the publication.

Received: 11.12.2025. Verified: 30.12.2025. Accepted: 21.01.2026.

Słowa kluczowe: aplikacja, bezpieczeństwo danych, komunikatory internetowe, polityka prywatności

Wstęp

Kiedyś do kontaktowania się wykorzystywano tylko mowę, później pojawiły się rysunki naścienne oraz pierwsze pisma, następnie ludzie zaczęli pisać listy, aż w końcu zaczęto się ze sobą komunikować na odległość. Od momentu powstania Internetu zaczęto ulepszać komunikację oraz dostosowywać ją do nowych technologii i w ten sposób w drugiej połowie lat 90. XX wieku pojawił się pierwszy komunikator internetowy.

Głównym celem badań pracy jest porównanie komunikatorów internetowych: Messengera, Signala, Telegrama i WhatsAppa. W artykule przedstawiono ich historię, ukazano ich politykę etyczną, podobieństwa i różnice poprzez porównanie polityki prywatności, możliwości personalizacji interfejsów, działania oraz funkcje dodawane w aktualizacjach. Rezultatem pracy jest wybranie przez autorkę najlepszego komunikatora internetowego. Dzięki przeprowadzonym badaniom udało się określić podobieństwa i różnice między wybranymi komunikatorami, starano się też dokonać wyboru najlepszego biorąc pod uwagę określone kryteria.

Do realizacji postawionych celów wykorzystano metodę analizy i krytyki piśmiennictwa (Cisek, 2010), metodę analogii (Nowak & Głowiński, 2013), a także metodę analizy porównawczej (Szarucki, 2010).

Terminologia komunikacji internetowej i komunikatorów internetowych

Od momentu powstania Internetu świat bardzo się zmienił, a wraz z nim praktycznie wszystkie dziedziny życia społecznego. Odmienił się także sposób postrzegania komunikacji międzyludzkiej, która wcześniej ograniczała się do kontaktów bezpośrednich, ewentualnie rozmów przez telefon. Powstały pojęcia, takie jak: komunikacja internetowa oraz komunikatory internetowe.

Jedną z wielu definicji „komunikacji internetowej” jest ta zaproponowana przez Mirellę Barańską-Fischer oraz Grzegorza Szymańskiego:

Komunikacja internetowa to dwukierunkowa interakcja poprzez sieć, oferująca użytkownikom komfort i bezpośredniość, wzbogacona jednocześnie o możliwości dołączania wiadomości tekstowych, dźwiękowych oraz plików video (2011, s. 301).

Komunikacja społeczna w Internecie dała możliwość kontaktowania się w sposób inny niż bezpośredni, osobisty (w kontekście fizycznej obecności

w jakimś miejscu). Jest to sposób wymiany informacji w czasie rzeczywistym, gdzie jednostki wykorzystują komunikatory internetowe – na przykład czaty – do nawiązania relacji (Kurkowski, 2018, s. 3).

Można więc podsumować, że komunikacja internetowa to rodzaj komunikacji społecznej, która odbywa się przy pomocy medium elektronicznego z dostępem do Internetu, gdzie ludzie mogą wymieniać się informacjami między sobą. Nie odbywa się ona w bezpośredniej, fizycznej bliskości osób, lecz w świecie wirtualnym, dzięki czemu jest często bardziej atrakcyjna w porównaniu ze spotkaniami w świecie rzeczywistym. Ludzie wykorzystują komunikację internetową w celu nawiązania kontaktu ze znajomymi, przełożonymi czy rodziną. Za jej pośrednictwem można przysyłać między sobą wiadomości na przykład w formie obrazów, znaków albo filmów.

Przechodząc do kwestii zdefiniowania „komunikatora internetowego”, można stwierdzić, że są to programy pozwalające swoim użytkownikom na dwukierunkową wymianę informacji przez Internet oraz przekazywanie tekstów, komunikatów, wiadomości multimedialnych pomiędzy co najmniej dwoma użytkownikami (Barańska-Fischer & Szymański, 2011, s. 303).

Inną definicję przedłożyli Jerzy Gawinecki i Kamil Kaczyński:

Komunikatory mobilne stały się podstawowym narzędziem komunikacji wykorzystywanym przez użytkowników smartfonów. Pozwalają na łatwe dzielenie się multimediami, długimi tekstami, prowadzenie połączeń głosowych czy wideorozmów (2018, s. 183).

Reasumując, komunikatory internetowe to programy lub aplikacje podłączone do Internetu, dzięki którym ich użytkownicy mogą komunikować się między sobą oraz dzielić się różnymi treściami. Wypowiedzi są kierowane do konkretnej osoby lub grupy osób. Stanowią one ważny element komunikacji internetowej.

Rozwój Internetu oraz technologii internetowej dał ludziom możliwość komunikowania się w nowej formie. Wystarczy posiadać dostęp do sieci oraz aplikację, za której pośrednictwem można przekazywać między sobą treści różnego rodzaju. Przesyłane informacje mogą przyjmować na przykład formy tekstów, zdjęć, nagrań lub połączeń głosowych.

Historia komunikatorów internetowych

Wiedząc, czym są komunikatory internetowe, warto skupić się na kwestii, kiedy powstały oraz jak kształtowała się ich historia od samego początku ich wynalezienia i udostępnienia do użytku publicznego. Proces ten ukazuje rozwój i znaczenie komunikatorów w komunikacji internetowej.

Druga połowa XX wieku oraz początek XXI wieku były dla świata okresem wzmożonego rozwoju technologicznego, to właśnie w tym czasie pojawiły się komercyjnie dostępne komputery osobiste, a na rynku ukazały się pierwsze mikroprocesory. Jednak za najważniejszy wynalazek tego okresu można uznać Internet, który zmienił prawie każdą dziedzinę życia ludzi. Powstanie Internetu datuje się na lata 60. XX wieku (Klepacki & Walejewska, 2017, s. 37).

W 1988 roku na rynek wprowadzono system internetowych rozmów IRC – *Internet Relay Chat* (pol. czat internetowy). W latach 90. XX wieku pojawiły się pierwsze strony i portale internetowe. Natomiast to w 1996 roku powstał pierwszy komunikator internetowy przypominający w swoim działaniu te znane obecnie, był nim ICQ – *I Seek You* (pol. poszukuję cię) (Rost, 2012, s. 75). Dzięki niemu użytkownicy mogli wysyłać sobie wiadomości tekstowe, a także udostępniał on im opcję zobaczenia, czy znajomi są dostępni online.

Następnie w 2004 roku powstał Messenger początkowo funkcjonujący jako funkcja czatu portalu Facebook (Górska-Zajac, [b.d.]). Za jego pomocą można wysyłać pliki tekstowe, graficzne, multimedialne, prowadzić rozmowy oraz wideorozmowy. W 2009 roku na rynek światowy udostępniony został WhatsApp. Początkowo skupiał się na przekazywaniu wiadomości tekstowych (Górska-Zajac, [b.d.]). Kolejno w sierpniu 2013 roku zainicjowany został Telegram. Poza tym, że jest całkowicie darmowy, zapewnia środowisko pozbawione reklam i posiada przejrzysty interfejs aplikacji (Sutikno, red., 2016, s. 910). Ostatnim komunikatorem wymienionym w tym artykule jest Signal. Został założony w 2014 roku i wykorzystuje Internet do przesyłania wiadomości zarówno w trybie indywidualnym, jak i grupowym (Górska-Zajac, [b.d.]).

Konkludując, pierwszym komunikatorem, który swoim działaniem przypominał te znane obecnie, był ICQ z 1996 roku i to on zapoczątkował powstanie wszystkich kolejnych aplikacji tego typu. Najpopularniejszymi kanałami komunikacyjnymi są: Messenger oraz WhatsApp.

Problemy etyczne w funkcjonowaniu komunikatorów

Problemy etyczne to dylematy, które wywodzą się z odmiennego rozumienia i postrzegania norm społecznych oraz moralnych (Problemy etyczne..., [b.d.]). Mówi się o nich w momencie, kiedy jednostka podejmuje decyzję, która w odczuciu bardzo szerokiej grupy osób jest niemoralna. Komunikatory internetowe także wywołują problemy etyczne.

Obecnie największymi problemami etycznymi, jakie można napotkać podczas korzystania z komunikatorów internetowych, są problemy z ochroną danych osobowych oraz szyfrowaniem treści przekazywanych wiadomości. Część komunikatorów oferuje swoim użytkownikom możliwość wysyłania

informacji od grupy osób lub poszczególnych odbiorców do innych uczestników rozmowy, gdzie tylko ci konkretni użytkownicy posiadają klucze do rozszyfrowania treści wiadomości. Szyfrowanie tego typu nazywa się „Szyfrowaniem *End-To-End*”:

(...) umożliwia odczytywanie i tworzenie komunikatów jedynie członkom danej grupy, gdyż tylko oni posiadają klucze niezbędne do odszyfrowania i zaszyfrowania przesyłanych wiadomości. Klucze te nigdy (również podczas ich ustalania) nie opuszczają urządzeń użytkowników, co uniemożliwia przechwycenie ich przez osoby trzecie, nawet posiadające dostęp do serwera (Implementacja..., 2023).

Proces odbywa się na zasadzie klient-klient. To tak, jakby dwie osoby lub grupa osób wysyłała sobie zapieczętowane listy, które wyłącznie one są w stanie otworzyć i zrozumieć. W ten sposób zarządcy komunikatorów i inne osoby nie mają wglądu w treści nadawanych komunikatów.

Z jednej strony takie szyfrowanie informacji można uznać za pozytywne, ponieważ tylko osoby wymieniające się konkretną treścią mają do niej dostęp i nie muszą obawiać się nieautoryzowanego dostępu do treści przez osoby postronne. W tej sytuacji użytkownicy nie muszą się też martwić o potencjalną sytuację udostępniania lub przechwycenia ich danych osobowych oraz rozpoznanie treści wymienianych informacji.

Z drugiej zaś wiąże się to z tym, że kiedy użytkownik dopuści się przestępstwa i organy ścigania będą zbierać materiały na jego temat, nie będą w stanie ich pozyskać od zarządców komunikatorów, bo Ci nie będą posiadać takich danych.

Oprócz tego kolejnym problemem etycznym jest możliwość złamania zabezpieczeń szyfrujących. Prawdopodobieństwo takiego zdarzenia jest nikłe, ale nie niemożliwe. Na świecie istnieją osoby i organizacje działające w branżach technologii cyfrowych, które potrafią złamać zabezpieczenia szyfrowanych komunikatorów. Wprowadzanie nowych ulepszeń technologicznych motywuje „agresorów” do ich obejścia (Zaczek, 2012, s. 145).

Obecnie prawie każdy bardziej rozpoznawalny komunikator internetowy oferuje swoim użytkownikom możliwość korzystania z szyfrowania danych. Daje to sposobność wysyłania informacji bez obaw, że osoba postronna zobaczy ich treść. Jednak taki zabieg nie jest idealny, ma swoje problemy, bo jako osoba trzecia niemożliwe jest pozyskanie żadnych danych, aby przedstawić je jako dowód w sprawie karnej. Z kolei, jeżeli komunikator nie zapewnia szyfrowania, użytkownicy mogą się niepokoić, że ich wiadomości są czytane i analizowane przez osoby postronne, a ich dane osobowe są narażone na ujawnienie.

Charakterystyka wybranych komunikatorów internetowych

W dalszej części artykułu przedstawiono wybrane komunikatory internetowe wraz z informacjami dotyczącymi ich historii, twórców, rozwoju, dostępnych funkcji oraz możliwości synchronizacji między urządzeniami. Nazwy komunikatorów zostały ułożone chronologicznie według dat ich powstania, zgodnie z zawartymi w podrozdziałach informacjami, które również zostały poukładane według dat.

Messenger

Historia aplikacji Messenger nierozdzielnie wiąże się z portalem społecznościowym Facebook, którego powstanie datuje się na 2004 rok (Roguski, 2020, s. 18). Serwis ten umożliwia użytkownikom dzielenie się przemyśleniami, zdjęciami i filmami w formie postów.

Messenger początkowo działał jako czat w prawym dolnym rogu strony Facebooka, służąc do komunikacji między znajomymi. W 2008 roku przemianowano go na Facebook Chat, a w 2011 roku przekształcono w osobną aplikację – Facebook Messenger (Górska-Zajac, [b.d.]). Od momentu podziału możliwe stało się korzystanie z komunikatora bez konieczności posiadania konta na Facebooku.

Obecnie działa jako osobny komunikator wchodzący w skład konglomeratu Meta Platforms, założonego przez Marka Zuckerberga. Umożliwia wysyłanie wiadomości tekstowych, zdjęć, filmów, plików, gifów, nagrań głosowych, emotikonów, prowadzenie rozmów i wideorozmów, udostępnianie lokalizacji, tworzenie ankiet oraz awatarów. Aplikacja wykorzystująca szyfrowanie end-to-end działa zarówno na telefonach, jak i na komputerach, zapewniając synchronizację rozmów między tymi urządzeniami. Komunikator wyświetla reklamy firm.

WhatsApp

WhatsApp to komunikator internetowy założony w 2009 roku przez Jana Kouma i Briana Actona. W tym czasie działał wyłącznie na iPhone'ach, jednak już na początku 2010 roku rozszerzono go na inne systemy operacyjne (Dopierała, [b.d.]). Początkowo jego głównym zadaniem było przekazywanie wiadomości tekstowych między użytkownikami (Górska-Zajac, [b.d.]).

W 2014 roku aplikacja została wykupiona przez Marka Zuckerberga za 16 miliardów dolarów i wcielona do Meta Platforms (Roguski, 2020, s. 21). Komunikator był już wtedy szeroko rozpoznawalny na rynku. W 2016 roku wprowadzono nowe funkcje, takie jak wideorozmowy, czaty grupowe, przesyłanie zdjęć, filmów, plików i udostępnianie lokalizacji (Górska-Zajac, [b.d.]).

Zaimplementowano także szyfrowanie end-to-end oparte na protokole Signala (Dopierala, [b.d.]).

Komunikator automatycznie pobiera listę kontaktów z telefonu użytkownika, a rozmowy są synchronizowane między urządzeniami. W 2021 roku ogłoszono zmianę polityki prywatności, która wzbudziła kontrowersje, ponieważ zgodnie z nowymi zasadami aplikacja zyskała dostęp do danych, takich jak: czas używania komunikatora, lokalizacja, nadawanie unikalnego identyfikatora urządzeniu, z jakiego korzysta użytkownik, płatności wykonywane w aplikacji (Rudnicki, 2021).

Telegram

Telegram został zainicjowany w sierpniu 2013 roku. Jego twórcą jest rosyjski biznesmen Paweł Durow (Koncewicz, 2021). Autor skoncentrował się na zapewnieniu łatwości użytkowania komunikatora oraz na jego szybkości działania (Górska-Zajac, [b.d.]).

Aplikacja nie wyświetla reklam i pozwala przysyłać tekst, zdjęcia, filmy, nagrania głosowe oraz pliki. Użytkownicy mogą zabezpieczyć ją kodem dostępu. Możliwe jest także automatyczne usuwanie wiadomości po określonym czasie oraz tworzenie czatów grupowych nawet do 200 000 osób oraz kanałów nadawczych bez limitu odbiorców. Ponadto Telegram automatycznie pobiera listę kontaktów z telefonów oraz oferuje boty, które ułatwiają przysyłanie i porządkowanie informacji. Dostępna jest na wszystkie urządzenia także w wersji premium (Telegram FAQ, [b.d.]).

To, co wyróżnia ten komunikator na tle dwóch wcześniej wymienionych, to szyfrowanie wiadomości, które działa jednak tylko w trybie „Sekretnego czatu”. W zwykłych czatach wiadomości przysyłane są przez serwer (klient-serwer-klient), natomiast w trybie sekretnym stosowane jest szyfrowanie end-to-end (klient-klient), choć nie jest to opcja domyślna. Sekretne czaty nie są synchronizowane z chmurą i dostępne są tylko na urządzeniach, na których zostały wysłane (Telegram FAQ, [b.d.]).

Signal

Komunikator internetowy Signal powstał w 2014 roku z inicjatywy Signal Technology Foundation – organizacją non-profit funkcjonującą dzięki datkom użytkowników, której kod źródłowy jest otwarty dla każdego (Signal support, [b.d.]). Główną misją komunikatora jest zapewnienie użytkownikom prywatnej i bezpiecznej wymiany informacji.

Za jego pomocą można przysyłać wiadomości tekstowe, obrazy, filmy, pliki, gify, nagrania dźwiękowe, emotikony i naklejki. Umożliwia prowadzenie rozmów

głosowych, wideorozmów, udostępnianie lokalizacji oraz automatycznego usuwania wiadomości po wyznaczonym czasie. Kiedyś była opcja wysyłania wiadomości SMS, jednak została wycofana ze względu na brak bezpieczeństwa.

Signal wykorzystuje numer telefonu jako identyfikator i pobiera listę kontaktów z telefonu. Ma przejrzyste zasady prywatności i nie wymienia się danymi z partnerami biznesowymi, co wynika z ich braku (Recenzja Signal..., [b.d.]). Tak jak Telegram, nie ma reklam.

Signal kładzie nacisk na bezpieczeństwo. Od początku wykorzystuje szyfrowanie end-to-end dla wszystkich komunikatów. Aplikacja jest dostępna na telefonach i komputerach, jednak na tych drugich odbyte konwersacje widoczne są dopiero po pobraniu aplikacji, starsze nie są synchronizowane. Można ją zabezpieczyć kodem PIN.

W 2021 roku aplikacja zyskała popularność za sprawą przychylnych opinii Elona Muska i Edwarda Snowdena wyrażonych na portalu Twitter. W ciągu 2 dni, to jest 12–14 stycznia 2021, liczba użytkowników wzrosła z 10 do 50 milionów, co wiązało się z odpowiedzią konsumentów na wyżej wspomnianą zmianę polityki prywatności WhatsApp (Recenzja Signal..., [b.d.]).

Analiza komunikatorów wykazuje liczne podobieństwa. Wszystkie są bezpłatne, dostępne na urządzeniach mobilnych i desktopowych, co zapewnia wygodę użytkownika. Każdy umożliwia wysyłanie wiadomości indywidualnych i grupowych oraz oferuje różnorodne formaty udostępniania informacji. Wszystkie stosują szyfrowanie end-to-end, gwarantując bezpieczeństwo danych użytkowników.

[Analiza porównawcza komunikatorów internetowych: Messenger, Signal, Telegram, WhatsApp

W tej części przeprowadzono analizę elementów prywatności, użyteczności interfejsów, działania oraz funkcji dodanych w aktualizacjach czterech wybranych komunikatorów internetowych. Aplikacje zostały ułożone alfabetycznie, zgodnie z tytułem całej pracy. Na zakończenie rozdziału autorka tekstu dokonała wyboru najlepszego komunikatora, kierując się zebranymi we wszystkich trzech rozdziałach informacjami.

Prywatność

Jedną z najważniejszych kwestii funkcjonowania komunikatorów internetowych jest prywatność przekazywanych przez użytkowników danych. Z tego powodu omówiono tutaj następujące aspekty: szyfrowanie typu end-to-end w Messengerze, Signale, Telegramie i WhatsAppie, ich politykę prywatności

oraz rodzaje gromadzonych informacji, możliwości dostępu osób trzecich do wysyłanych wiadomości i danych pozyskiwanych w celach promocyjnych.

W przypadku komunikatora Messenger szyfrowanie end-to-end zostało wprowadzone stosunkowo niedawno, dokładniej w grudniu 2023 roku. Wcześniej korzystał z szyfrowania klient-serwer-klient, co oznaczało, że dane przechowywane na serwerach Facebooka nie były szyfrowane, dając konglomeratowi Meta Platforms dostęp do nich w czytelnej formie. Aplikacja gromadzi różnorodne informacje niezbędne do zapewnienia funkcjonowania swoich produktów oraz opcjonalne, które mogą wpłynąć na jakość korzystania z ich asortymentu. Informacje te obejmują aktywność użytkownika, treść przekazywanych wiadomości (zgodnie z obowiązującym prawem), czas spędzony w aplikacji, częstotliwość oraz trwanie aktywności, informacje o kontaktach i interakcjach, dane o urządzeniach i oprogramowaniu, z jakich korzysta, identyfikatory urządzeń oraz wysyłane z nich sygnały, informacje o sieci i lokalizacji (nawet po wyłączeniu usług lokalizacji), ma dostęp do zdjęć i aparatu urządzenia oraz pobiera adresy IP użytkowników. Dodatkowo Messenger zbiera dane o odwiedzanych witrynach, zakupach wykonanych za ich pośrednictwem, wyświetlanych reklamach, sposobie interakcji z nimi, o korzystaniu z ich produktów i usług partnerów, włączając w to przekazywaną przez nich korespondencję.

Signal od samego początku swojego istnienia, czyli od 2014 roku, posiadał szyfrowanie end-to-end. Ta forma obejmuje wszystkie przesyłane komunikaty, łącznie z plikami i udostępnianiem lokalizacji. W celu zapewnienia dodatkowego bezpieczeństwa danych, twórcy Signala zdecydowali się usunąć opcję wysyłania SMS-ów za pośrednictwem komunikatora, ze względu na brak odpowiednich zabezpieczeń podczas tego typu komunikacji. Przechowuje tylko takie dane, które są niezbędne do wysyłania komunikatów, a i one są zabezpieczone generowanymi losowo kluczami. Jedyne informacje, jakie posiada Signal to numer telefonu użytkownika oraz opcjonalnie nazwę profilu i zdjęcie profilowe. Z tego samego powodu aplikacja nie pokazuje statusu aktywności, ponieważ nie przechwytuje takich danych. Zaszifrowane wiadomości po dostarczeniu do odbiorcy są automatycznie kasowane z serwerów.

W komunikatorze Telegram szyfrowanie end-to-end zostało wprowadzone w październiku 2013 roku, czyli dwa miesiące po premierze pierwszej wersji komunikatora. Jednakże jest to opcja, która nie jest domyślnie włączona. Szyfrowanie działa wyłącznie w trybie „sekretnego czatu”, gdzie nie ma możliwości przekazywania wiadomości między różnymi konwersacjami, a komunikaty same usuwają się po wyznaczonym przez użytkownika czasie. Warto zaznaczyć, że sekretne czaty nie obsługują rozmów grupowych i nie są dostępne w wersji desktopowej. Od roku 2017 Telegram wprowadził połączenia głosowe z pełnym szyfrowaniem, a od 2020 oferuje również szyfrowane metodą

end-to-end połączenia wideo oraz grupowe czaty głosowe (Ewolucja Telegrama, [b.d.]). Komunikator zachowuje tylko dane niezbędne, aby funkcjonować jako aplikacja do przesyłania wiadomości. Używa informacji o wieku do kontrolowania dostępu do treści. Wiadomości i media są przechowywane w chmurze dla łatwego dostępu, ale są one zaszyfrowane, jednak klucze szyfrujące przechowywane są w różnych lokalizacjach, tak aby nikt nie mógł przechwycić danych. Nie przechowuje sekretnych czatów ani dzienników wiadomości, więc po krótkim czasie nie ma informacji, kto lub kiedy wysłał komunikaty za jego pośrednictwem.

W przypadku WhatsApp szyfrowanie end-to-end zostało wprowadzone dwa lata po przejęciu aplikacji przez konglomerat Meta Platforms, w kwietniu 2016 roku. Na początku obejmowało tylko szyfrowanie bieżących wiadomości wysyłanych za pomocą komunikatora. Starsze wiadomości wysłane przed wprowadzeniem tej funkcji, które były kopiami zapasowymi czatów, synchronizowały się z niezabezpieczonymi chmurami takimi jak iCloud czy Dysk Google. Jednak w 2021 roku postanowiono wprowadzić pełne szyfrowanie także dla kopii zapasowych czatów (W pełni zaszyfrowane kopie..., [b.d.]). Komunikator zapewnia pełne szyfrowanie konwersacji osobistych, brak dostępu do treści przez osoby spoza czatu, anonimizację kontaktów i czatów. WhatsApp nie udostępnia kontaktów firmie Meta, gromadzi jednak dane o użytkowaniu w celu zapewnienia funkcji opcjonalnych. Wymagane informacje są zbierane w celu dostarczenia tych funkcji, w wypadku niewyrażenia zgody na ich pozyskiwanie nie można korzystać z aplikacji. Wiadomości są tymczasowo przechowywane w zaszyfrowanej postaci podczas dostarczania, po czym są usuwane z serwerów. Pewne treści, takie jak zdjęcie profilowe, dane „o mnie” czy opisy społeczności i grup, nie są zaszyfrowane i mogą być widoczne dla WhatsAppa. Gromadzi także informacje o korzystaniu z usług, takie jak aktywność, częstotliwość kontaktów, godziny użytkowania oraz czas wykonania i odebrania komunikatów. Wykorzystuje adresy IP i numery kierunkowe numerów telefonu, w celu ustalenia ogólnej lokalizacji użytkownika.

Podsumowując, w kontekście prywatności w aplikacjach, jedynie Signal wydaje się mieć rzeczywiście klarowną politykę. Mimo że trzy pozostałe komunikatory również deklarują stosowanie szyfrowania typu end-to-end, to jedynie Signal nie gromadzi żadnych wrażliwych danych o swoich użytkownikach. W tym przypadku istnieje tendencja, że im dłuższa polityka prywatności, tym więcej danych jest zbieranych.

Interfejs

Dla tej części tekstu istotne jest wytłumaczenie definicji „interfejsu”, ponieważ stanowi kluczowy element komunikatorów internetowych, decydujący o użytkowaniu i doświadczeniu użytkowników.

Interfejs użytkownika to system odpowiadający za punkt styku pomiędzy człowiekiem a urządzeniem lub oprogramowaniem. Jest to zbiór elementów, takich jak przyciski, pola tekstowe, menu, ikony i inne, które umożliwiają użytkownikowi komunikację z systemem i wykonywanie określonych działań. Celem interfejsu użytkownika jest uczynienie procesu interakcji prostym, intuicyjnym i efektywnym dla użytkownika (Dopierala, [b.d.]a).

Ze względu na ten aspekt przeprowadzono analizę porównawczą różnych elementów personalizacji interfejsów komunikatorów internetowych. Poruszone są kwestie takie jak możliwość zmiany języka, tryby jasny i ciemny widoczności aplikacji, wybór logotypu aplikacji, edycja nicku, reakcje emotikonami oraz personalizacja emotikon, opcje zmiany tła, modyfikacja kolorów dymków konwersacji oraz intuicyjność interfejsu.

Wszystkie wymienione w artykule komunikatory internetowe, to jest: Messenger, Signal, Telegram oraz WhatsApp zapewniają zmianę języka, wybieranie motywu konwersacji na jasny lub ciemny. Umożliwiają także ustawianie nicku (pol. pseudonimu) osoby, z którą prowadzi się konwersację. Komunikatory WhatsApp oraz Signal synchronizują nick z zapisanym w telefonie kontaktem lub pokazują pseudonim, który użytkownik ustawił osobiście. Każda z aplikacji zapewnia reakcję na wysłane wiadomości w formie emotikon. Ponadto wszystkie oferują zmianę tła rozmów, jednak z różnym zakresem personalizacji. Messenger pozwala jedynie na wybór spośród kilku ustalonych gradientów lub grafik tematycznych, bez możliwości dodania własnego zdjęcia. Signal, Telegram oraz WhatsApp dają użytkownikowi możliwość ustawienia osobistej fotografii jako tła rozmowy, dodatkowo pozwalają na dostosowanie koloru dymków rozmowy, przy czym w Telegramie i WhatsAppie zmiany te dotyczą wszystkich konwersacji. Natomiast w Signalu można personalizować wygląd osobno dla każdej rozmowy, poprzez wybieranie spośród gotowych kolorów albo stworzenie własnego gradientu.

W komunikatorach Signal i Telegram istnieje opcja wyboru innego logotypu dla aplikacji, jednak dla Telegrama dostępne jedynie są w płatnej wersji premium. Natomiast w Signalu cztery z nich mają za zadanie przypominać aplikacje docelowe telefonów takie jak pogoda, notatnik czy wiadomości ze świata, co pozwala użytkownikom na dyskretną instalację lub ukrycie aplikacji przed niepożądanym wzrokiem.

Ze wszystkich wymienionych tylko Messenger umożliwia użytkownikowi ustawienie własnej emotikony jako szybkiej reakcji, widocznej w prawym dolnym rogu ekranu konwersacji. W pozostałych aplikacjach również można reagować emotikonami, jednak bez możliwości ich trwałej personalizacji. Interfejs tego komunikatora jest przystępny w obsłudze, choć niektóre nowe funkcje, takie jak wiadomości z efektem płomienia, mogą być nieco bardziej skomplikowane w sprawowaniu i przysporzyć pewne trudności w użytkowaniu.

Pod względem intuicyjności obsługi, za najbardziej przyjazne użytkownikowi uznano komunikatory Signal oraz WhatsApp. Telegram natomiast oceniono jako najmniej intuicyjny ze względu na sposób działania niektórych funkcji.

Reasumując, każdy z analizowanych komunikatorów internetowych, zaspokaja potrzeby swoich użytkowników, oferując unikalne możliwości, które mogą być dodatkowym atutem dla konsumentów. Signal i Telegram zapewniają wiele opcji personalizacji, Messenger wyróżnia się rozbudowanymi funkcjami dostosowywania interfejsu, natomiast WhatsApp charakteryzuje się prostym interfejsem z podstawowymi funkcjami zmian.

Działanie

Poniższy fragment zawiera porównanie wybranych funkcji komunikatorów internetowych, pomijając wcześniej omówione możliwości. Analizie poddano takie aspekty jak: wysyłanie animowanych wiadomości, granie w gry, czaty grupowe społeczności, dodawanie stories, korzystanie z awatarów, archiwizowanie wiadomości, dodawanie notatek przy profilu, używanie naklejek, odpowiadanie na wiadomości, wysyłanie wiadomości z opóźnieniem, tworzenie ankiet oraz przypinanie konwersacji.

Wśród wszystkich porównywanych w tekście komunikatorów można zauważyć możliwość archiwizacji konwersacji, co pozwala użytkownikowi ukryć czat bez jego trwałego usuwania. W tym aspekcie wyróżnia się jednak Telegram, w którym archiwizowane kontakty pozostają takie nawet po otrzymaniu nowej wiadomości od danego kontaktu, do momentu zmiany. Każda z aplikacji pozwala również na przypinanie wybranych rozmów, aby zawsze znajdowały się na górze listy czatów. We wszystkich komunikatorach dostępna jest także funkcja odpowiadania na wiadomości poprzez przesunięcie wybranej wiadomości w prawo lub w lewo.

Dodatkowo wszystkie wymienione aplikacje obsługują system naklejek. Messenger oferuje specjalny sklep z naklejkami, WhatsApp umożliwia ich pobieranie za pomocą aplikacji naklejkowej, Signal pozwala na korzystanie z naklejek udostępnianych przez społeczność na platformie X (kiedyś Twitter), a w Telegramie użytkownik może dodać naklejkę do własnego archiwum, klikając w otrzymaną grafikę.

Analiza porównawcza komunikatorów...

Zarówno w Messengerze, jak i w WhatsApp dostępna jest funkcja dodawania *stories* (pol. relacji) do profilu użytkownika. Taka możliwość występuje również w Telegramie, lecz jedynie w wersji premium. Messenger i WhatsApp udostępniają również opcję tworzenia ankiet, personalizowanych awatarów oraz czaty grupowe społeczności. Ponadto użytkownicy WhatsAppa oraz Signala mogą dzielić się własnym kodem QR, dzięki czemu inni mogą łatwo dodać ich do listy kontaktów. W Signalu, jak i Telegramie dostępna jest funkcja wysyłania wiadomości z opóźnieniem, co pozwala użytkownikowi kontrolować, kiedy dana treść zostanie dostarczona do odbiorcy. Messenger zawiera także funkcję grania w gry za pomocą wysyłania odpowiednich emotikonów, nie każdy z nich aktywuje rozgrywkę. Natomiast w Telegramie konsumenci posiadają ciekawą możliwość usunięcia konwersacji, które powoduje także jej likwidację u drugiej osoby, o ile zaznaczy się taki wariant. Istnieje także możliwość tworzenia folderów czatów z różnymi osobami oraz masowego wysyłania do nich (za pośrednictwem folderu) tej samej wiadomości.

W celu podsumowania informacji dotyczących działania komunikatorów Messengera, Signala, Telegrama i WhatsAppa, opracowano Tabelę 1 zawierającą najważniejsze informacje, o każdym z nich.

Tabela 1. Działanie komunikatorów internetowych

Możliwości	Messenger	Signal	Telegram	WhatsApp
Cena	Darmowe	Darmowe	Darmowe, możliwa opcja premium	Darmowe
Ocena na Google Play	4,5	4,7	4,0	4,5
Ocena w App Store	4,3	4,8	3,6	4,7
Liczba pobrań na Google Play	5mld+	100mln+	1mld+	10mld+
Wysyłanie zdjęć, filmów, plików, nagrań głosowych, emotikon	+	+	+	+
Połączenia głosowe	+	+	+	+
Połączenia wideo	+	+	+	+
Udostępnianie lokalizacji	+	+	+	+
Usuwanie wiadomości dla wszystkich uczestników	+	+	+	+

Możliwości	Messenger	Signal	Telegram	WhatsApp
Widoczność statusu aktywności	+	-	+	+
Wyciszanie konwersacji	+	+	+	+
Możliwość czatu grupowego	+	+	+	+
Synchronizacja kontaktów z telefonu	+	+	+	+
Synchronizacja wiadomości	+	Tylko nowe wiadomości, otrzymane lub wysłane po powiązaniu urządzeń	+	+
Wersja mobilna i desktopowa	+	+	+	+
Szyfrowanie end-to-end	+	+	+	+
Szyfrowanie end-to-end jako opcja domyślna	Szyfrowanie tylko w rozmowach o charakterze osobistym	Pełne szyfrowanie wszystkich wysyłanych komunikatów	Szyfrowanie tylko w trybie „sekretnego czatu”	Szyfrowanie tylko w rozmowach o charakterze osobistym
Systemy operacyjne na jakich działają	Android, iOS, Mac OS, Windows	Android, iOS, Linux, Mac OS, Windows	Android, iOS, Linux, Mac OS, Windows	Android, iOS, Mac OS, Windows
Przejrzysta polityka prywatności	-	+	-/+	-
Rejestracja za pomocą numeru telefonu	+	+	+	+
Backupy/kopie zapasowe	W chmurze Facebooka	Lokalnie na urządzeniu	W chmurze Telegrama	W chmurze Googla lub iCloud

Źródło: opracowanie własne

Bardzo istotnym aspektem poruszonym w tabeli są backupy, które są bezpieczne tylko lokalnie, ponieważ w chmurze mogą być dostępne dla każdego i nie są szyfrowane. Jeśli są robione lokalnie na urządzeniu, konsument ma pewność, że nikt nie ma dostępu do jego danych oraz wysyłanych wiadomości.

Podsumowując aspekt działania komunikatorów internetowych, można zauważyć, że każdy z nich skupia się na nieco innych potrzebach swoich użytkowników. Messenger wyróżnia się największą liczbą innowatorskich funkcji. Signal pozwala konsumentom poczuć się częścią społeczności dzięki możliwości tworzenia własnych naklejek i oferuje bezpieczeństwo danych poprzez lokalne kopie zapasowe. Z kolei Telegram zapewnia wszechstronność zarządzania wiadomościami. Natomiast WhatsApp oferuje szeroki zakres dodatkowych opcji.

Aktualizacje

Aktualizacje komunikatorów internetowych są kluczowym elementem zapewniającym ich funkcjonowanie, dostarczanie nowych możliwości użytkownikom oraz bezpieczeństwo korzystania z nich. W poniższym podrozdziale poruszono zagadnienia częstotliwości pojawiania się ich aktualizacji oraz jakie zmiany one wnoszą. Analiza obejmuje okres od marca 2025 roku do połowy lipca 2025 roku włącznie, daty te zostały wybrane ze względu na dostępność informacji zawartych w AppStore dla urządzeń mobilnych.

Na przestrzeni ostatnich czterech miesięcy Messenger wprowadzał od czterech do sześciu aktualizacji miesięcznie. Uaktualnienia w tym komunikatorze nie są szczegółowo opisywane. Wprowadzane zmiany obejmowały naprawy dotyczące awarii podczas wysyłania wiadomości, dostępność komunikatora na iOS 18 oraz usprawnienia wydajności niektórych kluczowych funkcji aplikacji.

Aktualizacje w aplikacji Signal pojawiały się około sześciu razy w miesiącu. Od marca do połowy lipca wprowadzono dwadzieścia pięć uaktualnień, które dodały między innymi możliwość przybliżania zdjęć i filmów jednorazowych, przesyłania multimediiów podczas łączenia nowych urządzeń, wygodniejsze wybieranie zdjęć przy ograniczonym dostępie w systemie iOS czy automatyczne minimalizowanie okna połączenia w trakcie rozmowy. Naprawiono również liczne błędy – od zielonego kwadratu pojawiającego się po wklejeniu obrazu, po problemy z zapisem zdjęć z albumów czy zawieszaniem się aplikacji na iPadzie. Wprowadzono też natywny selektor zdjęć, poprawiono układ wiadomości multimedialnych, dodano skróty do powiązanych wiadomości oraz czat „Do siebie”, który ułatwia szybkie notatki. Ulepszono działanie cytatów, funkcji archiwizacji oraz dostępność aplikacji dzięki wsparciu VoiceOver. Co więcej, Signal nie tylko dostarcza szczegółowe opisy zmian, ale też komentuje lakoniczność konkurencji, obiecując, że sam nie będzie postępował w ten sposób.

W ostatnich czterech miesiącach Telegram otrzymywał uaktualnienia średnio 3 razy na miesiąc. Jednakże, opisy tych aktualizacji są bardzo ogólne. Ograniczają się zazwyczaj do sformułowań takich jak: „poprawki błędów”, „drobne usprawnienia” oraz „nie tylko”, bez podawania konkretnych informacji na

temat wprowadzanych zmian czy nowych funkcji. Brak szczegółowości utrudnia ocenę faktycznego zakresu i znaczenia tych aktualizacji.

Liczba aktualizacji WhatsAppa w tym czasie wahała się od czterech do sześciu miesięcznie. Wśród nowości znalazły się m.in. motyw czatów, możliwość tworzenia i wysyłania pakietów naklejek, dodawanie muzyki do statusu, ograniczanie powiadomień z grup oraz czaty głosowe bez konieczności dzwonienia. Umożliwiono też zaznaczanie fragmentów wiadomości, wysyłanie nagrań głosowych jednym kliknięciem oraz korzystanie z aplikacji na iPadzie. Pojawiły się nowe opcje statusu, takie jak kolaże i posty z muzyką.

Konkludując, wszystkie komunikatory są regularnie aktualizowane, co obejmuje zarówno dodawanie nowych funkcji, jak i naprawę błędów poprzednich wersji. Poprawia to jakość i bezpieczeństwo korzystania z aplikacji. Dzięki temu użytkownicy mają możliwość posługiwania się coraz bardziej rozbudowanymi narzędziami komunikacyjnymi.

Wnioski

Na podstawie przeprowadzonej analizy porównawczej, można stwierdzić, że mimo iż wszystkie aplikacje służą do komunikacji, każda z nich posiada unikalne cechy, wyróżniające ją na tle pozostałych. Messenger i WhatsApp cechują się szerokim zakresem funkcjonowania oraz opcjami społecznościowymi, ale polityka prywatności budzi zastrzeżenia, przynależność do Meta Platforms również nie wywołuje wśród wielu użytkowników pozytywnych skojarzeń, a wprowadzane w Messengerze aktualizacje nie posiadają doprecyzowania informacji, o tym, co zmieniają. Signal mimo najniższej popularności w zestawieniu z pozostałymi komunikatorami, kładzie największy nacisk na bezpieczeństwo i prywatność, oferuje możliwości personalizacji interfejsu, dodatkowo ma dokładne opisy zmian w uaktualnieniach oraz w swoim działaniu aktywizuje użytkowników do tworzenia wspólnej społeczności. Telegram zapewnia wszechstronne zarządzanie wiadomościami i różnorodne opcje personalizacji interfejsu, ale jego słabymi punktami są polityka prywatności, bezpieczeństwo komunikacji oraz brak szczegółowych opisów aktualizacji.

Bazując na zgromadzonych informacjach, można stwierdzić, że komunikator Signal jest najlepszy ze względu na jego klarowną politykę prywatności, bezpieczeństwo danych i intuicyjność użytkowania. Jego oceny na Google Play i App Store również przeważają nad innymi wymienionymi w tekście aplikacjami. Jest to dobry wybór dla osób chcących zachować anonimowość w Internecie.

Podsumowanie

Komunikacja internetowa to wymiana informacji przez Internet w różnych formach, takich jak tekst, filmy czy zdjęcia. Natomiast komunikatory internetowe to aplikacje lub programy umożliwiające tę wymianę za pomocą wiadomości. W 1988 roku na rynku pojawił się system internetowych rozmów IRC. Jednak początek powstania komunikatorów internetowych można datować dopiero na rok 1996, kiedy to powstał komunikator ICQ, przypominający w swoim działaniu te obecnie istniejące. Podstawowym celem powstania komunikatorów jest umożliwienie dzielenia się danymi na odległość. Za ich największy problem etyczny można uznać kwestię szyfrowania danych.

Między Messengerem, Signalem, Telegramem i WhatsAppem jest wiele podobieństw takich jak fakt, że są dostępne bezpłatnie na urządzenia mobilne i desktopowe, oferują wiadomości indywidualne i grupowe, dają możliwość wysyłania komunikatów w różnych formach, a także posiadają zaawansowane szyfrowanie typu end-to-end.

Na podstawie przeprowadzonej analizy można także ustalić prawdopodobny kierunek rozwoju komunikatorów internetowych w przyszłości. W nadchodzących latach aplikacje te prawdopodobnie będą dążyły do połączenia funkcji komunikacyjnych z elementami społecznymi, aby rozmowy w Internecie jak najbardziej przypominały dyskusje odbywające się w przestrzeni realnej. Już teraz można zaobserwować tendencje do dodawania opcji społecznych, którymi są na przykład relacje, statusy oraz awatary. Rozwój komunikatorów może także zostać ukształtowany poprzez rozwój sztucznej inteligencji, która obecnie pojawia się już w części tych aplikacji. Natomiast ze względu na coraz bardziej rygorystyczne prawa dotyczące przechowywania i przetwarzania danych osobowych, wolno przypuszczać, że wzrośnie popularność komunikatorów (takich jak Signal) dbających o prywatność użytkowników.

Bibliografia

- Barańska-Fischer, Mirella & Szymański, Grzegorz (2011). Techniki komunikacji interpersonalnej stosowane w polskich sklepach internetowych. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Ekonomiczne Problemy Usług*, **72**, 297–306.
- Cisek, Sabina (2010). Metoda analizy i krytyki piśmiennictwa w nauce o informacji i bibliotekoznawstwie w XXI wieku. *Przegląd Biblioteczny*, **78**(3), 273–284.
- Dopierała, Karolina (b.d.)a. Co to jest interfejs użytkownika? *Widoczni.com*. Pobrane 16 lipca 2025 r. z: <https://widoczni.com/blog/najwiekszy-sloownik-marketingu-internetowego-w-polsce/interfejs-uzytkownika/>
- Dopierała, Karolina (b.d.)b. Co to jest WhatsApp? *Widoczni.com*. Pobrane 27 czerwca 2025 r. z: <https://widoczni.com/blog/najwiekszy-sloownik-marketingu-internetowego-w-polsce/whatsapp/>

- Ewolucja Telegrama (b.d.). *Telegram.org*. Pobrane 14 lipca 2025 r. z: <https://telegram.org/evolution?setln=pl#2020>
- Gawinecki, Jerzy & Kaczyński, Kamil (2018). Analiza mechanizmów ochrony hasłem Telegram i Viber. *Biuletyn Wojskowej Akademii Technicznej*, **67**(4), 183–194. <https://doi.org/10.5604/01.3001.0012.8512>
- Górska-Zajac, Józefa (b.d.). Usługi komunikatorów internetowych i czatów. Przykładowe aplikacje i ich charakterystyka. *Legnica.edu.pl*. Pobrane 18 czerwca 2025 r. z: http://www.pwsz.legnica.edu.pl/~jgz/utw/2-1%20Komunik_internet.pdf
- Implementacja komunikatora internetowego z poufnymi wiadomościami grupowymi (2023). *Baza Wiedzy Politechniki Warszawskiej*. Pobrane 19 czerwca 2025 r. z: <https://repo.pw.edu.pl/info/bachelor/WUTa9a0947ed687465abbd42640c9b18859/>
- Klepacki, Bogdan & Walejewska, Angelika (2017). Historia powstania i wykorzystanie Internetu. *Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Ekonomia i Organizacja Logistyki*, **2**(3), 37–48. <https://doi.org/10.22630/EIOL.2017.2.3.24>
- Koncewicz, Robert (2021). Signal i Telegram – komunikatory rosnące w siłę. *X-kom*. Pobrane 28 czerwca 2025 r. z: <https://geex.x-kom.pl/lifestyle/signal-i-telegram-komunikatory-rosnace-w-sile/>
- Kurkowski, Piotr (2018). Wpływ łączności internetowej na komunikację społeczną. *Młoda Humanistyka*, **2**(12), 1–8.
- Nowak, Ewa & Głowiński, Krzysztof (2013). Teoretyczne metody badawcze w naukach społecznych. *Obronność – Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Obrony Narodowej*, **2**(6), 136–146.
- Problemy etyczne współczesnego świata. (b.d.). WOS.net.pl. Pobrane 19 czerwca 2025 r. z: <https://www.wos.net.pl/wos-sciaga/problemy-etyczne-wspolczesnego-swiate.html>
- Recenzja Signal: bezpieczny, szyfrowany komunikator [opinie]. (b.d.). Kwestia Bezpieczeństwa. Pobrane 29 czerwca 2025 r. z: <https://kwestiabezpieczenstwa.pl/signal/>
- Roguski, Artur (2020). *Zrozumieć social media*. Gliwice: Onepress.
- Rost, Wojciech (2012). O ochronie danych osobowych przez portale internetowe. *Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa*, **2**, 75–80.
- Rudnicki, Rafał (2021). WhatsApp zmienia regulamin. Oto najważniejsze zmiany dla użytkowników. *Komputer Świat*. Pobrane 27 czerwca 2025 r. z: <https://www.komputerswiat.pl/artykuly/redakcyjne/whatsapp-zmienia-regulamin-oto-najwazniejsze-zmiany-dla-uzytkownikow/ggd9kn1>
- Signal support. (b.d.). *Signal.org*. Pobrane 29 czerwca 2025 r. z: <https://support.signal.org/hc/pl/articles/360007062172-Uprawnienia-Signal-i-ustawienia-powiadomic%C5%84-systemu-operacyjnego>
- Sutikno, Tole (ed.) (2016). WhatsApp, Viber and Telegram: which is the Best for Instant Messaging? *International Journal of Electrical and Computer Engineering (IJECE)*, **6**(3), 909–914. <https://doi.org/10.11591/ijece.v6i3.10271>
- Szarucki, Marek (2010). Metodyka analizy porównawczej w badaniach międzynarodowych. *Zeszyty Naukowe. Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie*, **827**, 51–67.
- Telegram FAQ (b.d.). *Telegram.org*. Pobrane 28 czerwca 2025 r. z: <https://telegram.org/faq/pl>
- W pełni zaszyfrowane kopie zapasowe danych na WhatsAppie (b.d.). *Blog WhatsApp*. Pobrane 14 lipca 2025 r. z: https://blog.whatsapp.com/end-to-end-encrypted-backups-on-whatsapp?lang=pl_PL
- Zaczek, Jerzy (2012). Ewolucja zagrożeń sieciowych motorem ewolucji sieciowych systemów bezpieczeństwa. *Czasopismo Techniczne. Nauki Podstawowe*, **109**(18), 145–158.

**Comparative analysis of instant messengers on the example:
Messenger, Signal, Telegram and WhatsApp**

ABSTRACT: The main purpose of the research in this work is to compare instant messengers. Detailed goals include presenting their history, ethical policies, similarities and differences by comparing privacy policies, the possibility of personalizing interfaces, operation and changes introduced in updates. The result of this analysis will be the author's selection of the best instant messenger. The subject of the research are instant messengers, specifically Messenger, Signal, Telegram and WhatsApp.

It turned out that Messenger, Signal, Telegram and WhatsApp have many similarities. All of them are available free of charge in mobile and desktop versions, enable individual and group communication, messages can take various forms, and each of them offers end-to-end encryption. However, the aspects that differ between them are the scope of operation, interface personalization options, the clarity of the privacy policy and the updates and their descriptions. According to the author of the thesis, Signal is the best instant messenger.

KEYWORDS: application, data security, instant messaging, privacy policy

FoliaLibrorum

FoliaLibrorum

[Materiały

FoliaLibrorum

FoliaLibrorum

FoliaLibrorum

FoliaLibrorum

Jadwiga Konieczna

e-mail: jkonieczna@uni.lodz.pl

 <https://orcid.org/0000-0002-4502-7472>

Pół wieku w kręgu dyscyplin bibliologicznych

DOI: <https://doi.org/10.18778/0860-7435.40.09>

Abstrakt: W artykule omówiono przebieg pracy naukowej i dydaktycznej autorki, związanej przez 45 lat z Uniwersytetem Łódzkim. Przedmiotem jej badań były różne obszary polskiego świata książki, ze szczególnym uwzględnieniem miejsca i roli książki w kulturze Łodzi, w XIX i XX wieku. W dorobku autorki znalazły się też publikacje poświęcone funkcji i znaczeniu książek dla dzieci i młodzieży w okresie zaborów, a także problemom współczesnych instytucji (biblioteki, placówki naukowe) i organizacji (SBP) funkcjonujących w systemie książki. Równoległe z pracą naukową realizowała działalność dydaktyczną i organizacyjną, brała także udział w pracach gremiów oceniających opracowania innych autorów, z zakresu nauki o książce. Dopełnieniem części opisowej jest pełna bibliografia publikacji autorki, w układzie chronologicznym.

Słowa kluczowe: bibliologia, badania naukowe, XX–XXI wiek

Moje związki z szeroko pojętą nauką o książce zaczęły się w początkach lat 70. XX wieku na Uniwersytecie Łódzkim i na tej uczelni, przez 45 lat, konsekwentnie swe zainteresowania księgoznawcze realizowałam. Podejmowałam badania z zakresu historii bibliotek i kultury książki w XIX i XX wieku, ale równocześnie bliskie były mi też problemy kształcenia bibliotekarzy oraz współczesnego bibliotekarstwa polskiego. Przedmiotem mojego szczególnego zainteresowania stał się świat książki w Łodzi, zarówno w aspekcie historycznym jak i współczesnym.

Na wybór bibliologii jako przedmiotu badań wpływ miały ukończone przeze mnie studia oraz kolejne miejsca pracy. We wrześniu 1970 roku, jako absolwentka filologii polskiej i dwuletniego Międzywydziałowego Studium Bibliotekoznawstwa, rozpoczęłam pracę w Bibliotece Uniwersytetu Łódzkiego (dalej jako BUŁ). Wcześniej, przez niespełna rok, pracowałam w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej w Łodzi. Podczas siedmioletniej pracy w BUŁ, poznałam z autopsji (także dzięki praktykom wewnętrznym), funkcjonowanie dużej biblioteki naukowej, a poprzez uczestnictwo w seminariach i zebraniach również naukowe podstawy jej działalności. W grudniu 1972 roku zdałam Państwowy Egzamin dla Bibliotekarzy Dyplomowanych, co pozwoliło mi na objęcie w 1973 roku stanowiska asystenta bibliotecznego, w grupie pracowników naukowo-dydaktycznych, i obowiązało do prowadzenia własnej pracy naukowej. Rozpoczęłam wówczas badania nad historią łódzkich bibliotek na przełomie XIX i XX wieku.

Trzeba tutaj zaznaczyć, że podejmowaniu różnego rodzaju badań naukowych z zakresu nauki o książce sprzyjał na przełomie lat 60. i 70. XX wieku fakt intensywnego rozwoju polskiej bibliologii. Zostały bowiem wówczas ostatecznie sformułowane podstawy teoretyczne dyscypliny (K. Głombiowski, K. Migoń), ukazało się kilka znaczących publikacji – *Encyklopedia wiedzy o książce*, *Słownik pracowników książki polskiej*, *Encyklopedia współczesnego bibliotekarstwa*, zapoczątkowano rocznik „Studia o Książce”, zaś w połowie dekady powstały nowe katedry bibliotekoznawstwa i rozpoczęto na szeroką skalę organizację magisterskich studiów bibliotekoznawczych.

Studia takie uruchomiono również na Uniwersytecie Łódzkim, chociaż założona przez profesora Jana Muszkowskiego Katedra Bibliotekoznawstwa istniała już od połowy lat 40. Pracę w Katedrze (wówczas był to Zakład Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa), na stanowisku starszego asystenta, rozpoczęłam w roku 1977 będąc już wówczas autorką dwóch opracowań naukowych, m.in. rozdziału o bibliotekach w monografii *Łódź, Dzieje miasta, t. 1 do 1918 roku* (1980). Historia łódzkich bibliotek stała się wtedy „oficjalnie” tematem mojej pracy doktorskiej, przygotowywanej pod kierunkiem prof. dr hab. Bolesława Świdorskiego. Podjęcie takiego tematu wymagało żmudnych poszukiwań archiwalnych i szczegółowej kwerendy ówczesnych łódzkich periodyków, niestety bardzo niekompletnych w polskich bibliotekach. Znaczną część potrzebnych mi materiałów odnalazłam dopiero w bibliotekach w Leningradzie (obecnie Petersburg), dokąd udało mi się wyjechać w 1981 roku na tzw. miesięczny staż naukowy. Pracę doktorską obroniłam w listopadzie 1983 roku (był to pierwszy doktorat w Katedrze po wieloletniej przerwie) i wkrótce otrzymałam stanowisko adiunkta. Dysertacja, po dokonaniu wymaganych przez wydawcę skrótów, została opublikowana w 1989 roku pt. *Biblioteki łódzkie*

przełomu XIX i XX wieku 1890–1918 i zapoczątkowała serię „Folia Librorum”, w ramach periodyku „Acta Universitatis Lodzianis”. W roku 1990 otrzymałam za tę książkę Nagrodę Naukową Rektora UŁ II stopnia.

W następnych latach, poszerzając znacznie zakres badań prowadzonych do pracy doktorskiej, opublikowałam w różnych periodykach naukowych kilka artykułów poświęconych wybranym łódzkim księżnicom, np. Łódzkiej Wypożyczalni Książek, Bibliotece Stowarzyszenia Wzajemnej Pomocy Pracowników Handlowych czy działającym na początku XX wieku stowarzyszeniom oświatowym. Jednocześnie na podstawie dalszej, wnikliwej kwerendy łódzkich czasopism przygotowałam artykuły poświęcone roli „Dziennika Łódzkiego” (1884–1892) oraz gazety „Rozwój” (1897–1914) w kształtowaniu w Łodzi kultury polskiej książki. Te i inne poszukiwania stopniowo doprowadziły mnie do wniosku, że istnieje możliwość i potrzeba kompleksowego spojrzenia na problem obecności książki w społeczeństwie łódzkim, w całym okresie zaborów. Moim badaniom w zakresie poznawania źródeł świata książki w dziewiętnastowiecznej Łodzi sprzyjały też kontakty ze środowiskiem łódzkich historyków oraz fakt intensywnego w latach 80. i 90. rozwoju literatury naukowej prezentującej różne obszary życia (także kulturalnego) Łodzi przemysłowej.

W efekcie przedmiotem swoich badań uczyniłam wszystkie aspekty świata książki w Łodzi, rozszerzając zasięg chronologiczny tych badań na lata 1820–1918. Świadomie zrezygnowałam z zastosowania klasycznej triady bibliologicznej: produkcja – obieg – recepcja, przyjmując jako centralną kategorię badawczą pojęcie „kultura książki”. Uznałam, iż jest to jedyna możliwość stworzenia w miarę pełnego obrazu życia książki w mieście o tak nietypowej drodze rozwoju, jaką odbyła na przestrzeni dziewiętnastego stulecia Łódź. W pracy został więc przedstawiony system instytucji książki, które w omawianym okresie funkcjonowały w Łodzi, udział różnych form publicznej promocji wydawnictw (głównie na łamach prasy), podjęłam też próbę ukazania obecności i recepcji książki w różnych kręgach łódzkiego społeczeństwa.

Monografia pt. *Kultura książki polskiej w Łodzi przemysłowej (1820–1918)* stała się podstawą przeprowadzenia przewodu habilitacyjnego na Uniwersytecie Wrocławskim. Pomyślnie zakończone kolokwium habilitacyjne (wraz z wykładem) odbyło się w listopadzie 2005 roku, jednak zgodnie z obowiązującą wówczas procedurą ostatecznej oceny dokonywała Centralna Komisja do Spraw Stopni i Tytułów Naukowych, a konkretnie powołany przez nią tzw. Superrecenzent. Bardzo pozytywnie ocenił on zarówno książkę jak i cały mój dorobek i w kwietniu 2006 roku Centralna Komisja wydała decyzję o nadaniu mi stopnia doktora habilitowanego. We wrześniu tego roku otrzymałam na UŁ stanowisko profesora nadzwyczajnego, a w październiku książka została uhonorowana Nagrodą Naukową Rektora UŁ I stopnia.

Badań nad kulturą książki w Łodzi nie zakończyłam z chwilą zamknięcia przewodu habilitacyjnego. W następnych latach, współpracując z różnymi periodykami, opublikowałam szereg artykułów rozwijających niektóre zasygnalizowane w książce zjawiska, m.in. *Ludzie i instytucje książki w wielonarodowym mieście fabrycznym na przykładzie dziewiętnastowiecznej Łodzi* (2013), czy *Z dziejów pewnej księgarni* (2006) i inne.

Jednocześnie koncentrowałam się też na badaniach współczesnych warunków kształtowania kultury książki w Łodzi. Artykuł *Świat książki Łodzi powojennej. Początek czy kontynuacja?* (2014) przedstawiał system instytucji książki w Łodzi w latach 1945–1949. Wcześniej natomiast w artykule *Biblioteki Łodzi. Stan obecny i perspektywy* omówiłam sytuację łódzkich bibliotek w latach 80. XX wieku (1992) i w okresie transformacji ustrojowej (2000). Niezależnie od prac dotyczących całej sieci bibliotecznej w Łodzi kilka opracowań poświęciłam wyłącznie Bibliotece Uniwersyteckiej.

Znacznie więcej uwagi (8 różnych opracowań) skupiłam z kolei na prezentacji rozwoju studiów bibliotekoznawczych i badań bibliologicznych w naszej Katedrze, kontynuując w ten sposób dokonania poprzednich kierowników Katedry (H. Więckowskiej, B. Świderskiego i H. Tadeusiewicz). Byłam też, w czerwcu 2015 roku, organizatorem ogólnopolskiej konferencji z okazji siedemdziesięciolecia studiów bibliotekoznawczych na UŁ i współredaktorem książki pokonferencyjnej.

Częścią moich prac nad rozwojem studiów bibliotekoznawczych i badań bibliologicznych było też obszerne opracowanie przygotowane na prośbę redakcji „Roczników Bibliotecznych”. Artykuł dotyczący organizacji akademickich ośrodków bibliotekoznawczych w Polsce i ich działalności naukowej w latach 1945–2015 ukazał się w specjalnym, jubileuszowym LX tomie „Roczników Bibliotecznych” (2016) poświęconym historii kształtowania się polskiego bibliotekoznawstwa oraz charakterystyce powojennego dorobku polskiego księgo- i bibliotekoznawstwa.

Nowym obszarem badawczym z zakresu kultury książki, którym zajęłam się po habilitacji, był (i nadal jest) problem kultury książki dla dzieci i młodzieży w okresie zaborów. Zagadnienie to nie cieszyło się dotychczas szczególnym zainteresowaniem środowiska bibliologów, co wynikało zapewne z faktu, że dziewiętnastowieczna literatura dla młodych odbiorców była bardzo krytycznie oceniana przez literaturoznawców. Inicjatorem badań nad dawną książką dziecięcą w Polsce był nieżyjący już pracownik Katedry, profesor dr hab. Janusz Dunin, autor licznych artykułów na ten temat oraz książki pt. *Książeczki dla grzecznych i niegrzecznych dzieci...*. O ile jednak prof. Dunin skupiał się głównie na kwestiach morfologii dawnej książki dziecięcej, ja podjęłam problem różnych aspektów społecznego funkcjonowania wydawnictw dla młodych

odbiorców na ziemiach polskich w XIX i początkach XX wieku. Dotychczasowym efektem moich wieloletnich już badań w tym zakresie jest kilkanaście, mniej lub bardziej, obszernych artykułów. Są to m.in.: *Kształtowanie się systemu informacji o książce dziecięcej na ziemiach polskich w XIX i początkach XX wieku* (2009); *Sytuacje lektury i czytelnictwo dziecięce na przełomie XIX i XX wieku w świetle wspomnień i opracowań autobiograficznych* (2012); *Książki dla dzieci i młodzieży w ofercie łódzkich wydawców w latach 1898–1918* (2021) i inne. Szczegółowe badania z tej dziedziny stały się też podstawą dla podjęcia pierwszych prób kompleksowego ujęcia zagadnienia dziewiętnastowiecznej książki dziecięcej, co uczyniłam w artykułach: *Dziewiętnastowieczna książka dziecięca. Dokonania i perspektywy badawcze* (2011) oraz *Dziecko czytające. Poglądy na rolę książki i czytania w życiu dziecka w okresie zaborów* (2015).

W ostatnich latach dużo uwagi poświęciłam także problematyce współczesnego bibliotekarstwa polskiego. Było to wynikiem nawiązania ściślejszych kontaktów ze Stowarzyszeniem Bibliotekarzy Polskich dalej jako (SBP) oraz z Katedrą Książki i Historii Mediów Uniwersytetu Warszawskiego. W związku ze zbliżającym się w 2017 roku jubileuszem stulecia powstania SBP zostałam poproszona przez ówczesną przewodniczącą Stowarzyszenia, Elżbietę Stefańczyk, o przygotowanie stosownej rocznicowej publikacji. Opracowana przeze mnie koncepcja zamierzonej monografii zakładała ujęcie diachroniczne, czyli kompleksowe przedstawienie działalności wszystkich kolejnych form organizacyjnych Stowarzyszenia na przestrzeni stu lat, z uwzględnieniem (w miarę możliwości) kontekstu społecznego, kulturowego i politycznego. Po akceptacji mojego planu przez władze i działaczy SBP skompletowałam zespół autorski, w skład którego weszły Koleżanki i Koledzy z Katedry Bibliotekoznawstwa: prof. S. Kurek-Kokocińska, dr M. Kwiatkowska, dr M. Rzadkowolska, dr Z. Gruszka oraz prof. A. Mężyński z Uniwersytetu Wrocławskiego. Ostatecznie, poza redakcją całej, liczącej blisko 500 stron publikacji, mojego autorstwa są: wstęp, część zakończenia, 4 obszernie rozdziały oraz biogramy wszystkich przewodniczących Stowarzyszenia. Książka pt. *Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich. Przeszłość i teraźniejszość. 1917–2017* została opublikowana w 2017 roku, a w następnym roku otrzymała nagrodę im Adama Łysakowskiego oraz Nagrodę Rektora UŁ zespołową I stopnia. Doczekała się też bardzo pozytywnej recenzji profesora Jacka Wojciechowskiego („Biblioteka” 2019).

Dalsza współpraca z SBP wiązała się ze stuleciem czasopisma „Bibliotekarz” i zaowocowała opracowaniem obrazującym powojenne dzieje periodyku. Były to: artykuł pt. *Rola i miejsce „Bibliotekarza” w polskim bibliotekarstwie w latach 1945–2019* (2019) oraz opracowanie pt. *Czy „Bibliotekarz” może być źródłem wiedzy o polskim bibliotekarstwie w okresie powojennym? Obraz krajowego systemu bibliotecznego na łamach periodyku w latach 1945–2020* (2022).

Ostatecznie mój dotychczasowy dorobek publikacyjny obejmuje dwie książki autorskie, 6 opracowań redakcyjnych, 70 artykułów lub rozdziałów w wydawnictwach zbiorowych oraz około 200 haseł w słownikach fachowych (głównie w *Podręcznym słowniku bibliotekarza*). Wygłosiłam także cały szereg odczytów i referatów na różnego rodzaju konferencjach i spotkaniach w środowisku bibliotekarskim.

Integralną częścią mojej pracy naukowej była też działalność dydaktyczna i organizacyjna. Już podczas pracy w BUŁ, najpierw jako asystent, a później jako adiunkt biblioteczny, prowadziłam zajęcia dla studentów z przysposobienia bibliotecznego. Natomiast w trakcie blisko 40 lat pracy w Katedrze realizowałam w ramach swojego pensum ćwiczenia i wykłady, głównie z szeroko rozumianego bibliotekarstwa, a także proseminaria i seminaRIA z zakresu bibliotekarstwa dziecięcego oraz książki i literatury dla dzieci. W efekcie byłam promotorem 180 prac magisterskich i 12 prac licencjackich. Pod moim kierunkiem powstało także 45 prac dyplomowych przygotowanych na trzyletnich studiach podyplomowych.

Z dydaktyką związane były również moje prace nad przygotowaniem nowych programów studiów na kierunku *Informacja naukowa i bibliotekoznawstwo* – dla stacjonarnych i zaocznych studiów licencjackich (2006) oraz dla dwuletnich studiów magisterskich (2009). Doprowadziłam także do zorganizowania jednorocznego studium dla absolwentów pomaturalnych studiów bibliotekarskich. Trzy edycje tej formy kształcenia (nazwanej przez nas ITI czyli Intensywny Tryb Indywidualny) pozwoliły ponad 100 osobom na zdobycie stopnia licencjata, a część tych absolwentów ukończyła też studia magisterskie. Wobec niekorzystnych rozwiązań legislacyjnych (*Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 5 grudnia 2012 r.*) dotyczących zawodu bibliotekarza, stwarzających niestety wyraźną perspektywę stopniowej likwidacji studiów bibliotekoznawczych, zainicjowałam w roku 2013 przygotowanie programu nowych studiów licencjackich o nazwie *Informacja w Środowisku Cyfrowym*. Dzięki zaangażowaniu doktor Agaty Walczak-Niewiadomskiej projekt ten udało się zrealizować i od roku akademickiego 2015/16, te cieszące się obecnie dużym zainteresowaniem studia, są prowadzone w Katedrze.

Częścią mojej działalności o charakterze naukowym i organizacyjnym był także udział w pracach gremiów oceniających opracowania i publikacje innych autorów. W latach 2009–2015 byłam redaktorem naczelnym publikowanego przez Katedrę periodyku „*Folia Librorum*”, jednej z serii „*Acta Universitatis Lodziensis*”. Natomiast w latach 2012–2017 pełniłam obowiązki przewodniczącej Rady Redakcyjnej czasopisma „*Bibliotekarz*”. Obecnie jestem członkiem Komitetu Redakcyjnego wydawniczej Serii Historycznej Wydawnictwa Naukowego i Edukacyjnego SBP. Jestem także drugą kadencję członkiem Jury

Nagrody Naukowej im. Adama Łysakowskiego oraz Konkursu Nagroda Młodych SBP, a w latach 2016–2022 byłam członkiem Komisji Nagrody Naukowej SBP im. Adama Łysakowskiego. Zaś w czasie pracy w Katedrze, pełniłam w latach 2007–2015 funkcję przewodniczącej Rady Bibliotecznej Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego.

Na koniec mogę jeszcze dodać, że w latach 2010–2015 byłam kierownikiem Katedry Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej.

Bibliografia podmiotowa (w układzie chronologicznym)

- Konieczna, Jadwiga (1974). Przyczynek do dziejów bibliotek łódzkich w latach 1898–1901, *Listy Bibliofilskie. Materiały z działalności Łódzkiego Towarzystwa Przyjaciół Książki*, 1974, 17–22.
- Konieczna, Jadwiga (1980). Biblioteki. W: Baranowski, B., Fijalek, J., Rosin, R. (red.) *Łódź. Dzieje miasta*, t. 1 *do roku 1918* (s. 562–571). Warszawa–Łódź: Państwowe Wydawnictwo Naukowe. [wyd. 2, Łódź 1988, s. 562–571].
- Konieczna, Jadwiga (1983). Fragment archiwum konspiracyjnego kolportera z lat 1905–1907 w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi, *Listy Bibliofilskie. Materiały z działalności Łódzkiego Towarzystwa Przyjaciół Książki*, 1983, 23–28.
- Konieczna, Jadwiga (1989). Biblioteki łódzkie przelomu XIX i XX wieku, *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Librorum* **1**, 200 s.
- Konieczna, Jadwiga (1989). Rola wypożyczalni prywatnych w upowszechnianiu książki w Królestwie Polskim na przełomie XIX i XX wieku (Na przykładzie Łódzkiej Wypożyczalni Książek). *Studia o Książce* **18**, 173–188.
- Konieczna, Jadwiga (1991). Biblioteki szkół łódzkich w początkach XX wieku. *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Librorum*, **2**, 97–112.
- Konieczna, Jadwiga (1992). Biblioteki Łodzi. Stan obecny i perspektywy. *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Librorum*, **3**, 91–109.
- Konieczna, Jadwiga (1993). Biblioteka Stowarzyszenia Wzajemnej Pomocy Pracowników Handlowych w Łodzi w latach 1887–1918. *Z Badań nad Polskimi Księgozbiorami Historycznymi. Zbiory Rozproszone*, **15**, 155–171.
- Konieczna, Jadwiga (1994). Działalność kulturalno-oświatowa Towarzystwa „Wiedza” w Łodzi w latach 1908–1918. *Rocznik Łódzki*, **41**, 175–191.
- Konieczna, Jadwiga (1995). Udział dziennika „Rozwój” w kształtowaniu kultury książki w Łodzi na przełomie XIX i XX wieku. *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Librorum*, **6**, 97–113.
- Konieczna, Jadwiga (1996). Świat książki Łodzi przemysłowej. *Kronika Miasta Łodzi*, **1**, 114–143.
- Konieczna, Jadwiga (1996). Książka medyczna w Łodzi na przełomie XIX i XX wieku (1880–1918). *Biuletyn Głównej Biblioteki Lekarskiej*, **354**, 89–101.
- Konieczna, Jadwiga (1997). Zasługi „Dziennika Łódzkiego” dla upowszechniania książki polskiej w Łodzi w latach 1884–1892. *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Librorum*, **7**, 5–26.
- Konieczna, Jadwiga (1998). Cz. Erber, Dzieje bibliotek na Kielecczyźnie w latach 1795–1865, Kielce 1996. [Recenzja]. *Przegląd Biblioteczny*, **1**, 82–87.

- Konieczna, Jadwiga, Karkowski, Bogumił (1998). Kształcenie nauczycieli–bibliotekarzy w Uniwersytecie Łódzkim. W: Jarowiecki, J. (red.) *Nauczyciel-bibliotekarz – przygotowanie do zawodu*, (s. 156–164). Kraków: Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie.
- Konieczna, Jadwiga (1999). Biblioteka Szkoły Powiatowej Realnej Niemiecko-Ruskiej w Łodzi w latach 1845–1862. *Acta Universitatis Lodzjensis. Folia Librorum*, **9**, 31–46.
- Konieczna, Jadwiga (2000). Biblioteki łódzkie w latach dziewięćdziesiątych. W: Andrzejewski, J. (red.) *Biblioteki łódzkie w okresie transformacji ustrojowej 1989–1999*, (s. 13–27). Łódź: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich.
- Konieczna, Jadwiga (2000). Arndt, Juliusz, Jochelson, Aron, Kaczmarek, Władysław, Schatke, Robert [biogramy]. W: Tadeusiewicz, H., Karkowski, B. (red.) *Słownik pracowników książki polskiej*. Suplement II (s. 12, 71,74, 138–139). Warszawa: Wydawnictwo SBP.
- Konieczna, Jadwiga, Karkowski, Bogumił (2001). Książka, czytelnik i biblioteka szkolna w kręgu zainteresowań studentów bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Łódzkiego. *Acta Universitatis Lodzjensis. Folia Librorum*, **10**, 169–181.
- Konieczna, Jadwiga (2005). Oświata i biblioteki w Danii. *Poradnik Bibliotekarza*, **4**, 6–10.
- Konieczna, Jadwiga (2005). Pro Memoriam. Doktor Bogumił Karkowski (1941–2004). *Acta Universitatis Lodzjensis. Folia Librorum*, **12**, 3–4.
- Konieczna, Jadwiga (2005). *Kultura książki polskiej w Łodzi przemysłowej (1820–1918)*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 501 s.
- Konieczna, Jadwiga (2006). Obraz dzieciństwa w literaturze dziecięco-młodzieżowej 2 połowy XIX wieku. Fikcja literacka, publicystyka czy źródło wiedzy o rzeczywistości społecznej?. *Prace Polonistyczne*, **61**, 217–223.
- Konieczna, Jadwiga (2006). Współpraca Hieronima Łopacińskiego z Wielką Encyklopedią Powszechną Ilustrowaną w zakresie upowszechniania wiedzy o książce i bibliotece w początkach XX wieku. W: Bieliń, Z. (red.) *Hieronim Łopaciński. Epoka, ludzie, region* (s. 229–238). Lublin : Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Hieronima Łopacińskiego.
- Konieczna, Jadwiga (2006). Z dziejów pewnej księgarni. *Maximo cum Studio* [dodatek do miesięcznika *Wydawca*], **1**, 5–10.
- Konieczna, Jadwiga (red.) (2007). *Bibliofilska mapa Łodzi*. [red. J. Andrzejewski et al.]. Łódź: Fundacja Correspondance des Arts, Muzeum Książki Artystycznej.
- Konieczna, Jadwiga (2007). Wstęp. W: Konieczna, J. (red.) *Historia i współczesność w badaniach bibliologicznych. Z prac Katedry Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Łódzkiego* (s. 5–7). Łódź: Wydawnictwo Ibidem.
- Konieczna, Jadwiga (2007). Współczesna książka dziecięca – nowe zjawisko kulturowe i nowy obiekt badawczy. W: Konieczna, J. (red.) *Historia i współczesność w badaniach bibliologicznych. Z prac Katedry Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Łódzkiego* (s. 149–157). Łódź: Wydawnictwo Ibidem.
- Konieczna, Jadwiga (red.) (2007). *Historia i współczesność w badaniach bibliologicznych. Z prac Katedry Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Łódzkiego*. Łódź: Wydawnictwo Ibidem. 207 s.
- Konieczna, Jadwiga (2008). Biblioteki pedagogiczne – zawsze ważne i niezbędne ogniwo polskiego systemu oświatowego (1945–2005). W: Wańka, D. (red.) *Biblioteki pedagogiczne wobec wyzwań współczesnej oświaty. Materiały konferencji naukowej, Kalisz 11–12 maja 2006* (s. 81–86). Kalisz: Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk.
- Konieczna, Jadwiga (2008). Drogi rozwoju kultury w robotniczej Łodzi *Maximo cum Studio* [dodatek do miesięcznika *Wydawca*], **1**, 4–8.

- Konieczna, Jadwiga (2008). Współdział Biblioteki Uniwersyteckiej w kształceniu bibliotekarzy w latach 1945–2007. W: Kurek-Kokocińska, S. (red.) *O nauce, dokumentach i informacji w bibliotekach Uniwersytetu Łódzkiego* (s. 59–68). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Konieczna, Jadwiga (2009). Formowanie się księgozbiorów i bibliotek dla dzieci w 2. połowie XIX i początku XX wieku na przykładzie Łodzi. *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Librorum*, **15**, 187–205.
- Konieczna, Jadwiga (2009). Książka dziecięca w życiu i pracy naukowej Janusza Dunina. W: Ladorucki, J. & Rządowolska, M. (red.) *Pasja książki. Studia poświęcone pamięci Janusza Dunina* (s. 226–236). Łódź: Wydawnictwo Literatura.
- Konieczna, Jadwiga (2009). Kształtowanie się systemu informacji o książce dziecięcej na ziemiach polskich w XIX i w początkach XX wieku. W: Konieczna, J., Kurek-Kokocińska, S. & Tadeusiewicz, H. (red.) *Przestrzeń informacyjna książki*, (s. 319–328). Łódź: Wydawnictwo Biblioteka.
- Konieczna, Jadwiga, Kurek-Kokocińska, Stanisława & Tadeusiewicz, Hanna (red.) (2009). *Przestrzeń informacyjna książki*. Łódź: Wydawnictwo Biblioteka. 588 s.
- Konieczna, Jadwiga (2010). Profesor Hanna Tadeusiewicz jako wychowawca kilku pokoleń bibliotekarzy i kierownik Katedry Bibliotekoznawstwa UŁ. *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Librorum*, **16**, 13–19.
- Konieczna, Jadwiga (2010). Erdman, Rudolf, Gerańczyk, Jan, Pommer, Gustaw [biogramy]. W: *Słownik pracowników książki polskiej*. Suplement III (s. 73, 80–81, 227–228). Warszawa: Wydawnictwo SBP.
- Konieczna, Jadwiga (2011). Dziewiętnastowieczna książka dziecięca. Dokonania i perspektywy badawcze. W: Kuźmina, D. (red.) *Bibliologia i informatologia*, (s. 101–109). Warszawa: Polskie Towarzystwo Bibliologiczne. Oddział Warszawski.
- Konieczna, Jadwiga (2011). Książka dziecięca jako przedmiot badań naukowych. W: Konieczna, J. & Antczak, M. (red.) *Między teorią a praktyką: wybrane zagadnienia z zakresu kultury książki dzieci i młodzieży* (s. 127–141). Łódź: Łódzkie Centrum Doskonalenia Nauczycieli i Kształcenia Praktycznego.
- Konieczna, Jadwiga (red.) (2011). *Ludzie i książki. Studia i szkice bibliologiczno-biograficzne. Księga pamiątkowa dedykowana prof. Hannie Tadeusiewicz*, pod red. E. Andrysiak, przy współpracy J. Koniecznej, M. Rządowolskiej, A. Walczak-Niewiadomskiej. Łódź: Wydawnictwo Ibidem. 499 s.
- Konieczna, Jadwiga & Antczak, Mariola (red.) (2011). *Między teorią a praktyką: wybrane zagadnienia z zakresu kultury książki dzieci i młodzieży*. Łódź: Łódzkie Centrum Doskonalenia Nauczycieli i Kształcenia Praktycznego. 140 s.
- Konieczna, Jadwiga (2011). Udział encyklopedii polskich w kształtowaniu wiedzy o bibliotece w II połowie XIX i na początku XX wieku. W: Andrysiak, E. (red.) przy współpracy J. Koniecznej, M. Rządowolskiej, A. Walczak-Niewiadomskiej *Ludzie i książki. Studia i szkice bibliologiczno-biograficzne. Księga pamiątkowa dedykowana prof. Hannie Tadeusiewicz* (s. 77–90). Łódź: Wydawnictwo Ibidem.
- Konieczna, Jadwiga (2012). Katedra Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Łódzkiego – historia i współczesność. W: Antczak, M. (red.) *Międzynarodowa konferencja naukowa „Dziecko w świecie książki i mediów” = International conference „The child In the Word of the book and media”* (s. 16). Łódź.
- Konieczna, Jadwiga (2012). Recenzja „Forum Bibliotek Medycznych” 2012 nr 2 (10). *Forum Bibliotek Medycznych*, **2** (10), 497–503.

- Konieczna, Jadwiga (2012). Sytuacje lektury i czytelnictwo dziecięce na przełomie XIX i XX wieku w świetle wspomnień i opracowań autobiograficznych. W: Dymmel, A. & Rejankowa, B. (red.) *Kultura – historia – książka. Zbiór studiów* (s. 365–376). Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Konieczna, Jadwiga (2013). Katedra Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Łódzkiego – historia i współczesność. *Forum Bibliotek Medycznych*, **6**(2), 160–177.
- Konieczna, Jadwiga (2013). Ludzie i instytucje książki w wielonarodowym mieście fabrycznym na przykładzie dziewiętnastowiecznej Łodzi. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej. Seria Organizacja i Zarządzanie*, **65**, 157–168.
- Konieczna, Jadwiga (2013). Rynek wydawniczy książki dziecięcej w zaborze rosyjskim w XIX i początkach XX wieku. *Sztuka Edycji. Studia Tekstologiczne i Edytorskie. Dziewiętnastowieczny rynek wydawniczy*, **1**, 57–65.
- Konieczna, Jadwiga (2014). Biblioteki łódzkie w latach 1820–1939. *Kronika Miasta Łodzi*, **4**(21), 10–17.
- Konieczna, Jadwiga (2014). Książka w dziewiętnastowiecznej Łodzi – księgarnie, drukarnie, wydawcy. *Kronika Miasta Łodzi*, **2**(66), 9–14.
- Konieczna, Jadwiga (2014). Oddział łódzki Towarzystwa Kultury Polskiej i jego biblioteka (1908–1913). *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Librorum* **2**(19), 83–96.
- Konieczna, Jadwiga (2014). Rola „Przeglądu Pedagogicznego” (1882–1905) w upowszechnianiu czytelnictwa i książki dziecięcej. W: Michalska, I. & Michalski, G. (red.) *Działalność instytucji wydawniczych na rzecz oświaty i edukacji w XIX i początkach XX wieku* (s. 233–246). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Konieczna, Jadwiga (2014). Świat książki Łodzi powojennej. W: Czapnik, G., Gruszka, Z. & Ladorucki, J. (red.) *Oblicza współczesnej bibliologii. Konteksty i transgresje* (s. 235–255). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Konieczna, Jadwiga (2015). Dziecko czytające. Poglądy na rolę książki i czytania w życiu dziecka w okresie zaborów. W: Chamera-Nowak, A. & Jarosz, D. (red.) *Na co dzień i od święta. Książka w życiu Polaków w XIX–XXI wieku* (s. 91–112). Warszawa: Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR.
- Konieczna, Jadwiga (2015). Helena Więckowska jako kierownik Katedry Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Łódzkiego (1953–1969). W: Konieczna, J. & Rzadkowolska, M. (red.) *Helena Więckowska; bibliotekarz, historyk, bibliolog* (s. 75–84). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Konieczna, Jadwiga & Rzadkowolska, Magdalena (red.) (2015). *Helena Więckowska: bibliotekarz, historyk, bibliolog*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. 126 s.
- Konieczna, Jadwiga (2015). Wstęp. W: Wrocławska, M., Kujawska I. & Łabiszewska I. (red.) *Od przeszłości do teraźniejszości. Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego 1945–2015* (s. 11–18). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Konieczna, Jadwiga (2016). Zbiory Pawła Hulki-Laskowskiego w Bibliotece Uniwersytetu Łódzkiego. W: Leszczyński, R.M. (red.) *Paweł Hulka-Laskowski pisarz, religioznawca, bibliofil i pedagog* (s. 130–142). Łódź: Wydawnictwo Naukowe Towarzystwa Pedagogiki Filozoficznej „Chowanna”.
- Konieczna, Jadwiga (2016). Udział akademickiego bibliotekoznawstwa w rozwoju bibliologii i informatologii w Polsce w latach 1945–2015. *Roczniki Biblioteczne*, **60**, 7–40.

- Konieczna, Jadwiga (2016). Katedra Bibliotekoznawstwa i Informatyki Uniwersytetu Łódzkiego jako ośrodek badań bibliologicznych. W: Konieczna, J. & Kurek-Kokocińska, S. (red.) *Uniwersyteckie kształcenie bibliotekarzy. W 70-lecie studiów bibliotekoznawczych i informacyjnych na Uniwersytecie Łódzkim* (s. 107–125). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Konieczna, Jadwiga & Kurek-Kokocińska, Stanisława (red.) (2016). *Uniwersyteckie kształcenie bibliotekarzy. W 70-lecie studiów bibliotekoznawczych i informacyjnych na Uniwersytecie Łódzkim*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. 204 s.
- Konieczna, Jadwiga (2016). Gertner Elżbieta [biogram]. W: *Słownik pracowników książki polskiej. Suplement IV* (s. 72). Warszawa: Wydawnictwo SBP.
- Konieczna, Jadwiga (2017). Biblioteki publiczne o charakterze naukowym w Polsce w XX wieku (do 1990 r.). Geneza. Status. Organizacja. *Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi*, **11**, 299–316.
- Konieczna, Jadwiga (red.) (2017). *Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich: przeszłość i teraźniejszość 1917–2017*. Warszawa: Wydawnictwo SBP. 452 s.
- Konieczna, Jadwiga (2017). Wstęp. W: Konieczna, J. (red.) *Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich: przeszłość i teraźniejszość 1917–2017* (s. 9–12). Warszawa: Wydawnictwo SBP.
- Konieczna, Jadwiga (2017). Uwarunkowania społeczno-polityczne. Statuty. Działalność. W: Konieczna, J. (red.) *Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich: przeszłość i teraźniejszość 1917–2017* (s. 73–88). Warszawa: Wydawnictwo SBP.
- Konieczna, Jadwiga (2017). Udział w kształtowaniu polityki bibliotecznej. W: Konieczna, J. (red.) *Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich: przeszłość i teraźniejszość 1917–2017* (s. 89–104). Warszawa: Wydawnictwo SBP.
- Konieczna, Jadwiga (2017). Nowa rzeczywistość polityczna, ekonomiczna i kulturalna. W: Konieczna, J. (red.) *Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich: przeszłość i teraźniejszość 1917–2017* (s. 235–248). Warszawa: Wydawnictwo SBP.
- Konieczna, Jadwiga (2017). Udział w kształtowaniu polityki bibliotecznej. Relacje z administracją państwową i samorządową. W: Konieczna, J. (red.) *Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich: przeszłość i teraźniejszość 1917–2017* (s. 249–265). Warszawa: Wydawnictwo SBP.
- Konieczna, Jadwiga (2017). Biogramy przewodniczących SBP. W: Konieczna, J. (red.) *Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich: przeszłość i teraźniejszość 1917–2017* (s. 421–440). Warszawa: Wydawnictwo SBP.
- Konieczna, Jadwiga & Mężyński, Andrzej (2017). Podsumowanie W: Konieczna, J. (red.) *Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich: przeszłość i teraźniejszość 1917–2017* (s. 413–419). Warszawa: Wydawnictwo SBP.
- Konieczna, Jadwiga (2019). Rola i miejsce „Bibliotekarza” w polskim bibliotekarstwie w latach 1945–2019. *Bibliotekarz*, **4**, 10–19.
- Konieczna, Jadwiga (2021). Książki dla dzieci i młodzieży w ofercie łódzkich wydawców w latach 1898–1918. W: Puchalski, J., Maruszak, E. & Ochmański, M. (red.) *Książki mają swoją historię. Studia ofiarowane profesor Barbarze Bienkowskiej* (s. 335–358). Warszawa: Wydawnictwo SBP.
- Konieczna, Jadwiga (2021). Społecznik, profesjonalista czy nieudacznik: literacki wizerunek bibliotekarza w czasach PRL-u. Obraz rzeczywistości czy fikcja literacka? W: Kurek-Kokocińska, S. & Tokarska, A. (red.) *W poszukiwaniu wzorów i wzorców osobowych wykonawców zawodów bibliotekarskich i informacyjnych* (s. 101–130). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

- Konieczna, Jadwiga (2022). Czy „Bibliotekarz” może być źródłem wiedzy o polskim bibliotekarstwie w okresie powojennym? Obraz krajowego systemu bibliotecznego na lamach periodyku w latach 1945–2020. W: Kotowski, R. (red.) *Wokół bibliotek i dziedzictwa kultury. Księga Jubileuszowa dedykowana prof. dr hab. Elżbiecie Barbarze Zyberty z okazji 45-lecia pracy naukowej* (s. 197–210). Warszawa: Wydawnictwo SBP.
- Konieczna, Jadwiga (2023). Academic library science and its contribution to the development of bibliography and information science in Poland, 1945–2015. *Roczniki Biblioteczne*, **67**, 131–161.
- Konieczna, Jadwiga (2023). Firmy Gebethner i Wolff związki z Łodzią na przełomie XIX i XX wieku. *Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi*, (17)3, 377–408.
- Konieczna, Jadwiga (2023). The Gebethner & Wolff company relations with Łódź at the turn of the 19th and 20th centuries. *Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi*, (17)3, 409–443.
- Konieczna, Jadwiga (2024). B. Koredczuk, Badania nad książką, biblioteką i informacją w kręgu towarzystw naukowych. Komisja Bibliologii i Bibliotekoznawstwa Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego 1953–2023, Wrocław 2021, [Recenzja]. *Roczniki Biblioteczne*, **68**, 353–357.

Half a century in the field of bibliological disciplines

ABSTRACT: This article discusses the author’s academic and teaching career, which spanned 45 years at the University of Łódź. Her research focused on various aspects of the Polish book world, with particular emphasis on the place and role of books in the culture of Łódź during the 19th and 20th centuries. The author’s body of work also includes publications devoted to the function and significance of books for children and young people during the Partitions, as well as to the challenges facing contemporary institutions (libraries, research centers) and organizations (the Polish Librarians’ Association) operating within the book system. In parallel with her scholarly work, she engaged in teaching and organizational activities and participated in the work of committees evaluating other authors’ studies in the field of book studies. The descriptive section is supplemented by a complete chronological bibliography of the author’s publications.

KEYWORDS: bibliography, academic research, 20th–21st centuries

Agata Walczak-Niewiadomska

Uniwersytet Łódzki

Katedra Informatologii i Bibliologii

e-mail: agata.walczak-niewiadomska@uni.lodz.pl

 <https://orcid.org/0000-0002-9292-1805>

[Spis prac licencjackich, magisterskich i doktorskich z zakresu nauki o książce, informacji naukowej i czasopiśmiennictwa wykonanych w Uniwersytecie Łódzkim w latach 2021–2025

DOI: <https://doi.org/10.18778/0860-7435.40.10>

Niniejszy spis zawiera prace licencjackie, magisterskie i doktorskie z zakresu nauki o książce, informacji naukowej i czasopiśmiennictwa wykonane w Katedrze Informatologii i Bibliologii na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Łódzkiego w latach 2021–2025 i jest kontynuacją wcześniej opublikowanych spisów (za lata 1950–2020)¹.

Prace ułożono w porządku alfabetycznym nazwisk autorów, podano także nazwiska promotorów i rok ukończenia prac. Spis uzupełniają indeksy odsyłające do odpowiednich jego pozycji: chronologiczny, promotorów i przedmiotowy.

Umieszczone w spisie prace przechowywane są w elektronicznym systemie Archiwum Prac Dyplomowych (APD) Uniwersytetu Łódzkiego.

---

¹ Zob. „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Librorum” 2002, nr 11; tamże 2007, nr 14; tamże 2010, nr 16; tamże 2016, nr 22–23; tamże 2021, nr 1(32).

PRACE LICENCJACKIE

1. BARTOS Julita, *Architektura informacji portali poświęconych kosmetykom na przykładzie strony Wizaż.pl*.
Promotor: dr hab. Agata Walczak-Niewiadomska, 2024.
2. BARYŁA Nina, *Interaktywny projekt muzyczny MILGRAM jako nowa(torska) forma przekazu medialnego*.
Promotor: dr Monika Wachowicz, 2024.
3. BIESIACKA Justyna, *Koreańska fala: rozpowszechnienie k-popu w nowych mediach w latach 2012–2022. Analiza występowania k-popu na platformie Spotify na przykładzie zespołu Bangtan Sonyeondan*.
Promotor: dr Michał Żytomirski, 2024.
4. BOŹEK Marta, *Portrety kobiet w serii książek „Prawdziwe historie” Wydawnictwa Znak*.
Promotor: dr hab. Agata Walczak-Niewiadomska, 2022.
5. BRYNKIEWICZ Aleksandra, *Edukacyjne gry video jako źródło informacji dla środowiska graczy. Analiza wybranych przykładów*.
Promotor: dr Grzegorz Czapnik, 2024.
6. BURSIĄK Patrycja, *Wizerunek marki Zalando na przykładzie wybranych mediów społecznościowych*.
Promotor: dr hab. prof. UŁ Stanisława Kurek-Kokocińska, 2021.
7. CHMIELEWSKI Mateusz, *Radio Fama 92,9 jako przykład rozgłośni lokalnej*.
Promotor: dr hab. prof. UŁ Stanisława Kurek-Kokocińska, 2023.
8. CHOJNACKA Natalia, *Rola mediów społecznościowych w życiu społeczności lokalnej na przykładzie fanpage Gmina Lipce Reymontowskie na Facebooku*.
Promotor: dr hab. prof. UŁ Ewa Andrysiak, 2022.
9. CICHOSZ Julia, *Architektura informacji stron internetowych wybranych łódzkich bibliotek akademickich*.
Promotor: dr hab. prof. UŁ Ewa Andrysiak, 2023.
10. CIEŚLIK Karolina, *Analiza porównawcza architektury informacji stron internetowych wybranych klubów siatkarskich*.
Promotor: dr Grzegorz Czapnik, 2022.
11. CIEŚLIK Magdalena, *Sieci semantyczne jako system usprawniający wyszukiwanie informacji w Internecie*.
Promotor: dr Zbigniew Gruszka, 2022.
12. CZARNECKA Zuzanna, *Promocja marki w mediach społecznościowych na przykładzie „player.pl”*.
Promotor: dr hab. Agata Walczak-Niewiadomska, 2022.

13. DĄBROWSKA Gabriela, *Biblioteka jako „trzecie miejsce”. Analiza porównawcza na przykładzie wojewódzkich bibliotek publicznych województwa lubuskiego*.
Promotor: dr Monika Wachowicz, 2024.
14. DURNAŚ Aleksandra, *Opowieść o Wiedźminie: wybrane zagadnienia rozpowieszchniania i odbioru przez użytkowników*.
Promotor: dr hab. prof. UŁ Stanisława Kurek-Kokocińska, 2021.
15. DYBCIAK Nikola, *Wykluczenie cyfrowe jako zagrożenie dla społeczeństwa informacyjnego*.
Promotor: dr hab. Agata Walczak-Niewiadomska, 2022.
16. DYJACH Julia, *„Jak Cię widzą tak Cię piszą” – czyli o kreowaniu wizerunku osób publicznych*.
Promotor: dr hab. Agata Walczak-Niewiadomska, 2021.
17. FIGLEWICZ Antoni, *Metody wizualizacji informacji w analityce sportowej na przykładzie statystyk piłkarskich*.
Promotor: dr Grzegorz Czapnik, 2024.
18. GABARA Agata, *Wizerunek kobiety na podstawie prasy kobiecej dostępnej na polskim rynku wydawniczym w latach 2015–2019*.
Promotor: dr hab. Agata Walczak-Niewiadomska, 2022.
19. GALAS Adrian, *Zagrożenia związane ze sztuczną inteligencją w społeczeństwie informacyjnym. Analiza wybranych przykładów dezinformacji i manipulacji we współczesnych mediach*.
Promotor: dr Michał Żytomirski, 2025.
20. GORAÇA Agata, *Architektura informacji stron internetowych wybranych centrów handlowych w Polsce*.
Promotor: dr hab. Agata Walczak-Niewiadomska, 2021.
21. GÓRNIAK Wiktoria, *Rola sztucznej inteligencji w kreacjach reklamowych. Przykłady wykorzystywania narzędzi AI w branży graficznej*.
Promotor: dr Michał Żytomirski, 2025.
22. GÓRSKI Michał, *Streaming jako nowa forma marketingu na przykładzie serwisów YouTube oraz Twitch.tv*.
Promotor: dr Grzegorz Czapnik, 2021.
23. GRACZYK Karolina, *Narzędzia zarządzania wiedzą w małych przedsiębiorstwach przed i po pandemii COVID-19. Analiza porównawcza wybranych przykładów*.
Promotor: dr Grzegorz Czapnik, 2024.
24. GURAZDA Julia, *Wizerunek marki w mediach społecznościowych na przykładzie firmy odzieżowej „The Odder Side”*.
Promotor: dr Monika Wachowicz, 2025.

25. JABŁOŃSKA Julia, *Architektura informacji serwisów strumieniowych oferujących dostęp do muzyki i podcastów. Analiza porównawcza wybranych przykładów*.
Promotor: dr Grzegorz Czapnik, 2022.
26. JABŁOŃSKA Natalia, *Kompetencje studentów Katedry Informatologii i Bibliologii Uniwersytetu Łódzkiego w zakresie oceny wiarygodności informacji*.
Promotor: dr Zbigniew Gruszka, 2023.
27. JANIKOWSKA Nina, *„Hodowca i jeździec” w latach 2021–2023 jako przykład czasopisma hobbyistycznego*.
Promotor: dr hab. prof. UŁ Magdalena Przybysz-Stawska, 2024.
28. JASION Klaudia, *Problemy wizjerunkowe osób publicznych z perspektywy telewizji i Internetu*.
Promotor: dr hab. prof. UŁ Ewa Andrysiak, 2023.
29. JÓŹWIAK Julia, *Promocja książek z kategorii New Adult w mediach społecznościowych wydawnictwa NieZwykle na przykładzie dylogii Weroniki Ancerowicz*.
Promotor: dr Monika Janusz-Lorkowska, 2025.
30. KARDAS Julia, *E-book jako nowa forma książki*.
Promotor: dr hab. prof. UŁ Ewa Andrysiak, 2022.
31. KASPEROWICZ Anna, *Zaufanie użytkowników do mediów społecznościowych w świetle badań*.
Promotor: dr hab. prof. UŁ Stanisława Kurek-Kokocińska, 2021.
32. KAŹMIERCZAK Pola, *Kreowanie wizjerunku medialnego sportowca w social mediach. Analiza porównawcza profili Stephena Curry’ego i Lebrona Jamesa na Instagramie*.
Promotor: dr Zbigniew Gruszka, 2023.
33. KIEŁBASA Michał, *Wpływ technologii Deepfake na tworzenie i wykrywanie fake newsów w środowisku internetowym na przykładzie wojny w Ukrainie*.
Promotor: dr Michał Żytomirski, 2025.
34. KISIELEWSKA Julia, *Marketing szeptany sprowokowany tajemnicą na podstawie wybranych aktywności informacyjnych dotyczących Quebonafide*.
Promotor: dr Monika Janusz-Lorkowska, 2025.
35. KLUKIEWICZ Daria, *Gry online a cyberprzemoc. Analiza porównawcza na podstawie gier World of Warcraft oraz League of Legends*.
Promotor: dr hab. prof. UŁ Ewa Andrysiak, 2023.
36. KMIEĆ Justyna, *Współczesny rynek pięknej książki w Polsce*.
Promotor: dr hab. Agata Walczak-Niewiadomska, 2024.

37. KOBIAŁKA Bogdan, *Popularyzacja nauki z zakresu astronomii w polskich i angielskich zasobach You-Tube: wybrane zagadnienia*. Promotor: dr hab. prof. UŁ Stanisława Kurek-Kokocińska, 2023.
38. KOŁTUNIAK Oliwia, *Wideoseje jako nowa forma komunikacji na przykładzie kanału Nerdwriter1 w serwisie YouTube*. Promotor: dr Zbigniew Gruszka, 2023.
39. KOPERKIEWICZ Martyna, *Sposoby prezentacji książek na polskim YouTube na przykładzie kanału „Zaksiążkowane”*. Promotor: dr Monika Wachowicz, 2025.
40. KOPERSKA Kamila, *Informacja o książce w dziale Kultura na łamach tygodnika „Polityka” w 2022 roku*. Promotor: dr hab. prof. UŁ Magdalena Przybysz-Stawska, 2024.
41. KOWALEWSKA Marta, *Rynek wydawniczy thrillerów w Polsce w 2019 roku i ich promocja*. Promotor: dr hab. prof. UŁ Ewa Andrysiak, 2021.
42. KRÓLIKOWSKA Oliwia, *Dostępność serwisów internetowych dla osób z niepełnosprawnościami wzroku. Wybrane zagadnienia teoretyczne*. Promotor: dr hab. prof. UŁ Stanisława Kurek-Kokocińska, 2022.
43. KRYŻTOPORSKA Karolina, *Media społecznościowe jako narzędzie działań influencerów na przykładzie Instagramu*. Promotor: dr Zbigniew Gruszka, 2022.
44. KRZYSTOŃ Kinga, *Kryzysy wizjerunkowe marek w Internecie. Analizę porównawczą wybranych przykładów*. Promotor: dr Katarzyna Zielińska, 2025.
45. KUBICKA Monika, *Zasoby Internetu jako źródło informacji genealogicznej na podstawie wybranych serwisów*. Promotor: dr Monika Wachowicz, 2025.
46. KUBICKI Kacper, *Zastosowanie ChatGPT jako narzędzia wspierającego edukację w środowisku akademickim na przykładzie Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Łódzkiego. Analizę potencjalnych korzyści i wyzwań*. Promotor: dr Michał Żytomirski, 2024.
47. KWIATKOWSKA Wiktoria, *Internetowe serwisy edukacyjne do nauki języków obcych. Analizę porównawczą wybranych przykładów*. Promotor: dr Grzegorz Czapnik, 2022.
48. LASOTA Adrianna, *Typografia w grafice reklamowej jako forma przekazu treści w środowisku cyfrowym. Analizę własną wybranych przykładów*. Promotor: dr Grzegorz Czapnik, 2021.

49. LEŚNIAK Karolina, *Rynek wydawniczy mangi w Polsce 2020–2022: analiza bibliometryczna*.
Promotor: dr hab. prof. UŁ Stanisława Kurek-Kokocińska, 2023.
50. LEWANDOWSKA Karolina, *Mechanizmy budowy wizerunku fake influencerów w mediach społecznościowych. Studium przypadku Natalii Janoszek*.
Promotor: dr Grzegorz Czapnik, 2024.
51. LISIECKI Mateusz, *Architektura informacji serwisu Newonce.sport w zakresie Premier League*.
Promotor: dr hab. prof. UŁ Stanisława Kurek-Kokocińska, 2022.
52. ŁAGOŃSKI Jakub, *Recenzje gier wideo publikowane przez dziennikarzy gamingowych i społeczność graczy: analiza porównawcza wybranych przypadków*.
Promotor: dr Grzegorz Czapnik, 2025.
53. ŁUCZKA Karol, *Marketing gier e-sportowych w Polsce na przykładzie League of Legends*.
Promotor: dr Grzegorz Czapnik, 2022.
54. MATUSZEWSKI Adam, *Temat infobrokeringu w wybranych źródłach internetowych dla przedsiębiorcy*.
Promotor: dr hab. prof. UŁ Stanisława Kurek-Kokocińska, 2021.
55. MAZUCHOWSKA Ismena, *Architektura informacji wybranych serwisów internetowych poświęconych serialom*.
Promotor: dr Grzegorz Czapnik, 2021.
56. MICHALAK Katarzyna, *Wykorzystanie rozszerzonej rzeczywistości w sztuce: wyzwania i możliwości ekspresji artystycznej*.
Promotor: dr Michał Żytomirski, 2025.
57. MICHALSKA Aleksandra, *Promocja gier komputerowych w mediach społecznościowych na przykładzie gry League of Legends*.
Promotor: dr Zbigniew Gruszka, 2023.
58. MICHALSKA Julia, *Influencerzy a patronaty medialne – studium przypadku na podstawie wybranych książek z kategorii young adult*.
Promotor: dr hab. Agata Walczak-Niewiadomska, 2024.
59. MILCZAREK Nina, *Portale jeździeckie „Świat Koni” i „Tylko-SKOKI” w analizie porównawczej*.
Promotor: dr hab. prof. UŁ Stanisława Kurek-Kokocińska, 2022.
60. MUSIATOWICZ Grzegorz, *Zarządzanie informacją w komunikacji dydaktycznej z gronem pedagogicznym w Szkole Podstawowej im. Żołnierzy 2 Dywizji Piechoty 1 Armii Wojska Polskiego w Górze Puławskiej w roku 2019 i 2024*.
Promotor: dr Monika Janusz-Lorkowska, 2025.

61. NOGA Estera, *Personalizacja treści a profilowanie użytkowników w serwisach społecznościowych na przykładzie Facebooka*.
Promotor: dr Grzegorz Czapnik, 2022.
62. NOWACZYK Dominik, *Zjawisko bańki filtrującej a potrzeby indywidualnej informacji: analiza metodą studium przypadków*.
Promotor: dr hab. prof. UŁ Stanisława Kurek-Kokocińska, 2023.
63. NOWAK Monika, *Gradacja informacji w komunikacji wizualnej „Dziennika Łódzkiego” – porównanie wydania papierowego i internetowego z 8 i 9 listopada 2024 roku*.
Promotor: dr Monika Janusz-Lorkowska, 2025.
64. OLEKSIEWICZ Kamil, *Muzyczne serwisy streamingowe i ich wykorzystanie przez studentów Katedry Informatologii i Bibliologii Uniwersytetu Łódzkiego*.
Promotor: dr Zbigniew Gruszka, 2022.
65. PAGACZ Tomasz, *Architektura informacji aplikacji służących do zamawiania jedzenia*.
Promotor: dr hab. Agata Walczak-Niewiadomska, 2023.
66. PAKRZYWA Krzysztof, *Architektura informacji na podstawie strony internetowej CD Projekt RED*.
Promotor: dr hab. prof. UŁ Magdalena Przybysz-Stawska, 2024.
67. PIELUŻEK Martyna, *Transmedialność wydarzenia „Zrujnowanie” z uniwrszum gry League of Legends*.
Promotor: dr hab. Agata Walczak-Niewiadomska, 2024.
68. PIETRZAK Karol, *Ebook, audiobook, synchrobook jako narzędzia rozwoju czytelnictwa*.
Promotor: dr hab. prof. UŁ Ewa Andrysiak, 2021.
69. PIETRZKOWSKA Karolina, *Świadomość wykorzystywania śladów cyfrowych w promocji internetowej*.
Promotor: dr hab. prof. UŁ Ewa Andrysiak, 2023.
70. PIOTROWSKA Julia, *Architektura informacji aplikacji mobilnej na przykładzie rozwiązania dedykowanego platformie Pinterest*.
Promotor: dr Monika Wachowicz, 2025.
71. PRZYBYSIAK Małgorzata, *Dieta GAPS jako źródło wiedzy o zdrowym odżywianiu na przykładzie Instagrama*.
Promotor: dr Katarzyna Zielińska, 2025.
72. RAJ Magdalena, *„Koreańska fala” w Polsce. Kanaly komunikacji z idolami na podstawie wybranych dostępnych w Polsce koreańskich mediów społecznościowych*.
Promotor: dr hab. Agata Walczak-Niewiadomska, 2022.

73. RAWSKI Marek, *Anime Death Note jako źródło informacji o kulturze japońskiej*.
Promotor: dr Monika Wachowicz, 2024.
74. RÓG Karolina, *Marketing na TikToku jako narzędzie budowania marki artysty muzycznego. Analiza strategii marketingowych na przykładzie artysty Troye Sivan w latach 2019–2023*.
Promotor: dr Michał Żytomirski, 2024.
75. RUMINIAK Pamela, *Używanie mediów społecznościowych w działaniach influencerów na przykładzie Instagramu*.
Promotor: dr hab. prof. UŁ Stanisława Kurek-Kokocińska, 2021.
76. RZUCIDŁO Magdalena, *Menedżer bibliografii jako element warsztatu pracy naukowca*.
Promotor: dr hab. prof. UŁ Ewa Andrysiak, 2021.
77. SADOWSKA Wiktoria, *Dostępność strony internetowej Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Łódzkiego w świetle badań własnych*.
Promotor: dr Zbigniew Gruszka, 2023.
78. SALOMON Marta, *Cyberprzemoc jako zjawisko społeczne w opinii studentów Katedry Informatologii i Bibliologii Uniwersytetu Łódzkiego*.
Promotor: dr Zbigniew Gruszka, 2022.
79. SAWICKI Michał, *Przeciążenie informacyjne jako problem współczesności na przykładzie analizy artykułów naukowych na temat COVID-19*.
Promotor: dr hab. prof. UŁ Ewa Andrysiak, 2021.
80. SICIŃSKA Karolina, *Informacja jako dobro przedsiębiorcy: wybrane podejścia teoretyczne*.
Promotor: dr hab. prof. UŁ Stanisława Kurek-Kokocińska, 2021.
81. SIKORSKA Anna, *Diagnoza wiedzy, umiejętności i postaw studentów Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Łódzkiego w zakresie bezpiecznego korzystania z Internetu*.
Promotor: dr hab. Agata Walczak-Niewiadomska, 2021.
82. SIUDAK Mateusz, *Instytucjonalne bazy danych i systemy wykorzystywane do przetwarzania plików audiowizualnych i graficznych*.
Promotor: dr Michał Żytomirski, 2025.
83. SMEJDA Mateusz, *Przekaz informacji w mediach infotainmentowych i factcheckingowych – analiza porównawcza na wybranych przykładach*.
Promotor: dr Grzegorz Czapnik, 2025.
84. SOBCZAK Julia, *Obraz szczypten na COVID-19 na łamach czasopiśma „Najwyższy Czas!” (czerwiec 2020 – grudzień 2021)*.
Promotor: dr hab. prof. UŁ Magdalena Przybysz-Stawska, 2024.

85. STAWOWCZYK Paweł, *Wykorzystanie chat botów opartych na sztucznej inteligencji w procesach wyszukiwania informacji: analiza wyników i badanie zaufania użytkowników na przykładzie ChatGPT, Gemini i Perplexity.*
Promotor: dr Michał Żytomirski, 2025.
86. STOLAREK Olga, *Wykorzystanie mediów społecznościowych do budowania popularności zespołu muzycznego Heima.*
Promotor: dr Zbigniew Gruszka, 2023.
87. STOLECKI Bartosz, *Wayfinding wspomagający orientację w budynkach użyteczności publicznej, oparty o wykorzystanie QR-kodów i map cyfrowych: projekt rozwiązania dla Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Łódzkiego.*
Promotor: dr Grzegorz Czapnik, 2025.
88. STYSIŃSKA Aleksandra, *Wpływ pandemii SARS-CoV-2 na przeciążenie informacyjne w ocenie studentów Katedry Informatologii i Bibliologii Uniwersytetu Łódzkiego.*
Promotor: dr Zbigniew Gruszka, 2022.
89. SZENFELD Igor, *Polskie seriale telewizyjne jako źródło informacji o przemianach społecznych – na przykładzie serialu Ranczo.*
Promotor: dr Grzegorz Czapnik, 2025.
90. SZEWC Jakub, *Formy promocji gier RPG w wybranych serwisach internetowych. Analiza porównawcza.*
Promotor: dr Grzegorz Czapnik, 2021.
91. SZYMAŃSKI Marcin, *Pandemia Covid-19 w świetle publikacji na łamach czasopisma „Do Rzeczy” w 2020 roku.*
Promotor: dr hab. prof. UŁ Magdalena Przybysz-Stawska, 2024.
92. SZYMCZAK Kacper, *Ocena wpływu użytkowników serwisu Youtube na świadome kształtowanie baniek filtrujących.*
Promotor: dr Monika Wachowicz, 2025.
93. ŚCIEGIŃSKA Paulina, *Wykorzystanie technologii biometrycznych w e-usługach.*
Promotor: dr Grzegorz Czapnik, 2022.
94. ŚLIWIŃSKA Maria, *Fabryka Słów – historia i marketing wydawnictwa.*
Promotor: dr hab. Agata Walczak-Niewiadomska, 2024.
95. TABACZEK Julia, *Analiza porównawcza komunikatorów internetowych na przykładzie: Messenger, Signal, Telegram i Whatsapp.*
Promotor: dr hab. Agata Walczak-Niewiadomska, 2024.
96. TCHÓRZ Przemysław, *Kreowanie wizerunku artysty rapowego – na przykładzie twórczości i aktywności internetowej rapera Zeamsone.*
Promotor: dr Katarzyna Zielińska, 2025.

97. TOBOŁA Julia, *Influencer marketing jako działalność informacyjna w branży beauty: wybrane zagadnienia*. Promotor: dr hab. prof. UŁ Stanisława Kurek-Kokocińska, 2023.
98. TROJANOWSKA Aleksandra, *Metoda storytellingu w kampaniach marketingowych na przykładzie marek Apple i Samsung*. Promotor: dr hab. prof. UŁ Ewa Andrysiak, 2023.
99. TRZCINKA Patrycja, *Sposoby przekazywania informacji o produktach i kreowania marki Old Spice na podstawie zasobów YouTube*. Promotor: dr hab. prof. UŁ Stanisława Kurek-Kokocińska, 2021.
100. WALIGÓRA Łukasz, *Bezpieczeństwo bankowości mobilnej w świadomości studentów Katedry Informatologii i Bibliologii Uniwersytetu Łódzkiego*. Promotor: dr Zbigniew Gruszka, 2022.
101. WAWRZYŃCZYK Dominik, *Ocena percepcji środowiska DarkNet wśród Internautów: badanie spostrzeżeń studentów Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Łódzkiego*. Promotor: dr Michał Żytomirski, 2024.
102. WĘCKA Angelika, *Promocja książki w social mediach na przykładzie Wydawnictwa Kobięcego*. Promotor: dr hab. prof. UŁ Ewa Andrysiak, 2021.
103. WIROWSKI Michał, *Gwiezdne wojny w procesie opowieści transmedialnej*. Promotor: dr hab. prof. UŁ Stanisława Kurek-Kokocińska, 2022.
104. WIŚNIEWSKA Iga, *Manipulacja w Internecie na przykładzie wybranych portali społecznościowych*. Promotor: dr hab. prof. UŁ Ewa Andrysiak, 2021.
105. WITCZAK Karolina, *Wpływ cancel culture na kształtowanie wizerunku medialnego w Internecie w świetle sondażu diagnostycznego*. Promotor: dr Grzegorz Czapnik, 2024.
106. WODNICKA Kinga, *Wizerunek sieci sklepów na podstawie profili w mediach społecznościowych. Analiza porównawcza firm Lidl i Biedronka*. Promotor: dr hab. prof. UŁ Ewa Andrysiak, 2022.
107. WOICKA Weronika, *Budowanie wizerunku influencerów na Instagramie. Analiza porównawcza na przykładzie wybranych kont lifestylowych*. Promotor: dr Monika Wachowicz, 2024.
108. WOJCIECHOWSKA Klaudia, *Wpływ mediów społecznościowych na samoocenę wśród młodzieży w Polsce – analiza pozytywnych i negatywnych skutków*. Promotor: dr Michał Żytomirski, 2025.

109. WOJTOWICZ Zuzanna, *Manipulowanie zainteresowaniem użytkowników serwisów społecznościowych. Analiza własna wybranych przykładów*. Promotor: dr Grzegorz Czapnik, 2021.
110. WOSIO Zofia, *Rynek webtoonów w Korei Południowej w latach 2020–2022*. Promotor: dr hab. prof. UŁ Ewa Andrysiak, 2023.
111. WRÓŃSKA Olga, *Cyfrowa platforma edukacyjna Duolingo, jej rozpoznawalność i wykorzystanie w środowisku studenckim*. Promotor: dr Katarzyna Zielińska, 2025.
112. WRÓBLEWSKA Klaudia, *Aktywizm w mediach społecznościowych na przykładzie Strajku Kobiet*. Promotor: dr hab. prof. UŁ Ewa Andrysiak, 2022.
113. ZABOROWSKA Weronika, *Wycieki danych. Pojęcie i największe przypadki w latach 2015–2020*. Promotor: dr hab. prof. UŁ Ewa Andrysiak, 2021.
114. ZAWODNI Mateusz, *Informacja w sporcie: na podstawie portali krajowych związków piłki siatkowej*. Promotor: dr hab. prof. UŁ Stanisława Kurek-Kokocińska, 2023.
115. ZIOMEK Roksana, *Rynek wydawniczy literatury kryminalno-sensacyjnej na przykładzie Wydawnictwa Albatros w latach 2019–2021*. Promotor: dr hab. Agata Walczak-Niewiadomska, 2022.

PRACE MAGISTERSKIE

- 1.(116). BIEL Julia, *Media w obliczu tragedii: masowa strzelanina w Columbine High School w świetle publikacji na łamach „The New York Times” (1999–2024)*. Promotor: dr hab. prof. UŁ Magdalena Przybysz-Stawska, 2025.
- 2.(117). BIŚ Marta, *Strategie marketingowe popularnych polskich pisarzy w mediach społecznościowych na przykładzie Katarzyny Bondy oraz Remigiusza Mroza*. Promotor: dr hab. Agata Walczak-Niewiadomska, 2022.
- 3.(118). BOŹEK Marta, *Kompetencje z zakresu cyberbezpieczeństwa studentów Katedry Informatologii i Bibliologii Uniwersytetu Łódzkiego*. Promotor: dr hab. prof. UŁ Mariola Antczak, 2024.
- 4.(119). CHOJNACKA Natalia, *Przemiany marketingu internetowego na łamach „Online Marketing Magazynu” (2019–2022)*. Promotor: dr hab. prof. UŁ Magdalena Przybysz-Stawska, 2024.

- 5.(120). CICHA Paulina, *Porównanie architektury informacji wybranych komercyjnych platform streamingowych. Analiza potrzeb użytkowników na podstawie wyników badań studentów Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Łódzkiego*.
Promotor: dr hab. prof. UŁ Mariola Antczak, 2021.
- 6.(121). CIEŚLIK Karolina, *Sylwetki architektów informacji: analiza porównawcza*.
Promotor: dr hab. prof. UŁ Mariola Antczak, 2024.
- 7.(122). DIASSAKOULA Mariya, *Ilustracje w polskich książkach dla dzieci poświęconych niepełnosprawności – analiza wybranych przykładów z lat 2018–2022*.
Promotor: dr hab. Agata Walczak-Niewiadomska, 2023.
- 8.(123). DUDA Katarzyna, *Indywidualne zarządzanie informacją studentów Uniwersytetu Łódzkiego kierunku Informatologia z biznesowym językiem angielskim*.
Promotor: dr hab. prof. UŁ Mariola Antczak, 2024.
- 9.(124). FIJAŁKOWSKA Justyna, *Information management in public discourse. The analysis of the language of the fight against COVID-19 based on Proximization Theory [Zarządzanie informacją w dyskursie publicznym. Analiza języka walki z COVID-19 w oparciu o narzędzia proksymizacji]*.
Promotor: prof. dr hab. Piotr Cap, 2021.
- 10.(125). FLASZA Julia, *Zachowania informacyjne użytkowników Internetu na wybranych przykładach tekstów hybrydalnych w związku z Korespondencyjnymi Wyborami Prezydenckimi 2020*.
Promotor: dr hab. Agata Walczak-Niewiadomska, 2022.
- 11.(126). FRASZCZAK Karolina, *System informacji wizualnej na podstawie wybranych łódzkich centrów handlowych*.
Promotor: dr hab. prof. UŁ Ewa Andrysiak, 2021.
- 12.(127). GABARA Agata, *Działania promocyjne w Powiatowej Bibliotece Publicznej im. Władysława Broniewskiego w Sieradzu w kontekście aktywizacji czytelniczej Polaków w latach 2017–2022*.
Promotor: dr hab. prof. UŁ Magdalena Przybysz-Stawska, 2024.
- 13.(128). JABŁOŃSKA Julia, *Stan wiedzy młodzieży na temat społeczeństwa informacyjnego w świetle badań własnych*.
Promotor: dr hab. prof. UŁ Mariola Antczak, 2024.
- 14.(129). JAKOWENKO Julia, *Architektura informacji aplikacji mobilnych dla współczesnego muzułmanina w kontekście obrządku religijnego*.
Promotor: dr hab. Agata Walczak-Niewiadomska, 2022.

- 15.(130). JOACHIMIĄK Grzegorz, *Konkurenci Facebooka na rynku serwisów społecznościowych*.
Promotor: dr Zbigniew Gruszka, 2021.
- 16.(131). JURKIEWICZ Seweryn, *Ewolucja form dystrybucji treści z branży rozrywkowej w Internecie*.
Promotor: dr hab. prof. UŁ Ewa Andrysiak, 2021.
- 17.(132). KAFTANOWICZ Michał, *Queerbaiting as a strategy for building the image of a brand's product on the example of movie industry* [Queerbaiting jako strategia budowania wizerunku produktu marki na przykładzie przemysłu filmowego].
Promotor: dr hab. prof. UŁ Agata Walczak-Niewiadomska, 2025.
- 18.(133). KALAS Angelika, *Strategia marketingowa firmy Kiehl's w przestrzeni cyfrowej*.
Promotor: dr Zbigniew Gruszka, 2021.
- 19.(134). KIMACZYŃSKI Michał, *Analiza porównawcza miesięczników motoryzacyjnych w latach 2018–2020 na przykładzie „Auto moto” i „Auto motor i sport”*.
Promotor: dr hab. prof. UŁ Magdalena Przybysz-Stawska, 2022.
- 20.(135). KOBIAŁKA Bogdan, *Obraz konfliktu izraelsko-palestyńskiego na łamach tygodnika „Polityka” (2023–2024)*.
Promotor: dr hab. prof. UŁ Magdalena Przybysz-Stawska, 2025.
- 21.(136). KOŁTUNIAK Oliwia, *Promocja w serwisach społecznościowych na przykładzie najpopularniejszych artystów popowych w Stanach Zjednoczonych*.
Promotor: dr hab. prof. UŁ Mariola Antczak, 2025.
- 22.(137). KOŚCIUK Weronika, *Islam i autorytaryzm a wolność mediów w Malezji: analiza internetowego serwisu informacyjnego „Malaysiakini” (1 X – 1 XII 2023)*.
Promotor: dr hab. prof. UŁ Mariola Antczak, 2024.
- 23.(138). KRALA Agnieszka, *Critical Discourse Analysis of anti-immigration discourse: deconstructing the Law and Justice party discourse in the context of immigrants relocation in Poland in 2023* [Krytyczna Analiza Dyskursu antyimigracyjnego: dekonstrukcja dyskursu partii Prawo i Sprawiedliwość w kontekście relokacji imigrantów w Polsce w 2023 roku].
Promotor: prof. dr hab. Piotr Cap, 2023.
- 24.(139). KRUSZEWSKA Anna, *Analiza bibliometryczna literatury przedmiotu na temat platform streamingowych w świetle literatury zagranicznej*.
Promotor: dr hab. Agata Walczak-Niewiadomska, 2022.

- 25.(140). KUCHNIO Monika, *Efekt pandemii w wybranych serwisach informacyjnych międzynarodowych portów lotniczych*. Promotor: dr hab. prof. UŁ Stanisława Kurek-Kokocińska, dr hab. prof. UŁ Agata Walczak-Niewiadomska, 2025.
- 26.(141). KUNECKA Sara, *Analiza strategii komunikacyjnych irracjonalnych ruchów społecznych w środowisku cyfrowym na przykładzie aktywności grupy Birds Aren't Real*. Promotor: dr hab. prof. UŁ Magdalena Przybysz-Stawska, 2022.
- 27.(142). KURZELEWSKA Karolina, *Formy promocji oficyn wydawniczych w Internecie na przykładzie wydawnictw „Rebis” i „Czwarta Strona”*. Promotor: dr hab. prof. UŁ Magdalena Przybysz-Stawska, 2022.
- 28.(143). KWIATKOWSKA Kamila, *Projektowanie informacji manipulacyjnej w koncernach reklamowych przemysłu farmaceutycznego*. Promotor: prof. dr hab. Piotr Cap, 2021.
- 29.(144). LEE Yi-Ting, *“Fragments d’un discours amoureux” as an object of bibliotherapy and translation studies* [“Fragments d’un discours amoureux” jako przedmiot biblioterapii i translatoryki]. Promotor: dr hab. Agata Walczak-Niewiadomska, 2024.
- 30.(145). LEŚNIAK Karolina, *Dostępność mang dla czytelników na przykładzie Miejskiej Biblioteki Publicznej w Łodzi*. Promotor: dr hab. prof. UŁ Mariola Antczak, 2025.
- 31.(146). ŁUCZKA Karol, *Zmiany w świecie gier komputerowych na przykładzie czasopisma hobbystycznego „CD-Action” (2019–2021)*. Promotor: dr hab. prof. UŁ Magdalena Przybysz-Stawska, 2024.
- 32.(147). MACZUŻAK Anna, *(Dez)informacja w czasach zarazy. Charakterystyka i ocena wiarygodności wybranych internetowych źródeł informacji na temat pandemii COVID-19 w 2020 roku*. Promotor: dr hab. prof. UŁ Mariola Antczak, 2022.
- 33.(148). MARYNIACZYK Gabriel, *Mapowanie psychologiczne społeczności studenckiej na podstawie śladu cyfrowego w mediach społecznościowych*. Promotor: dr hab. Agata Walczak-Niewiadomska, 2024.
- 34.(149). MELNYK Valeriia, *Anti-tobacco propaganda as discursive ammunition: the proximization analysis of selected television and radio advertisements from the California anti-tobacco media campaign* [Walka słowem w propagandzie antynikotynowej: Analiza strategii proksymizacji w przekazie reklamowym kalifornijskiej kampanii antynikotynowej]. Promotor: prof. dr hab. Piotr Cap, 2021.
- 35.(150). MICHALEWICZ Adrian, *Portale FilmWeb i IMDb jako źródło wiedzy i forma komunikacji*. Promotor: dr hab. prof. UŁ Stanisława Kurek-Kokocińska, 2022.

- 36.(151). MICHALSKI Piotr, *Udostępnianie e-booków w Miejskiej i Powiatowej Bibliotece Publicznej w Kutnie*.
Promotor: dr hab. prof. UŁ Stanisława Kurek-Kokocińska, 2021.
- 37.(152). NOGA Estera, *Architektura informacji systemów rekomendacji filmów i seriali na przykładzie serwisu JustWatch*.
Promotor: dr hab. prof. UŁ Magdalena Przybysz-Stawska, 2024.
- 38.(153). NOWAK Bernadeta, *Critical Discourse Analysis of the Black Lives Matter Movement and its Counter-Narratives* [Krytyczna analiza dyskursu ruchu Black Lives Matter i jego kontrnarracji].
Promotor: prof. dr hab. Piotr Cap, 2023.
- 39.(154). OCZEK Magdalena, *Aspekty minimalizmu w projektowaniu stron internetowych łódzkich uczelni wyższych w kontekście user experience*.
Promotor: dr hab. Agata Walczak-Niewiadomska, 2024.
- 40.(155). ORNAF Agata, *Fake newsy w tabloidach internetowych na przykładzie wybranych serwisów*.
Promotor: dr Zbigniew Gruszka, 2021.
- 41.(156). OSIECKA Paulina, *Manipulating information in cosmetic industry: Case study analysis of L'Oréal's advertising campaigns* [Manipulacja informacją w branży kosmetycznej: analiza kampanii reklamowych koncernu L'Oréal metodą studium przypadku].
Promotor: dr hab. Agata Walczak-Niewiadomska, 2024.
- 42.(157). PALUSIŃSKA Magdalena, *„Tygodnik Płocki” jako źródło informacji lokalnej w latach 1989–2019*.
Promotor: dr hab. prof. UŁ Ewa Andrysiak, 2021.
- 43.(158). PATORA Patryk, *Szkolenia dla użytkowników informacji na przykładzie Biblioteki UŁ oraz wybranych bibliotek uczelni niemieckich, na podstawie serwisów www*.
Promotor: dr hab. prof. UŁ Stanisława Kurek-Kokocińska, 2022.
- 44.(159). PAWĘTA Paulina, *Polish Right-wing vs. LGBTQ+: Critical discourse analysis of anti-LGBTQ+ discourse in Poland* [Polska prawica kontra LGBTQ+: krytyczna analiza dyskursu anty-LGBTQ+ w Polsce].
Promotor: prof. dr hab. Piotr Cap, 2023.
- 45.(160). PIETRZYKOWSKA Natalia, *Szansa i zagrożenia wynikające z wykorzystania sztucznej inteligencji w świetle analizy literatury przedmiotu i badań własnych studentów Wydziału Filologicznego UŁ*.
Promotor: dr Zbigniew Gruszka, dr hab. prof. UŁ Agata Walczak-Niewiadomska, 2025.

- 46.(161). POPLAWSKA Justyna, *Przejawy manipulacji informacją i wywierania wpływu na społeczeństwo w mediach społecznościowych w obliczu pandemii Covid-19*.
Promotor: prof. dr hab. Piotr Cap, 2021.
- 47.(162). PRZESMYCKI Krzysztof, *Bańki filtrujące jako wyzwanie dla społeczności cyfrowych*.
Promotor: dr Zbigniew Gruszka, 2021.
- 48.(163). PUCEK Gabriela, *Wpływ efektywnego zarządzania informacją przez influencerów na decyzje zakupowe klientów na przykładzie firmy NAOKO*.
Promotor: dr hab. prof. UŁ Mariola Antczak, 2023.
- 49.(164). ROGUT Angelika, *Absolwenci kierunku Informatologia z biznesowym językiem angielskim na rynku pracy*.
Promotor: dr hab. prof. UŁ Mariola Antczak, 2022.
- 50.(165). RÓŻEWICKA Marta, *Manipulacja informacją na przykładzie wybranych artykułów mediów informacyjnych dotyczących wyroku Trybunału Konstytucyjnego w sprawie zaostrzenia prawa aborcyjnego w Polsce*.
Promotor: dr hab. Agata Walczak-Niewiadomska, 2022.
- 51.(166). RUMIŃSKA Julia, *Scientometric analysis of literature on Animal Assisted Therapy* [Analiza naukometryczna literatury na temat terapii z udziałem zwierząt].
Promotor: dr hab. prof. UŁ Agata Walczak-Niewiadomska, 2025.
- 52.(167). SAŁASIŃSKA Monika, *Dostęp do polskich przekładów utworów piśmienniczych starożytnej Grecji, na przykładzie zasobów biblioteki cyfrowej Polona*.
Promotor: dr hab. prof. UŁ Stanisława Kurek-Kokocińska, 2022.
- 53.(168). SIELIWIERSTOW Romuald, *Webometric analysis of Polish bank websites* [Analiza webometryczna stron internetowych banków polskich].
Promotor: dr hab. Agata Walczak-Niewiadomska, 2024.
- 54.(169). SIERADZKA Martyna, *Greenwashing jako przedmiot zainteresowania informatologii*.
Promotor: dr Zbigniew Gruszka, 2021.
- 55.(170). SIKORSKA Anna, *Programy służące przygotowywaniu prezentacji multimedialnych: geneza i charakterystyka porównawcza*.
Promotor: dr hab. prof. UŁ Mariola Antczak, 2023.
- 56.(171). SIMKIEWICZ Patrycja, *Digital echo chamber – overstatement or an actual phenomenon on social media? The analysis of the notion from a pragmatic perspective* [Cyfrowa komora echa – wyolbrzymienie czy prawdziwe zjawisko w mediach społecznościowych? Analiza pojęcia z perspektywy pragmatyki językowej].
Promotor: dr Anna Wiczorek, 2022.

- 57.(172). STUDNIAREK Barbara, *Legitimization of personal data collection: A case study of Spotify's marketing campaigns* [Legitymizacja gromadzenia danych osobowych. Analiza przypadku kampanii marketingowych Spotify].
Promotor: dr Anna Wieczorek, 2022.
- 58.(173). ŚWIDERSKA Daria, *Architektura serwisu www.dermedic.pl w optyce User Experience*.
Promotor: dr hab. prof. UŁ Stanisława Kurek-Kokocińska, 2021.
- 59.(174). TARGAŃSKA Anita, *Informacja katalogowa współczesnych bibliotek narodowych Polski, Chin i Tajwanu – wybrane zagadnienia*.
Promotor: dr hab. prof. UŁ Stanisława Kurek-Kokocińska, 2024.
- 60.(175). TOMASZCZYK Paulina, *Pomiar wpływu komunikacji cyfrowej na opinię potencjalnych konsumentów sektora branży gastronomicznej*.
Promotor: prof. dr hab. Piotr Cap, 2021.
- 61.(176). TROJANOWSKA Aleksandra, *Psychologia wewnątrz w świetle publikacji na łamach czasopisma „Cztery Kąty” (2020–2024)*.
Promotor: dr hab. prof. UŁ Magdalena Przybysz-Stawska, 2025.
- 62.(177). UNISZEWSKI Piotr, *Pragmatics, implicature and the language of advertising claims* [Pragmatyka, implikatura oraz język twierdzeń reklamowych].
Promotor: prof. dr hab. Piotr Cap, 2021.
- 63.(178). WIŚNIEWSKA Iga, *Zachowania informacyjne graczy online w przestrzeni cyfrowej – analiza społeczności graczy World of Warcraft*.
Promotor: dr hab. Agata Walczak-Niewiadomska, 2023.
- 64.(179). WOSIO Zofia, *W przestworzach Galaktyki: kreacja alternatywnej rzeczywistości na łamach czasopisma „Star Wars Insider” (2019–2023)*.
Promotor: dr hab. prof. UŁ Magdalena Przybysz-Stawska, 2025.
- 65.(180). WRONA Sandra, *Postrzeganie problemów globalnych przez pryzmat mediów społecznościowych na przykładzie studentów z Polski i Portugalii*.
Promotor: dr hab. prof. UŁ Agata Walczak-Niewiadomska, 2025.
- 66.(181). WRÓBEL Weronika, *Analysis of terms and slogan expressions popularized in social media based on selected films and TV series* [Analiza terminów i wyrażeń sloganowych spopularyzowanych w mediach społecznościowych na podstawie wybranych filmów i seriali telewizyjnych].
Promotor: dr hab. prof. UŁ Agata Walczak-Niewiadomska, 2025.
- 67.(182). WRÓBLEWSKA Wiktoria, *Informacja solidarna w reakcji na śmierć Mahsy Amini na podstawie wybranej prasy irańskiej, amerykańskiej i polskiej*.
Promotor: dr hab. prof. UŁ Stanisława Kurek-Kokocińska, 2024.

- 68.(183). ZBIK Mateusz, *Architektura informacji na przykładzie e-sportu*. Promotor: dr hab. prof. UŁ Ewa Andrysiak, 2021.
- 69.(184). ZDROJEWSKI Szymon, *Spoleczna świadomość dotycząca portali fact-checkingowych w świetle badań studentów kierunków informatologicznych Uniwersytetu Łódzkiego*. Promotor: dr Zbigniew Gruszka, 2021.
- 70.(185). ZEMŁA Matylda, *Informacyjne otoczenie biznesu, na wybranych przykładach portali i serwisów dla przedsiębiorców*. Promotor: dr hab. prof. UŁ Stanisława Kurek-Kokocińska, 2022.
- 71.(186). ZUBRZAK Weronika, *Wpływ polityki Unii Europejskiej na rozwój polskiego społeczeństwa informacyjnego*. Promotor: dr hab. prof. UŁ Mariola Antczak, 2021.

PRACE DOKTORSKIE

- 1.(187). WACHOWICZ Monika, *Wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych do realizacji zadań wojewódzkich bibliotek pedagogicznych w Polsce*. Promotor: dr hab. prof. UŁ Mariola Antczak, 2021.
- 2.(188). ŻYTOMIRSKI Michał, *Strony internetowe polskich bibliotek uniwersyteckich w świetle badań z wykorzystaniem narzędzia Google Analytics*. Promotor: dr hab. prof. UŁ Mariola Antczak, promotor pomocniczy: dr Zbigniew Gruszka, 2022.

INDEKS CHRONOLOGICZNY

2021

poz.: 6, 14, 16, 20, 22, 31, 41, 48, 54, 55, 68, 75, 76, 79, 80, 81, 90, 99, 102, 104, 109, 113, 120, 124, 126, 130, 131, 133, 143, 149, 151, 155, 157, 161, 162, 169, 173, 175, 177, 183, 184, 186, 187

2022

poz.: 4, 8, 10, 11, 12, 15, 18, 25, 30, 42, 43, 47, 51, 53, 59, 61, 64, 72, 78, 88, 93, 100, 103, 106, 112, 115, 117, 125, 129, 134, 139, 141, 142, 147, 150, 158, 164, 165, 167, 171, 172, 185, 188

2023

poz.: 7, 9, 26, 28, 32, 35, 37, 38, 49, 57, 62, 65, 69, 77, 86, 97, 98, 110, 114, 122, 138, 153, 159, 163, 170, 178

2024

poz.: 1, 2, 3, 5, 13, 17, 23, 27, 36, 40, 46, 50, 58, 66, 67, 73, 74, 84, 91, 94, 95, 101, 105, 105, 107, 118, 119, 121, 123, 127, 128, 137, 144, 146, 148, 152, 154, 156, 168, 174, 182

2025

poz.: 19, 21, 24, 29, 33, 34, 39, 44, 45, 52, 56, 60, 63, 70, 71, 82, 83, 85, 87, 89, 92, 96, 108, 111, 116, 132, 135, 136, 140, 145, 160, 166, 176, 179, 180, 181

INDEKS PROMOTORÓW

Andrysiak Ewa 8, 9, 28, 30, 35, 41, 68, 69, 76, 79, 98, 102, 104, 106, 110, 112, 113, 126, 131, 157, 183

Antczak Mariola 118, 120, 121, 123, 128, 136, 137, 145, 147, 163, 164, 170, 186, 187, 188

Cap Piotr 124, 138, 143, 149, 153, 159, 161, 175, 177

Czapnik Grzegorz 5, 10, 17, 22, 23, 25, 47, 48, 50, 52, 53, 55, 61, 83, 87, 89, 90, 93, 105, 109

Gruszka Zbigniew 11, 26, 32, 38, 43, 57, 64, 77, 78, 86, 88, 100, 130, 133, 155, 160, 162, 169, 184

Janusz-Lorkowska Monika 29, 34, 60, 63

Kurek-Kokocińska Stanisława 6, 7, 14, 31, 37, 42, 49, 51, 54, 59, 62, 75, 80, 97, 99, 103, 114, 140, 150, 151, 158, 167, 173, 174, 182, 185

Przybysz-Stawska Magdalena 27, 40, 66, 84, 91, 116, 119, 127, 134, 135, 141, 142, 146, 152, 176, 179

Wachowicz Monika 2, 13, 24, 39, 45, 70, 73, 92, 107

Walczak-Niewiadomska Agata 1, 4, 12, 15, 16, 18, 20, 36, 58, 65, 67, 72, 81, 94, 95, 115, 117, 122, 125, 129, 132, 139, 140, 144, 148, 154, 156, 160, 165, 166, 168, 178, 180, 181

Wieczorek Anna 171, 172

Zielińska Katarzyna 44, 71, 96, 111

Żytomirski Michał 3, 19, 21, 33, 46, 56, 74, 82, 85, 101, 108

INDEKS PRZEDMIOTOWY

- Absolwenci – Katedra Informatologii i Bibliologii UŁ 164
Amini Mahsa 182
Analityka sportowa 17
Ancerowicz Weronika 29
Animal Assisted Therapy – nauko-
metria 166
Anime Death Note 73
Aplikacje mobilne 129
Apple 98
Architektura informacji 1, 9, 10, 20,
25, 51, 55, 65, 66, 70, 120, 121,
129, 152, 173, 183
Astronomia 37
Audiobooki 68
„Auto Moto” 134
„Auto, Motor i Sport” 134
Autorytaryzm 137
Bankowość 100, 168
Bańki filtrujące 62, 92, 162, 171
Bazy danych 82
Bibliometria 139
Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego
158
Biblioteki akademickie 9
Biblioteki akademickie – Niemcy 158
Biblioteki cyfrowe – Polona 167
Biblioteki narodowe 174
Biblioteki pedagogiczne 187
Biblioteki publiczne – woj. lubuskie
13
Biblioteki uniwersyteckie 188
Biblioterapia 144
Biedronka 106
Birds Aren't Real 141
Black Lives Matter 153
Bonda Katarzyna 117
Branża gastronomiczna 175
Branża kosmetyczna 1, 97, 156
Cancel culture 105
„CD-Action” 146
CD Projekt RED 66
Centra handlowe 20, 126
ChatGPT 46, 85
Chat boty 85
Chiny – biblioteka narodowa 174
Columbine High School 116
Curry Stephen 32
Cyberbezpieczeństwo 81, 100, 118
Cyberprzemoc 35, 78
Czasopisma – hobby 27
Czasopisma – motoryzacja 134
„Cztery Kąty” 176
Czytelnictwo 127
Dane osobowe 172
DarkNet 101
Deepfake 33
Dermedic.pl 173
Dezinformacja 19, 147
Dieta GAPS 71
„Do Rzeczy” 91
Dostępność strony internetowej 77
Duolingo 111
Dystrybucja treści – branża rozryw-
kowa 131
„Dziennik Łódzki” 63
e-booki 30, 68, 151
e-sport 183
e-usługi 93
Factchecking 83, 184
Fakenews 33, 155
Filmweb 150
Filmy 152, 181
Fragments d'un discours amoureux
144
Gemini 85
Gmina Lipce Reymontowskie 8
Google Analytics 188
Góra Puławska – Szkoła Podstawowa
im. Żołnierzy 2 Dywizji Piechoty 1
Armii Wojska Polskiego w 60
Grafika reklamowa 48

- Grecja – starożytne piśmiennictwo 167
 Greenwashing 169
 Gry e-sportowe 53
 Gry komputerowe 57, 146
 Gry online 35
 Gry RPG 90
 Gry video 5, 52
 Gwiezdne wojny 103, 179
 Heima – zespół muzyczny 86
 „Hodowca i Jeździec” 27
 Ilustracja 122
 IMDb 150
 Imigranci 138
 Influencerzy 43, 50, 58, 75, 97, 107, 163
 Infobrokering 54
 Informacja biznesowa 185
 Informacja genealogiczna 45
 Informacja – przedsiębiorstwa 80
 Informacja solidarna 182
 Informacja – sport 114
 Informacja wizualna 126
 Informatologia 169, 184
 Infotainment 83
 Iran – prasa 182
 Irracjonalne ruchy społeczne 141
 islam 129, 137
 James Lebron 32
 Janoszek Natalia 50
 Języki obce 47
 JustWatch 152
 Kalifornia, USA 149
 Kampania antynikotynowa 149
 Katalogi cyfrowe 174
 Kiehl’s 133
 Kluby siatkarskie 10
 Kobiety 4
 Komunikacja cyfrowa 175
 Komunikacja wizualna 63
 Komunikatory internetowe 95
 Konflikt izraelsko-palestyński 135
 Korea Południowa 110
 „koreańska fala” 72
 Korespondencyjne Wybory Prezydenckie 2020
 K-pop 3
 Krytyczna Analiza Dyskursu 138, 153, 159
 Kultura japońska 73
 Kutno – Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna 151
 League of Legends 35, 53, 57, 67
 LGBTQ+ 132, 159
 Lidl 106
 Literatura kryminalno-sensacyjna 115
 Literatura dla dzieci i młodzieżowy 29, 58, 122
 Literatura – thrillery 41
 L’Oreal 156
 Łódź – Miejska Biblioteka Publiczna 145
 Łódź – Biblioteka Uniwersytecka 158
 Łódź – uczelnie wyższe 154
 „Malaysiakini” 137
 Malesja 137
 Manga 49, 145
 Manipulacja 19, 104, 143, 156, 161, 165
 Mapowanie psychologiczne 148
 Marketing 22, 34, 53, 74, 98, 117, 119, 133, 172
 Media społecznościowe 3, 6, 8, 12, 22, 24, 29, 31, 32, 37, 38, 39, 43, 50, 57, 61, 70, 71, 72, 74, 75, 86, 92, 99, 102, 104, 106, 107, 108, 109, 112, 117, 130, 136, 148, 161, 171, 172, 180, 181
 Memetyka 125
 Menedżer bibliografii 76
 Miejska Biblioteka Publiczna w Łodzi 145
 Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna w Kutnie 151
 MILGRAM – projekt muzyczny 2
 Minimalizm 154
 Mróz Remigiusz 117

- Muzyka pop – Stany Zjednoczone 136
„Najwyższy Czas!” 84
NAOKO 163
Naukometria – Animal Assisted Therapy 166
Nerdwriter1 38
„The New York Times” 116
Newonce.sport 51
Niemcy – biblioteki akademickie 158
Niepełnosprawność 122
niepełnosprawność wzroku 42
Old Spice 99
“Online Marketing Magazyn” 119
Pandemia SARS-CoV-2 (COVID-19) 23, 79, 84, 88, 91, 124, 140, 147, 161
Perplexity 85
Personalizacja treści 61
Piękna książka 36
Piłka siatkowa 114
„Player.pl” 12
Pliki audiowizualne i graficzne 82
„Polityka” 40, 135
Polona – biblioteki cyfrowe 167
Polska – biblioteka narodowa 174
Polska – prasa 182
Porty lotnicze 140
Powiatowa Biblioteka Publiczna im. Władysława Broniewskiego w Sieradzu 127
Pragmatyka językowa 171, 177
Prasa kobieca 18
Prawo aborcyjne – Polska 165
Prawo i Sprawiedliwość 138
Premier League 51
Prezentacje multimedialne – oprogramowanie 170
Problemy globalne 180
Projektowanie stron internetowych 154
Promocja i reklama książki 41, 102
Propaganda 149
Przeciążenie informacyjne 79, 88
Przemysł farmaceutyczny 143
Psychologia wnętrz 176
Quebonafide 34
Queerbaiting 132
Radio Fama 7
Reklama 21, 149, 156, 177
Rozszerzona rzeczywistość (Virtual Reality) 56
Samsung 98
Seriale 55, 89, 152, 181
Sieci semantyczne 11
Sieradz – Powiatowa Biblioteka Publiczna im. Władysława Broniewskiego 127
Slogany 181
Społeczeństwo informacyjne 15, 19, 128, 186
Stany Zjednoczone 136
Stany Zjednoczone – prasa 182
„Star Wars Insider” 179
Storytelling 98
Strajk Kobiet 112
Strategie komunikacyjne 141
Streaming 22, 25, 64, 120, 139
Synchronobooki 68
Szczepienia 84
Szkoła Podstawowa im. Żołnierzy 2 Dywizji Piechoty 1 Armii Wojska Polskiego w Górze Puławskiej 60
Sztuczna inteligencja 19, 21, 85, 160
Ślady cyfrowe 69, 148
„Świat Koni” 59
Tabloidy internetowe 155
Tajwan – biblioteka narodowa 174
Technologie biometryczne 93
Technologie informacyjno-komunikacyjne 187
Teksty hybrydalne (memy) 125
Teoria Proksymizacji 124
Translatoryka 144, 167
Transmedialność 67, 103
Troye Sivan 74
Trybunał Konstytucyjny 165
„Tygodnik Płocki” 157

Spis prac licencjackich...

- Typografia 48
„TylkoSKOKI” 59
Unia Europejska 186
Uniwersytet Łódzki – Katedra Informatologii i Bibliologii 64, 78, 88, 100, 118, 123, 164, 184
Uniwersytet Łódzki – Wydział Filologiczny 46, 77, 81, 87, 101, 120, 160
User Experience (UX) 154, 173
Użytkownicy informacji – szkolenia 158
Wayfinding 87
Webometria 168
Webtoony 110
Wiarygodność informacji 26, 147
Wideoeseje 38
Wiedźmin 14
Wizerunek 6, 16, 18, 24, 28, 32, 44, 50, 96, 105, 106, 107, 132
Wizualizacja informacji 17
Wojna w Ukrainie 33
World of Warcraft 35, 178
Wycieki danych 113
Wydawnictwa – promocja 142
Wydawnictwo Albatros 115
Wydawnictwo „Czwarta Strona” 142
Wydawnictwo Fabryka Słów 94
Wydawnictwo Kobiece 102
Wydawnictwo NieZwykłe 29
Wydawnictwo „Rebis” 142
Wydawnictwo Znak 4
Wykluczenie cyfrowe 15
Wyszukiwanie informacji 11, 85
Zachowania informacyjne 125, 178
„Zaksiążkowane” 39
Zalando 6
Zarządzanie informacją i wiedzą 23, 60, 123, 124, 163
Zeamsone 96

Oprac. *Agata Walczak-Niewiadomska*

List of Bachelor, MA and PhD thesis concerning library and information science and periodical press created at the University of Łódź in the years 2021–2025

ABSTRACT: Mentioned above list contains Bachelor, MA and PhD dissertations' titles concerning library, information science and press studies created at the University of Lodz in the years 2021–2025. It is the continuation of formerly published lists from the years 1950–2020. Authors surnames are in alphabetical order with professor's surname and the year of graduation next to it. The list is completed with professors, chronological and subject indices. All the thesis from the list are stored in University of Lodz's electronic system of the Diploma Theses Archives.

Edited by *Agata Walczak-Niewiadomska*

FoliaLibrorum

FoliaLibrorum

[Recenzje

FoliaLibrorum

FoliaLibrorum

FoliaLibrorum

FoliaLibrorum

Marcin Mikołajczyk

Uniwersytet Kaliski

im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego

e-mail: m.mikolajczyk@uniwersytetkaliski.edu.pl

 <https://orcid.org/0000-0003-0397-7311>

[Krzysztof Walczak, *Polskie podręczniki szkolne do nauki historii. Dzieje edycji w czasach zaborów (1795–1918)*. Kalisz: Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, 2025. 671 ss. [Recenzja]

DOI: <https://doi.org/10.18778/0860-7435.40.11>

Kwestia podręczników szkolnych jako źródeł przekazu historycznego, narzędzi edukacyjnych i nośników ideologii stanowi jeden z kluczowych tematów interdyscyplinarnych badań z pogranicza historii, pedagogiki i bibliologii. W warunkach utraty niepodległości przez Rzeczpospolitą i jej wielopokoleniowej walki o zachowanie tożsamości narodowe, rola podręczników do nauki historii nabiera szczególnego znaczenia. Ich analiza pozwala zrozumieć, jak kształtowano pamięć historyczną młodych pokoleń w warunkach zaborczej cenzury, asymilacyjnej polityki edukacyjnej państw zaborczych oraz działań podejmowanych przez polskie środowiska pedagogiczne i intelektualne w celu zachowania dziedzictwa narodowego.

Prezentowana monografia wpisuje się w ten obszar badań, oferując czytelnikowi syntetyczne i pogłębione ujęcie dziejów edytorstwa polskich podręczników historycznych w okresie porozbiorowym. Jest to praca o charakterze dokumentacyjno-analitycznym, która łączy w sobie warsztat historyka książki, bibliografa i badacza kultury edukacyjnej. Autor, Krzysztof Walczak, podejmuje

ambitną próbę usystematyzowania i omówienia kilkuset publikacji dydaktycznych z zakresu historii, wydanych na przestrzeni ponad stu dwudziestu lat, w zróżnicowanych realiach politycznych i językowych trzech zaborów. Już na wstępie należy zaznaczyć, że publikacja K. Walczaka stanowi ambitne i przekrojowe opracowanie z zakresu historii oświaty, bibliologii oraz kultury książki, jakie ukazały się w ostatnich latach na polskim rynku książki naukowej. Już sam tytuł wskazuje na zakorzenienie pracy w trzech obszarach badawczych: historii edukacji, badań nad książką jako nośnikiem treści edukacyjnych oraz refleksji nad dziejami polskiej kultury historycznej w warunkach zniewolenia narodowego.

Autor omawianej książki jest absolwentem I Liceum Ogólnokształcącego im. Adama Asnyka w Kaliszu oraz Uniwersytetu Wrocławskiego. Doktorat uzyskał w 1991, a habilitację w 2006 roku. W latach 1974–1981 i 1990–2016 był dyrektorem Książnicy Pedagogicznej im. Alfonsa Parczewskiego w Kaliszu, w latach 2007–2016 profesorem Uniwersytetu Wrocławskiego, pełnił także funkcję prorektora Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Kaliszu (1999–2000, 2016–2018). Działal również w samorządzie jako przewodniczący (1990–1994) i wiceprzewodniczący (1994–1998) Rady Miejskiej Kalisza oraz pełnomocnik Prezydenta Kalisza ds. rozwoju szkolnictwa wyższego. Jest profesorem i dyrektorem Instytutu Interdyscyplinarnych Badań Historycznych Uniwersytetu Kaliskiego im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego w Kaliszu, prezesem Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk oraz członkiem Rady Towarzystw Naukowych przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk. Jest autorem kilkunastu książek, w tym: *Biblioteki Kalisza i ich miejsce w życiu kulturalnym miasta 1793–1945* (1996), *Łoże masonskie i organizacje parawolnomularskie Kalisza* (2004), *Czasopisma kaliskie XIX i początków XX wieku. Studium bibliologiczne* (2005), *Książnica Pedagogiczna im. Alfonsa Parczewskiego. Historia, działalność, zbiory 1949–2009* (2009), *Adam Chodyński (1832–1902). Historyk Kalisza* (2010), *Karol Wilhelm Hindemith (1810–1890). Drukarz i wydawca* (2015), *Paweł Nikolajewicz Rybnikow (1831–1885). Etnograf, wicegubernator kaliski* (2020) oraz współautorem razem z Władysławem Kościelniakiem *Kroniki miasta Kalisza* (1989, 2002). Opublikował także ponad 200 artykułów naukowych, biogramów i rozdziałów w monografiach zbiorowych.

Autor z powodzeniem łączy perspektywę warsztatu bibliografa, historyka edukacji i badacza dziejów recepcji historycznej, co owocuje dziełem, które jest zarówno katalogiem źródłowym, próbą syntezy, jak i propozycją interpretacyjną. Na blisko 500 stronach tekstu przedstawiona została nie tylko historia edycji podręczników do nauczania historii w XIX i na początku XX wieku, ale także analiza środowisk wydawniczych, twórców podręczników, ich obiegu, roli w procesie edukacji oraz recepcji w instytucjach bibliotecznych.

Krzysztof Walczak rozpoczyna pracę od zdefiniowania ram pojęciowych, terminologicznych i metodologicznych. Kluczowym zagadnieniem jest tu ustalenie, czym był podręcznik do historii w polskim kontekście XIX wieku, w czasach, gdy nie istniało niepodległe państwo polskie, a systemy edukacyjne podporządkowane były trzem zaborczym administracjom. Autor przyjmuje użyteczną i szeroką definicję podręcznika jako publikacji przeznaczonej do celów edukacyjnych, funkcjonującej w dydaktyce szkolnej bądź samokształceniowej, często w formie kompendium wiedzy historycznej. Podkreśla też, że przedmiotem opracowania jest podręcznik szkolny, wydany w języku polskim. Szczególne miejsce w publikacji zajmuje omówienie uwarunkowań politycznych i społecznych, które determinowały kształt i treść podręczników. Wskazuje tu Autor m.in. na działalność Komisji Edukacji Narodowej i Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych oraz ich wpływ na formowanie się modelu polskiego podręcznika szkolnego. Istotne są również rozdziały poświęcone roli represji politycznych, cenzury oraz zmian systemów oświatowych, które wpłynęły na produkcję, obieg i zachowanie tych wydawnictw.

Praca została podzielona na siedem zasadniczych części oraz opatrzona rozbudowanym aparatem naukowym (przypisy, indeksy: osobowy oraz miejscowości i obszarów, liczne tabele). Każda z części stanowi odrębne studium, a jednocześnie logicznie koresponduje z pozostałymi. W rozdziale pierwszym omówiono szkolnictwo i edukację historyczną w czasach zaborów (od upadku Rzeczypospolitej po I wojnę światową). Autor analizuje strukturę szkół, obowiązujące programy, cele nauczania historii oraz różnice między systemami oświaty w poszczególnych zaborach. Kolejny rozdział przynosi próbę klasyfikacji podręczników, zarówno pod względem treści, jak i funkcji. Wprowadzone zostają kategorie podręczników głównych, pomocniczych, do samokształcenia oraz emigracyjnych. Rozdziały trzeci i kolejne (do szóstego) zawierają najważniejszą część książki, tzn. repertuar wydawniczy podręczników z podziałem na epoki (w latach 1795–1918) i konteksty polityczne (zaborcy, ziemie wcielone, emigracja). W każdej z tych części autor zamieszcza omówienie najważniejszych tytułów, charakterystykę treści i funkcji dydaktycznych oraz dane o autorach i wydawcach. Siódmy rozdział poświęcono drukarzom, księgarzom i wydawcom podręczników. Jest to szczególnie cenna część pracy, stanowiąca dopełnienie informacji o genezie i kolportażu publikacji szkolnych. Autor podkreśla rolę prywatnych inicjatyw wydawniczych, towarzystw naukowych, a także postaci mniej znanych, w tym redaktorów, korektorów i dystrybutorów.

Warto podkreślić liczne źródła, z których korzystał Autor omawianej publikacji. Analiza oparta jest na autopsji setek egzemplarzy podręczników przechowywanych w bibliotekach naukowych. Autor przeprowadził kwerendę odwołując się do licznych katalogów (Biblioteki Narodowej w Warszawie,

Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie, Biblioteki Zakładu Narodowego im. Osolińskich we Wrocławiu, Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego, Biblioteki Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Biblioteki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu, Biblioteki Śląska, Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Józefa Piłsudskiego w Łodzi, Biblioteki Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, bibliotek pedagogicznych w Krakowie, Łodzi, Poznaniu i Kaliszu), kartoteki i katalogów historycznych, retrospektywnych bibliografii polskich (*Bibliografia polska* Karola Estreichera i *Bibliografia polska 1901–1939*), źródeł archiwalnych, dotyczących programów nauczania i rozporządzeń szkolnych oraz katalogów firm księgarskich. Dopelnieniem bazy źródłowej są opracowania z zakresu historii szkolnictwa, bibliologii, historii książki i pedagogiki.

Na uwagę zasługuje też bogaty aneks bibliograficzny, *Polskie podręczniki szkolne historii doby zaborów. Próba zestawienia bibliograficznego*, w którym autor zestawil tytuły wszystkich znanych podręczników historii publikowanych od końca XVIII wieku do roku 1918, zarówno w kraju, jak i na emigracji. Jest to jeden z największych walorów tej publikacji: solidna dokumentacja źródłowa, nieobecna dotąd we wcześniejszych opracowaniach z tego zakresu.

Praca K. Walczaka wnosi szereg nowych ustaleń do wiedzy o dziejach edukacji i polskiego podręcznika szkolnego. Podręczniki historii miały charakter ideowy, nie tylko dydaktyczny – służyły kształtowaniu świadomości narodowej, nawet jeśli ich treść była ukryta lub zakamuflowana. Własny nurt podręcznikowy miała edukacja kobiet; pojawiały się osobne tytuły przeznaczone dla szkół żeńskich, instytutów i edukacji domowej. Wydawnictwa emigracyjne (Austria, Niemcy, Rosja, Stany Zjednoczone) miały znaczący wpływ na utrzymanie ciągłości edukacji historycznej w środowiskach polonijnych. Kolportaż i obieg podręczników były zjawiskiem częściowo nielegalnym, prowadzonym przez księgarzy, nauczycieli, duchownych i organizacje społeczne. Wiele podręczników istniało w kilku redakcjach i mutacjach, zależnie od możliwości językowych i politycznych.

Na tle dotychczasowej literatury omawiana publikacja prezentuje się jako nowatorska, systematyczna i wyczerpująca. Dotychczasowe opracowania miały charakter cząstkowy, dotyczyły wybranego okresu lub regionu. K. Walczak stworzył pierwszą kompleksową panoramę edycji polskich podręczników do historii w perspektywie porównawczej, uwzględniając zabory, typy szkół i odbiorców. Jest to książka nie tylko o historii edukacji, ale także o funkcjonowaniu pamięci zbiorowej, narracji narodowej i tożsamości kulturowej. Autor nie ocenia treści podręczników, ale bada je jako zjawisko kulturowe i edukacyjne, co czyni jego podejście obiektywnym i naukowo przejrzystym.

Monografia została wydana z dużą starannością przez Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk [dalej: KTPN] (to trzechsetne wydawnictwo KTPN). Wyróżnia się uporządkowaną strukturą i układem treści oraz przejrzystością graficzną. Szczególną zaletą jest zastosowanie licznych tabel, zestawień, ilustracji (377) i indeksów, które czynią z pracy nie tylko rozprawę naukową, ale także narzędzie badawcze. Książka może służyć zarówno badaczom, jak i nauczycielom, studentom historii, edytorom, bibliotekarzom i bibliografom. Możliwą sugestią na przyszłość byłoby przygotowanie wersji elektronicznej bazy danych zawierającej skatalogowane podręczniki, co umożliwiłoby dalsze analizy porównawcze, statystyczne i regionalne.

Recenzowana książka to opracowanie fundamentalne dla badań nad historią polskiej edukacji i książki szkolnej. Autor nie tylko zgromadził i opracował imponujący materiał źródłowy, ale także stworzył ramy metodologiczne i interpretacyjne dla przyszłych badań nad podręcznikiem jako tekstem kultury i narzędziem kształtowania tożsamości historycznej. To publikacja, którą można polecić jako pozycję obowiązkową w księgozbiorach dotyczących historii edukacji i historii książki XIX wieku.

FoliaLibrorum

FoliaLibrorum

[**Sprawozdania**

FoliaLibrorum

FoliaLibrorum

FoliaLibrorum

FoliaLibrorum

Gabriela Wiktorczyk

Biblioteka Miejska w Łodzi

Polskie Towarzystwo Biblioterapeutyczne, Koło Łódzkie

e-mail: gabriela.wiktorczyk@biblioteka.lodz.pl

 <https://orcid.org/0009-0009-8893-1507>

„Biblioterapia w szczególnej misji” Relacja z VIII Ogólnopolskiej Konferencji Biblioterapeutycznej (Opole, 26–28 września 2024 r.)

DOI: <https://doi.org/10.18778/0860-7435.40.12>

W dniach 26–28 września 2024 r. odbyła się VIII Ogólnopolska Konferencja Biblioterapeutyczna. Hasło przewodnie konferencji brzmiało: „Biblioterapia w szczególnej misji”.

Organizatorami konferencji byli: Opolskie Centrum Edukacji, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Opolu oraz Polskie Towarzystwo Biblioterapeutyczne i Uniwersytet Opolski.

Konferencja została objęta patronatem Wojewody Opolskiego, Marszałka Województwa Opolskiego, TVP 3 i Radia Opole.

Konferencja biblioterapeutyczna w Opolu-Niwkach jest bez wątpienia najważniejszym w roku wydarzeniem branżowym, w którym udział biorą bibliotekarze różnych typów bibliotek (publicznych, szkolnych, pedagogicznych i naukowych), nauczyciele, pedagodzy i psycholodzy. Program konferencji obejmuje wykłady i warsztaty metodyczne, które dostarczają narzędzi i inspiracji do pracy biblioterapeutycznej. To także okazja do nawiązania wartościowych kontaktów, wymiany doświadczeń i dzielenia się dobrymi praktykami.

Pierwszy dzień konferencyjny, odbywający się na Uniwersytecie Opolskim w Auli „Błękitnej” Collegium Maius miał charakter wykładowy. Uroczystego otwarcia konferencji dokonali: Ireneusz Podolak – dyrektor Opolskiego Centrum Edukacji, Robert Węgrzyn – członek zarządu Województwa Opolskiego oraz Justyna Jurasz – prezes Polskiego Towarzystwa Biblioterapeutycznego.

Następnie uczestnicy wysłuchali wykładów:

- *Wpływ biblioterapii na mózg – neuropsychologiczne aspekty zastosowania bajki i metafory*, który zaprezentowała Klaudia Koda-Sujecka z Poradni Psychologicznej w Szczecinie;
- *Obraz wykluczenia w najmniejszej książce dla dzieci* dr Ilony Gumowskiej-Grochot z Uniwersytetu im. Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie;
- *Biblijne drogowskazy szczęśliwego życia. Narzędzia biblioterapii i arteterapii w pracy z tekstem sakralnym* – dr hab. Anastazji Seul, prof. Uniwersytetu Zielonogórskiego;
- *Etapy przepracowania urazu pod wpływem tekstu terapeutycznego* – wykład dr Marii Molickiej, prekursorki metody bajkoterapii w Polsce, autorki bajek terapeutycznych i publikacji z zakresu bajko- i biblioterapii;
- *Bajki, mity i fakty na spektrum. O tym, jak wyobrażenia wznoszą mury albo budują mosty w naszych głowach* Anny Janik, Prezes Fundacji Fiona;
- *Biblioterapia kliniczna* – wykład Tomasza Kutę, psychologa i terapeuty.

Kolejne cztery wystąpienia ujęte zostały w blok zatytułowany *Z praktyki biblioterapeuty*, w ramach którego zaprezentowane zostały relacje z realizacji zajęć, programów i projektów biblioterapeutycznych.

Były to następujące wystąpienia:

- *Podróże do krain serdecznych – towarzyszenie osobom z chorobami demencyjnymi*, podczas którego swoimi doświadczeniami podzieliła się Magdalena Kowalska-Cheffey z Wielkiej Brytanii;
- *O działaniach Polskiej Szkoły Polonijnej w Nowym Jorku* mówiła Magdalena Fabich – surgopedagog, nauczyciel wychowania przedszkolnego i wczesnoszkolnego;
- *MAKI – rozkwit integracji polsko-ukraińskiej w placówkach oświatowych* – o realizacji zajęć w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej w Warszawie opowiedziały Agata Kyzioł-Cieśla i Katarzyna Gołubiew;
- *Z kolei o Książkach wspierających rodziców i opiekunów dzieci ze szczególnymi potrzebami edukacyjnymi* mówił Mariusz Kiełtyka z Gminnej Biblioteki Publicznej w Gryfinie.

Ten blok dobrych praktyk i dzielenia się przemyśleniami związanymi z realizacją działań biblioterapeutycznych był wyjątkowo inspirujący dla praktyków, tym bardziej, że poruszono wiele aspektów pracy z różnymi grupami odbiorców: dziećmi o specjalnych potrzebach edukacyjnych, dziećmi ukraińskimi czy seniorami.

Po zakończeniu części merytorycznej uczestnicy przemieścili się do restauracji „Szara willa” w Opolu, gdzie ugoszczeni zostali obiadem.

Kolejnym punktem pierwszego dnia konferencji była wizyta w Galerii Sztuki Współczesnej, gdzie można było obejrzyć wystawę „Rytmy i algorytmy” oraz wziąć udział w warsztacie ruchowym, który przeprowadziła Magda Wolnicka.

Zwieńczeniem wieczoru była natomiast wizyta w Teatrze im. Jana Kochanowskiego w Opolu i spektakl taneczny „Wow”.

Drugi, warsztatowy dzień konferencji odbywał się w ośrodku szkoleniowym Opolskiego Centrum Edukacji w Niwkach. Przez cały dzień zajęciom towarzyszył kiermasz wydawnictwa No Bell oraz Gdańskiego Wydawnictwa Psychologicznego.

Blok warsztatów poprzedził wykład dr Elżbiety Zubrzyckiej pt. *Cisza i bałas. Znaczenie dźwięku w rozwoju i codziennym życiu.*

Następnie uczestnicy wzięli udział w trzech wybranych przez siebie warsztatach, spośród następujących propozycji:

- *Mosty na styku neuroodmienności. O etycznym wsparciu osób autystycznych oraz inkluzji i wymianie na styku neuroróżnorodności* prowadzonych przez Annę Janik;
- *Asertywność dzisiaj. Psalm 1* dr hab. Anastazji Seul;
- *O odkrywaniu piękna w sobie – zajęcia jogi* prowadzone przez Małgorzatę Miodyńską;
- *Podróż do krain serdecznych – towarzyszenie osobom z chorobami demencyjnymi* Magdaleny Kowalskiej-Cheffey;
- *Dźwięki, które uzdrwiają – legendy i fakty* dr Elżbiety Zubrzyckiej;
- *Nowoczesne technologie w biblioterapii – praktyczne zastosowanie. Wykorzystanie nowatorskiego sprzętu w pracy z dziećmi i osobami dorosłymi z zaburzeniami koncentracji uwagi oraz problemami w nauce* – prowadzone przez Mariolę Kulawik-Sowadę;
- *Narracje górskie i podróżnicze* dr Dagmary Łupickej-Szcześnik z Akademii Nauk Stosowanych w Pile;
- *Emocje zapisane w książkach* – warsztat Barbary Szczepanik z Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Warszawie, która podzieliła się swoją sprawdzoną w pracy z dziećmi i młodzieżą listą lektur dotyczących

emocji i uczuć oraz ćwiczeniami na nich bazującymi do wykorzystania na zajęciach biblioterapeutycznych.

Szczególnie wartościowy mógł okazać się udział w zajęciach O *odkrywaniu piękna w sobie* przeprowadzonych przez Małgorzatę Miodońską z „Yoga Corner” w Gliwicach. Praktyka jogi, ćwiczenia oddechowe, które były częścią warsztatu pokazały, że można łączyć te dziedziny, jogę i biblioterapię w dążeniu do wspólnego celu, jakim jest podnoszenie poczucia własnej wartości, kształtowanie rezylencji, radzenie sobie ze stresem i budowanie dobrostanu.

W drugiej części dnia uczestnicy mieli okazję uczestniczyć w warsztacie *Opowieści taneczne*, który zrealizowała choreoterapeutka Regina Wolska oraz warsztatach dźwiękoterapii prowadzonych przez Wiesława Walasa – dyrektora Powiatowej Biblioteki Publicznej w Kępie. Warsztatowi towarzyszył wyciszający i relaksujący koncert mis i gongów zatytułowany *Znajdź w sobie ciszę*.

Uroczysta, integracyjna kolacja zakończyła drugi dzień konferencji.

Trzeci dzień rozpoczął się wykładem dr hab. Mariusza Jędrzejko, prof. Akademii Piotrkowskiej, pt. *Dzieci i młodzież w zawirowanej rzeczywistości – o naturze współczesnych zachowań ryzykownych*. Wykładowi towarzyszył certyfikowany warsztat *Cyberzaburzenia – zjawisko, diagnostyka, profilaktyka, wprowadzenie do terapii*. Były to ciekawe i skłaniające do refleksji zajęcia, tym bardziej, że prowadzący podzielił się swoimi doświadczeniami z gruntu zawodowego i prywatnego.

Na zakończenie konferencji uczestników zaproszono do udziału w wycieczce do Parku Nauki i Ewolucji Człowieka w Krasiejowie.

Tematyka VIII Ogólnopolskiej Konferencji Biblioterapeutycznej dotyczyła w dużej mierze osób ze szczególnymi potrzebami edukacyjnymi, neuro-różnorodnych, wykluczonych społecznie. Przewijał się również temat powodzi, która w okresie poprzedzającym konferencję dotknęła tereny województwa opolskiego powodując traumatyczne doświadczenia u dzieci i konieczność poradzenia sobie z trudnymi emocjami. To właśnie tu leży szczególna misja biblioterapii i lecznicza moc odpowiednio dobranej literatury. Co więcej: z biblioterapią łączą się i przenikają nawzajem inne dziedziny arteterapii: muzykoterapia, choreoterapia, teatroterapia, a wykorzystując je można jeszcze skuteczniej wspierać odbiorców tych działań.

Nad przebiegiem całej konferencji czuwała Justyna Jurasz – nauczyciel bibliotekarz z Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Opolu, prezes Polskiego Towarzystwa Biblioterapeutycznego.

Biblioterapia w szczególnej misji...

Polskie Towarzystwo Biblioterapeutyczne powstało w 1997 r. Swoją siedzibę ma we Wrocławiu. Zrzesza 217 członków skupionych w 11 kołach terenowych w całej Polsce (stan wg sprawozdania za 2024 rok.)¹

Towarzystwo prowadzi działalność edukacyjną w zakresie biblioterapii poprzez organizację szkoleń, kursów i konferencji. Jest wydawcą czasopisma „Biblioterapeuta”. We współpracy z PTB co roku w październiku wydawany jest dodatek do „Biblioteki w Szkole” – „Biblioterapia w szkole”, w którym zamieszczane są scenariusze lekcji i warsztatów biblioterapeutycznych dla dzieci i młodzieży. PTB przyznaje także patronat książkom o charakterze biblioterapeutycznym, by wspomnieć chociażby o pozycjach wydawnictw Mamania czy Wrażlive. Spotkania członków kół terenowych w poszczególnych miastach to okazja do dzielenia się doświadczeniami, uczestnictwa w warsztatach. Służą one także integracji środowiska.

Konferencja biblioterapeutyczna w Opolu to jedno z flagowych wydarzeń PTB. Udział w niej to niezwykle cenne doświadczenie, pozwalające na rozwijanie wiedzy, podnoszenie kompetencji; motywujące do dalszej pracy. To także forum spotkań z innymi pasjonatami biblioterapii, dzielenia się pomysłami i inspiracjami. Kolejna, IX Ogólnopolska Konferencja Biblioterapeutyczna, planowana jest na październik 2025 r.

---

¹ Źródło: https://ptb.edu.pl/images/dokumenty/sprawozdania/Sprawozdanie_PTB_2024.pdf (dostęp 23.07.2025).

Magdalena Jóźwiak

Uniwersytet Łódzki

e-mail: magdalena.jozwiak@edu.uni.lodz.pl

 <https://orcid.org/0009-0002-2145-9403>

[EAHIL 2025 Workshop (Łódź, 9–13 czerwca 2025 r.)

DOI: <https://doi.org/10.18778/0860-7435.40.13>

W dniach 9–13 VI 2025 roku pod hasłem IMAGINE (akronim od słów Inform, Manage, AI, Grow, Integrate, Network, Explore), pod patronatem stowarzyszenia European Association for Health Information and Libraries (EAHIL), odbyła się konferencja naukowa EAHIL 2025 Workshop, goszcząca bibliotekarzy, specjalistów informacji naukowej oraz przedstawicieli instytucji badawczych i edukacyjnych. Gospodarzem wydarzenia było Centrum Informacyjno-Biblioteczne Uniwersytetu Medycznego w Łodzi, w budynku którego przyjmowano pierwszych gości. Organizatorami oprócz CIB byli również Fundacja dla Uniwersytetu Medycznego w Łodzi oraz Uniwersytet Medyczny w Łodzi.

W wydarzeniu uczestniczyło ponad 200 specjalistów w dziedzinie zarządzania informacją medyczną, bibliotekarzy oraz przedstawicieli instytucji naukowych z całej Europy i nie tylko. Program warsztatów obejmował wykłady plenarne, sesje panelowe, warsztaty tematyczne oraz krótkie prezentacje ustne. Konferencja odbyła się w trybie stacjonarnym w Centrum Informacyjno-Bibliotecznym oraz w Vienna House Andel's w Łodzi.

Pierwszy dzień poświęcony został na board meeting EAHIL. Spotkania miały miejsce w siedzibie Centrum Informacyjno-Bibliotecznego Uniwersytetu

Medycznego w Łodzi przy ul. Jana Muszyńskiego 2. Uczestnicy omawiali kwestie organizacyjne i przygotowania do głównych sesji warsztatowych.

Podczas drugiego dnia konferencji, który miał miejsce 10.06.2025 roku, goście ostatni raz zostali przyjęci przez Centrum Informacyjno-Biblioteczne, a oprócz posiedzeń zarządu odbyły się kursy kształcenia ustawicznego (continuing education courses). Wichor Bramer poprowadził zajęcia pt. *Growing Confidence in Systematic Searching: Managing and Exploring Bibliographic Databases*, poświęcone zaawansowanym strategiom wyszukiwania w medycznych bazach danych. Jakub Rusakow przedstawił praktyczne wskazówki tworzenia planów zarządzania danymi (*Create Data Management Plans more effectively*), natomiast Irene Lubker, Christine Andresen i Shannon Jones zaprezentowały techniki mindfulness w pracy bibliotekarzy (*Navigating Wellness at Work*). Dzień zakończył się spotkaniem integracyjnym dla nowych uczestników w Mediatece MeMo przy ul. Stanisława Moniuszki 5.

Trzeciego dnia (11.06.2025 r.) odbyła się oficjalna inauguracja konferencji w Vienna House Andel's w Łodzi przy ulicy Ogrodowej 17. Janina Bąk, w wystąpieniu otwierającym wydarzenie pt. *How to fight fake news disinformation and misinformation with the use of mathematical thinking*, zaangażowała publiczność do aktywnego wysłuchania zabawnej i konstruktywnej prezentacji.

Ilustracja 1. Gospodarze wydarzenia; pracownicy CIB-u (Bogumiła Bruc, Anna Sikorska, Aleksandra Andrzejewska, Agnieszka Ciszewska-Klecińska) wraz z Janiną Bąk

Źródło: Centrum Informacyjno-Biblioteczne Uniwersytetu Medycznego w Łodzi

Tego dnia sesje warsztatowe oraz prezentacje odbyły się w pięciu wynajętych i zawczasu przygotowanych dla potrzeb konferencji salach hotelowych. Warsztaty przygotowali Margot Gremmen-Verleg, Ted Gremmen-Verleg, Floor Boekelman (*Simplifying complex queries: A practical workshop on Medsyntax*), Mala Mann (*Evaluating the accuracy of a search strategy for optimal result retrieval*) oraz Jasmin Schmitz (*How Paper Mills and Predatory Journals flood the scientific record and what medical research libraries can do*). Z kolei warsztaty sponsorskie pt. *Unlocking Accessibility: PDF Annotation with PDF/UA Standard and WCAG Guidelines* poprowadzili Jakub Koperwas, Łukasz Kobylński, Antoni Marek i Agata Drozd. Nie zabrakło również bloków prezentacji, do południa przeprowadzono m.in. *Open access and institutional repositories* pod opieką Jakuba Rusakowa, z udziałem Robina Ottjesa, Floriane Muller, Pablo Iriarte, Marion Heymans, Eugénie Delvaux, Marjan Bakker, Chantal den Haan. Taisa Sallinen nadzorowała blok *Building community engagement*, w którego skład wchodziły prezentacje prelegentów takich jak: Leeni Lehtiö, Essi Lempiäinen, Nea Pälä, Susanna Syrjäso, Emma-Lotta Säätelä, Alena Lindfors, Lisa Jonsson, Julia Harrysson, Eli Harriss.

Ilustracja 2. Prezentacja w sali konferencyjnej
Ballroom Vienna House Andel's

Źródło: Centrum Informacyjno-Biblioteczne Uniwersytetu Medycznego w Łodzi

Jednocześnie, w ramach konferencji EAHIL, odbyła się XLII Konferencja Problemowa Bibliotek Medycznych, podczas której pod opieką Katarzyny Falow i Magdaleny Kotlarek-Naskręt wygłoszono prezentacje obejmujące tematy takie jak sukcesja organizacyjna czy całodobowe biblioteki przeznaczone dla studentów medycyny. Udział w nich wzięli: Justyna Seiffert, Agnieszka Czarnecka, Krzysztof Włodarczyk, Natalia Garasińska, Katarzyna Bikowska, Elżbieta Stawska, Maciej Rynarzewski, Aleksandra Guzialek, Justyna Kopiec, Agnieszka Sulejewicz, Bartosz Rybczyński.

Następnie tego dnia odbyły się trzyminutowe wystąpienia, podczas których poruszono zagadnienia takie jak: praktyki wyszukiwania informacji i korzystanie z baz danych wśród pracowników naukowych w Tallinn Health Care College, nauczanie anatomii w technologii 3D, narzędzia analizy danych z czasopism naukowych czy współpraca i partnerstwo na rzecz promowania równości w dostępie do informacji o zdrowiu. Kontynuowano po nich spotkania związane z Konferencją Problemową Bibliotek Medycznych oraz SIG (Special Interest Group) meetings (angażujące osoby zainteresowane zagadnieniami związanymi z informacją medyczną). Dzień zakończył się historycznym akcentem, spotkaniem w Centralnym Muzeum Włókiennictwa w Białej Fabryce przy ul. Piotrkowskiej 282.

Ilustracja 3. Spotkanie w Centralnym Muzeum Włókiennictwa (Agata Piwońska i Aleksandra Guzialek)

Źródło: Centrum Informacyjno-Biblioteczne Uniwersytetu Medycznego w Łodzi

Czwartego dnia konferencji (12 czerwca 2025 r.) dominowały warsztaty poświęcone roli sztucznej inteligencji i efektywnemu wyszukiwaniu informacji. Wystąpili: Anouk D'Hont, Kylie Cortebeek, Nick Poels, Wouter Vandeveldel (*Navigating the Publishing Trap: Safeguarding Researchers from Predatory Practices*), Pablo Iriarte, Floriane Muller, Gaétan Kerdelhué, Rebeca Isabel-Gómez (*Artificial Improv: Experimenting with AI for presentation generation*), Carlos Rodriguez Del Rio, Paulina Milewska (*Boole vs. GenAI: Will GenAI Transform Our Information Retrieval Paradigms?*), Tuulevi Ovaska (*Slogans for libraries: what, why, where, and how?*), Irma Klerings, Mala Mann (*Informing the systematic search process: How to improve communication between information specialists/librarians and researchers*), Claire Stansfield (*Can OpenAlex be used for systematic literature searches?*), Christine Andresen, Rachel Whitney (*Using Gamification to Combat Health Misinformation in Health Sciences Library Instruction*).

Ilustracja 3. Sesja warsztatowa w Vienna House Andel's Łódź (Alicia Fátima Gómez i Pablo Iriarte)

Źródło: Centrum Informacyjno-Biblioteczne Uniwersytetu Medycznego w Łodzi

Przeprowadzono również cztery bloki prezentacyjne poświęcone skutecznym strategiom wyszukiwawczym i dostępowi do informacji, kolejno – *Innovative approaches to research efficiency* pod opieką Francescy Gualtieri, podczas

którego wystąpili: Mari Hietala, Sanna Kujala, Tiina Heino, Katri Larmo, Remy van Alebeek, Floor Ruiten, Rinus Verdonschot, Rachel Whitney, Emily Gorman, Hilary Jasmin, Christopher Giuliano; *Researchers support and library services* pod pieczę Robina Ottjesa, z prezentacjami Norin Hamouda, Marka Verbrugge, Maarten Jackers, Thomasa Vandendriessche, Guusa van den Brekel, Eli Harriss; *Strategic development and resource accessibility* pod auspicjami Kristiny Kuzniecovej, z udziałem Erica Ahla, Siret Piirsalu, Jakuba Koperwasa, Witolda Kozakiewicza, Dominiki Sidorskiej, Anny Urygi; oraz ostatni blok *Systematic review and literature searching* pod opieką Reginy Lein przy współuczestnictwie Andresa Vidal-Itriago, Emmy Besijn, Pam Kaspers, Hansa Keta, Hanny Olofsson, Mai Kärroman Fredriksson, Klasa Moberga, Joakima Westerlunda, Cii Gustrén, Julii Martyniuk, Heather Cunningham, Jill Boruff, Sabine Calleja.

Po południu odbyły się zorganizowane w ramach wydarzeń towarzyszących EAHIL 2025 wycieczki turystyczne po mieście Łodzi. Goście mieli do wyboru kilka możliwości:

- **ABC of Lodz** – spacer historyczny, który rozpoczął się i zakończył przy dawnej fabryce Izraela Poznańskiego, skąd uczestnicy udali się przez Plac Wolności i ulicę Piotrkowską do Parku Staromiejskiego. Podczas wycieczki przewodnik przybliżył historię przemysłowej Łodzi, opowiadając o architekturze kamienic, artystycznych muralach;
- **Industrial Łódź and multicultural Łódź – the core of the city identity** poprowadził uczestników szlakiem dawnych fabryk, synagog, kościołów oraz willi łódzkich przemysłowców, ukazując wielokulturowe dziedzictwo miasta lub
- **Łódź – a city of women** poświęcony pamięci kobiet zatrudnionych w przemyśle włókienniczym, edukacji i służbie zdrowia, a także aktywnych w działalności społecznej i artystycznej. Podczas spaceru uczestnicy poznali losy wybitnych łodzianek.

Dzień zakończyła uroczysta kolacja w Sali balowej Vienna House Andel's, która stanowiła doskonałą okazję do integracji uczestników wydarzenia. W swobodnej atmosferze wymieniano doświadczenia zawodowe oraz nawiązywano nowe kontakty naukowe i towarzyskie.

Ostatni dzień obrad przypadający na 13 czerwca 2025 roku zakończył warsztaty konferencyjne poświęcone sztucznej inteligencji, prowadzone przez uczestników takich jak: Remy van Alebeek, Floor Ruiten, Noah Pecsasse, Len Levin, Heather Hufstedler, Łukasz Lagojda, Emily Pulsford, Nele Pauwels, Muguet Koobasi. Następnie w sali balowej odbyło się zgromadzenie ogólne, prezentacje sponsorów i keynote Michała Żytomirskiego pt. *I don't understand it, but I use it – a short story about humanity and technological progress in the context*

of controversies surrounding artificial intelligence development. Konferencję zamknięto Awards & Closing Ceremony, podczas wydarzenia wręczono nagrody za wyróżniające się wystąpienia zaprezentowane podczas konferencji i oficjalnie podziękowano uczestnikom i organizatorom wydarzenia.

Ilustracja 5. Ostatni dzień konferencji; podziękowania dla uczestników i organizatorów wydarzenia

Źródło: Centrum Informacyjno-Biblioteczne Uniwersytetu Medycznego w Łodzi

Wydarzenie honorowym patronatem objęli: Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Rektor Uniwersytetu Medycznego w Łodzi, Prezydent Miasta Łodzi Hanna Zdanowska, Konferencja Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich. Sponsorami konferencji były międzynarodowe wydawnictwa naukowe i dostawcy usług bibliotecznych.

W programie znalazło się kilkadziesiąt wystąpień i sesji warsztatowych. Doskonale przygotowane wydarzenie umożliwiło uczestnikom zapoznanie się z najnowszymi osiągnięciami w dziedzinie bibliotekarstwa medycznego i nauk o informacji, a aktywny udział prelegentów i słuchaczy w dyskusjach potwierdził duże zainteresowanie tematyką w środowisku międzynarodowym. Wymiana poglądów wносиła wiele cennych spostrzeżeń do przedstawionych badań i pokazała, że poruszane zagadnienia wciąż wymagają dalszej eksploracji, a konferencja była niewątpliwie jednym z najważniejszych wydarzeń naukowych roku, stanowiąc istotny punkt w międzynarodowej wymianie doświadczeń

wśród zaangażowanych specjalistów. W Komitecie organizacyjnym konferencji nie zabrakło Magdaleny Kokosińskiej, Anny Radomskiej, Anny Sikorskiej i Aleksandry Andrzejewskiej; absolwentek Katedry Informatologii i Bibliologii Uniwersytetu Łódzkiego.

Ilustracja 6. Absolwentki obecnej Katedry Informatologii i Bibliologii Uniwersytetu Łódzkiego – członkinie komitetu organizacyjnego (Aleksandra Andrzejewska, Anna Radomska, Anna Sikorska)

Źródło: Centrum Informacyjno-Biblioteczne Uniwersytetu Medycznego w Łodzi

Na oficjalnej stronie EAHIL European Association for Health Information and Libraries Mala Mann (Information Specialist/Systematic Reviewer at Cardiff University) opublikowała zebrane refleksje związane z uczestnictwem w konferencji¹.

---

¹ Zob.: https://eahil.eu/2025/07/?fbclid=IwY2xjawLrXfleHRuA2FlbQIxMQABHi5_x_M6WNxIIHFsbKjeYOYEdRTg_SvNx-sUrH_fjEAhCJ8bYP7kg1lGEhEx_aem_mau0ybJWJQPikyE9j4cpg

Olga Dąbrowska-Cendrowska

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach
Instytut Mediów, Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej
e-mail: cendrowska@ujk.edu.pl
 <https://orcid.org/0000-0002-7527-3789>

Aleksandra Lubczyńska

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach
Instytut Mediów, Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej
e-mail: aleksandra.lubczynska@ujk.edu.pl
 <https://orcid.org/0000-0001-8834-6142>

[Sprawozdanie z IX edycji Ogólnopolskiej Konferencji „Polski system medialny w procesie zmian” zorganizowanej przez Instytut Mediów, Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej oraz Sekcję Komunikowanie Masowe Polskiego Towarzystwa Komunikacji Społecznej (Kielce, 4 grudnia 2025 r.)

DOI: <https://doi.org/10.18778/0860-7435.40.14>

Instytut Mediów, Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach po raz dziewiąty zorganizował ogólnopolską konferencję naukową pt. „Polski system medialny w procesie zmian”, dookreślając rozważania do następujących obszarów: polski system medialny, systemy

medialne na świecie, media tradycyjne w XXI wieku, nowe media i nowe technologie, media regionalne i lokalne, media niszowe i hobbystyczne, funkcje współczesnych mediów, język mediów, prawne regulacje mediów, komunikowanie mediów i komunikowanie (się) w mediach. Wydarzenie to na stałe wpięło się w kalendarz najważniejszych inicjatyw naukowych, poświęconych badaniom nad różnymi komponentami polskiego systemu medialnego. Po raz drugi współorganizatorem konferencji była Sekcja Komunikowania Masowego Polskiego Towarzystwa Komunikacji Społecznej, co dodatkowo podkreśliło rangę i interdyscyplinarny charakter przedsięwzięcia.

Uroczystego otwarcia konferencji dokonała JM Rektor Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, prof. dr hab. Beata Wojciechowska. Po przywitaniu wszystkich prelegentów i uczestników konferencji zwróciła uwagę na szczególne znaczenie badań medioznawczych, zwłaszcza w kontekście dynamicznych przemian zachodzących we współczesnym świecie. Podkreśliła rolę analiz dotyczących relacji między mediami a państwem, a także wpływu rewolucji technologicznej na procesy komunikowania społecznego i funkcjonowanie systemów medialnych.

Następnie głos zabrał Dziekan Wydziału Humanistycznego, dr hab. prof. UJK Jerzy Gapys, który zaznaczył, że konferencja, dzięki ważnej problematyce, zgromadziła liczne grono badaczy reprezentujących dziewiętnaście ośrodków naukowych, nie tylko z Polski, ale również z zagranicy, co świadczy o rosnącym zainteresowaniu problematyką polskiego systemu medialnego w perspektywie międzynarodowej.

W sesji plenarnej wyniki swoich badań przedstawiło sześcioro naukowców. Pierwsza zabrała głos prof. dr hab. Bogusława Dobek-Ostrowska (Uniwersytet Śląski SWD), która skoncentrowała się na platformizacji, czyli na procesie głęboko transformującym klasyczne media masowe na wszystkich rynkach medialnych świata. Badaczka podkreśliła, że należy analizować, w jaki sposób takie platformy, jak: Google, YouTube, Facebook, Wikipedia, Allegro, Interia, Onet, Netflix, LinkedIn, wpływają na zawartość tradycyjnych mediów i na zachowania jej odbiorców. Telewizji Polskiej (TVP) w erze platform poświęcił swoje wystąpienie dr hab. prof. UW Michał Głowacki, który przybliżył rolę i znaczenie telewizji publicznej w dynamicznie zmieniającym się ekosystemie medialnym, zdominowanym przez platformy streamingowe i internetowe. Odnosząc się do wyników przeprowadzonych badań jakościowych wskazywał, jak tradycyjna telewizja publiczna, której model biznesowy jest w kryzysie, może konkurować z globalnymi gigantami streamingowymi, takimi jak: Netflix, HBO Max, Disney+. Przedmiotem wystąpienia dr hab. prof. UŚ Dagmary Głuszek-Szafraniec była analiza reformy regionalnych mediów publicznych Walencji, której dokonano w 2016 r., z następnymi zmianami w 2024 i 2025 r.

Badaczka podkreśliła, że wzorzec działania mediów publicznych uznawany jest za wyznacznik kultury politycznej w danym kraju. Bazując na analizie systemowej prześledziła rozwiązania wzmacniające pozycję mediów publicznych oraz czynniki, które mogą taką reformę unicestwić. Referat pt. *Etyka jako kluczowy determinant przewagi konkurencyjnej w dynamicznie ewoluującym sektorze mediów*, który przedstawił dr hab. prof. UPJPII Sławomir Soczyński, analizował znaczenie etycznych standardów jako strategicznego zasobu organizacji medialnych. Badacz omówił teoretyczne podstawy postrzegania etyki jako elementu wartości dodanej, a także mechanizmy, poprzez które etyczne praktyki wpływają na wzrost zaufania odbiorców, budowanie wiarygodności marki oraz długofalową stabilność konkurencyjną. Etyczność nie stanowi jedynie normatywnego wymogu, lecz może pełnić rolę realnego i mierzalnego czynnika przewagi konkurencyjnej w sektorze mediów. Prof. dr hab. Urszula Doliwa (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski) poddała analizie kryzys lokalności w mediach w Polsce i na świecie, który (jej zdaniem) wynika z koncentracji własności, centralizacji produkcji treści i ekspansji lokalnych platform cyfrowych. Badaczka uwypukliła postulaty i inicjatywy legislacyjne na rzecz wsparcia niezależnych mediów lokalnych. W ostatnim wystąpieniu w sekcji plenarnej prof. dr hab. Tomasz Mielczarek (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach) zaprezentował wyniki badań dotyczące prezydenckiej kampanii wyborczej w 2025 r. na łamach „Gazety Wyborczej”. Przeprowadzona analiza zawartości dziennika dowiodła, że w Polsce granice pomiędzy systemem politycznym i systemem medialnym zostały rozmyte. Podważyło to tezę, że polski system medialny może być zaliczony do modelu spolaryzowanego pluralizmu. Niebezpiecznie zbliża się do modelu, w którym media tracą obiektywizm i prezentują rację tylko jednej orientacji społeczno-politycznej. Może to prowadzić do, ujawniającego się w państwach autorytarnych, jeśli nie monopolu, to dualizmu informacyjnego.

Dalsze obrady odbywały się w dziesięciu sekcjach tematycznych. Z uwagi na tak dużą liczbę sekcji, autorki sprawozdania zdecydowały, że nie będą odnosiły się do każdego wystąpienia, lecz do poszczególnych paneli tematycznych. Podczas pierwszej sesji referaty koncentrowały się głównie na relacjach pomiędzy polityką a mediami. W ramach dyskusji poruszono m.in. kwestie przejrzystości własności profili informacyjnych w mediach społecznościowych, odniesiono się do relacji serwisów informacyjnych z platformami cyfrowymi oraz do roli telewizyjnych i internetowych kanałów informacyjnych w kampaniach prezydenckich w latach 2020 i 2025. Kolejnymi podjętymi tematami były: próba definicji i kwalifikacji audycji wyborczych oraz zjawisko „kryptokampanii” – to ostatnie w odniesieniu do wyborów prezydenckich w 2025 r. Druga sesja poświęcona była mediom regionalnym i lokalnym, a także internetowym oraz fotograficznym formom narracji wizualnej. Wśród omawianych zagadnień

znalazły się m.in. regionalna fotonarracja na przykładzie magazynu regionalnego, metodologiczne wyzwania badań nad wizerunkiem wsi prezentowanym na Instagramie oraz znaczenie krótkich form wideo (tzw. rolek) w lokalnym dziennikarstwie na przykładzie redakcji Hajp Media. Referenci przedstawili ponadto wyniki swoich badań nad istotą i rolą kanałów fast jako elementu polskiego rynku medialnego oraz nad obecnością problematyki społecznej na łamach czasopisma „Zwierciadło” w ostatnich sześciu latach. Z zaprezentowanych badań wynika, że współcześnie mamy do czynienia z dynamicznymi przemianami mediów, w tym lokalnych, które skutecznie dostosowują swoje praktyki do estetyki i logiki nowych platform zwłaszcza w warunkach rosnącej dominacji przekazu wizualnego. Podczas obrad panelu trzeciego medioznawcy również skupili się na analizie funkcjonowania mediów lokalnych, podejmując tematy dotyczące prawa medialnego, także w kontekście lokalności, regionalnej prasy alternatywnej, regionalnej telewizji publicznej oraz roli mediów społecznościowych w wyborach samorządowych. Panel czwarty poświęcony był m.in. różnorodnym aspektom współczesnej komunikacji medialnej. Analizie poddano język mediów, poetykę newsów medycznych, sposoby prezentacji kultury i dziedzictwa kulturowego w mediach społecznościowych powiatów transgranicznych; debatowano także nad obecnością tematu wojny rosyjsko-ukraińskiej w magazynach opiniotwórczych oraz o statusie dziennikarza, w kontekście niezależności redakcyjnej i autonomii zawodowej.

W panelu angielskojęzycznym przedstawiono łącznie 5 referatów. Trzy z nich traktowały o dynamicznie rozwijającym się populizmie, platformizacji i wzrastającej roli mediów społecznościowych w wyborach parlamentarnych. Dwa pozostałe dotyczyły wpływu sztucznej inteligencji na pracę naukowca, dziennikarza i na naukę języków obcych.

Panel szósty w całości poświęcony był dyskursowi o tożsamości polskich kobiet w kontekście ich medialnego wizerunku. Analizie porównawczej poddano rozwój prasy kobiecej w Polsce i we Francji, skupiono się także na medialnym wizerunku kobiet-kandydatek w wyborach parlamentarnych w Polsce i w Wielkiej Brytanii oraz na działalności Społecznych Rad Kobiet w perspektywie komunikowania publicznego. Elementem wspólnym wszystkich dyskursów była rola kobiet w przestrzeni publicznej i politycznej. Podczas obrad sesji siódmej szczegółowej analizie poddano preferencje Pokolenia Z w tworzeniu, dystrybucji i recepcji filmów, rolę sztucznej inteligencji w zakresie projektowania graficznego i funkcjonowania radiofonii. Ponadto podjęto dyskusję nad formami kampanii społecznych z perspektywy polskiego systemu medialnego. Wystąpienia łączyła refleksja nad tym, jak nowe narzędzia cyfrowe i systemy algorytmiczne przeobrażają sposób tworzenia, dystrybucji i odbioru treści medialnych w Polsce. Ósma sesja koncentrowała się na zagadnieniach współczesnej

komunikacji medialnej. W referatach analizie poddano czasowość przekazów medialnych, problematykę cyfryzacji zasobów wiedzy (w tym publikacji leksykograficznych), konwergencję mediów, przemiany w zakresie gatunków dziennikarskich i praktyk dziennikarskich. Sesję dziewiątą zdominował dyskurs o nowych mediach. Analizowano ich relacje ze starymi mediami, rolę w kształtowaniu przestrzeni informacyjnej; odniesiono się ponadto do automatyzacji działań w polskim systemie medialnym i wydawniczym oraz dokonano analizy zawartości i odbioru głównego audycji informacyjnej TVP1 w kontekście emocji jako czynnika polaryzacji społecznej.

W panelu studenckim wzięły udział studentki II stopnia dziennikarstwa i komunikacji społecznej Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach. Ich referaty poświęcone były analizie współczesnych zjawisk kultury medialnej i cyfrowej. Poruszono temat wykorzystania sztucznej inteligencji wśród studentów, twórczości fanowskiej (fanfiction) jako formy reinterpretacji dzieł oryginalnych oraz motywacji odbiorców różnych formatów telewizyjnych. Referaty obejmowały także popularność seriali paradokumentalnych i telenowel, skupiając się na powodach ich oglądania oraz roli, jaką pełnią w codziennych rytuałach widzów.

Można uznać, że IX Ogólnopolska Konferencja Naukowa *Polski system medialny w procesie zmian* stała się wydarzeniem, którego uczestnicy podjęli szeroki dyskurs na temat kondycji współczesnego polskiego systemu medialnego oraz kierunku zmian, jakim podlegają: zarówno media (ich zawartość oraz twórcy tej zawartości), jak i ich odbiorcy.

FoliaLibrorum

FoliaLibrorum

[**Wspomnienie**

FoliaLibrorum

FoliaLibrorum

FoliaLibrorum

FoliaLibrorum

Małgorzata Bańkowska

Uniwersytet Kaliski

im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego

e-mail: m.bankowska@uniwersytetkaliski.edu.pl

 <https://orcid.org/0000-0001-5343-3836>

[Profesor Oskar Stanisław Czarnik (27 XII 1937 – 7 II 2026)

DOI: <https://doi.org/10.18778/0860-7435.40.15>

Profesor Oskar Stanisław Czarnik

Źródło: Oskar Czarnik. W: Miasto Kobyłka [online].

Pobrano 17 lutego 2026 r. z: https://www.kobylka.pl/strona-3964-oskar_czarnik.html

© by the author, licensee University of Lodz – Lodz University Press, Lodz, Poland.

This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution license CC BY-NC-ND 4.0

Funding Information: Not applicable

Conflicts of interests: None

Ethical Considerations: The Authors assure of no violations of publication ethics and take full responsibility for the content of the publication.

Received: 17.02.2026. Verified: 17.02.2026. Accepted: 17.02.2026.

Oskar Stanisław Czarnik, profesor nauk humanistycznych, literaturoznawca i prasoznawca, badacz kultury literackiej XIX i XX w., urodził się 27 grudnia 1937 roku we Lwowie. Był synem Leszka Czarnika, lekarza, działacza Związku Harcerstwa Polskiego we Lwowie, i Halszki z Chmielowskich¹. Dzieciństwo spędził we Lwowie. Rodzinne miasto opuścił w 1946 roku wraz z matką ojca, Teresą z Żulińskich Czarnikową i jej siostrą Łucją Żulińską² w jednym z ostatnich repatriacyjnych transportów. Szkołę podstawową ukończył w Radzyminie, maturę zdał w 1955 roku. W 1962 roku otrzymał dyplom na Wydziale Filologii Polskiej Uniwersytetu Warszawskiego. W okresie studiów dwukrotnie wyjeżdżał do Francji – w 1957 i 1958 roku³. W 1979 roku uzyskał stopień doktora nauk humanistycznych⁴, a w 1992 roku stopień doktora habilitowanego w Instytucie Badań Literackich PAN. W roku 2003 otrzymał tytuł profesora nauk humanistycznych. Był wychowankiem Stefana Żółkiewskiego i Janusza Stradeckiego.

W pierwszych latach aktywności zawodowej pracował jako nauczyciel w Liceum Ogólnokształcącym w Tluszczu (1961–1964), później w Zespole Szkół Zawodowych przy Tarchomińskich Zakładach Farmaceutycznych Polfa (1964–1966), a następnie w Centrali Importowo-Eksportowej CIECH w Warszawie (1966–1969) oraz jako redaktor w Wydawnictwach Handlu Zagranicznego w Warszawie (1969–1972). W latach 1972–1979 powrócił do zawodu nauczyciela w Technikum Odzieżowym w Warszawie. W 1978 roku związał się z Biblioteką Narodową, w której pracował do 2008 roku, początkowo w Zakładzie Katalogów Centralnych, a od 2001 roku pełnił funkcję kierownika Instytutu Książki i Czytelnictwa BN.

We wrześniu 1980 roku wstąpił do Niezależnego Związku Zawodowego Pracowników Biblioteki Narodowej i wszedł w skład tzw. Komisji Redakcyjnej. W listopadzie 1980 roku został przewodniczącym Komisji Zakładowej. Po wprowadzeniu stanu wojennego, w grudniu 1981 roku, uczestniczył w akcji protestacyjnej w BN, kierując Komitetem Strajkowym. Po pacyfikacji strajku trafił do aresztu śledczego w Warszawie-Białolece, a następnie w styczniu 1982 roku do ośrodka odosobnienia w Jaworzu. Przebywał tam do kwietnia 1982 r.⁵

---

¹ Halszka Chmielowska (1915–1999) była spokrewniona z Adamem Chmielowskim (Bratem Albertem); jej dziadek, Marian Chmielowski, był młodszym bratem przyszłego świętego.

² W 1940 r. NKWD aresztowało i rozstrzelało Leszka Czarnika, zaś w 1941 r. Halszka Chmielowska została aresztowana przez Niemców i trafiła do obozu pracy w Arnstadt k. Erfurtu. Po wyzwoleniu wyjechała do Francji.

³ Rozmowy prowadzone podczas pobytów we Francji (Argelès-Gazost, Paryż) z Halszką Chmielowską stały się kanwą jej autobiograficznej powieści *Spotkania na galerii*, wydanej przez Instytut Literacki w Paryżu w 1960 r.

⁴ W tym samym roku zawarł ślub z Grażyną Więch, z którą doczekał się dwóch córek.

⁵ Doświadczenia stanu wojennego O.St. Czarnik opisał we wspomnieniach *Czas trudnej próby. Wspomnienia z lat 1980–1989*, Warszawa 2022.

W latach 80. XX w. działał w Duszpasterstwie Środowisk Twórczych w Warszawie oraz Duszpasterstwie Internowanych i Uwięzionych. W latach 1986–1989 należał do Rady Duszpasterstwa Ludzi Pracy przy kościele św. Klemensa w Warszawie. Służba Bezpieczeństwa nazywała go „przebiegłym i przewrotnym jezuitą”⁶.

Po 1989 roku skoncentrował się na aktywności samorządowej oraz inicjatywach społecznych; współorganizował m.in. zbiórki książek dla Polaków na Wschodzie (Litwa, Ukraina, Białoruś, Kazachstan). W latach 1990–1994 był radnym miasta Kobyłka z listy Komitetu Obywatelskiego „Solidarność” i przewodniczącym Rady Miasta.

W latach 90. XX wieku powrócił do pracy naukowej i aktywnie angażował się w działalność kulturalną, za którą w 2005 roku został wyróżniony odznaką ministra kultury i dziedzictwa narodowego „Zasłużony Działacz Kultury”. W tym samym roku w uznaniu zasług dla lokalnej społeczności otrzymał Honorowe Obywatelstwo Miasta Kobyłka.

W 2011 roku wraz z Januszem Wasylkowskim, Arturem Leinwandem oraz Andrzejem Mierzejewskim współtworzył Instytut Lwowski w Warszawie⁷ i wchodził w skład kolegium redakcyjnego wydawanego przez Instytut „Rocznika Lwowskiego”. Był członkiem Związku Pisarzy Polskich na Obczyźnie, Warszawskiego Towarzystwa Naukowego, Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego. Współpracował także z Zespołem Historyczno-Pamiętnikarskim Oddziału SBP w Warszawie. W 2014 roku został odznaczony Krzyżem Wolności i Solidarności. W 2023 roku Instytut Pileckiego w Warszawie przygotował i zarchiwizował wywiad z O.St. Czarnikiem, jako świadkiem epoki.

Rozległość Jego zainteresowań badawczych znalazła odzwierciedlenie w fundamentalnych, wysoko cenionych opracowaniach naukowych, które wniosły trwały wkład w rozwój badań nad kulturą literacką i prasą społeczno-kulturalną. Do najważniejszych należą monografie: *Proza artystyczna a prasa codzienna (1918–1926)* (Wrocław 1982), *Między dwoma Sierpniami. Polska kultura literacka w latach 1944–1980* (Warszawa 1993), *Ideowe i literackie wybory „Robotnika” w latach 1918–1939* (Warszawa 1996), *W drodze do utraconej Itaki. Prasa, książki i czytelnictwo na szlaku Samodzielnej Brygady Strzelców Karpackich (1940–1942) oraz Armii Polskiej na Wschodzie i 2. Korpusu (1941–1946)* (Warszawa 2012), *Czas trudnej próby. Wspomnienia z lat 1980–1989* (Warszawa 2022). Za książkę *W drodze do utraconej Itaki* otrzymał nagrodę Związku Pisarzy Polskich na Obczyźnie za najlepsze opracowanie naukowe roku 2012 dotyczące

---

⁶ Informacja przekazana przez O.S. Czarnika autorce wspomnień, w emailu z 23 grudnia 2021 r.

⁷ Celem instytutu jest utrwalanie dziedzictwa kulturowego Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich.

kultury i literatury na emigracji. Uczestniczył także w opracowaniu monumentalnego dzieła *Słownik literatury polskiej XX wieku* pod redakcją Aliny Brodzkiej (Wrocław 1993). Był autorem licznych artykułów publikowanych w „Roczniku Biblioteki Narodowej”, „Rocznikach Bibliotecznych”, „Bibliotekarzu”, „Notiesie Wydawniczym”, „Roczniku Lwowskim”, „Roczniku Towarzystwa Naukowego Warszawskiego”, „Polonistyce”, „Przeglądzie Humanistycznym”, „Przeglądzie Polsko-Polonijnym”, „Naszych Drogach” i in.

W 2024 roku O.St. Czarnik wydał wspomnienia Halszki Chmielowskiej-Guilly *To było tak...* (Warszawa, wyd. Nieoczywiste). W ostatnich latach życia pracował intensywnie nad monografią *Książka polska na obczyźnie w latach 1939–1950*.

Wybitne osiągnięcia naukowe Profesora Oskara St. Czarnika znajdowały odzwierciedlenie w wysokim poziomie prowadzonych przez Niego wykładów i seminariów, co sytuowało Go w gronie szczególnie cenionych wykładowców akademickich. Studentów oraz młodych badaczy otaczał rzetelną i życzliwą opieką naukową. Dzięki swojej postawie, zaangażowaniu, rozległej erudycji oraz wysokiej kulturze osobistej cieszył się powszechnym uznaniem jako niekwestionowany autorytet w środowisku naukowym. Jako nauczyciel akademicki związany był z Uniwersytetem Łódzkim (1995–2004) oraz Uniwersytecie Humanistyczno-Przyrodniczym im. Jana Kochanowskiego w Kielcach⁸ (2005–2009), a następnie Akademią Humanistyczną w Pultusku. Na Uniwersytecie Łódzkim pod jego kierunkiem powstały trzy rozprawy doktorskie⁹. Był także promotorem licznych prac magisterskich z zakresu literaturoznawstwa. Pozostawił bogaty zbiór konspektów zachowanych w rękopisach oraz wartościowe, nieopublikowane materiały dydaktyczne do zajęć z historii prasy i literatury.

Miałam zaszczyt być asystentką Pana Profesora w Katedrze Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Łódzkiego i jedną z trzech Jego doktorantek. Uczylałam się od Pana Profesora metod i technik badawczych oraz rzetelności naukowej, która w sposób szczególny Go cechowała. Pamiętam nasze pierwsze spotkania i rozmowy naukowe. W niewielkim pokoju w kamienicy przy ul. Tadeusza Kościuszki 17 w Łodzi¹⁰ przedstawiałam swoje wątpliwości i pytania. Pan Profesor słuchał uważnie, po chwili wstawał, przechadzał się po pokoju i udzielał rzeczowych, wyczerpujących i jasnych odpowiedzi – ten obraz na trwale zapisał się w mojej pamięci. Zdyscyplinowany i wymagający

---

⁸ Obecnie Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach.

⁹ Rozprawy obronione w latach 2003–2004 dotyczyły: periodyków międzywojennych – „Pion” i „Tęcza” oraz dodatków kulturalnych do prasy codziennej w latach 90. XX w.

¹⁰ Pod tym adresem w latach 1995–2004 mieściła się siedziba Katedry Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UŁ (obecnie Katedra Informatologii i Bibliologii).

przede wszystkim wobec siebie, również początkującym badaczom stawiał wysokie, ambitne cele. Krytyczne uwagi do pierwszych prób naukowych służyły wydobyciu maksymalnych możliwości młodych naukowców i były wyrazem głębokiego szacunku i odpowiedzialności. Był powściągliwy w ocenach i oszczędny w pochwałach, toteż jego pozytywna opinia miała ponadprzeciętne znaczenie, była wyróżnieniem potwierdzającym słuszność obranej naukowej drogi.

Otaczały Go wybitne i niepowtarzalne osobowości naukowe. Za pośrednictwem Profesora Oskara St. Czarnika miałam okazję poznać m.in. prof. Aline Brodzką, z którą łączyły Go serdeczne więzi.

Profesor Oskar S. Czarnik odszedł 7 lutego 2026 roku. Pożegnaliśmy Go 13 lutego w kościele św. Kazimierza Królewicza w Kobyłce. Pochowany został na cmentarzu parafialnym w Kobyłce przy ulicy Radzymińskiej 62, w ziemi jego drugiej, po Lwowie, Małej Ojczyzny, z grudką ziemi z ukochanych rodzinnych stron.

Wraz z odejściem Pana Profesora zamknął się jeden z ważnych rozdziałów w badaniach literackich i prasoznawczych oraz w osobistych biografjach tak wielu Jego przyjaciół, współpracowników i uczniów. Pożegnaliśmy człowieka wielkiej godności i kultury osobistej, wybitnego intelektu oraz rozległej wiedzy, w środowisku akademickim określanego mianem „prawdziwego Profesora”. Pozostawił piękne dzieło, które zasługuje na pamięć nieprzemijającą...